

1098.

ΤΟΥ
ΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ
ΤΟΥ 1857
ΤΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ
ΚΑΙ
ΜΙΑΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ
Η ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ
ΣΥΝΤΑΧΘΕΝΤΑ

ΥΠΟ ΝΑΙΑ Σ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΔΟΥ,
ΤΟΥ
ΕΚ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ.

Ἄνδρος χαρακτῆρ
ἐκ λόγου γνωρίζεται.
(Μένανδρος).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΙΩ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΔΟΥ.
(Κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς ἀριθ. 274).

1857.

Ο ἐπιθυμῶν τιμῆσαι με διὰ τῆς ἀναγνώσεως
τοῦ φυλλαδίου μου τούτου, καταθέτω τὸ μικρὸν
αὐτοῦ ἀντίτιμον. Οὐδένα δὲ πρὸς τοῦτο παρακα-
λῶ, ὅτι τὴν ἐπαρτίαν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου· ἀλλὰ
διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδεὶς απαιτεῖτω παρ' ἐμοῦ
τὴν προσφορὰν αὐτοῦ.

Τιμᾶται δραχμῆς.

Βα

ΤΟΥ
ΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ
ΤΟΥ 1857
ΤΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ

ΚΑΙ

ΜΙΑΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ

Η ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΝΤΑ

ΥΠΟ ΗΛΙΑ Σ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ,

ΤΟΥ

ΕΚ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἄνδρὸς χαρακτῆρ
ἐκ λόγου γνωρίζεται.
(Μένανδρος).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

ΙΩ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ.

1857.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΕΚΔΟΣΗΝ

ΤΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ

ΑΘΗΝΑΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΚΔΟΣΗΝ

ΑΘΗΝΑΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

ΤΟΙΣ ΣΕΒΑΣΤΟΙΣ ΜΟΙ ΘΕΙΟΙΣ

ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΗΔΕΙ

ΚΑΙ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΩ ΦΡΑΓΚΟΥΛΗ

ΤΗΣ ΕΜΗΣ ΟΡΦΑΝΙΑΣ

ΠΡΟΣΤΑΤΑΙΣ ΚΑΙ ΔΡΩΓΟΙΣ

ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ

ΤΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ ΤΟΥΤΙ

ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

ΣΠΕΡΑΝ τινὰ περί τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου ὑπέστρεφον ἀπὸ τοῦ περιπάτου μετὰ τριῶν ἄλλων φίλων, καὶ συμπέ-
σοντος λόγου περὶ τῆς κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας κατακεχω-
ρισμένης διατριβῆς τοῦ Δ. Ν. Βερναρδάκη κατὰ τῆς ἐκθέσεως
τῆς ἐπὶ τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ 1857 ἐπιτροπῆς, πάν-
τες δυσανασχέτως εἶχον καὶ ἐξέφραζον τὴν ἀγινάκτησίν των
πικρότατα, εἰς δὲ τούτων (ὡς μοὶ ἐπιτρέψῃ νὰ τὸν ἀναφέρω
κατ' ὄνομα, καὶ νὰ τὸν θεωρήτω καὶ ἀνάδοχον τοῦ πρῶτου
φυλλαδίου) ὁ κύριος Ν. Λεόπουλος, πρῶτον πρόεδρος τῶν ἐν
Τριπέλει Πρωτοδικῶν, νῦν δὲ βουλευτὴς Σπάρτης, μὲ πα-
ρεκάλει νὰ γράψω τι εἰς ἀπάντησιν, διότι συμπερὸν ἔχει ἡ
κοινωνία νὰ μὴ παραβλέπονται τοιαῦται ἀττημοσύναι, ἀλλὰ
νὰ ἐξελέγχωνται, ἄλλως τε καὶ πρὸς σωρροτισμὸν τῶν ὑπερ-
φρονούντων καὶ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶντων. Καὶ κατ' ἀρ-
χὰς μὲν παρητούμην ἐπὶ ἀδυναμίᾳ καὶ ἀνικανότητι, ἐπὶ τέ-
λους δὲ πιστικώτερον ἐπικειμένον, ὑπεσχέθην νὰ γράψω. «Τί
» γὰρ ἂν καὶ πῶς τις, ὁπότε τις φίλος ὦν βιάζοιτο;»

Μετὰ τινὰς δ' ἡμέρας ἐφάνη ἐν τῇ Ἀθηνᾷ ἡ κατωτέρω κατα-
χωριζομένη Α'. ἐπίκρισις, ἣτις οὕτως ἠρέθισε τὸν κύριον
Βερναρδάκην, ὥστε ἔγραψεν ἐν τῷ Φιλολογικῷ Ἐλληνι καὶ
ἐτέραν διατριβὴν περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως πραγματευομένην,
καὶ προσέτι καθαπτομένην καὶ ἐμοῦ· τὴν πρὸς ταύτην ἀπάντη-
σίν μου ἐπισυνάπτω ἐνταῦθα ἐν τῷ Β'. τμήματι τοῦ Α'. Μέ-
ρους, παραδίδους αὐτὴν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ κοινού.

Κατὰ δὲ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου ἦλθεν εἰς ἐπίσκεψίν μου
ὁ υἱὸς τοῦ μακαρίτου Σωμάκη Ἀναστάσιος, μαθητὴς τοῦ
Ἑλλ. ἐκπαιδευτηρίου, καὶ εὐρών με παίζοντα τὸ ζατρίκιον

συνωμίλει μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου, μεταξὺ δὲ λόγων ἤκουσα ἀναφερόμενον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ζωχοῦ, καὶ προσέσχον εἰς τὴν ἀκόλουθον φράσιν. « Ὁ Ζωχὸς ἔκαμεν ἐνὸς λεπτοῦ ὅλους τοὺς καθηγητὰς τῶν μαθηματικῶν εἰς τὸν πρόλογον τῆς ἀριθμητικῆς του, καὶ οὐδεὶς ἐτόλμησε ν' ἀπαντήσῃ τι, ἀλλὰ καὶ τί ἔχουσι ν' ἀπαντήσωσι; μᾶς λέγει δὲ ὅτι ἔχει σκοπὸν νὰ τοὺς ψάλλῃ περισσότερα εἰς τὴν γεωμετρίαν ». Ὁ γληρῶς πως προσέπεσον εἰς τὸ οὖς μου οἱ λόγοι οὗτοι, καὶ ἐζήτησα τὴν ἀριθμητικὴν παρά τινος μαθητοῦ· διότι εἶχον ἀκούσει, ὅτι ἐξεδόθη, ἀλλ' οὐδεμίαν περιέργειαν μὲ ὠθήσε νὰ τὴν διαβάσω, ἵνα φωτισθῶ ἀνέγνων καὶ ἠπόρησα, ἐξέφρασα δὲ τὰς ἀπορίας μου οὐχὶ μόνον πρὸς τοὺς μαθηματικούς ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλους τοὺς φίλους μου, καὶ ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας ἐγένετο ἐν τῷ περιπάτῳ, οὕτως εἰπεῖν, ἢ συζήτησις τῆς Ζωχοῦ ἀριθμητικῆς, ἐμοῦ αὐτὴν προκαλοῦντος. Εἰς μίαν δ' ἡμέραν ἔγραψα τὴν ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι τοῦ Β'. Μέρους τεταγμένην ἐπικρίσιν μου, τὴν καταχωρισθεῖσαν ἐν τοῖς ἀριθ. 123 καὶ 124 τοῦ Φιλοπάτριδος. Καὶ ὅτι μὲν συνωμίλησα περὶ τῶν ἐλλείψεων τῆς ἀριθμητικῆς ταύτης μετὰ τῶν κυρίων, Λάκωνος, καὶ Παπαδάκη, (τὸν δὲ κύριον Κυζικηνὸν πρὸ διετίας ὀλιγάκις ἀπήνησα καθ' ὄδον, καὶ μετὰ τὰς συνήθεις φιλοφροσύνας ἀπεχωρίσθημεν ἀνευ οὐδεμιᾶς μακροῦς ὁμιλίας,) καὶ πάντας εὗρισκον μάλιστα συμφώνους πρὸς τὰς σκέψεις μου, ὡς ἐκεῖνοι ἐμὲ πρὸς τὰς ἑαυτῶν, παντάπασι δὲν τὸ ἀρνοῦμαι· καὶ συνωμίλησαμεν πολλὰκις, καὶ ἐγελάσαμεν πλεονάκις, καὶ ὠκτείραμεν τὸν γράψαντα πλειστάκις, καὶ συνομιλήτομεν, καὶ γελάτομεν, καὶ οἰκτεροῦμεν αὐτὸν μυριάκις, ἀλλ' οὐδὲν οὐδ' αὐτοὶ οὐδ' ἄλλος τις ἔλαβε μέρος, οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα, ἢ εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἐπικρίσεως ἢ εἰς ἐπιδιόρθωσιν ἢ εἰς διασκευὴν αὐτῆς. Ἀγαπῶν τὴν ἀλήθειαν μέχρι θυσίας καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς μου ὑπὲρ ταύτης, ἐπιθυμῶ πως νὰ πιστεύωμαι καὶ ἀπλῶς λέγων τι, ἀλλ' ἂν ἦ χρεῖα καὶ νόμιμον λαμβάνω ὄραρον, πρὸς βεβαίωσιν τῶν ἐρηθέντων.

Τὴν δ' ἑβδόμην Ἰουλίου ἀνταποδίδους τὴν ἐπίσκεψιν πρὸς τὸν κύριον Α. Σωμάκην ἐνεχείρισα πρὸς αὐτὸν καὶ ἐν φύλλῳ τοῦ Φιλοπάτριδος τοῦ περιέχοντος τὴν κατὰ τῆς λογικῆς ἀριθμητικῆς ἐπίκρισίν μου, καὶ εἶπον αὐτῷ· «ἰδοὺ φίλε μου, ὡς ἂν ἤκουσέ τις τὴν ἀπορίαν σου διὰ τὴν μὴ ἀπάντησιν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ζωχίου ἐν τῇ ἀριθμητικῇ γραφέντα, συνέταξεν ἀμέσως ἐπίκρισιν, ἀνάγνωθι δὲ καὶ ταύτην, ἐνθυμούμενος τὸ γνωμικόν, « μὴ δίκην δικάσης πρὶν ἀμοφοῖν μῦθον ἀκούσης ».

Ὁ δὲ Ζωχίος ἐβλογίσθη καὶ ἐπρήσθη, ὡς ὑπὸ μελίσσης δηγθεῖς, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἐπικρίσεως, καὶ ἀμέσως ἔγραψεν ἐν τῇ Ἀθηνᾷ, ὅτι ἐφάνη τὸ Θηρίον τοῦ Λεβιάθαν τὸ ἀπειλοῦν νὰ καταπίη καὶ τὴν ἀριθμητικὴν του καὶ αὐτὸν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔμενον εἰσέτι ἡ οὐρά, ἀνέμενε νὰ ἐξέλθῃ καὶ αὕτη, προυκάλει δὲ καὶ τὸν γράφοντα νὰ υπογραφῆ, καὶ τότε βλέπομεν· ἐφάνη δὲ καὶ ἡ οὐρά ἡρέμα ἐπὶ τῆς πέτρας τὴν ὁδὸν αὐτῆς ἐπερχομένη, ἀλλ' ἀνευ υπογραφῆς· διότι ἐγὼ ἔχω παράδοξον ἀντιπάθειαν εἰς τὸ διατακτικὸν μέρος τῶν ἀπολύτων κυρίων, καὶ διαταγὰς ἐπεθύμου, εἰ δυνατόν, νὰ μὴ δέχομαι πικντάπασι. Διὰ τοῦτο τὰς περιφρονῶ, ὅσας τις δυνηθῶ, ἐνταῦθα δ' ἡδυνάμην, διότι εἶναι ἐπιστημονικὴ συζήτησις περὶ πραγμάτων καὶ ἐπιστήμης· καὶ ἴσως ἐγὼ ἐπεθύμου ν' ἀκούσω τὰς ἐπὶ τῆς διατριβῆς μου κρίσεις τῶν ἀνθρώπων ἀνεξαρτήτως τῆς ἀτομικῆς καὶ προσωπικῆς φιλίας ἢ ἔχθρας· καὶ νοστιμίζομαι μάλιστα, ὅταν καθήμενος εἰς συναναστροφὴν ἀκούω κατακρινόμενον ἀπηνῶς ἢ ἐπαινούμενον ἐνθέρμως ἄρθρον τινὸς ἐφημερίδος, τοῦ ὁποίου ἐγὼ ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἤμαι ὁ ἄγνωστος συντάκτης, καὶ προκαλῶ πολλάκις ἐπίτηδες ἐπὶ αὐτοῦ τὴν συζήτησιν, ἵν' ἀκούσω τὴν γνώμην τῶν παρευρισκομένων εἰλικρινῆ καὶ δικαίαν. Ἐρωτῶ ὅμως, ἂν ἦναι ἔγκλημα νὰ γράψῃ τις ἐπίκρισιν βιβλίου ἀνυπόγραφον, ἀφοῦ μάλιστα πᾶσαι αἱ ἐπικρίσεις καὶ μάλιστα αἱ δηκτικαὶ ἀνυπόγραφοι γράφονται. Ἐνῶ ὅμως ἐγὼ εἶχον κατὰ νοῦν νὰ υπογράψω τὸ ὄνομά μου, διότι δὲν ἐπεθύμου νὰ πάρω προῖκα καὶ τοὺς

ἄλλους καθηγητὰς εἰς τὸν λαίμῳ μου, ὡς ὄντως ἐγένετο, τὸ πείσμα μ' ἀνεχάιτισε καὶ δὲν ὑπεγράφη.

Ἦρξαντο δ' ἔκτοτε γρυλλισμοί, καὶ ἐπίδειξις ὀδόντων, καὶ ἀπειλαὶ καὶ φοβερίσματα, ὅτι « θὰ μᾶς κάμη καὶ θὰ μᾶς δείξῃ ». Μετὰ δὲ πενήτηντα πέντε ἡμερῶν τοῦ ὄρους ὠδίνας ἐτέχθη μῦς, ἡ ἀπάντησις τοῦ Κ. Ζωαχοῦ, ἐν ἧ' θεωροῦνται ἔκτος ἐμοῦ συνεργοὶ καὶ αὐτουργοὶ καὶ οἱ λοιποὶ τρεῖς καθηγηταὶ τῶν μαθηματικῶν, καὶ σολίζονται μὲ ὅσα ἡ γλώσσα τοῦ κυρίου τούτου ὑβριστικῶς ἐπίθετα συνήθως λέγει καὶ ἡ χεὶρ γράφει.

Κατὰ τῆς ἀδικίας ταύτης διαμαρτύρομαι, καὶ κηρύττω, ὅτι ἐκ κακῶν πληροροριῶν ὀρμώμενος ὁ Κ. Ζωαχὸς ἐξέλαβεν ὡς αὐτουργὸς ἢ συνεργὸς τῆς ἐπικρίσεώς μου τοὺς λοιποὺς τρεῖς, τῶν μαθηματικῶν καθηγητὰς, καὶ ἂν ἔχῃ ἐλαχίστην αἰδοῦς ξανίδα, θέλει ἀνακαλέσει διὰ τινος ἐφημερίδος, ἔστω καὶ διὰ τοῦ Ἑλλίου, τὰς κατὰ τῶν φηθέντων καθηγητῶν ἀδικίας ὕβρεις καὶ προσβολὰς του, ὡς μὴ ἐνεχομένων τὸ παράπαν εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ ὑπ' ἐμοῦ γραφείσαν ἐπίκρισιν.

Μὴ νομίση δέ τις ὅτι συνήγησαν οὗτοι διὰ τῆς προτροπῆς τῶν οὐδὲ τοῦτο ὑπῆρξε, διότι ἐγὼ ὁ πετροκέφαλος παρ' οὐδενὸς εἰς ὅ,τι γράφω ἐμπνεύσεις καὶ παρορμήσεις λαμβάνω, οὐτ' ἔλαβον, οὔτε λήψομαι, οὐδὲ σύρωμαι παρὰ τινος ἐκ τῆς γένος. Ἄς συγκεντρωθῶσι λοιπὸν πάντα τὰ βέλη τοῦ κυρίου Ζωαχοῦ ἐπὶ τοῦ στήθους μου, τοῦτο δὲ, καὶ τοι διαπύου καὶ σαπροῦ τοῦ πνεύματος γενομένου, ἐξωτερικῶς στερέμνιόν ἐστι καὶ ἀποθῆαι ἀνεμίενα βέλη ὑπ' ἀνισχύρου χειρὸς ξιπτόμενα.

Δὲν δύναμαι δὲ νὰ σιωπήσω εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, οὐχὶ μόνον διότι εἶμαι φιλόστοργος πατήρ, καὶ ὡς ἡ ὄρνις καὶ τοι ἀδύνατος ὑπεραπίζει τὰ νεογνά της καὶ κατ' ἰσχυροτέρων ζώων ποσὶτε πτεροῖς τε καὶ βράμφει, οὕτω καὶ γὼ ἀμύνομαι ὑπὲρ τῶν ἐμῶν ἔργων, ὅταν ἴδω ταῦτα ὑπ' αὐθάδους χειρὸς ἀπρεπῶς βραπιζόμενα, ἀλλὰ καὶ διότι προκαλοῦμαι νῦν φητῶς νὰ γράφω φυλλάδιον, καὶ ἂν δὲν δεχθῶ τὴν πρόκλησιν, δειλὸς καὶ φιλόργυρος παρὰ πᾶσι νομισθήσομαι.

Ἐδέχθην λοιπὸν τὸν ἀγῶνα, καὶ τοι τῆς μετόπωρινῆς ὥρας οὐ
δαμῶς συναδούσης μοι πρὸς πόνους, καὶ τῆς βηχὸς δξείας ἐ-
πικειμένης, καὶ τῆς ξηρᾶς καὶ μονοτόνου ὕλης μηδαμῶς τὸν
κάλαμόν μου παροτρυνούσης. Θεῖα δὲ συνάρσει ἐξεύξα ἐν τῷδε
τῷ τεύχει τὸ ἀνάγωγον ζεῦγος τοῦ ἄκρου αὐτοῦ τῆς φιλολο-
γίας μετὰ τοῦ αἰθερίου μαθηματικοῦ πνεύματος, καὶ εἰς πέρας
τὸ ἔργον ἔφερον ὑμεῖς δὲ, ὦ τῶν Ἑλλήνων λόγιοι, ἐν ἡμῖν ἔσθε
κριταὶ δίκαιοι καὶ ἀπροσωπόληπτοι.

Παρακαλῶ δὲ τοὺς ἀναγνώστας· νὰ συγχωρήσωσί μοι τοῦ
λεκτικοῦ τὸ ἀνώμαλον καὶ ἀτημέλητον· διότι μὴ ἐπιθυμῶν νὰ
δαπανήσω πολὺν χρόνον εἰς τοιαύτην ὑπόθεσιν, ὡς περὶ σπου-
δαιότερα μέλλων ν' ἀσχοληθῶ, ἤγουν τὴν ἐκ νέου μετατύπωσιν τῆς
ἅλης γραμματικῆς μου, καὶ τὴν μετόφρασιν τῆς γεωμετρίας τοῦ
Blanchet, ταχέως καὶ ἄνευ ἐπιθεωρήσεως ἐτύπωσα τὰ γεγραμ-
μένα. Ἰδὲ δὲ χρονολογικῶς ἡ ἀπόδειξις τοῦ Βερναρδάκη ἡ
β'. διατριβὴ κατεχωρίσθη τὴν 17 Αὐγούστου 1857· τὸ δὲ φυλ-
λάδιον τοῦ Ζωχιοῦ ἐδημοσιεύθη τὴν 30 τοῦ αὐτοῦ Αὐγούστου,
ὥστε κατὰ τὸν ἔκτοτε μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐμοῦ φυλλα-
δίου χρόνον, μόλις ἠδυνάμην φυσικῶς νὰ γράψω καὶ νὰ τυ-
πώσω τὸ φυλλάδιον τοῦτο, ἅτε μὴ χαλκέντερός τις ὢν, ἀλλὰ
μόλις δύο ἢ τρεῖς ὥρας τὴν ἡμέραν δυνάμενος ἐργασθῆναι.
Πραγματικῶς λοιπὸν ἅμ' ἀντιγραφόμενα ἔς-ελλον εἰς τὸ τυπο-
γραφεῖον τὰ φύλλα, διότι ἂν ἡ ὕλη αὕτη δὲν ἐτυποῦτο, δὲν
ἠδυνάμην νὰ ἐργασθῶ ἐπ' ἑτέρας.

Ἐπιθυμῶ δὲ νὰ ἔχωσιν οἱ ἀναγνώσται καὶ τὸ φυλλάδιον
τοῦ Ζωχιοῦ καὶ τὰς διατριβάς τοῦ Βερναρδάκη, ἵν' ἀνχινῶσιν
αὐτὰ πρὸ τοῦ ἐμοῦ ἢ σὺν αὐτῷ· διότι οὕτως ἐλπίζω νὰ κατα-
νοηθῆ κάλλιον ἡ ἀλήθεια πρὸς τούτο δ' ἀνετύπωσα καὶ τὰς
πρώτας μου διατριβάς, αἵτινες τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματός εἰσιν.

Τελευτῶν δὲ τὸν πρόλογόν μου παρατηρῶ, ὅτι διπλοῦς μοι
ἐξαπίνης ἀγὼν ἀπὸ δεινῶν ἀντιπάλων ἐρέστηκε, κατὰ δὲ τοῦ-
τον, τόδ' ἐγὼ ἐλαττοῦμαι αὐτῶν, « ὅτι φύσει πᾶσιν ἀνθρώ-
ποις ὑπάρχει, τῶν μὲν λοιδοριῶν καὶ τῶν κατηγοριῶν ἀκούειν

ἠδέως τοῖς ἐπαινοῦσι δ' αὐτοὺς ἄχθεσθαι. Τούτων τοίνυν ὁ μὲν
 ἐστὶ πρὸς ἠδονὴν, τούτοις δέδοται· ὁ δὲ πᾶσιν, ὡς ἔπος εἰπεῖν,
 ἐνοχλεῖ, λοιπὸν ἐμοί· κἂν μὲν εὐλαβοῦμενος τοῦτο μὴ λέγω
 τὰ πεπραγμένα ἐμαυτῷ, οὐκ ἔχειν ἀπολύσασθαι τὰ κατηγορη-
 μένα δόξω· ἂν δ' ἐρ' ἂ καὶ πεπύθηκα καὶ γέγραφα βεβίβω, πολ-
 λάκις λέγειν ἀναγκασθήσομαι περὶ ἐμαυτοῦ. Πειράσομαι μὲν
 οὖν ὡς μετριώτατα τοῦτο ποιεῖν· ὅ,τι δ' ἂν τὸ πρᾶγμα αὐτὸ
 ἀναγκάζῃ, τούτου τὴν αἰτίαν οὗτοι γ' εἰσὶ δίκαιοι ἔγειν οἱ
 τοιοῦτον ἀγῶνα ἐνστησάμενοι ».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ Δ. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ

ΓΡΑΦΕΙΣΩΝ ΔΙΑΤΡΙΒΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΙΚΟΥ

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ 1857

ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ.

ΤΜΗΜΑ Α΄.

Κύριε Συντάκτα τῆς Ἀθηναί !

Καταχωρίζατε παρακαλῶ, τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησίν μου εἰς τὴν διατριβὴν τοῦ κυρίου Βερναρδάκη τὴν καταχωρισθεῖσαν εἰς τὸν 2563 ἀριθμὸν τῆς ἀξιολύμου ἐφημερίδος σας.

Τρεῖς ἤδη μῆνες παρῆλθον περίπου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐξεφωνήθη ἡ κρίσις τῆς ἐπὶ τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ ἐπιτροπῆς, καὶ δὲν ἔληξεν εἰσέτι ἡ κατὰ τοῦ εἰσηγητοῦ αὐτῆς ἐργὴ τῶν ἀποτυχόντων ποιητῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπετέθησαν, ὡς εἶκος, τῶν ἐνταῦθα εὐρισκομένων τινές, ὡς πλησιέστεροι, καὶ ἐξήλεγξαν δι' ἄρθρων καταχωρισθέντων ἐν τῇ Ἑλπίδι τὸν εἰσηγητὴν, τῆς ἐκθέσεως κύριον Σ. Κουμανούδην, ὡς πικρότατον ἐπικριτὴν, ἄδικον δικαστὴν, καὶ ἄθλιον ποιητὴν, ὡς ἂν μόνος αὐτὸς ἔκρινε καὶ ἐπέκρινεν, ἢ ὡς ἂν εἶχε σχέσιν μὲ τὴν κρίσιν τοῦ διαγωνισματος τὸ καλὸν ἢ κακὸν αὐτοῦ ποίημα. Τοσαύτης δ' ἀλογίας ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἔγερμεν ἡ ἀθλία ἐκείνη διατριβή, ὥστε ἀνταπαντήσεώς τινος παρ' οὐδενὸς ἐκρίθη ἀξία. Ἐφθασεν ὅμως καὶ εἰς τὸ Μόναχον ἡ εἰδήσις, ὅτι ἡ Μαρία Δοξαπατρῆ δὲν εἶχεν ἡ ἄμειρος τὴν καλὴν τύχην τῆς κυρίας Κασσίας, καὶ δὲν ἐπροικίσθη καὶ αὐτὴ, καθὼς ἐκείνη, μὲ τὰς χιλίας δραχμάς, καὶ ἰδοὺ ἀμέσως ὀπλίσκεται, ὡς ἄλλος Ἀχιλλεύς, ὁ πατὴρ αὐτῆς Δημήτριος Βερναρδάκης, καὶ δομᾷ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν τιμὴν τῆς ἐπαινεθείσης, ἀλλὰ μὴ βραβευθείσης, αὐτοῦ θυγατρὸς. Συρράπτει λοιπὸν ἐλόκληρον θεωρίαν περὶ ποιήσεως, περὶ

γλώσσης, περί ὕβρου, περί δράματος (ὁμολογοῦμεν δὲ χαρίτας εἰς τὴν Ἀθηνᾶν διότι κατὰ μέγα μέρος παρέλιπεν αὐτὴν) καὶ ἐπὶ τέλους ἐπιπίπτει ὡς μαινόμενος κατὰ τοῦ εἰσηγητοῦ, καὶ μὴ εὐρίσκων τρωτόν τι μέρος, πλάττει ὁ ἴδιος σοφιστικώτατα σολοικισμοὺς, ἀρπάζει ὡς ἔρμαιον ἐν τυπογραφικὸν πορρόρμα, καὶ ὡς ἐν θριάμβῳ ἐκφωνεῖ, ἴδου ὅτι καὶ ὁ κύριος εἰσηγητὴς δὲν εἶναι ἀρτιμελής τις περὶ τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ σπάδων, χολῶς καὶ κυλλῶς (ἄρα τὸν ἀριθ. 2563 τῆς Ἀθηνᾶς).

Μετὰ περιεργείας ἀληθῶς περιεμένομεν νὰ ἴδωμεν, ἂν ὁ κύριος Κουμανούδης ἐμελλε ν' ἀπαντήσῃ τι εἰς τὰς προσβολὰς ταύτας, ἀλλ' ἐβεβαιώθημεν, ὅτι ὁ καθηγητὴς ἡμῶν ἀνώτερος τοιούτων κατηγοριῶν, περιφρονεῖ πεινόντων κοράκων κρώγμυα, καὶ μετὰ στωϊκῆς ἀπαθείας ὑπομένει τὰς ἀδίκους κατ' αὐτοῦ αἰτιάσεις καὶ προσβολὰς· καὶ καθὼς ποτὲ ἐν Πλαταιαῖς οἱ Σπαρτιάται, ἐπειδὴ οἱ στρατηγοὶ αὐτῶν δὲν ἐδίδον τὸ σημεῖον τῆς ἀρχῆς τῆς μάχης ὡς μὴ καλλιερῆσαντες, ἐστέκοντο ἀκίνητοι ὑπὸ τὰ βέλη τῶν Περσῶν καὶ δὲν ἀπημύνοντο οὐδ' ἀντηκόντιζον, οὕτω καὶ ὁ Κουμανούδης, τοῦ ὀρθροῦ λόγου ἐπιταίτοντος σιωπὴν, ἐσταύρωσε τὰς χεῖρας, καὶ ὑπομένει μετὰ Σωκρατικῆς ὑπομονῆς καὶ τὰς προσβολὰς καὶ τὰς ὕβρεις· καὶ ἤβλε μάλιστα ἐπιθυμήσει νὰ σταθῇ ὀρθίος, ὡς ὁ Σωκράτης, ἐνώπιον τοῦ Πανελληνίου συνηγμένου ἐν θεάτρῳ, ἵνα γείνη πάντοθεν κάτοπτος.

Ἀγάμενοι τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνδρὸς αἰσθανόμεθα τὴν πρὸς ἀπερίμησιν αὐτοῦ ἀδυναμίαν ἡμῶν, διότι καὶ περ ἔλωσ ξένοι πρὸς αὐτὸν, καὶ μηδεμίαν ἄλλην σχέσιν ἔχοντες, εἰμὴ τὴν τοῦ φοιτητοῦ πρὸς καθηγητὴν, ἠσθάνθημεν τοσαύτην ἀγανάκτησιν διὰ τὴν προσγιγνομένην πρὸς αὐτὸν ἀδικίαν, ὥστε ὠρμήθημεν νὰ γράψωμεν ὀλίγας λέξεις, καὶ τοι πεποιθότες ὅτι δι' αὐτῶν θέλομεν τὸν δυσαρεστήσει. Ἀλλὰ θεωροῦντες αἰσχρὸν τὸ σιωπᾶν, ἀγαθοῦ καὶ πεπαιδευμένου ἀνδρὸς ἀδίκως ὑβρίζομένου καὶ προπηλακίζομένου, καὶ ὀφείλοντες νὰ προσφέρωμεν τὸν φόρον τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς ὑπ' αὐτοῦ εὐεργετου-

μένης νεότητος, αποτολμῶμεν νὰ καταδειξώμεν ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ ἡμῶν, ὅτι ἄδικοι καὶ σοριστικώτατοι εἶναι αἱ κατὰ τοῦ εἰσηγη- τοῦ αἰτιήσεις τοῦ κυρίου Βερναρδάκη.

Καὶ πρῶτον μὲν ἀγανακτεῖ τρομερὰ ὁ γεννάδας, διότι ἡ ἔκθεσις λέγει, ὅτι τὸ ποίημά του καθαρῶς καὶ πλέον ἢ πάντα τᾶλλα σφαλμάτων περὶ τὴν γραμματικὴν, ἐνῶ ἔπρε- πε κατ' αὐτὸν νὰ εἴπῃ, ὅτι οὐδὲν σφάλμα γραμματικὸν ἔχει, διότι ὁ ποιητὴς αὐτοῦ εἶναι ἐγκρατέστατος τῆς Ἑλληνικῆς γλώττης, καὶ οὐδαμῶς οὐδαμοῦ οὐδέποτε ἀμυρτάνει. Ἡ αἰ- τίασις αὕτη ἐμφαίνει τῶντι ἀκαταμέτρητον αἴσῃσι καὶ ὑ- περβάθμιον κομποῖρημοσύνην· καὶ ἔπρεπεν ἀληθῶς νὰ βριθῇ τοσοῦτου κόμπου ὁ ποιητὴς, ὥστε νὰ θεωρῆ μὲν ἑαυτὸν προσ- βιβλημένον, διότι περὶ τοῦ ποιήματος αὐτοῦ ἐλέχθη, ὅτι κα- θαρῶς καὶ πλέον τῶν ἄλλων σφαλμάτων γραμματικῶν, νὰ ἐμο- λογῆ δὲ παρακατιῶν ὑπερφιλύτως, ὅτι ἓνα μόνον μῆνα ἐξου- πάνησεν εἰς τὴν σύνταξιν δράματος ἐκ τοσοῦτων χιλιάδων στίχων, καὶ μάλιστα τοῦ πρώτου ἐκ τῶν χειρῶν αὐταῦτά ἐπιση- χομένου. Εὐχόμεθα δόσιν τινὰ μετριοπροσύνης εἰς τὸν ὑπερ- φιλῶν τοῦτον νεανίαν, καὶ μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐξελογίαν τῶν θεωρητῶν σολοικισμῶν, τοὺς ὑποίους ἡ κρηστάρῃ τοῦ κυρίου Βερναρδάκη ἐκρηστάρισεν ἐκ τῆς ἐκθέσεως.

Ἐὰν ὁ κύριος Κουμανούδης τὴν ἐπὶ τοῦ ποιητικοῦ διαγω- νισμοῦ ἔκθεσιν συνέταττεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ γλώττῃ, ὡς συνέταξε τὸν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι λατινικῷ λεξικῷ πρόλογον, ἠδύνατο βεβίως νὰ ἔχῃ κατὰ τι δίκαιον ὁ ἐπι- κριτὴς, ἀπαιτῶν τὴν κατὰ τὸν ἀκριβῆ ἀπτικισμὸν σύνταξιν τοῦ προσπλησιάζω καὶ τοῦ ἀντιποιούμαι, κτλ. Ἄλλ' ἀφοῦ ὁ κύριος Κουμανούδης ἔγραψεν εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν μὲ τὰ εἶναι, ἦτον, λοιπὸν, νῶ, κτλ., γελοιωδέστατον εἶναι νὰ ἔρχηται ν' ἀνευρίσκη τις εἰς αὐτὸν σολοικισμοὺς, ὅσα εἶναι γεγραμμένα κατὰ τὸ μέτρον τῆς καθομιλουμένης γλώσ- σης, διότι δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὸ τῆς ἀρχαίας. Καὶ τῷ ὄντι εἶναι ἀπορίως ἄξιον πῶς τέσσαρας μόνους τοιοῦτους σολοικι-

σμούς εὔρες Βερναρδάκη, ἐνῶ ἠδύναστο ν' ἀναφέρης ἑκατὸν τέσσαρας. Ἐν πρώτοις νὰ διορθώσης ὅλα τὰ εἶναι, διὰ τοῦ ἐστὶ ἢ εἰσὶ, καὶ νὰ ἐπιφωνήσης τρομεροὶ σολοικισμοὶ καὶ ἀφόρητος ἀγραμματοσύνη· ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου δὲν γινώσκει τὸ ὑπαρκτικὸν ῥῆμα! Ὅλα τὰ λοιπὸν διὰ τοῦ οὖν, πάντα τὰ νὰ διὰ τοῦ ἵνα ἢ ὅπως, ὡς κάμνουσιν οἱ ὀπαδοὶ τῆς νέας σχολῆς. Διότι εἶπέ μοι, σὲ παρακαλῶ, διατὶ ἐξήληξας μόνην τὴν σύνταξιν τοῦ προσπλησιάζω καὶ τοῦ ἀντιποιοῦμαι, καὶ ὑπέθεσας ὅτι ὁ εἰσηγητὴς ἠγνέει τὴν σύνταξιν αὐτῶν, διότι ἠθέλησε νὰ συντάξῃ τὸ πρῶτον μεταβατικῶς καὶ τὸ δεύτερον μετὰ αἰτιατικῆς συμφωνότερα πρὸς τὴν καθουμιλουμένην ἢ πρὸς τὴν ἀρχαίαν; ὥστε, ἂν εἶχε καὶ τὸ ἐνθυμοῦμαι μετ' αἰτιατικὴν, ἄλλον σολοικισμόν ἤθελες λογαριάσει. Ἐν τούτοις τοῦ μένει τότε τὸ περὶ τὴν γλῶσσαν ἀρεστόν σοι δημοκρατικὸν πολίτευμα, ὅταν τις δὲν δύναται νὰ γράψῃ ὅσα ὁ κοινὸς λαὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ λέγει καὶ γράφει κοινότατα, καὶ ὅταν εἰς ταύτην τὴν φράσιν π. χ. « ὅταν » προσπλησιάζης τοὺς μεγαλειτέρους σου, μὴ ἀντιποιῆται τὰς » πρωτοκαθεδρίας, ἀλλ' ἐνθυμοῦ τοὺς περὶ μετριοφροσύνης λόγους μου » μὲ ἐβρίσκης τρεῖς θεοράτους σολοικισμοὺς, ἕνα βαρβαρισμόν, διότι ἀντὶ μεγαλειτέρους ἔπρεπε νὰ γράψω μείζους, καὶ κύριος οὐδε πόσας ἀκυρολεξίας. Ἐὰν ὅμως λάβῃς ὁ ἴδιος ἀνὰ χεῖρας τὴν διατριβὴν σου καὶ καταμετρήσης αὐτὴν μετὰ τὸ ἴδιον μέτρον, δὲν σοῦ κάμνομεν τὴν ἀδικίαν νὰ υποθέσωμεν ὅτι δὲν θέλεις εὐρεῖ εἰς αὐτὴν πολλαπλασίους σολοικισμοὺς, ἂν οὐχὶ τοιοῦτους, τοῦλάχιστον κατὰ τι μεγαλειτέρους, καὶ ἰδοὺ ὡς ἐν παραδείγματι—λέγεις « παιδίον κα- » ρεκτικὸν καὶ ῥαχιτικὸν, ἔπερ φέρον ἐν ἑαυτῷ τὰ σπέρματα » πρῶτον θανάτου ποτὲ νὰ μὴ φθάσῃ εἰς τῆς νεότητος τὴν » εὐρώστον καὶ ἀνηράν ἀκμήν » καὶ δὲν ἀγνοεῖς βέβαια, ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν δύο ὀρθολογικὰ μόρια τὸ ἔπερ καὶ τὸ νὰ δὲν δύναται νὰ ἔχωσιν ἐν μόνον ῥῆμα, ὡς δύο κεφαλαὶ εἰς ἕνα καὶ μόνον σκοῦρον δὲν χωροῦσιν, ἀλλ' ὅμως

τὸ γράφεις, διότι τὸ δέχεται ἡ σημερινὴ γλῶσσα, ἢ διατὶ ἄλλο; Ἀμέσως δὲ παρακατιῶν γράφεις « τὸ καθεστῶς τοῦτο πολίτευμα καλὸν εἶναι νὰ μὴ πάσχωμεν νὰ μετακινήσωμεν » ὅπου τὴν σύνταξιν τοῦ πάσχωμεν βέβαια ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ δὲν δέχεται, καὶ ἡ νῦν γραφομένη δὲν ἀναγνωρίζει, μόνη δὲ ἡ καθομιλουμένη ἐπιτρέπει, διότι λέγει καὶ τὸ τραγούδιον

Πάσχω νὰ σὲ λησμονήσω

Προσπαθῶ νὰ σὲ μισήσω

Καὶ μακρὰν πλέον νὰ ζήσω

Ἀπὸ σὲ σκληρὰ ψυχῆ.

καὶ ὡς ἀληθῆς δημοκρατικὸς ἔχεις δίκαιον νὰ καταβαίνης καὶ μέχρι τῶν τριόδων, ἵνα λαμβάνης ἐκεῖθεν τὰς λέξεις καὶ φράσεις σου· ἀλλὰ μὴ πρὸς θεοῦ ἔλεγχε ὡς σολοικίζοντας τοὺς ἄλλους, ἂν συνέταξαν τὸ προσπλησιάζω μεταβατικῶς καὶ τὸ ἀντιποιῶμαι μετὰ αἰτιατικῆς, διότι τότε καταφαίνεται ὅτι βλέπεις τὸ κάρρος εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ πλησίον, τὴν δ' ἐν τῷ σῶ δοκὸν παρορᾷς, καὶ διυλίζεις εἰς ἄλλους τὸν κώνωπα, ἐνῶ τὴν κάμηλον σὺ καταπίνεις. Ἐπειτα ὁ κύριος Κουμανούδης, καθόσον γνωρίζομεν, εἶναι μετριοφρονέστατος ἀνδρῶν ἀπάντων, καὶ οὐδέποτε ἔκαυχήθη, ὅτι εἶναι ἀναμάρτητος, οὐχὶ μόνον περὶ τὴν ἀπέραντον τῷ ὄντι καὶ δυσχερεστάτην Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅ,τι ἄριστα γνωρίζει, ὥστε καὶ εἴτι ἤμαρτεν, ἢ ξενίτας ἢ σπανίαν σύνταξιν μορίου τινὸς ἐκλέξας, ἀνθρώπινον πέπονθε, καὶ οὐδὲν παράδοξον· ἀλλὰ νὰ κάμνητε ὑμεῖς τῆλι καὶτα σφάλματα γραμματικὰ, οἵτινες ἐφιλοσοφῆσατε περὶ τὴν γλῶσσαν, καὶ κηρύττετε ὑμᾶς αὐτοὺς ἀναμαρτήτους, καὶ δυσχερεστεῖσθε, διότι ἐλέχθη, ὅτι τὸ ὑμέτερον ποίημα καθαρεύει σφαλμάτων περὶ τὴν γραμματικὴν πλέον τῶν ἄλλων, καὶ δὲν προσετέθη τὸ ἐν γένει καὶ ἀπολύτως, τοῦτο ἔχει τι ἄτοπον καὶ αἰεκέας. Γράφων δὲ σὺ τοιαῦτα, καὶ πλάττων ἰδίως ἐπὶ κομψότητι διακρινομένας λέξεις, ὡς τὸ ἀναντικατάστατος κτλ, δὲν ἠσχύνθης νὰ κατακρίνης τὴν ἐνεργητικὴν σύνταξιν τοῦ καταλήγω (ὅπερ ἔχει τὴν τιμὴν νὰ ἦ-

ναι κατὰ σὲ πάντοτε ἀμετάβητον), ἀφοῦ δ' Ὁμηρος ἐξ αὐτῆς ἀγαπᾷς πολλὰς νὰ δανείζηται λέξεις, καὶ νὰ θέτῃς εἰς τὸ στόμα τῶν ἀχθοφόρων μετὰ τῶν τσοῦκαλιῶν, τοῦ μπεκρολογήματος καὶ τοῦ πατιρντί, κ. τ. λ. ἔχει ἐνεργητικὸν τὸ ἔληξεν, λέγων «λήγειν μένος» (Ἰλιάδ. Ν 424 καὶ Φ. 395), καὶ ὁ Ἀρβριανὸς μεταχειρίζεται τὸ καταλήγω μεταβατικῶς, ὡς «αὐτοῦ καταλήγομεν μαθεῖν τί λέγεται»· σαφέστατα δὲ ὁ Διόδωρος, «Θεόπομπος δὲ τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις διελθὼν ἐπ' ἔτη ἑπτακκίδεκα καταλήγει τὴν ἱστορίαν εἰς τὴν περὶ Κνίδον ναυμαχίαν, ἐν βίβλοις δυοκαίδεκα» (Διοδ. Σικελ. Βιβλ. ΙΓ'. κεφ. 42)· ἀλλὰ σὺ ἐξέλαβες καὶ τοῦτο θεόρατον τολοικισμόν. Αἱ δὲ λοιπαὶ ἀσυνταξίαι εἶναι τὸ ὑπάρχον «τοῦ» πρὸ τῆς ἀναλύσεως τοῦ ἀπαρσεμφάτου»· ὡς φέρ' εἰπεῖν «ἐκ τῆς ἐφέσεως, ἣν εἶχον τοῦ νὰ δεῖξωσιν οἱ ἡμέτεροι πατέρες», καὶ προσέτι ἡ φράσις «ὁ δὲ κειρὸς ὁ ἀρμόδιος ἐκάστης τῶν ἐνεργειῶν τούτων»· ἀλλ' ἐν τούτοις καθὼς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν λέγεται ἔφεσις τοῦ δεῖξαι, εἰς τὴν καθομιλουμένην ὀρθότατα ἐγράφη ἐκ τῆς ἐφέσεως τοῦ νὰ δεῖξωσι· τὸ ν' ἀποδιῶται δὲ ἢ μετὰ τὸ ἐπίθετον ἀρμόδιος γενικὴ εἰς τὸ προηγούμενον οὐσιαστικὸν μόνον εἰς τὸν κύριον Βερναρδάκην ἐπιτρέπεται νὰ κατακρίνη. Ἐξέλαβε δ' ὡς λάθος καὶ τι, τὸ ὁποῖον δὲν ἐνόησεν ἐν τῷδε τῷ χωρίῳ· «εὐθὺς ἢ πρώτη σκηνὴ τῆς πρώτης πράξεως ἢ μᾶλλον ὀρθότερον τοῦ πρώτου μέρους»· διότι ὑπέλαβε τὸ μᾶλλον ὡς συγκριτικὸν προσδιορίζον τὸ ὀρθότερον, καὶ τότε βέβαια εἶναι πλεονασμὸς, καὶ ἐκ τῶν δύο συγκριτικῶν ἢ τὸ πρῶτον πρέπει νὰ ἐκλίπη ἢ τὸ δεύτερον νὰ γείνη θετικόν· ἀλλὰ δὲν εἶναι αὕτη ἡ ἔννοια εἰς τὴν φράσιν ταύτην, τὸ μὲν μᾶλλον δηλοῖ τὸ προτιμότερον, τὸ δ' ὀρθότερον ἐκφράζεται ἀτυχεῶς ὡς ἐν παρενθέσει, ἔπειρ ἀνεπτυγμένως ἤθελε λεχθῆ οὕτω· «προτιμῶ νὰ ὀνομάζω τὴν πρώτην πρᾶξιν πρῶτον μέρος, διότι νομίζω τοῦτο ὀρθότερον»· ἀλλ' ἐνῷ ἀκόμη δὲν δύναται ὁ κύριος Βερναρδάκης νὰ ἐννοήτῃ καλῶς τὴν ἐκθεσιν, καὶ ἐκλαυθάνει ὡς σόλοικα τὰ

ἑρῶς ἔχοντα δι' ἀτύγῳωτον ἄγνοιαν τῆς γλώσσης, ἔχει τὴν τόλμαν, ὡς ὁ μαθητῆς, ὅστις ἔμαθε νὰ βελονιάζη, οὐχὶ μόνον νὰ ἐπικρίνῃ τὸν διδάτκαλόν του, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν ἀποκαλῆ σπάδωνα, κυλλόν, καὶ χωλόν περὶ τὴν γλώσσαν, ἐνῶ τοῦλάχιστον ἢ εὐτχημοσύνη, ἢ οὐχὶ ἢ δικαιοσύνη, ἀπῆτει τὴν παράλειψιν τοῦ πρώτου ἐπιθέτου.

Ἐρχονται τέλος κατόπιν τρεῖς ἀνορθογραφίαι· καὶ πρώτῃν μὲν κατατάττει, ὅτι φέρει ὁ εἰσηγητῆς τὸ ἂν εἰς ὑποτακτικὴν γράφων «τίς φθόνος, ἂν ἀκούωνται» ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὸ φέρῃ εἰς ὀριστικὴν, διότι εἶναι ἀντὶ τοῦ εἰ. Ἐστὼ δὲ πᾶς τις βέβαιος ὅτι ἐτοιμος ἦτον ὁ Κ. Βερναρδάκης, ἢ ἄλλοστις, νὰ εὕρῃ βραβαριμὸν, καὶ ἂν ἢ ἔκθεσις ἔφερε «τίς φθόνος ἂν ἀκούωνται» ἐπιφωνῶν, ποῦ ἠκούσθη εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν νὰ φέρηται τὸ ὑποθετικὸν ἂν εἰς ἐνεστώτα ὀριστικῆς; Τοιαύτας λεπτολογίας μόνος ὁ περὶ τὴν γλώσσαν φιλοσοφῆσας κύριος Βερναρδάκης δύναται νὰ κάμῃ, ἡμεῖς ἄπειροι μαθηταὶ οὗτ' ἐννοοῦμεν οὐδὲ δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν. Ἀλλὰ τὸ εὐφωνικὸν Ν τοῦ πέρυσιν ἐπομένου συμφώνου πῶς δύναται νὰ δικαιολογηθῆς τοῦτο εἶναι ἀφόρητον, καὶ ἀδικαιολόγητον! Οὐχὶ τόσον, ὅσον φαντάζεσαι, κύριε Βερναρδάκη, διότι ὁ περὶ τοῦ εὐφωνικοῦ νῆ καὶ σίγμα κανῶν τῶν γραμματικῶν τόσον συχνὰ εὐρίσκεται παραβαινόμενος καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χειρογράφοις καὶ πρὸ πάντων ἐν ἐπιγραφαῖς, ὥστε βεβαιώθητι ὅτι δὲν εἶναι ἄξιος ἀγχόνης ἐπὶ ἀγραμματοσύνη, ὅστις δὲν τηρεῖ που τὸν κανόνα αὐτόν· ἴσως δὲ καὶ ἢ φράσις «γράφει μὲ τὸ νῆ καὶ μὲ τὸ σίγμα» σατυρίζει τοὺς περὶ τὴν τήρησιν αὐτοῦ τοῦ κανόνος ἀκριβολογοῦντας. Περὶ δὲ τοῦ ἐσφαλμένου ω τοῦ τρανωτάτη κρίνομεν πάντῃ περιττόν νὰ εἰπωμέν τι· διότι εἶναι προφανῶς τυπογραφικὸν παρόραμα, τὸ ὁποῖον εὐκόλως ὑπεκφεύγει τὴν προσοχὴν τοῦ διορθωτοῦ, καὶ μόνον τὸ ἐχθρικὸν καὶ παμπόνηρον πνεῦμα δύναται νὰ ἐμβατεύσῃ καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ συντάκτου, καὶ νὰ ἐννοήτῃ ὅτι ἠγνῶει τὸν μακρὸν χρόνον τῆς παραληγούσης τοῦ τῶνός· ὡς ἂν ἔλεγέ τις, ὅτι ὁ λεξικογράφος

Γαζης, και οι το λεξικόν τούτου μετασκευάσαντες και εκδόντες, ηγούουν την οποίαν εσημείουν διά του μακροῦ χρόνου μακράν παραλήγουσαν του τρανός, διότι φέροντες κατωτέρω παράδειγμα του συγκριτικοῦ, ἔγραψαν «τραγωτέραν φωνήν» ἢ ἂν ἀπέδιδε τὰς ἐν τῇ διατριβῇ σου ἀνορθογραφίας εἰς τὴν σὴν ἀμαθειαν. Ἄλλ' ἀφοῦ ἐτόλμησας νὰ γράψης, ὅτι ὁ Κουμανούδης ἀγνοεῖ, ὅτι ἡ λέξις ἱστροίων εἶναι Λατινικῆ, ἔχεις ἀδειαν νὰ γράψης καὶ πᾶσαν ἄλλην παραδοξολογίαν.

Ἰδοῦ ποῖοι εἶναι οἱ σολοικισμοὶ καὶ οἱ βαρβαρισμοὶ, διὰ τῶν ὁποίων νομίζει ὁ κύριος Βερναρδάκης, ὅτι ἐξεμυθένισε τὴν ἀξίαν τοῦ κυρίου Κουμανούδη, καὶ τὸν κατέδειξεν ἀμαθῆ· τὰ δὲ λοιπὰ ποιητικούδια ἐνταῦθα σπεύδουσι πάντοθεν νὰ ὀνομάζωσιν αὐτὸν ἀνορθόγραφον, ἀγράμματον, ἴσως ἴσως καὶ ἀναλφάβητον ἀκόμη, μῆτε ν' ἀναγινώσκῃ Ἑλληνικὰ, μῆτε νὰ συλλαβίζῃ Λατινικὰ δυνάμενον· καὶ ταῦτα πάντα διότι εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ ἐλεχθῆ μέλος τῆς ἐπὶ τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ ἐπιτροπῆς, καὶ τὴν ἐτι μείζονα δυστυχίαν νὰ διορισθῇ καὶ εἰσηγητὴς αὐτῆς, καὶ νὰ καταδείξῃ τὰς ἐλλείψεις τῶν παρουσιασθέντων εἰς τὸν ἀγῶνα ποιημάτων, τῶν ὁποίων κανὲν δὲν ἔτυχε τοῦ βραβείου τῶν χιλίων δραχμῶν κοινῇ ψήφῳ καὶ ἀποφάσει πέντε καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου. Ἄλλ' ὁ κύριος Βερναρδάκης λέγει, ὅτι ἔγραψεν οὐχὶ δυσαρεστῆεις διὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιτροπῆς, καθ' ἣν ἔμεινε τὸ ποίημά του ἄνευ βραβείου, ἀλλ' ἐξ ἀγανακτήσεως διὰ τὴν δυσμενῆ οὐχὶ κρίσιν, ἀλλ' ἐπικρίσιν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰσηγητοῦ, ὅστις παρὰ σιωπήσας πᾶσαν ἀρετὴν αὐτοῦ ἐζήτησε μόνον ἐλλείψεις νὰ εὔρη, ὅπου δὲν ὑπῆρχον, παραμορφώσας πολλακίς τὴν ἀλήθειαν. Ἴνα δὲ πεισθῇ τις πόσον σεβόμενος τὴν ἀλήθειαν ὁ κύριος Βερναρδάκης; λέγει, ὅτι ὁ εἰσηγητὴς παρεσιώπητε πᾶσαν ἀρετὴν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ, ἃς λάθῃ εἰς χεῖρας τὴν ἐκθεσιν, καὶ ἃς ἴδῃ τὴν περὶ τοῦ ποιήματος τῆς Μαρίας Δοξαπατρῆ κρίσιν, ἐν ἣ θέλει εὔρεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα. « Τοῦ δράματος τούτου ἡ ὑπό-

»θεσις ἐλήρθη ἐκ τοῦ στιχηροῦ χρονικοῦ τῶν ἐν τῷ Μορέῳ
»πολέμων τῶν Φράγκων. Τὴν ξηρὰν ἐκείθεν ὕλην διέπλασε
»καὶ ἐζωογόνησεν ὁ ΕΥΦΥΗΣ ΠΟΙΗΤΗΣ καὶ ἐμὲ ὀρ-
»ρωσεν οὕτω πλούσιον ἐννοιῶν καὶ αἰ-
»σθημάτων ποίημα περιέχον τὰδε περίπου . . .
» . . . . Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ δράματος βλέπομεν τὰ
»ἤθη καὶ τοὺς τρόπους τοῦ Φραγκικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν
»ἀτασθαλίαν τῶν ἵπποτῶν λαμπροῖς χρώμασι
»καὶ ζωηρῶς ζωγραφούμενα . . . . .
»Ἡ Μαρία Δοξαπατρῆ λέγεται δράμα, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον
»ποίημα ἔχον καὶ σῶζον μόντην τὴν δραματικὴν ἐπιρράκειαν
»ἐν ποικίλῃ ἀκολουθίᾳ πράξεων καὶ ὑποτυπώσει ἡθῶν. Καλὰ
»ἔχει βεβαίως Ἰκανὰ, τὸν χαρακτήρα τοῦ Βιλλαρδουίνου
»λαμπρόν, τὸν τοῦ Ἀγγέλου Φιλανθρωπίνου ἐπίτης, τὰ
»περὶ τὸν βραβυδὸν καὶ τὴν θυγατέρα του εἰδυλιακὰ ἄμα
»καὶ τραγικὰ, ἐν οἷς ἀναμιμνησκόμεθα τοῦ Οἰδίποδος
»καὶ τῆς Ἀντιγόνης, τὰ τῶν Φράγκων ἵπποτῶν
»ἰκανῶς πιττὰ καὶ ζωηρὰ, τέλος χωρὶς τινὰ ἀνα-
»φορὰν ἔχοντα πρὸς τοὺς νῦν Εὐρωπαίους καὶ Ἕλληνας, ζωο-
»ποιούντα τὸ ἔλος· παρακατιῶν δ' ὀνομάζει τὴν πρώτην
»σκηνὴν τῆς πρώτης πράξεως «τηλαυγὴς πρόσωπον τοῦ ἔλου
»ἔργου». Πῶς λοιπὸν πᾶσαν ἀρετὴν τοῦ ποιήματος παρεσιώ-
»πησεν ὁ εἰσηγητὴς, ἀφοῦ μετὰ τόσης προθυμίας πᾶν ὅ,τι κα-
»λὸν παρατεταμένως καὶ λεπτομερῶς ἀνέφερεν; Ἄλλ' εἶπε
»μετὰ τῆς αὐτῆς λεπτομερείας καὶ τὰ σφάλματα, τοῦτο εἶ-
»ναι ἀληθῶς πικρὸν· πλὴν τὸ πταίσμα δὲν ἀνήκει μόνον εἰς
»αὐτὸν, ἀλλ' εἰς πᾶσαν τὴν πεντάδα τῶν καθηγητῶν, ἡ ὀρθό-
»τερον εἰς αὐτὸ τὸ ποίημά σου κανακάρη μου ἢ τηλύγετέ μου
(ὅπως ἀγαπᾷς), καὶ ἔπρεπε κύριε Βερναρδάκη νὰ τηρήσῃς τὸ
»ῤητόν σου, ἀδ' ὑποβάλλων ἐκυτόν εἰς τὴν κρίσιν δικαστηρίου
»ὄφρῃλει σεβασμὸν πρὸς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ, εἴτε ἀδικοὶ εἶ-
»τε δίκαιοι εἶναι».

Ταῦτα ὠρμήθην νὰ γράψω οὐχὶ πρὸς ὑπεράρτισιν τοῦ κυ-

ρίου Κουμανούδη ἢ τῆς ἐκθέσεως αὐτοῦ, διότι καὶ αὕτη ἐ-
πηνέθη ὑπὸ πάντων τῶν λογίων, καὶ ὁ καθηγητὴς οὗτος εἶ-
ναι γνωστὸς εἰς τὸ πανελλήνιον ἐκ τῆς πολυετοῦς ἐν τῷ πα-
νεπιστημίῳ εὐστόχου διδασκαλίας, ἐκ τῶν φιλολογικῶν αὐ-
τοῦ ἔργων, καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν περιστατικῶν, τῶν ὁποίων ἐν
μόνον ἀρκούμεθα ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα. Ὅτε ὁ πολυθρύλλητος
Σιμωνίδης, ὁ καὶ αὐτοὺς τοὺς Γερμανοὺς φιλολόγους ἐσχάτως
πρὸς ὀλίγον ἀπατήσας, καθυπέβαλεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν
Κυβέρνησιν χειρόγραφά τινα, ὡς δῆθεν ἀρχαῖα, πρῶτος, ὅστις
ἀνεκάλυψε τὸ πλαστὸν αὐτῶν, καὶ ἔσωσε τὴν ὑπόληψιν τοῦ
Ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου, ἦτον ὁ Στέφανος Κουμανούδης·
οἱ δὲ τοῦ κυρίου Βερναρδάκη προστάται, εἰς οὓς ὀρεῖται τὴν
περυσινὴν βράβευσιν τῆς Κασσίας του, οἱ ὑπεκκlausαντες ἴσως
αὐτὸν εἰς τὴν κατὰ τοῦ κυρίου Κουμανούδη καταφορὰν, εἶχον
δώσει καὶ ἔγγραφον τὴν ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος τῶν χει-
ρογράφων, ἀλλ' ὁ κύριος Κουμανούδης τόσον μετρίοφρων εἶ-
ναι, ὥστε οὐδὲν εἶπε βλέπων κατόπιν ὅτι ἄλλοι ἐσφετερί-
σθησαν καὶ ἰδιοποιήθησαν πᾶσαν τὴν τιμὴν τῆς ἐξελέγξεως
τῆς Σιμωνιδείου ἀπάτης.

Ἔστιν οὖτε τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ κυρίου Κουμανούδη ἐσκό-
πουν ν' ἀναδειχθῶ γράψας τὰ ὀλίγα ταῦτα, οὐδὲ τὸν πρὸς σὲ
ἀγῶνα τὸν περὶ γλώσσης καὶ ποιήσεως· πόθεν μέλλω ὦ
γαθέ; ἀποῦ σὺ εἶσαι μέγας ποιητὴς, ὥστε εἰς ἓνα μῆνα γρά-
φεις δράμα ἐκ τετρακισχιλίων στίχων μὴδ' ἐν σφάλμα ἔχον,
ἀποῦ γνωρίζεις ὅλους τοὺς ὁμοίους σου μεγάλους ποιητὰς μὴδὲ
αὐτοῦ τοῦ Ἀβδουλ Βακῆ ἐξαιρουμένου, περὶ τοῦ ὁποίου (ὁμο-
λογῶ τὴν ἁμαρτίαν μου καὶ τὴν ἀμάθειάν μου), ἐγὼ πρῶ-
την φορὰν παρὰ σοῦ ἤκουσα, ἀποῦ ἐπιλοσόφησας περὶ τῆς
γλώσσης καὶ κατήντησας εἰς συμπεράσματα διάφορα τῶν ἄλλων,
εἰς τοὺς ὁποίους ἀποδίδεις τὰς ἰδικὰς σου ἰδέας, ἵνα τοὺς ἀν-
τικρούσης θαυμασίως, ὡς π. χ. εἰς τὴν περὶ ἀποκλείσεως τοῦ
χλιδᾶ αἰτιολογίαν καὶ τὴν περὶ τῆς καθομιλουμένης θεωρίαν.
Δὲν ἔχω δ' οὔτε τὸν ἀποχερῶντα χερόνιον, οὔτε τὴν δύναμιν νᾶ

ἀντιπαρταχθῶ πρὸς σέ· μόνον τὴν Κασσίαν σου ἐὰν ἐλάμβανον εἰς χεῖρας, ἠδυνάμην νὰ σοῦ τρίψω ὀλίγον, τὸ δὲ λεγόμενον, τὴν κασσίδαν, καὶ νὰ σοῦ μετριάσω καὶ τὸν ποιητικὸν τύπον καὶ τὴν γλωσσικὴν ἀλαζονίαν, ἀλλὰ ποῦ καιρὸς διὰ τειχῦτα ζητήματα, ἐγὼ δὲν ἔχω τὴν σὴν εὐφυίαν, ὥστε νὰ γείνω διὰ μιᾶς πάνσοφος αὐτοδιδάκτως, ἀλλ' ἔχω ἀνάγκην νὰ σπουδάσω, ἵνα μάθω. Ἦναγκάσθην μάλιστα νὰ γράψω καὶ ταῦτα, ἵνα καθησυχάσω τὴν ἐσωτερικὴν ἀγανάκτησίν μου προξενηθεῖται ἐκ τῆς ἀδίκου καταφορᾶς καθ' ἑνὸς ἀξιοσεβάστου καθηγητοῦ, προσελθούσης ἐκ τῆς προσβληθείσης ποιητικῆς οἴησεως καὶ τῆς τυφοειδοῦς κομποῤῥημοσύνης, τὸ δὲ πάντων οὐσιωδέστατον ἐκ τῆς στερήσεως τῆς χιλιοδράχμου ἀνταμοιβῆς. Ὡστε τελευτῶν λέγω, ὅτι εἰς ἕν καὶ μόνον συμφωνῶ μετὰ τοῦ κυρίου Βερναρδάκη τοῦτο, ὅτι οὔτε ἡ ἠθικὴ συντέλεσεν εἰς τὸ νὰ τὸν διαπλάσῃ καὶ νὰ τὸν ἀποτελέσῃ χρηστὸν πολίτην, οὔτε ἡ κριτικὴ θέλει τὸν ὠφελῆται ὡς πρὸς τὴν τέχνην.

A. Ω.

(Εἷς τῶν φοιτητῶν τοῦ πανεπιστημίου).

ΤΜΗΜΑ Β'.

(Ἢ τὸν ἀπάντησίς μου.)

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 157 τοῦ Φιλοπάτριδος Ἑλληνος φύλλῳ κατεχωρίσθη διατριβὴ τις τοῦ κυρίου Δ. Ν. Βερναρδάκη εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀνωτέρω ὑπ' ἐμοῦ γραφείσης ἐν τῇ Ἀθηνᾷ ὑπ' ἀριθ. 2569 ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Α. Ω. ἐπικρίσεως τῆς προτέρας αὐτοῦ διατριβῆς, τῆς ἀφορώσης τὸν ποιητικὸν διαγωνισμόν, καὶ ἐκτιθείσης τὴν ἀδικίαν, ἣν ὑπέστη μὴ βραβευθέντος τοῦ δράματός του. Ἐν ταύτῃ δὲ ἀναματῶ καὶ πάλιν μέχρις ἀηδίας τοὺς αὐτοὺς παραλογισμοὺς καὶ τὰ αὐτὰ σοφίσματα, ἕσα καὶ ἐν τῇ πρώτῃ, εἰς ἐπίμετρον δ' ἔχει ἐρ-

μαθὸν ὕβρεων καὶ προσωπικῶν προσβολῶν, ἔτι δὲ καὶ ἀναίσχυντων συκοφαντιῶν κατ' ἐμοῦ τοῦ γράψαντος τὴν προδρηθεῖσαν ἐπίκρισιν.

Σέβομαι πολὺ τὴν γνώμην τοῦ κοινοῦ, καὶ οὐδέποτε ἔχω σκοπὸν νὰ μείνω ἀναπολόγητος, ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν ἦναι ὁ προσβάλλων με, διὰ τοῦτο σπεύδω ν' ἀπαντήσω καὶ εἰς ταύτην τοῦ κυρίου Βερναρδάκη τὴν διατριβὴν, ἀδιαφορῶν ἂν ἦναι ἄξιος ἀπαντήσεως, ἢ ἂν ἔχη ὄρεξιν καὶ εὐχαρίστησιν νὰ τὴν διαβάσῃ, διότι ὅταν χρεωστῶ συνειθίζω νὰ πληρῶνω, μὴ ἐξετάζω, ἂν χρησιωθῆς ἢ διεφθαρμένος, πλούσιος ἢ πένης, εἶναι ἐκεῖνος, πρὸς ὃν ὀφείλω.

Καὶ πρῶτον μὲν ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσω τί μὲ παρεκίνησε νὰ γράψω τὴν πρώτην μου ἐκείνην ἐπίκρισιν, καὶ διατὶ ἀνωμόμως, ἔπειτα δὲ νὰ ἔλθω κατὰ τάξιν εἰς τὴν νέαν διατριβὴν τοῦ Κ. Βερναρδάκη καὶ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς, ἵνα κρίνωσιν ὀρθῶς, ὅσοι τυχὸν λάβωσι τὴν ὑπομονὴν νὰ διαβάσωσι τὰς τριακτὰς ἀηδεῖς συζητήσεις· διότι ἐγὼ δὲν παραδέχομαι τοῦ Βερναρδάκη καὶ ἄλλων τὴν γνώμην, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι, προκειμένου λόγου περὶ γραμμάτων, κοινὴ γνώμη, ὡς ἂν ἦσαν αἱ Ἕλληνες πάντες νέοι Ἀβδηρίται, ἀλλ' εἰς ἐναντίας φρονῶ, ὅτι δίδεται ἡ ἀποχρῶσα προσοχὴ καὶ εἰς τὰ τοιαῦτα παρὰ τῶν λογίων, καὶ σχηματίζεται ὑπ' αὐτῶν κοινὴ γνώμη. Οὐδὲ συμφωνῶ μετ' αὐτοῦ εἰς ὅσα μετὰ πλείστης ἔσσης περιφρονησῆαι· γράφει ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ὄροπέδιου τοῦ Μονάχου περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι τύπου, ὅτι δηλαδὴ εἶναι εὐθηνότερος παρὰ εἰς κάθε ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου, καὶ γράφει ἔκκαστος ὅ,τι φθάσῃ. Διότι ὅτι μὲν ἀλλαχοῦ ἐκδίδονται σπουδαιότερα καὶ πλείονος λόγου ἄξια συγγράμματα ἢ ἐν Ἑλλάδι οὐδεὶς ἀμνησθεῖται, εἶναι ὅμως ἐπίσης τοῦλάχιστον ἀαντιβῆρον, ὅτι αἱ ἐν Ἑλλάδι ἐκτυπούμεναι ἀνοηταί, καὶ αὐτῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Κ. Βερναρδάκη γραφείσων συμπεριλαμβανομένων, δὲν εἶναι πολὺ περισσότεραι τῶν ἀλλαχοῦ.

Ὅτε ἀνέγνων τὴν πρώτην διατριβὴν τοῦ Δ. Ν. Βερναρδάκη

κατὰ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπὶ τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ ἐπι-
τροπῆς, καὶ εἶδον τὴν κιαρορὰν αὐτοῦ κατὰ τοῦ εἰσηγητοῦ,
καὶ τὰς ὕβρεις, δι' ὧν τὸν ἐστόλιζε, ποτὲ μὲν ὀνομαζῶν αὐ-
τὸν σπᾶδωνα, χωλὸν, καὶ κυλλὸν περὶ τὴν γλῶσσαν, ποτὲ δὲ
σοφιστικώτατα διαστρέφων τὴν ἀλήθειαν καὶ πλάττων ὁ ψευ-
δίττατος, ὅτι παρεσιώπησεν ὁ εἰσηγητὴς πᾶσαν ἀρετὴν τοῦ
ποιήματός αὐτοῦ, ἐνῶ ἡ ἔκθεσις φανερώτατα καὶ λεπτομερέστατα
πάντα τὰ τούτου πλεονεκτήματα ἐκτίθησι, καὶ ἐπὶ τέλους καὶ
τὸν πρῶτον ἔπαινον εἰς αὐτὸ ἀποδίδωσιν, ἐκινήθη εἰς τὴν ἀ-
γανάκτησιν τὴν προσγινομένην μοι, ὅταν βλέπω ἄδικον κα-
ταφορὰν κατ' ἀξιοσεβάστων προσώπων καὶ πραγματικὴν πα-
ραμόρφωσιν τῆς ἀληθείας διὰ προσωπικὰ πάθη καὶ ἀτομικὰ
συμφέροντα. Ὑπὸ δὲ τοιαύτης ἀγανάκτησεως καὶ ἀδημονίας
ὠθούμενος, καὶ βλέπων αὐτὴν παραπλησίαν καὶ εἰς τοὺς πλεί-
στους τῶν φίλων μου, οἵτινες ἀπήτησαν παρ' ἐμοῦ νὰ γράψω,
ὡς εἶπον ἐν τῷ προλόγῳ, ἔγραψα τὴν ἐπίκρισιν ἐκείνην, ἣτις
ἐκίνησε τὴν νέαν χολὴν τοῦ κυρίου Βερναρδάκη. Ἐγραψα
δὲ ταύτην ἀνωμόως, οὐχὶ μόνον διότι, ὅπου ἐπικρατεῖ ἐλευθε-
ροτυπία, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ, Βελγίῳ, καὶ ἀλλαχοῦ, οὐδέποτε φέ-
ρουσι τὰ ἐν ταῖς ἐφημερίσαις ἄρθρα τὰς ὑπογραφὰς τῶν γρα-
φάντων, ἀλλὰ καὶ διότι ἤθελον ν' ἀπορύγω τοὺς ἐλέγχους αὐ-
τοῦ ἐκείνου, ὑπὲρ οὗ ἐμελλον αὐθορμητῶς καὶ ἐν ἀγνοίᾳ του
ν' ἀπολογηθῶ, ὅτι δὲ ἀδιάφορον μοι ἦτον, ἂν ἐμάνθηνεν ὁ κύ-
ριος Βερναρδάκης, ὅτι ἐγὼ ἤμην ὁ γράψας, ἀποδείκνυται ἐκ
τούτου, ὅτι ἔδωκα τὴν ἐπίκρισίν μου εἰς τὴν αὐτὴν ἐφημε-
ρίδα, ἐν ἣ κατεχωρίσθη καὶ ἡ διατριβὴ ἐκείνου, καὶ δὲν ἔκρυψα
εἰς τοὺς ὑπονοήσαντας καὶ ἐρωτῶντάς με τὴν ἀλήθειαν, ὥστε
μετὰ τῆς ἐφημερίδος ἔφθασε καὶ ἡ ἐξήγησις τῶν ἀλγεβρικῶν
σημείων, ἧγουν ὅτι τὸ μὲν Α ἐσήμαινεν Ἥλιος τὸ δὲ Ω Στα-
θόπουλος. Ἡ ἀνακάλυψις δ' αὕτη εἶχε τοῦλάχιστον τοῦτο τὸ
κάλον, ὅτι ἐξήλεγξε τὴν Ἑλπίδα ψευδῶς μαντεύσασα ἐν τῷ ὑπ'
ἀριθ. 907 φύλλῳ τῆς τότε, ὅτι ὁ γράψας τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο ἦ-
τον αὐτὸς ὁ Κουμανούδης, ἵνα καὶ οὕτω πικράνη τὸν ἄνθρωπον.

Φαίνεται δὲ ὅτι ἐχέλωτε τὸ μετράκιον, καὶ ὡς κῶων λυσ-
σῶν ὤρμησεν ἐν τῇ νέᾳ αὐτοῦ διατριβῇ, καὶ θαγκάνει δεξιὰ
καὶ ἀριστερά. Μηδαμῶς δὲ συλλογιζόμενος, ἐπιτίθεται ὀρ-
μητικώτερος καὶ λέγει, ὅτι τὸν συντάξεντα τὴν ἐκθεσιν κρί-
ναι ἄξιον νὰ καταταχθῇ εἰς δευτέραν τάξιν ἑλληνικοῦ scho-
λείου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἱκανὸν νὰ προβιβασθῇ καὶ εἰς τὴν τοῦ
σχολάρχου· ὡς ὄρις δὲ ἰσόβλος ὑπὸ τὴν χλόην κρυπτόμε-
νος ἐκχέει ληληθότως τὸν εἰς τὸν φθόνον καὶ τὴν μοχθηρίαν
τῆς πονηρᾶς καὶ διεφθαρμένης αὐτοῦ ψυχῆς κρυπτόμενον ἴδον,
καὶ προσπαθεῖ νὰ κορέσῃ οὕτως ἀναγώγως τὴν κατὰ τοῦ εἰ-
σηγητοῦ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκδίκησιν αὐτοῦ. Ἀλλοίμονον εἰς τὴν
Ἑλληνικὴν κοινωνίαν, ἐὰν οἱ ἐκπαιδευόμενοι νέοι ἔχωσι ταιαύ-
την ἠθικὴν, οἷαν ὁ κύριος Δ. Βερναρδάκης, ὅστις οὐδεμίαν
ἄλλην ἀφορμὴν παραπόνων κατὰ τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς ἐπιτρο-
πῆς ἔχων, εἰ μὴ τὴν ἄλογον ὑπόνοιαν, ὅτι δι' αὐτὸν πέμπτον
ἔντα ἐν τῇ ἐπιτροπῇ ἐστερήθη τῶν χιλίων δραχμῶν τοῦ βρα-
βεῖου, ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ διὰ τοῦ βαναυστέρου τρόπου ἐν
τῇ πρώτῃ αὐτοῦ διατριβῇ, ἐν ταύτῃ δέ, ἐνῶ ἐπιπροστίθησιν ἑ-
τερα μείζω, προσπαθεῖ βλαχικῶς ν' ἀπολογηθῇ λέγων, ὅτι
ἠγνῶει τὸ ὄνομα τοῦ εἰσηγητοῦ καὶ ἐ λ υ π ῆ θ η μ ἄ λ ι -
σ τ α μαθῶν, ὅτι οὗτος ἔτυχε νὰ ᾔηται ὁ κύριος Κουμανούδης.
Ἐγὼ πιστεύω χάριν σου, Βερναρδάκη, ὅτι ἠγνῶεις τὸ ὄνομα
τοῦ εἰσηγητοῦ (ὅπερ, ἂν οὐχὶ ἀδύνατον ἀναντιβῆρήτως ὁμῶς
λίαν ἀπίθανον εἶναι, διότι ἐγκαίρως ἔλαβες ἐντεῦθεν τὰς περὶ
τῆς ἐκθέσεως λεπτομερείας καὶ ὑποσημειώσεις)· βέβαια ὁ-
μῶς δὲν ἠγνῶεις τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, ἐὰν λοιπὸν εἰση-
γητῆς δὲν ᾔητον ὁ Κουμανούδης, τὸν ὁποῖον καὶ ἄλλοτε σὺ
ἐν τῇ Γραμομομαχίᾳ σου ἐξύβρισας, ἄρα προσέβαλες διὰ τῆς
διατριβῆς σου ἓνα τῶν ἄλλων καθηγητῶν, τοὺς ὁποίους δι'
ἰσχυρότερον λόγον δὲν ἔπρεπε νὰ προσβάλῃς· διότι ὁ μὲν γη-
ραιὸς Ἀσώπιος πλείονος σεβασμοῦ ἄξιος, ἂν οὐχὶ δι' ἄλλο
παρὰ σοί γε, τοῦλάχιστον διὰ τὰς πολιὰς του τρίχας· πρὸς
δὲ τοὺς ἄλλους τρεῖς ἄφειλες εὐγνωμοσύνην ὡς στέφαντας τὴν

κατακαυμένην τὴν Κασσίδαν σου. Καὶ ἂν δὲν ἐγίνωσκας οὐδὲ τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἦναι ἄλλος ἐκ τῶν βριθέντων, εἰ μὴ ὁ Φίλιππος Ἰωάννου, διότι περὶ αὐτοῦ περιστρέφεται ὁ μόχθος αὐτοῦ τοῦ ἀγωνίσματος, καὶ οὗτος μετὰ τοῦ Κουμανούδη πεντάκις ἐξελέχθησαν μέλη τῆς ἐπιτροπῆς. Ἡ ἀπολογία σου λοιπὸν αὕτη χαρακτηρίζει τὸν παρ' ἡμῖν καλούμενον κουτοπόνηρον· ἔπειτα σὺ μόνος ἔγραψας, ὅτι ὁ ὑποβάλλον ἑαυτὸν εἰς τὴν κρίσιν δικαστηρίου ὀφείλει σεβασμὸν πρὸς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπραξας τὸ ἐναντίον· διότι λέγεις καὶ γράφεις, ὅτι οἱ δικασταὶ σέ ἠρίκησαν, καὶ ἐκτὸς τούτου εἶναι ἀγράμματοι, ἀνορθόγραφοι, ἀνίκανοι νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν Γ' τάξιν ἐλληνικοῦ σχολείου, καὶ ταῦτα πάντα λέγεις « μετὰ μετριοπαθείας καὶ μὲ ἔλθον τὴν ταπεινοσύνην καὶ μὲ ἔλθον τὸν σεβασμὸν », ὧ γελιωδέστατε, περὶ τίνων; περὶ τοῦ Κουμανούδη, τοῦ Ἀσωπίου, τοῦ Καστόρη, καὶ τῶν λοιπῶν. Εἶναι ὅμως ἀνεκτὸν νὰ ἐξυβρίζωνται οὕτως οἱ διδάσκαλοι τοῦ ἔθνους, οἵτινες καὶ εἰργάσθησαν καὶ ἐργάζονται, καὶ ὠρῆλθον καὶ ὠρῆλθουσιν αὐτὸ διὰ τῆς ἐκδόσεως διαφόρων οὐπωδεστάτων συγγραμμάτων, καὶ τῆς διὰ ζωῆς φωνῆς παραδόσεως; καὶ ὑπὸ τίνων; ὑπὸ μειρακίων χθεσινῶν, εἰς τὰ διδασκαλεῖα ἐτι φοιτῶντων, παρ' ὧν οὐδὲν ἄλλο ἄχρι τοῦδε ἔχομεν εἰ μὴ ψώραν καὶ κασσίδαν. Δὲν ἀρμόζει λοιπὸν ἐνταῦθα καταλληλότατα τὸ δὴ λεγόμενον « ἔκαμε κ' ἠ ψεῖρα . . . » ἀλλ' ἀπέχω τῶν τοιούτων βαναύσων φράσεων, διότι βαρύνομαι ν' ἀκούω τὰ ἐπὶ τούτῳ παράφωνα τῶν ἀναγκωστῶν, οἵτινες ἀπικιτοῦσιν αἰεὶ εὐγένειαν ἐκφράσεως. Προτείνατε λοιπὸν ὑμεῖς κύριοι πικραπονοῦμενοι ποιηταί, τίνας ἀγαπᾶτε νὰ διορίσῃ ἢ κυβέρονησις κριτὰς τοῦ ποιητικοῦ διαγωνίσματος, διότι δὲν ἔχει ἄλλους παρὰ τοῦ; μέχρι τοῦδε διορισθέντας. Πάντες αὗτοι ἐκοπίασαν προῖκα καὶ ὄψεαν, ἀναγινώσκοντες τὰς ἀηδίας σας, καὶ συντάττοντες τὴν ἐπ' αὐτῶν ἔκθεσιν, ἀκολούθως δ' εἰς ἀνταμοιβὴν ὑβρίσθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἄλλοι ὑπ' ἄλλων, ἐχλευάσθησαν, ὠνομά-

σθησαν ἀμαθεῖς καὶ ἀνίκανοι, ἢ προσωπολήπται καὶ ἄδικοι κριταί. Τίς λοιπὸν θέλει δεχθῆ τοῦ λοιποῦ νὰ γείνη κριτῆς τοῦ διαγωνίσματος τούτου, ἐὰν οὐεῖς δὲν σωπρονήσητε; οὐδεὶς βέβαια. Ἐπειτα ἐκτὸς τούτου εἶναι λυπηρότατον νὰ βλέπη τις παιδάκια μῆ ποῦ ἐκτινάξαντα τὴν κόνιν τῶν βάζων τῶν σχολείων ὑπερπεπληρωμένα γλωσσικοῦ τύπου, καὶ μὴ ἀνεχόμενα νὰ λεχθῆ περὶ αὐτῶν, ὅτι ἤμαρτόν τι περὶ τὴν ἀπέραντον τρόντι καὶ δυσχερεστάτην Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Πόθεν λέγουσι; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Πῶς εἶναι δυνατόν; ὁ εἷς κατέτριψεν εἰς τὴν σπουδὴν αὐτῆς 5 ἔτη, ὁ ἕτερος 7, ἐν τούτοις ἔχουσι τὴν ἀνάδειαν νὰ ἐξελέγγωσι παραπαίοντας εἰς τὴν γλῶσσαν τοὺς κατατρίψαντας 17, 27, 37 ἢ καὶ 47 ἔτη διδασκάλους αὐτῶν. Δὲν εἶναι τοῦτο καθαρὰ ἀντίρρασις; ὁ Βερναρδάκης μάλιστα ἐθύμωσε, διότι ἡ ἐκθεσις εἶπεν, ὅτι τὸ ποίημά του καθαρεῖαι ἱκανῶς καὶ πλέον ἢ πάντα τὰ ἄλλα σφαλμάτων περὶ τὴν γραμματικὴν, καὶ ἀπῆται νὰ λεχθῆ, ὅτι οὗτος μόνος εἶναι ὁ ἐγκρατέστατος τῆς Ἑλληνικῆς γλώττης.

Κατὰ μὲν τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ Πυθία ἐχρησιμοδότησέ ποτε νὰ δοθῆ τρίπους τις ἐν τῇ θαλάττῃ εὐρεθείς τῷ σοφωτάτῳ. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπεστάλη οὗτος πρὸς Θάλην εἰς Μίλητον. Τοῦ δὲ Θάλητος τὸν Βίαντα σορώτερον ἀπορηναμένου, πρὸς ἐκεῖνον ἦλθεν· ὑπ' ἐκείνου δ' αὖθις ἀπεστάλη πρὸς ἄλλον ὡς σορώτερον· εἶτα περιερχόμενος καὶ ἀνεπεμπόμενος οὗτος, ἐπὶ Θάλην τὸ δεύτερον ἀρίκετο· καὶ τέλος εἰς Θήβας ἐκ Μιλήτου κομισθεὶς τῷ Ἰσμηνίῳ Ἀπόλλωνι καθιερώθη (ἄρα Πλουτ. Σόλωνα. δ'). Ἐὰν δὲ τὴν σήμερον τοιοῦτόν τι δῶρημα τῷ σοφωτάτῳ δωρηθῆ, φοβοῦμαι μήπως ἴδωμεν παραπλήσιόν τι τῷ ἐν τοῖς ἱεροῖς ναεῖς γινομένῳ κατὰ τὴν διανομὴν τῶν κολλύβων, ὅπου τὰ παιδία κατὰ τὴν αἰτήσιν διακρίνονται τὰς χεῖρας ἐκτείνοντα, καὶ τὸ «θεὸς συγχωρήσοι» βοῶντα.

Ταῦτα εἶναι τὰ οὐσιώδη, δι' ἃ ἔγραψα τὴν πρώτην διατριβὴν καὶ εἰς ταῦτα ὤφειλες ν' ἀπαντήσης, ἀλλὰ σὺ ἀρωνότερος ἰχθύος ἐν τούτοις γινόμενος μέγας καὶ πολὺς αὖθις ἤρθης ἐπὶ

τῶν δέκα θεωράτων σολοικισμῶν καὶ βαρβαρισμῶν τῆς ἐκθίσεως. Περὶ δὲ τούτων μεθ' ὅσα εἶπον εἰς τὴν πρώτην μου ἐπίκρισιν περιττόν ἦτο νὰ προσθέσω τι ἥδη, ἀλλὰ τὴν σιωπὴν μου ἤθελε θεωρήσει ὁ γεννάδας ὡς ἦταν, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκάζομαι νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν ἄχαριν ταύτην ὕλην.

Ὁ κύριος Βερναρδάκης ὡς μέγας φιλόλογος καὶ κλασικὸς γραμματικὸς ἔθηκε κανόνα, καθ' ὃν δεύρομεν νὰ δικάζωμεν τὰς τοιαύτας γλωσσικὰς ὑποθέσεις. Καὶ ἄλλος μὲν τις ἠδύνατο νὰ τοῦ διαφιλονεικήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ νομοθετεῖν περὶ γλώσσης, καὶ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ νομοθεσία του δὲν εἶναι ἀνεγνωρισμένη, ἀλλ' ἐγὼ δὲν τολμῶ νὰ ἔλθω εἰς τοιαύτην πάλιν πρὸς μέγαν γραμματοδιδάσκαλον, σέβουμαι τὸν κανόνα του καὶ τὸν ἀπιστήθιστα μάλιστα, ὡς συνειθισμένος εἰς τὴν ἀπομνημόνευσιν τῶν κανόνων, ἔχοντα οὕτως.

1) «Πᾶσα λέξις ὑπάρχουσα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ τῇ καθομιλουμένῃ γλώσσῃ, φυλάττει ἀδιαφόρως τὴν κλίσιν καὶ τὴν σύνταξιν εἴτε τῆς ἀρχαίας, εἴτε τῆς καθομιλουμένης, » κατὰ τὸ φιλόραχιον ἢ μὴ τοῦ ἐκάστοτε γράφοντος. 2) Πᾶσα ὁμοῦ λέξις μὴ ὑπάρχουσα μὲν ἐν τῇ καθομιλουμένῃ Ἑλληνικῇ, παραληφθεῖσα δὲ εἰς ταύτην ἐκ τῆς ἀρχαίας, ἀνάγκη νὰ φυλάξῃ τὴν κλίσιν καὶ τὴν σύνταξιν τῆς ἀρχαίας».

Πρὸς διάκρισιν ὅμως τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ κανόνου ἀπὸ τοῦ πρώτου, ἀνάγκη νὰ διευκρινηθῶσι καὶ ὁρισθῶσι τὰ ὄρια τὰ διαχωρίζοντα τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τῆς καθομιλουμένης, καὶ νὰ τεθῇ μία ἐπιγραφή ἐν τῷ μέσῳ ὁμοίᾳ μὲ τὴν ἐπὶ τῆς στήλης τοῦ Ἀδριανοῦ.

Αἱ δ' εἰς Ἑλλήνων ἀρχαίων ἢ πρὶν γλῶσσα.

Αἱ δ' εἰς Ἑλλήνων τῶν νέων ἢ νῦν γλῶσσα.

Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἡ ὁρθοετικὴ γραμμὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τῆς καθομιλουμένης οὐτ' ἐχαράχθη ἀκόμη οὔτε χαραχθήσεται, θέλει μᾶς ἐπιτρέφει ὁ κύριος Βερναρδάκης νὰ τῷ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ μὲν δεῦτερον μέρος τοῦ κα-

νόμος αὐτοῦ ἴσον ἐστὶ τῷ μηδενί· τοῦ δὲ πρώτου οὐδεμίαν ἀνάγκην ἔχομεν. Ἐν τούτοις κατ' αὐτὸν αὐτὸς θέλει νὰ κρίνωμεν τοὺς σολοικισμοὺς, οὓς εὔρεν ἐν τῇ ἐκθέσει· ἔστω καὶ τοῦτο χάριν τοῦ Βερναρδάκη.

Πρῶτον σολοικισμὸν λέγει τὴν σύνταξιν τοῦ προσπλησιάζω τι πρὸς τινα. Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τὸ ῥῆμα πλησιάζω παρὰ τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ ἐκφέρεται ἀμεταβάτως ἢ συντάσσεται μετὰ δοτικῆς, ἢ καθομιλουμένη ὅμως τὸ συντάσσει μετὰ αἰτιατικῆς λέγουσα, σὲ πλησιάζω, μὲ πλησιάζεις· καὶ δύναται ἕκαστος κατὰ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ κανόνος τοῦ Βερναρδάκη νὰ μεταχειρισθῇ ἑκατέραν τῶν συντάξεων φιλαρχαίζων ἢ χυδαίζων. Τὸ δὲ προσπλησιάζω δὲν ὑπάρχει παντάπασιν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἐν χρήσει, τὸ ἔπλασεν ἢ νεοελληνικὴ, μὴ δανεισθεῖτα αὐτὸ ἐκ τῆς ἀρχαίας· δὲν ἔχει λοιπὸν ἐπ' αὐτοῦ ἐφαρμογὴν οὔτε τὸ πρῶτον οὔτε τὸ δεύτερον μέρος τοῦ κανόνος του, ἐπομένως δύναται τις νὰ τὸ συντάξῃ ἐξ ἀναλογίας τοῦ προσπελάζω τί τινι, καὶ νὰ εἴπῃ προσπλησιάζω τί τινι ἢ πρὸς τινα. Πρέπει δὲ νὰ ᾔναι σοφιστὴς πρώτης τάξεως ἐκεῖνος, ὅστις ὀνομάσῃ τὴν σύνταξιν ταύτην σολοικισμὸν τοῦ γράφοντος εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν. Καὶ ὅμως οὗτος εἶναι κατὰ Βερναρδάκην ὁ ἀ. θεόρατος σολοικισμὸς τῆς ἐκθέσεως.

Ἐπεταί τούτῳ ἡ σύνταξις τοῦ ἀντιπιοῦμαι μετὰ αἰτιατικῆς. Τοῦτο ἐνεργητικὸν μὲν ὄν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν συντάσσεται μετὰ διπλῆς αἰτιατικῆς π. χ. «ἡ γῆ τοὺς θεραπεύοντας αὐτὴν πλεῖστα ἀγαθὰ ἀντιπιοεῖ» (Ξεν. οἰκ. ἐ. 12)· μέσον δὲ μετὰ γενικῆς εἰς τὴν σημασίαν τοῦ λαμβάνω τι καὶ φιλονεικῶ μὲ τὸν κύριόν του θέλων νὰ τὸ οἰκαιοποιηθῶ. Αὕτη ἡ μέση σημασία αὐτοῦ ὑπάρχει ἤδη καὶ εἰς τὴν καθομιλουμένην μὲ τὴν ἀπλουστέραν ὅμως σύνταξιν τῆς αἰτιατικῆς, καὶ ἀρκεῖ νὰ δώσῃ τις ὀλίγην προσοχὴν καὶ εἰς τὰς ἐν τοῖς δικαστηρίοις συζητήσεις καὶ τὰς κοινὰς διμιλίας, καὶ θέλει

ἀκούσει ἐπανελημμένως τὰς φράσεις «ἀντιποιεῖται ξένα καὶ θήκοντα, δικαιώματα, τὸ κτήμα μου, τὸ πρᾶγμα μου κ.τ.λ. Ἄρα καὶ τὸ ἀντιποιεῖσθαι ἀνήκει εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ θεέντος κανόνος, καὶ δύναται νὰ τεθῆ συντακτικῆ αὐτοῦ γενικὴ ἢ αἰτιατικὴ κατὰ τὸ φιλόρχειον ἢ μὴ τοῦ γράψαντος. Ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἐκθέσεως μὴ φιλορχαίζων μετεχειρίσθη τὴν αἰτιατικὴν, πῶς λοιπὸν τὸν καταδικάζεις ὡς σολοικίσαντα;

Ἔρχεται κατόπιν τὸ καταλήγω. Περὶ τούτου σὺ Βερναρδάκη εἰς τὴν πρώτην σου διατριβὴν ἔγραψας, ὅτι εἶχει τὴν τιμὴν νὰ ᾖ πάντοτε ἀμετάβατον, ἐγὼ σοὶ ἀπέδειξα τοῦλάχιστον διὰ τοῦ ῥητοῦ παραδείγματος τοῦ Διοδώρου, ὅτι ἔχει καὶ ἐνεργητικὴν σύνταξιν. Πᾶς ἄλλος ἤθελεν ὁμολογήσει, ὅτι ἔσφαλεν, εἰπὼν ὅτι τὸ καταλήγω ἔχει τὴν τιμὴν νὰ ᾖ μόνον ἀμετάβατον, ἀλλὰ ὁ ἀναιδεῖν ἐπιειμένος ὑβρίζει τὸν ἐξελέγχοντα καὶ σοφίζεται, ὅτι εἰς τὴν ὠρισμένην περίστασιν ἐπὶ καταλήξεως στίχου εἶναι ἀμετάβατον. Ἴδού λοιπὸν πῶς ἔχει τὸ πρᾶγμα· ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἐκθέσεως ἐγίνωσκε δύο τιὰ, α. ὅτι τὸ ῥῆμα καταλήγω ἔχει τὴν ἀμετάβατον σημασίαν, καὶ β'. ὅτι ἔχει μετεγενεστέρως καὶ τὴν μεταβατικὴν, καὶ ἀντὶ νὰ εἴπῃ ἀρχαίζων, ὡς σὺ τὸν συμβουλεύεις, «ὁ τέταρτος πύς τοῦ ποιητοῦ καταλήγει εἰς λέξιν», θηρεύων τὴν σαφήνειαν καὶ ἀποφεύγων τὸ ἀμφίβολον, γὰρ μή τις νομίσῃ ὅτι τὸ ποδάρι τοῦ ποιητοῦ ἔπαθε τίποτε, ἢ ὅπερ χεῖρον, ὅτι τετράποδα εἶσθε ὑμεῖς οἱ φιλέριδες ποιηταί· (πάλιν βλέπετε ὑπὲρ τῶν ποιητῶν ἔγεινε καὶ αὐτὸς ὁ κατὰ σὲ σολοικισμὸς), μετεχειρίσθη τὴν μεταβατικὴν σύνταξιν γράψας ὁ ποιητὴς καταλήγει τὸν πόδα τοῦ στίχου, ὡς γράφει ὁ Διοδῶρος «Θεόπομπος δὲ καταλήγει τὴν ἱστορίαν εἰς τὴν περὶ Κνίδον ναυμαχίαν». Σὺ ὁμως ἐγίνωσκες μόνον τὴν ἀμετάβατον σύνταξιν, διὰ τοῦτο ἐξήλεγξας τὸν πλείω σου γινώσκοντα ὡς ἀγράμματος καὶ σολοικίσαντα.

Ἄλλη οὐσιώδης μομφὴ εἶναι ἡ παράλληλος χρῆσις τῶν δύο

συγκριτικῶν «ἢ μᾶλλον ὀρθότερον» ἀτυνδέτως. Τούτων τὴν ἔννοιαν ἐν τῇ πρώτῃ διατριβῇ δὲν εἶχεν ἐννοῆσαι παντάπασι ὁ Βερναρδάκης, ἄλλ' ἀντ' ἄλλων ἐλαχιστῶν ἐξελεγχθεὶς δ' ὑπ' ἐμοῦ καὶ ἐννοήσας τὴν σημασίαν, λέγει ἤδη, ὅτι ἔπρεπε νὰ γραφῆ ἢ μᾶλλον, ὅπερ καὶ ὀρθότερον». Ἴνα δὲ πεισθῆ τις ἂν καὶ ἐν τούτῳ ἔχει δίκαιον, ἀνάγκη νὰ φέρω ἐν τοῦλάχιστον παράδειγμα ἐκ κλασικοῦ συγγραφέως, ἐν ᾧ θέλει ἰδεῖ τις τὴν παράλληλον καὶ ἀσύνδετον θέσιν δύο συγκριτικῶν, καὶ θέλει κρίνει πόσον ἀνέγνω τοὺς συνηθεστάτους συγγραφεῖς ὁ μέγας φιλόλογος καὶ ὁ νομοθέτης τῆς γλώσσης, καὶ πόσῃ ὠφέλειαν ἐξ αὐτῶν ἀπηρύτατο. Ἴδου τὸ χωρίον τοῦ Ἰσοκράτους (Αἰγινητ. κἀ.) «Ἐκ πᾶσι δ' ἂν οἰκίας ἢ διοιοῦν εἶδεν αὐτῷ κατὰ τοὺς νόμους εἰσποιηθέντα μᾶλλον, ἢ ταύτης, ἐξ ἧσπερ φύσει παιδᾶς ἐζήτησιν αὐτῷ γενέσθαι»

Ταῦτα εἶναι τὰ οὐσιωδέστατα λάθη τῆς ἐκθέσεως· περὶ δὲ τοῦ κατὰ τυπογραφικὸν πρόγραμμον τοῦ τρανωτάτη καὶ τοῦ ἀκούωνται, εἶτι δὲ τοῦ ν τοῦ πέρυσιν καὶ τῶν ξενισμῶν, πρὸς ἀπέμψω τὸν βουλούμενον εἰς ὅσα ἐν τῇ πρώτῃ ἐπικρίσει μου ἔγραψα, διότι πᾶσα ἐπαναληπτικὴ ἀπάντησις ἐπὶ τοιαύτης ὕλης δύναται νὰ ἐπικυζήσῃ τὴν ἐκ τῆς ἀναγνωσεως τῆς κατηγορίας ναυτίασιν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπανελάβομεν περὶ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπιτροπῆς, σεβόμενοι τὸν γηραιὸν ἡμῶν διδασκαλον, τοῦ ὁποίου φέρει τὴν ὑπογραφήν, καὶ τοὺς λοιποὺς καθηγητάς, ὧν τὴν φιλίαν θεωροῦμεν τιμὴν μεγάλην ἡμῶν.

Εἰς ὅσας δὲ ὕβρεις κατ' ἐμοῦ ἐσώρευτας Βερναρδάκη βραχὺς καὶ ἀπλοῦς ἀνευ οὐδεμιᾶς πικρίας ἢ ἀγανακτήσεως ἔσται ὁ λόγος. Ἄλλ' εἰπέ μοι πρὸ πάντων τίνα σχέσιν εἶχεν ἡ ἐμὴ βιογραφία ὀλίκληρος μὲ τὸ προκείμενον θέμα τῆς συζητήσεως; ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν ἦμαι ἐγὼ, δυνατὸν εἶναι, ὅσα ἔγραψα ἐν τῇ ἐπικρίσει μου, νὰ ἔχωσιν ὀρθῶς, ὡρεῖλες λοιπὸν ἐκείνα μόνον νὰ ἐξελέγξῃς ἀφεῖς τὰ προσωπικά, ἀλλὰ διὰ τούτων ἐνόμισται, ὅτι ἠδύνατο νὰ μὲ βλάψῃς, ἅς ἴδωμεν λοιπὸν καὶ τὰ περὶ τούτων.

Πρῶτον μὲν ἐγκλημα εὔρες, ὅτι ἐγὼ δ' ἄσσημος καὶ ὁ μὴ γινώσκων τὴν γραμματικὴν, ἐγράψα γραμματικῶς, δι' ἃς ταλανίζεις τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα.

Μ' ἀποκαλεῖ δ' ἀγράμματον καὶ ἄσσημον ὁ τίς;

ὁ τῆς Κασιίδας εὐφυῆς ἐκεῖνος ποιητής.

Ἦγουν ὧς ἂν ἦτοι αὐτὸς Βοίκιχος, Φρατυκλῆς, Ἐρμᾶννος ἢ Θεΐρσιος, περιφρονεῖ ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς φιλολογικῆς του δόξης καὶ παιδείας ἡμᾶς τοὺς μήπω ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐξεληθόντας, ὁ χριζᾶ καὶ πρῶιζα ἐκ ταύτης ἀποδημήσας, καὶ πεπαιδευμένος λογισθεῖς. «Ποῦ δὲ παιδείας σοι θέμις, Βερναρδάκη, μνησθῆναι; ἥς τῶν μὲν ὧς ἀληθῶς τετυχηκότων οἷδ' ἂν εἶς εἴποι περὶ αὐτοῦ τοιοῦτον οὐδὲν, ἀλλὰ κἂν ἐτέρου λέγοντος ἐρυθριάσει; τοῖς δ' ἀπολειφθεῖσι μὲν, ὥσπερ σὺ, προσποιουμένοις δ' ὑπ' ἀναισθησίας, τὸ τοὺς ἀκούοντας ἀλγεῖν ποιεῖν, ὅταν λέγῳσιν, οὐ τὸ δοκεῖν τοιούτοις εἶναι περίεστιν;»

Καὶ εἰ μὲν ἐνόμιζον ἑμαυτὸν ἐπίσημον ἐν τοῖς πεπαιδευμένοις, ἢ ἐξέλεγξις σου ἤθελεν ἔχει λόγον, ἀλλ' ἐγὼ ἐκήρυξα μόνος ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς γραμματικῆς μου, τί μὲ παρεκίνητε ἂν ἀποδύθω εἰς τὸ τοληρὸν στάδιον τοῦ νὰ συντάξω ἐγὼ ὁ ἀμαθὴς καὶ ἀγράμματος γραμματικὴν Ἑλληνικὴν πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων». Οὐδεμίαν λοιπὸν ἀξίωσιν ἔχων ἐπὶ ἐπιστημότητι ἐν τοῖς γράμμασι, καὶ ὁμολογῶν μόνος ὅτι εἶμαι ἀγράμματος, ἀδίκως κατακρίνομαι ὡς τοιοῦτος. Περὶ δὲ τῆς ἀξίας τῆς γραμματικῆς ἐμοῦ τοῦ ἀγραμμάτου οὐδὲν ἄλλο γινώσκω, εἰ μὴ ὅτι τὸ πρῶτον μέρος οὐτῆς, τὸ πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων γραφέν, μετ' οὐστηρὰν ἐξέτασιν ὠρίσθη ἐπὶ τοῦ παρόντος ὡς μοναδικὴ γραμματικὴ τῶν δημοτικῶν σχολείων τῆς Ἑλλάδος, τὸ δὲ τῆς ἀρχαίας εἶναι ἐν χρήσει εἰς περισσότερα τοῦ ἐνὸς ἑλλην. σχολεία. Ἄλλ' ἢ γραμματικὴ μου λέγεις, ὅτι εἶναι κακὴ (ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ φέρης καὶ τὰς ἀποδείξεις) συμφωνῶ ὅμως ἐγὼ μετὰ σοῦ πληρέστατα καὶ ἄνευ τούτων· γράψον σὺ καλλιτέραν, ἵνα τεθῆ ἐκεῖνη εἰς χρῆσιν ἀντὶ τῆς ἐμῆς, οὐδεὶς φθόνος.

Προτάθη μάλιστα πέρυσι παρὰ τοῦ ὑπουργείου καὶ διαγωνισμα, κύριε Βερναρδάκη, πρὸς σύνταξιν μικρᾶς γραμματικῆς με βραβεῖον 500 δραχμῶν, καὶ συνετάχθησαν ἐννέα γραμματικά, ἀλλ' οὐδεμία τούτων ἐβραβεύθη, καὶ ἔμεινε παλιν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ ἐμὴ μικρὰ γραμματικὴ εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Διατί λοιπὸν δὲν ἔγραφες καὶ σὺ προσκαλούμενος μάλιστα ὑπὸ τῆς πατρίδος; διατί ἐκόφρευσας εἰς τὴν φωνὴν αὐτῆς, καὶ ταῦτα γραμματικὸς ὢν; Τεκμαίρομαι δὲ μετὰ βεβαιότητος, ὅτι δὲν εἶχες στείλει γραμματικὴν ἐκ τούτου, ὅτι δὲν εἶδον ἐπίκρισιν τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπὶ τῶν γραμματικῶν ἐπιτροπῆς, διότι, ἂν ἔγραφες, ἤθελες ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς γνωμοδοτήσεως τῆς ἐπιτροπῆς, τῆς ὁποίας πάλιν ἦτο μέλος ὁ Κουμανούδης. Καὶ παρατήρησον! παρὰ πᾶτάν σου προσδοκίαν, καὶ οὕτως εἰπεῖν πρὸς τὸ πείσμα σου, ἡ Ἑλλάς αὐτὸν τὸν κατὰ σὲ ἀγράμματον ἄνθρωπον διορίζει εἰς ἕλας τὰς ἐπιτροπὰς μέλος, καὶ τὸν τιμᾶ διὰ τῆς πλήρους πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνης τῆς· καὶ πῶς καὶ σὺ τὸ αἰσθάνεσαι, γλιχόμενος νὰ ἔλθῃς εἰς κοινωνίαν μετ' αὐτοῦ, διότι λέγεις, ὅτι ἀρκεῖ νὰ γράψῃ δύο λέξεις ὁ Κουμανούδης πρὸς ἀπάντησίν σου, καὶ ὁμολογεῖς ὅτι ὅσα μέχρι τοῦδε ἔγραψας ἦταν ἑλα φλυαρία, (ἐνῶ ἡμεῖς τὸ πιστεύομεν καὶ ἄνευ τῆς ὁμολογίας σου ταύτης). «Κακοήθης δ' ὢν, Βερναρδάκη, τοῦτο παντελῶς εὐηθες φθώθης, Κουμανούδην τὴν ἑαυτοῦ ταξιν λιπόντα εἰς τὸν πρὸς σὲ ἀγῶνα καταβήσασθαι, οὐχ οὕτω τετύφωται».

Καὶ ἂν μὲν τὸ πρῶτόν μοι ἀμάρτημα, ἤγουν ἡ σύνταξις τῆς γραμματικῆς δὲν εἶναι τόσον μέγα, τὸ δεύτερον ὅμως ὅπερ μοι προσάπτει, εἶναι βαρὺ καὶ σοβαρὸν, καὶ περὶ οὗ οἱ κοινωνικοὶ νόμοι μεγάλας ταίτουσι τιμωρίας. Κατηγοροῦμαι, ὅτι ἐσφετερίσθην τοὺς κόπους τοῦ Βερναρδάκη ἐπὶ τῆς φιλολογικῆς πάλης μου πρὸς τὸν Κ. Π. Σούτσον· διότι «παρῆλλον, λέγει, οἱ χρυσοὶ χρόνοι, καθ' οὓς, παραλαβὼν τὴν σπουδαίαν κριτικὴν καὶ γραμματικὴν ὕλην συνωνθύλευσα μετ' αὐτῆς ὁμόνον τὰς συνήθεις μου κακοήθεις ὕβρεις ἐν ἀγναίᾳ αὐτοῦ, ὃν ἀποροῦντα καὶ ἐξιστάμενον ἔπειτα, ὅτι-οἱ κόποι του παρεμorfώθησαν καὶ ἐξεδόθησαν ἐπ' ὀνόματι ἄλλου διεβουκόλου ὡς

» παιδίον τότε με προφάσεις, ὅτι οὗτοι οἱ διαβολοτυπογράφοι
οὐδὲν μοι ἀφῆκαν τόπον νὰ θέσω τὸ ὄνομά του, ἔστις με Ἰω-
» βιδιὴν ὑπομονὴν ὑπέμεινε τὴν ἀναιδῆ κλοπὴν.

Ἐνόμιζον, ὅτι καὶ ἡ ψευδολογία καὶ ἡ συκοφαντία ἔχουσι
ὄριά τινα, ἀλλ' ἤδη ἐπίσθην ὅτι, ἔταν πωρωθῆ τινος ἡ καρ-
διά ἐκ τῆς κακίας καὶ τῆς διαφθοράς, δύναται νὰ προχωρήσῃ
ὅσον μακρὰν δὲν δύναται τις νὰ φαντασθῆ, καὶ ἀναφωνῶ μετὰ
πλήρους πεποιθήσεως. «Πονηρὸν, πονηρὸν, ὦ ἄνδρες, ὁ συκο-
φάντης φεῖ, καὶ πανταχόθεν βάσκανον καὶ φιλαίτιον».

Ἐὰν ὑπῆρχεν ἐνταῦθα ὁ κύριος Βερναρδάκης, ἤθελον τὸν κα-
ταγγεῖλαι ἐπὶ συκοφαντία, οὐχὶ διὰ νὰ τιμωρηθῆ, ἀλλ' ἵν' ἀπο-
δειχθῆ ἐκ τῆς ἀνακρίσεως ἡ ἀλήθεια, ἥτις ἔχει ὡς ἀκολου-
θως. Ὅτε συνέταττον τὸ φυλλάδιόν μου ἐκεῖνο, ὁ στοιχειο-
θέτης μου Ἀνδρέας Γεωργιάδης, φίλος τοῦ κυρίου Τραντα-
λίδου, (οὕτως ὠνομάζετο τότε, ὑστερον δὲ μετωνομάσθη Βερ-
ναρδάκης, δι' οὗ αὐτὸς κάλλιον παντὸς ἄλλου γινώσκει λόγους),
καὶ ἔχων αὐτὸν σύνοικον εἰς τὸ δωμάτιόν του, μοι ἔφερε μίαν
ἡμέραν δύο ἢ τρεῖς κόλλας συνήθους χάρτου καταμουντζουρω-
μένας, καὶ μοι εἶπεν, ὅτι αὐτὰ τὰ ἔγραψεν ὁ Τρανταλίδης εἰς
ἐξέλεγχιν τοῦ Σούττου. Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ Τρανταλίδης; ἠ-
ρώτησα· διότι οὔτε τὸ πρόσωπόν του εἶχον ἰδεῖ ποτε, οὔτε
περὶ αὐτοῦ εἶχον ἀκούσει τί μοι ἀπεκρίθη δ' ὅτι εἶναι πτω-
χὸς μαθητῆς σπουδάζων ἐν τῷ πνευματικίῳ, καὶ ζῶν ἀπὸ
παραδόσεων· ἔλαβον εἰς χεῖρας τὰ φύλλα ἐκεῖνα καὶ τὰ ἀνέ-
γνω. Εὖρον δὲ προσίμιον ποιητικόν, καὶ ὕψος ἄλλο παρὰ τὸ
εἰς ἐμὲ σύνθηες, γραμματικὴς δὲ παρατηρήσεις ὀρθὰς, ὧν τινὰς
εἶχον ἐγὼ προσημειώσει ἐν τῷ σχεδίῳ μου· ἐπειδὴ ἕμως εἶχον
σχεδιογραφημένην τὴν ἰδικήν μου ἀπάντησιν, ἔδωκα εἰς τὸν
ἄνθρωπον τὰ φύλλα, ἵνα τὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν κύριον Βερ-
ναρδάκην· λυποῦμαι δὲ, ὅτι ὁ νέος αὐτὸς εἶναι ἤδη εἰς Παρι-
σίους, καὶ δὲν δύναμαι νὰ ἐπισυνάψω τὴν μαρτυρίαν του. Ἡ
πληροφορία ἕμως περὶ τῆς τότε στενοχώρου θέσεως τοῦ Βερ-
ναρδάκη ἀληθῶς με συνεκίνησε, διότι καὶ ἐγὼ εὐρέτην εἰς

ὁμοίαις περιστάσεσι, ἐζήτησα λοιπὸν νὰ ἴδω αὐτόν, καὶ τὸν εἶ-
δον κατόπιν ἄταξ μόνον ἢ δις, καὶ τὸν ἐνεθάρρυνα εἰς τὴν
ἐξακολούθησιν τοῦ σταδίου του, ἐμψυχώτας αὐτόν διὰ λόγων
ἐνθαρρυντικῶν, διότι δὲν εἶχόν τι περισσότερον νὰ προσφέρω.
Οὐδέποτε ὅμως ἤλθον εἰς λόγους μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ τυπου-
μένου τότε φυλλαδίου μου, οὐδὲ τὸν διεβουκόλησα, οὐδ' ὑπε-
σχέθην νὰ γράψω τὸ ὄνομά του· (διότι πῶς ἠδυνάμην νὰ πρά-
ξω τοῦτο, ἀροῦ ἐγίνωσκον, ὅτι ἔργον ἐμὸν ἀπ' ἀρχῆς μέ-
χρι τέλους ἦτο τὸ φυλλάδιον ἐκεῖνο;) οὐδ' ἐδικαιολογήθην
πρὸς αὐτόν παντάπασι μετὰ ταῦτα, καὶ μὲ ποίαν δικαιολο-
γίαν; ὦ δι' ὄνομα τῆς ἀληθείας ἀκούσατε! « ὅτι οἱ διαβο-
λοτυπογράφοι δὲν ἀρῆκαν τόπον διὰ τὸ ὄνομά του »· καὶ αὐ-
τὸς ἦτο τόσο ἀνόητος, ὥστε τὸ ἐπίστευσε. Καὶ πῶς δὲν
διέβρωξας τὰ ἱμάτιά σου τότε διὰ τὴν ἀδικίαν, ἣν ἐπέστης,
πῶς δὲν ἔγραψας, ὅτι αὐτὸ τὸ φυλλάδιον ἦτον ἔργον ἐδικόν σου,
ἀροῦ μάλιστα εἶδες, ὅτι ἔτυχεν ἐπιδοκιμασίας; « νῦν δ' ἐκεί-
της ὁρθῆς καὶ δικαίας ὁδοῦ, καὶ φυγῶν τοῦς παρ' αὐτὰ τὰ
πράγματα ἐλέγχου, τοσούτοις ὑστερον χρόνοις αἰτίας καὶ
σκώμματα καὶ λειδορίας συμφορήτας ὑποκρίνη; »

Ἄλλο τι ὅμως ἤδη ἐν δυνάμει νὰ πράξω πρὸς ἐξέλεξιν
τῆς ψευδολογίας καὶ συκοφαντίας σου ταύτης, εἰ μὴ τοῦτο·
ὅτι μὲν σοὶ ἀπέδωκε τὰ φύλλα σου ἐκεῖνα δύναται νὰ μαρ-
τυρήσῃ ὁ Α. Γεωργιάδης, τοσοῦτον δὲ πολῦτιμον Θεσσαρόν
φιλολογικῆς ὕλης, καὶ μάλιστα σπετερισθείσης ὑπ' ἄλλου, δὲν
ἦτο δυνατόν ν' ἀρήσῃς ν' ἀπολεσθῇ, καὶ πρέπει νὰ τὸν ἔχῃς·
ἀναδέχομαι λοιπὸν ἐγὼ τὴν δαπάνην τῆς ἐκτυπώσεως, καὶ σὲ
προκαλῶ νὰ στείλῃς ἐνταῦθα αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ φύλλα ἀπκράλ-
λακτα, ἵνα ἐκτυπωθῶσι, καὶ γνωσθῇ κατὰ πόσον ἐγὼ ἐσπε-
τερίσθην τοῦς κόπους σου· ἄλλως σὲ κηρύττω ἄτιμον συκο-
φάντην. Ἔως τότε δὲ νομίζω ἱκανὴν εἶναι ἀπόδειξιν καὶ τὸ
παρὸν φυλλάδιόν μου, εἰς τὸ ὅποιον βέβαια οὐ δὲν ἐλαβες κα-
νὲν μέρος· ἐλπίζω δὲ, ὅτι δὲν θέλει εὐρεθῆ κανεὶς ὁμοίως σου,

ἵνα μοι προσάψῃ, οἷαν σὺ μοι προσήψας συκοφαντίαν. Διότι ἀληθῶς μὲν ἐγὼ, ὅταν γράρω, (καὶ μήπως ἔγραψά τι σημαντικόν;) μεταχειρίζομαι, ὅσα συνομιλῶν μετὰ φίλων μου, ἢ ἐρωτῶν αὐτούς, ἀκούω ἢ μαθηθῶ περὶ αὐτῶν, καὶ περὰ πάντων ἐρριζοῦμαι καὶ βοηθοῦμαι, ἐνθυμούμενος καὶ πραγματοποιῶν τὰ Ἰσοκράτειρα γινωμικά· «Κατανάλισκε τὴν ἐν τῷ βίῳ σχολὴν εἰς τὴν τῶν λόγων φιλικόταν, καὶ μὴ κατόικνει μακρὰν ὁδὸν πορεύεσθαι πρὸς τοὺς διδάσκειν τι χρήσιμον ἐπαγγελλομένους»· οὐδέποτε ὅμως χεῖρ ξένη συνειργάσθη ἐπὶ τῶν γεγραμμένων μοι. Καὶ βέβαια ἤθελον ἐπικαλεσθῆ ἐπὶ τοιαύτης ὕλης τοῦ Ἀσωπίου ἢ τοῦ Κουμανούδη ἢ τῶν ὁμοίων τῶν τὴν διόρθωσιν, μαρτύρομαι λοιπὸν αὐτούς, ἂν ποτε ἐξηγησάμην τὴν τοιαύτην συνδρομὴν τῶν. Καὶ ὅμως, ἂν χρόνοι χρυσῶι κατὰ σέ ἦσαν κείνοι, καθ' οὓς τοῦ Σούττου ἐγὼ κατεγέλω, μὴ φαίνεται, ὅτι πως ἐκ πλατύνης νὰ λογισθῶι πρέπει οἱ παρόντες.

Ἄς μεταβῶμεν ἤδη εἰς τὸ τρίτον μου ἀμάρτημα τὴν πρὸς τὸν κύριον Βερνερδάκην ἀγνωμοσύνην μου εἰς ὑπερθετικὸν βαθμὸν, διότι μὲ ἀποκαλεῖ ἀγνωμονέστατον πρὸς αὐτόν· ἀκούσατε δὲ ποία εἶναι ἡ εὐεργεσία του καὶ ποία ἡ ἀγνωμοσύνη μου. «Ἐνθ', λέγει, ὅλος ὁ τύπος οὐδὲ λέξιν ἀνέφερε περὶ τοῦ φυλλαδίου μου, αὐτὸς ἐν τινι ἐφημερίδι, ἣς ἦτο τότε συντάκτης, ἔγραψεν ἐπικινετικούς τινὰς λόγους ὑπὲρ ἐμοῦ, ἐγὼ δὲ ὁ ἀγνωμονέστατος ἐπέκρινα ἤδη τὴν κατὰ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπιτροπῆς διατριβὴν του». Ἄλλ' εἰ μὲν ὁ τύπος οὐδὲ λέξιν ἀνέφερε περὶ τοῦ φυλλαδίου μου, τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι ἐγὼ ὀλίγην φροντίδα περὶ ἐπιδείξεως λαμβάνω, διότι ἄλλως ἦτο δυνατόν νὰ πληρώσω ὁλοκλήρους σελίδας ἐν πάσαις ταῖς ἐφημερίσι περὶ τούτου (ὁ τρόπος ἐννοεῖται εὐκόλως). Λέγεις δὲ, ὅτι ἔγραψας σὺ, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ προσθέσῃς, ἂν σὲ παρεκάλεσα ἐγὼ, ἢ ἂν σὲ προέτρεψα ἀπλῶς νὰ γράψῃς ἀμέσως ἢ ἐμμέτως· κηρύττω λοιπὸν, ὅτι οὐχὶ μόνον δὲν σοὶ προέτεινα νὰ γράψῃς τι, ἀλλ' οὐδ' ἀνέγων τί ἔγραψας, διότι ὁ θάνατος τοῦ ἀδελφοῦ μου Βεσιλείου, ἀμέσως ἐπακολουθήσας τὴν τύπωσιν ἐκείνου τοῦ φυλλαδίου, μ' ἔκαμε νὰ μισήσω τὰ πάντα, καὶ νὰ μὴ διαβάζω

ἐπὶ πολὺν χρόνον μὴδ' ἐφημερίδας. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀνεγίνωσκον, πῶς ἤθελες νὰ σὲ μαντεύσω ἐν Τριπόλει εὐρισκόμενος; ἐγὼ δὲν ἔχω τὴν σὴν μαντικὴν δύναμιν ὡς ἀνεύρισκω ἐκ Μονάχου τὴν τιμὴν καὶ τὴν σημασίαν τῶν ἐν τέλει τῶν ἐν Ἀθήναις διατριβῶν σημειουμένων γραμμάτων, διότι ἡ Ἀλγεβρα δὲν μοὶ παρέχει τοῦτο τὸ μέσον. Ἄρα φίλε μου, ἂν ἔγραψας ὑπὲρ ἐμοῦ, δὲν τὸ ἐγνώριζον, γινώσκω ὅμως, ὅτι οὐδεμίαν μὲν βοήθειαν ἢ εὐεργεσίαν παρὰ σοῦ ἔλαθον, οὐδεμίαν δὲ βλάβην σοὶ ἐπήνεγκα, ὥστε δὲν δύναμαι νὰ ὀνομασθῶ κατ' οὐδένα τρόπον οὐδ' ἀπλῶς ἀγνώμων πρὸς σέ, ἐνῶ σὺ μ' ἀποκαλεῖς ἀγνωμονίστατον· καὶ ἐξετάζων λεπτομερέστατα τὴν συνείδησίν μου, οὐδεμίαν εὐρίσκω ἐπὶ τούτῳ τύψιν, οὔτε μεγάλην οὔτε μικράν. Ἄλλ' ὑποθεθείσθω, ὅτι σὺ ἦτο εὐεργέτης μου· ἤθελες, ἀφοῦ σὲ ἐβλεπον παραλογιζόμενον, καὶ ψευδολογοῦντα, καὶ σοφιστεῦντα, νὰ μὴ σὲ ἐξελέγξω; οὐχὶ τῇ ἀληθείᾳ, οὐδέποτε πράξω τοῦτο, οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ μοῦ ἐμποδίῃ τὴν χεῖρα, ὅταν πρόκειται νὰ γράψῃ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας· καὶ ἐὰν σὺ παρετήρεις, ὅτι ἡ ἐπίκρισίς μου ἐγράφη μᾶλλον πρὸς σωφρονισμόν σου ἢ πρὸς κατηγορίαν σου, ἤθελες μοὶ γνωρίζει χάριν, ἀντὶ νὰ μὲ ὑβρίζης.

Τετάρτη δὲ καὶ σφοδρότατη κατ' ἐμοῦ κατηγορία εἶναι αὕτη· «ὅτι διωρίσθην δυνάμει προστατῶν καὶ συγγενῶν παρανόμως καθηγητῆς, παραγκωνισθέντων τῶν ἱκανῶν καὶ ἐχόντων τὰ νόμιμα προσόντα, καταλιμπάνων δ' ἔπειτα τὴν θέσιν μου καὶ τοὺς μαθητὰς τρέχω ἐπάνω κάτω εἰς ταξείδια ὀδαπάνῃ τοῦ πτωχοῦ Ἑλληνικοῦ ταμείου».

Ἄστοχωτάτη εἶναι καὶ αὕτη ἡ κατηγορία· διότι ἐγὼ διωρίσθην καθηγητῆς ὑπὸ τοῦ κυρίου Σ. Βλάχου, ἀφοῦ ἔδωκα τὰς ἐπιβληθείσας μοι ἐξετάσεις, καὶ ἐξεπλήρωσα πάσας τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὑποχρεώσεις, δὲν παρηγκώνισα δὲ κανένα διὰ τὸν ἀπλοῦστατον λόγον, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος τότε πλεονάζων μαθηματικός· καὶ τούτου ἀπόδειξιν φέρω τὴν ἀκόλουθον· ἐπειδὴ ὁ Κ. Βάφας εἶχε τότε παραιτηθῆ, τὸ ὑπουργεῖον μὴ εὐρίσκον κα-

θηγητὴν τοῦ γυμνασίου Ἀθηνῶν, ἀνέθηκε προσωρινῶς τὰ μαθηματικὰ τούτου εἰς τὸν καθηγητὴν τοῦ πανεπιστημίου κύριον I. Παπαδάκην, ὃν διεδέχθη ἀκολούθως ὁ K. B. Λάκων ἐκ Παρισίων ὑποστρέψας. Ὅτε λοιπὸν διωρίσθην ἐγὼ, δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος, ὥστε οὐδεὶς παρηγκωνίσθη· ἀλλ' ἂν μὲν τις καὶ νῦν ἐτι παρηγκωνισμένος, ἄς ἐμφανισθῆ, καὶ ἄς ἀπαιτήσῃ τὴν θέσιν μου, καὶ ἂν ἦναι ἰκανώτερος, ἐγὼ εὐχαρίστως ἐξίσταμαι ταύτης καὶ ὑποχωρῶ. Προστάτας ὅμως ἀληθῶς εἶχον τῆς ὀφφάνιας καὶ ἀπορίας μου μεγάλους, καὶ γενναίους εὐεργέτας, κατὰ τὸ διάστημα τῶν σπουδῶν μου, καὶ ἡ πρὸς τούτους εὐγνωμοσύνη μου οὐχὶ μόνον διὰ λόγων πολλάκις ἐστὶν ἐκπεφρασμένη, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων ἐνδειξιμένη. Μετὰ τὸ τέλος ὅμως τῶν σπουδῶν μου παρ' οὐδενὸς ἐξητησάμην προστασίαν, ἀλλ' ἔζησα ἐντίμως κοπιᾶζων καὶ διδάσκων, καὶ τὴν προαγωγὴν μου ὀφείλω εἰς τὴν ἐνδειξιν τῆς ἐπιμελείας μου καὶ μικρᾶς τινοῦ ἰκανότητος, οὐχὶ δὲ εἰς ξένας προστασίας. Τὰ δὲ ταξείδιά μου καὶ τὴν τριμήνου ἀπουσίας ἄδειάν μου, ἃ σὺ μοὶ λοιδορεῖς, μόνον ἢ σὴ μοχθηρὰ καὶ βεβρυρὰ ψυχὴ ἠδύνατο νὰ διασύρῃ, προσάπτουτα, ὅτι τὴν ἀσθένειαν πρόφασιν λαμβάνω ταξειδίων χάριν.

Ἐν Ἀθήναις ἦσο ἀνάγωγε, ὅτε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1854 ἦλθον ἐκ Τριπόλεως ὡς σκελετὸς, συνεχῶς αἵμα πτύων, καὶ δύσπνοιαν ἀφόρητον ἔχων, καὶ ὑπὸ ἐκτικῶν πυρετοῦ τηχόμενος, μάρτυρα δ' ἐπικαλοῦμαι τὸν τότε ἐπισκεπτόμενόν με ἱατρὸν κύριον Γούδαν· καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι σὺ δὲν μὲ εἶδες, διότι οὐδεμίαν οὐδέποτε εἶχομεν σχέσιν φιλίας, ἀλλ' ἔμαθες βέβαια παρ' ἄλλων κοινῶν φίλων τὴν ἀσθένειάν μου, καὶ ἐνῶ εἶσαι ἐν γνώσει ταύτης, ἐτόλμητας νὰ ψευδολογήσῃς καὶ ἐπὶ τῆς νόσου μου τῆς πασιγνώστου καταστάτης. Ἄλλ' ἄς ἐξετάσωμεν καὶ τὰ περὶ ταύτης.

Εἰς ἣν ἀνωτέρω περιέγραψα κατάστασιν ὑγείας καταντήσας τότε διὰ τε τὰς μεγάλας ἠθικὰς Οὐλίφεις, ἄς ὑπέστην κατὰ τὸ 1853, καὶ τὸ ἀκατάλληλον εἰς ἐμὲ κλίμα τῆς Τρι-

πόλει, ἐξητησάμην τριμήνου ἀπουσίας ἄδειαν, καὶ αὕτη μοὶ
 ἐχορηγήθη ἄνευ οὐδεμιᾶς μεσιτείας καὶ προστασίας παρὰ τοῦ
 κυρίου Ἀργυροπούλου καὶ τοῦ κυρίου Ψύλλα, (οὗς ἐπικα-
 λοῦμαι μάρτυρας, ἐκφράζων συνάμα αὐτοῖς καὶ ἤδη τὴν εὐ-
 γνωμοσύνην μου), καὶ ἀπῆλθον εἰς Κάϊρον, ὅπου πέμπουσι
 πολλάκις εἰς τὰς ὀμιλίαις οἱ ἄνθρωποι τοὺς ἄλλους, ἀντὶ νὰ
 τοὺς στείλωσιν εἰς τὸν διάβολον, διασκεδάσεως χάριν βέβαια.
 Μετὰ δὲ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδόν μου, ἐπανῆλθον εἰς τὴν θέσιν
 μου, ἀνέλαθον πάλιν τὰ μαθήματά μου, ἠύθησα τὰς ὥρας
 τῶν παραδόσεών μου, καὶ ἀνεπλήρωσα διὰ τῆς ἐπιμελείας
 καὶ τοῦ μεγαλειτέρου ζήλου καὶ ἐμοῦ καὶ τῶν μαθητῶν τὴν
 ἐκ τῆς ἀπουσίας μου ζημίαν των, περὶ τούτου δὲ μαρτύρο-
 μι τὸν γυμνασιάρχην κύριον Γαϊνάκαν καὶ τὴν ἐφορίαν τοῦ
 γυμνασίου Τριπόλεως. Τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος, ἐπειδὴ δὲν ἠ-
 δυνάμην πλέον νὰ ὑπηρετήσω ἐν Τριπόλει, ἐξητησάμην παρὰ
 τοῦ ὑπουργείου δι' ἀναφορᾶς μου μετὰθεσιν εἰς παραλίαν
 τι μέρος καὶ ἡπιώτερον κλίμα. Τοῦτο δὲ μὴ δυνάμενον νὰ
 πραγματοποιήσῃ τὴν μετὰθεσίν μου, καὶ εὐρίσκον ἀτοπώτατον
 νὰ παύτῃ τὸν δι' ἀσθένειαν ὁμολογουμένην ἀπλὴν μετὰθεσιν
 ἐξαιτούμενον, μὲ διέταξε νὰ μένω ἐνταῦθα διὰ λόγους ὑπη-
 ρεσίας. Καὶ ἠδυνάμην ἴσως νὰ λαμβάνω ἐλόκληρον τὸν μι-
 σθόν μου, ὡς λαμβάνει ἐπὶ εἰκοσαετίαν σχεδὸν αὐτὸν καὶ
 ἄλλος τις, ἂν οὐχὶ διὰ παραδόσεων τοῦλάχιστον ἕως διὰ
 συγγραμμάτων σπουδαίων τὰ μέγιστα ὠφελήσας τὴν πα-
 τρίδα, ἢ, ἐπειδὴ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ παραβληθῶ πρὸς τοῦτον,
 ὡς ἐλάμβανε δι' ὄλου τοῦ ἔτους πλήρη τὴν μισθοδοσίαν ἵου ὁ
 Ἀλέξανδρος Σεῦτσος, ὁ ἀναφραλαντίας καὶ γρυπὸς καθηγητὴς τῆς
 Γαλλικῆς ἐν Λομιά, (ταῦτα δὲ πρὸς διάκρισιν τοῦ μόνου φένακος
 ποιητοῦ), ὁ μὴδὲν μάθημα παραδοῦς, οὐχὶ δι' ἀσθένειαν ἢ ἄλλην
 εὐλογον αἰτίαν, ἀλλὰ δι' ἀνικανότητα καὶ ἀβελτηρίαν ἀλλὰ μὴ
 ἐπιθυμῶν νὰ ζημιῶνται δι' ἐμὲ οἱ μαθηταὶ τοῦ γυμνασίου Τρι-
 πόλεως, παρεκάλεσα δι' ἀναφορᾶς μου νὰ σταλῇ ἀναπληρω-
 τῆς μου λαμβάνων ἐκ τῆς μισθοδοσίας μου τὸ ἐπιμίσθιον του

Τούτο δ' ἐγένετο πραχρῆμα, καὶ ἐστάλη εἰς τὴν θέσιν μου ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ Γενίσαρλης, ὅστις ἐξεπλήρωσε κηλῶς καὶ ἐπιμελῶς τὰ χρέη του. Νῦν δὲ διωρίσθη ἐκεῖ τακτικὸς καθηγητῆς τῶν μηχανηματικῶν ὁ κύριος Μάτσας, καὶ ἐγὼ ἠρκέσθην ἐνταῦθα εἰς τινὰ θέσιν ἔχουσαν τὸ ἡμισυ τῆς καθηγητικῆς ἐργασίας καὶ μεθοδοσιᾶς. Μαρτύρομαι δὲ τὸν ὑπουργὸν κύριον Χριστόπουλον, ἐὰν ἢ διὰ τὴν ἐνταῦθα διαμονήν μου, ἢ διὰ τὴν νέαν θέσιν μου, παρεκάλεσέ τις αὐτὸν προστάτης, ἢ φίλος, ἢ συγγενῆς μου παρ' ἐμοῦ ἀποσταλείς. Ἐσχάτως μάλιστα συνομιλῶν μετὰ τοῦ γενικοῦ γραμματέως κυρίου Μαυροκορδάτου, ὑπὲρ τῆς Κυβερνήσεως μεγαληγοροῦντος καὶ πῶς εὐγνωμοσύνην νὰ ἐκφράσω πρὸς τὸν ὑπουργὸν παροτρύνοντός με διὰ τὴν τελευταίαν τοποθέτησίν μου, ἀπεκρίθην ἐν τῷ ὑπουργείῳ ταῦτα· «Χείρας ἐγὼ δὲν φιλῶ διὰ θέσιν Κ. Μαυροκορδάτε, ἂν ἄλλος ἐμοῦ ἱκανώτερος τὴν θέσιν θηροῦη, ὅτε καὶ ταύτην, οὐδεὶς ἐμοὶ φθόνος». Δὲν εἶναι, ὅχι δὲν εἶναι τοιαύτη ἡ γλῶσσα τῶν διὰ προστατῶν τὰς θέσεις λαμβανόντων καὶ τηρούντων, οὐδ' ἂν διαβραχῆς ψευδολογῶν Βερναρδάκη. Ἴδαυ φίλε τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ πτωχοῦ Ἑλληνικοῦ ταμείου, ὅτι εἶναι εὐκόλον νὰ ὑβρίζῃ τις καὶ νὰ προσβάλλῃ τοὺς ἄλλους, δυσκολώτατον ὅμως νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς λόγους του, ὅταν τὰ πράγματα ἐξελέγχωσιν αὐτοὺς ἀνυπάρκτους. Ὁ συκοφάντης ἀληθῶς μοιζίζει μὲ τὸν δολοφόνον, διότι καλῶς ἐκεῖνος κρύπτεται εἰς δασῶδες ἢ σκοτεινὸν μέρος, καὶ πυροβολεῖ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ του, οὕτω καὶ ὁ συκοφάντης, τυρλῶν καὶ δυσασποδείκτων ἀρορμῶν ἐπιλαμβανόμενος, ἐκτινάσσει ἐπιτηδείως τὴν συκοφαντίαν ἢ διαφορά ὅμως τοῦ δολοφονομένου πρὸς τὸν συκοφαντούμενον εἶναι, ὅτι τοῦ δολοφόνου πολλῶν καὶ ἰσχυρῶν, θερμῶν σφυρίζουσα, ξίπτει χαμηλὰ τὸν ἀθῶον, τὰ δὲ βέλη τῆς συκοφαντίας νεκρὰ καταπίπτουσιν ἀπέναντι τῆς ἀληθείας καὶ τῶν πραγμάτων. Δύναμαι λοιπὸν νὰ εἶπω περὶ αὐτοῦ ὅτι λέγει ὁ Πολύβιος περὶ τοῦ Τιμαχίου· «ὅτι μὲν οὖν ἐστὶ φιλαπερχθῆς καὶ ψεύστης καὶ

τολημῆς σχεδὸν ἐκ τῶν προειρημένων ὑπεδείχθη ».

Τὰ δὲ λοιπὰ τῶν κατ' ἐμοῦ γραφέντων εἶναι ἀπλῶς ὕβρεις, καὶ εἰς ταύτας οὐδέποτε δίδονται ἀπάντησις. Μὲ ὀνομάζει π. χ. χαλκοπρόσωπον, ρίψασπιν, Θρασύδειλον κ. τ. λ.· διότι θέλων νὰ τῷ ἀποδείξω, ὅτι ἂν ἐξετάη τις, (ἀλλὰ τίς ἔχει ὄρεξιν νὰ λάβῃ αὐτὸν τὸν κόπον), ὅσα αὐτος γράφει, μὲ τὸ αὐτὸ μέτρον, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἐξετάζει τὰ τῶν ἄλλων, θέλει εὐρεῖ μεγάλα ἐν αὐτοῖς σφάλματα, ἀνέρερον ἐν ἡ δύο παραδείγματα, ὧν τὸ ἕτερον ἦτον, ὅτι δύο ὀρθολογικὰ μέρια «ὅπερ καὶ νὰ» ἀπέδιδεν εἰς ἓν μόνον ῥῆμα, καὶ τοῦτο εἶναι σόλοικον, ἐπειδὴ ἐκάτερον ἀπαιτεῖ ἴδιον· καὶ εἶπον κατόπιν, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ κάμῃ τὴν λικουτὸν σφάλμα ὁ φιλοσοφῶν περὶ τῆς γλώσσης, καὶ ὁ νομοθετῶν νέους γραμματικὸς κανόνας, ἐνῶ ἀγνοεῖ τοὺς παλαιούς· ἀντὶ δὲ ὁ κύριος αὐτος ν' ἀπαντήσῃ τι πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ χωρίου του, μὲ ὑβρίζει ρίψασπιν. Ἄλλ' οὐδ' εἰς τὴν ὕβριν ἐπέτυχε, διότι ἐγὼ ἀντὶ ξίφους γραφίδα μόνον κρατῶ εἰς τὴν δεξιάν, γενναίως καταφέρων αὐτὴν κατὰ τῆς ἀγυρτείας καὶ τῆς οἴησεως, ἀσπίδος δ' ἀνάγκην οὐδ' εἶχον οὐδ' εἶω, καὶ ὅτι δὲν ἔχει τις οὐδὲ νὰ τὸ ρίψῃ δύναται.

ἠθέλησε δὲ νὰ μεῦ ἐξελέγξῃ σολοικισμοὺς, καὶ ὡς ἐν παρῶδῳ δῖθεν ἀναφέρει ἓνα, ὅτι ἔγραψα «ἀγάμενοι τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνδρός», ἐνῶ καὶ ἀπλούστερον καὶ ὁρθότερον θὰ ἔλεγον «ἀγάμενοι τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρός». Ἄλλὰ πρῶτον μὲν, ὅτι τὸ ἀγαμαι συντάσσεται καὶ μετὰ γενικῆς εἶναι ἀναντιρρήτον, καὶ εἰς ἀπόδειξιν ἔστω τὸ χωρίον τοῦ Ἡροδότου σ'. 76. «ἀγασθαι μὲν ἔρη τοῦ Ἑρασίνου (ποταμοῦ), οὐ προδιδόντος τοὺς πολίτας». «Ὅτι δ' ἐγὼ ἐγίνωσκον καὶ τὴν ἐτέραν σύνταξιν τοῦ ἀγαμαι, ἀποδείκνυται ἐκ τοῦ ὅτι συνέταξα καὶ ἄλλως αὐτὸ ἐν τῷ περὶ Σούτσου φυλλαδίῳ μου σελ. 30 στίχ. 21, γράψας «καὶ ἀγαμαί σου τὰ μάλιστα του τὶ »· δὲν φλυαρεῖς λοιπὸν ἀναιδῶς Βερναρδάκη;

Δὲν ἐπέτυχε δὲ οὐδ' εἰς τὰς περὶ τῶν παρελθόντων μαντείας

του· διότι πρῶτον ἐμάντευσε, ὅτι ἐγὼ ἔλαβον τὸ παράδειγμα τοῦ Διοδώρου περὶ τοῦ καταλήγω κ. τ. λ. ἐκ τοῦ λεξικοῦ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου, ὡς ἂν ἦτο ἐγκλημα ἢ ἀμάθεια νὰ συμβουλευθῆται τις τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου τὸν ἠθαιαυρὸν, τὸν ὁποῖον μόνος ὁ Κ. Βερναρδάκης, ὡς φαίνεται, ἀπεστήθισεν ὅλον, καὶ δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην νὰ τὸν διαβάσῃ. Ἄλλ' ἐγὼ κατὰ δυστυχίαν μὴ ἔχων τὸ πολύτιμον τοῦτο σύγγραμμικ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ μου, δὲν δύναμαι νὰ τὸ συμβουλευώμαι εὐχερῶς ὁτάνεις θέλω, καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Διοδώρου ἀπὸ μνήμης εὐκόλως εὔρον ἐν τῇ στερεοτύπῳ μάλιστα ἐκδόσει αὐτοῦ ἄνευ πίνακος.

Δεύτερον δὲ λέγει, ὅτι δὲν ἐνόησα τὴν παρὰ τῷ Ἑρρίκῳ Λατινικῇ ἐρμηνεΐαν τοῦ χωρίου τοῦ Ἀρρίανου, διότι ἀγνοῶ τὰ Λατινικά· ἀλλὰ πῶς ἠδύνατο νὰ γείνη τούτο, ἀφοῦ δὲν ἀνέγνων παντάπασι τὸν Στέφανον περὶ τοῦ καταλήγω, καὶ ὡς ἀπόδειξιν φέρω, ὅτι τὸ χωρίον τοῦ Ἀρρίανου ἀπεμνημόνευσα, ἀλλὰ μὴ δυνήθεις νὰ τὸ εὔρω ἐν τῇ ἐκδόσει, ἣν εἶχον, δὲν παρέπεμψα εἰς αὐτό· οἷον ἠγνόουν ὅμως, ὅτι τὰ περὶ τῆς σχέσεως τοῦ «μαθεῖν» πρὸς τὸ «καταλήγομεν» δὲν εἶναι συντακτικῶς εὐκρινῆ, διότι ἡ ὑπάρχει δύο ἐννοιῶν σύμπτυξις ἐν τῷ «καταλήγομεν», καὶ εἶναι τοῦτο ἴσον τῷ «καταλήγοντες ζητοῦμεν», καὶ τότε τὸ μαθεῖν εἶναι ἀντικείμενον, ἢ ἄνευ τούτου τὸ μαθεῖν μένει τελικὸν ἀπαρέμφατον, ἐξ ὑπονοουμένου «ὥστε» ἐξαρτώμενον· διὸ τοῦτο ἐνέμεινα μόνον εἰς τὸ χωρίον τοῦ Διοδώρου εἰπὼν «καὶ σφρέτατα ὁ Διόδωρος». Περὶ δὲ τῆς γνώσεως τῶν Λατινικῶν λέγω, ὅτι δὲν ἐπαγγέλλομαι ταῦτα, οὔτ' ἐδίδαξα, οὔτε διδάξω· ἐάν ὅμως σοὶ εἶπω, ὅτι ἐγὼ γινώσκω πλείονα λατινικά ἢ σὺ μαθηματικά, δὲν μοὶ φαίνεται νὰ μένης δυσχερῆστῆτος οὐδὲ ἠδίκημένος.

Τρίτον δὲ ὑποστηρίζει, ὅτι ἐξ ἄπαντος δὲν ἀνέγνων τὴν Εἰκασίαν σου, διότι τὴν ἀποκαλῶ Κισσίαν, καὶ δὲν γνωρίζω οὐδὲ τὸν τίτλον αὐτῆς. Καὶ ἐνταῦθα ἄκριτος καταρωρᾶται, διότι, καὶ ἄνευ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Εἰκασίας σου, δὲν ἦτο δυνατόν

νά ἤμαι τόσον ἀνίδεος καὶ ἀπειρόκαλος, ὥστε νὰ μὴ μάθω οὐδὲ τὸ ὄνομα τοῦ βραβευθέντος ποιήματος, ἀφοῦ μάλιστα τοῦτο διεκωδωνίσθη δι' ὄλου τοῦ τύπου. Καὶ ὅμως ἐτι μὲν ἐγὼ ἀνέγων ἐν Αἰγίνῃ τὴν Εἰκασίαν σου, Βερναρδάκη, ἅμα ἐκδοθεῖσιν, δύναμαι ν' ἀποδείξω, ἂν τοιαύτη γελοία τις ἀνάγκη παραστῆ, καὶ διὰ μαρτύρων γινωσκόντων, ἐτι ἀνέγων αὐτήν, καὶ ἐξέθληκα τὴν ἐπ' αὐτῆς κρίσιν μου πρὸς ἐκείνους· καὶ τούτων ἕνα λίαν ἀξιόπιστον σοὶ ἀναφέρω τὸν πρωτοδικὴν Ν. Σακόπουλον. Τὴν ὀνόματι δὲ Κασσίαν, διότι ἐνίστε τὸ ἐπωνύμιον, ἢ παρανόμι, ἢ παρατσούκλι (ὅπως ἀγαπᾷς) ὑπερισχύει τοῦ κυρίου βαπτιστικῷ ὀνόματος· καὶ ἀληθῶς μὲν σὺ ὡς πατήρ τὴν ὀνόμασας Εἰκασίαν, ἀλλ' ὁ ἐνταῦθα κόσμος τῶν λογίων τὴν παρωνόμασε Κασσίαν, καὶ εὐτῶ μέχρι τῆς σήμερον τὴν ἀποκαλεῖ, ἐγὼ δ' εὐτυχισμένης χάριν ἀφείλον τὸ δ καὶ τὴν ἔγραψα Κασσίαν, καθόσον ἐγίνωσκον, ὅτι τὸ αὐτὸ πρόσωπον τῆς ἡρώιδος σου Εἰκασίας ὀνομάζεται μεταγενεστέρως παρὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Κασσία ἢ Κασσιανή (1). Ἄλλοτε λοιπὸν γράφων μαντείας, καὶ προλέγων τὰ τ' ἐόντα, τὰ τ' ἐσόμενα, πρὸ τ' ἐόντα, μὴ λησμονῆς τί εἶναι πᾶς μετὰ Χριστὸν προφήτης.

Ἄλλ' εἰπέ μοι, σὲ παρακαλῶ, καὶ ἂν δὲν ἀνεγίνωσκον παντάπαισι τὸ πείρημά σου, καὶ ἂν δὲν ἤκουόν τι περὶ αὐτῆς, νομίζεις, ἔτι σὺ μόνος ἀνέγωνς τὸν Ἑρραΐμιον, καὶ ἔλαβες ἐξ αὐτοῦ τὴν τοῦ ποιήματός σου ὑπόθεσιν, ἄλλος δέ τις δὲν ἦτα δυνατὸν νὰ τὸν ἔγῃ ἀνεγνωσμένος; ἀλλ' ἐγὼ σοὶ λέγω, ὅτι εἰς μνητὴν μου ἔδωκά ποτε ὑπόθεσιν γυμνάσματος τὸ ἀκόλουθον ἐξ αὐτοῦ χωρίον (τελ. 103. στίχ. 2311—2339), ἐξ οὗ νομίζω καὶ ἡ ὕλη τῆς Εἰκασίας.

(1) Ὅρα δὲ περὶ τούτου τὸ τρίτον, ὕπερ ἐν σελ. δι. 401 ἀναφέρει ὡς «ποιήμα Κασσιανῆς μοναχῆς» τὸ τροπάριον τῆς μεγάλης Τετάρτης «Κόριε ἡ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιπετοῦσα γυνὴ κτλ.» καὶ ἐν σελ. δι. 455 τοὺς εἰρηοὺς τοὺς ἀρχαίους ἀπὸ τοῦ «Κύματι θαλάσσης καὶ ἐρεξῆς» ὡς «ποιήμα γυναικὸς τινος Κασσίας» τῆς αὐτῆς οὔσης τῆ Κασσιανῆς.

« Θεόφιλος σχεῖν σύζυγον βίου θέλων,
κοινωνὸν ἅμα τοῦ κράτους καὶ τοῦ λέχους,
χορὸν συνῆξε παρθένων πολλοχόθεν,
καλῶν ἀπαλῶν ὄψιν εὐπρεπεστάτων·
ἐν αἵτεπερ ἐξέλιμπε τῶν ἄλλων πλέον,
αἴος σελήνης πλησιφαυδς τις κύκλος,
σώματος ὄρα, λαμπρότητι τοῦ γένους,
καὶ μαρμαρυγαῖς τῶν λόγων Εἰκασία.
Χρυσοῦν τι μῆλον ἀμέλει φέρων ἀναξ,
περιπαλῶν ἦν τὸν χορὸν τῶν παρθένων,
μητῆτρον σκοπῶν δοῦναί τι τοῦτο φιλιτάτη.
Ὡς οὖν θεᾶται παριῶν Εἰκασίαν,
κίλλους περιτοῦ θαυμάσας κέρην ἔρη
« διὰ γυναικὸς φούλα πᾶντ' ἀπεδρῶη ».
ἢ δ' ἠρέμ' ἀντέφητεν εὐστόχως ἄγαν
« ἀλλ' ἐκ γυναικὸς πηγάζει καὶ βελτίω ».
Ὁ δ' οὖν παρῆθε θαυμάσας τὴν παρθένον,
καὶ δοῦς τὸ μῆλον παρθένῳ Θεοδώρῳ,
χώρην ἐχούσῃ πατρίδα Πηφλαγόνων,
πλὴν εὐπατριδῶν πατέρων καταηγμένη,
κοινωνὸν αὐτὴν ἄγειται κράτους λέχους,
τὴν Εἰκασίαν παραβλέψας, ὡς ἔρη·
ἢ μὴ τυχοῦσα κοσμητικῆς σκηπτουχίας
οὐ νομφίου τε γηγενοῦς βασιλείως
πλευτεῖ νοητὸν παντάναχτα νομφίον
καὶ βασιλείας οὐρανῶν κληρουχίαν,
μονάτασα δὲ καὶ μονὴν δευμαμένη
ἠτκεῖτ' ἐν αὐτῇ, προσλαλοῦσα ταῖς βίβλοισ·
ἢ μεστὰ συγγράμματα χαρίων ἔρη ».

Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος κατήλθεν ἐπὶ τῆς Εἰκασίας σου, συγχώρησόν μοι νὰ σοὶ εἶπω καὶ τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς μοὶ προὔξεν. Πιθκὸν νὰ ἦναι ἐσραχλιμένη, καὶ νὰ προέρχεται ἐξ ἐλλείψεως φιλοκαλίας ἢ καλαισθησίας, ἐνῶ τὸ ποίημα εἶναι ἄριστον· περὶ τούτου δὲν φιλονεικῶ, ἐγὼ ὅμως θέλω σοὶ εἰπεῖ ἀληθῶς τὴν εἰς ἐμὲ γενομένην ἐντύπωσιν, καὶ μὴ μοῦ θυμώσης, μὰ τὰ κάρδαμα. Εὔρον τὸ ὅλον ποίημα σχολαστικότητος ἀπόζον, καὶ τὴν ἀνάγνωσίν του ἐπίπνον καὶ οὐχὶ εὐρραντικὴν, ἐν ἐνὶ δὲ λόγῳ ἠσθάνθην ἐξ αὐτῆς ἀηδίαν μέχρι ναυτίαςεως. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἤλεγξα τὴν κακίην μου κρίσιν, ἀντικειμένην διαβρόχην πρὸς τὴν βράθεισιν τοῦ ποιήματος, καὶ ἐξήτησα τοὺς λόγους, δι' οὓς δὲν μοὶ ἤρεσκεν, ἀνιχνεύων αὐτοὺς κατὰ τὰς μικρὰς μου δυνάμεις καὶ τὰς ὀλίγας γνώσεις, ἃς ἐπὶ τῆς τριαύτης ἔχω ὕλης· εὔρον λοιπὸν τότε τὰ ἀκόλουθα κακὰ ἐν τῷ ποιηματίῳ τούτῳ.

Πρῶτον μὲν μετεχειρίσθης πολλάκις πολλὰς ὑπὲρ τὸ δέον ἀρχαίας Ἑλληνικὰς λέξεις, καὶ διέφθειρας αὐτῷ τὸ ποίημα· διότι δὲν γράφονται τὰ ποιήματα διὰ μικρὰν ὁμάδα φιλολόγων, ἀλλὰ διὰ τὸ ὅλον τοῦ ἔθνους, ὡς μέλλοντα νὰ τὸ συγκινήσωσι, νὰ τὸ εὐρράνωσι, καὶ τι καὶ διδάξωσιν. Βίς δὲ τὴν Εἰκασίαν εἶναι τότε ἀργαῖαι καὶ σπάνιαι λέξεις, ὅσαι μόνον εἰς τὸν Λεξικόν τοῦ Λουκιανοῦ ἐπὶ ἴσης ὕλης δύνανται νὰ εὐρεθῶσι, καὶ ἂν ἀγαπᾷς ἃς ἀριθμήσωμεν. 1) ἀλίστονον. 2) οἰδαλία. 3) ῥηγάιν. 4) ἀταρβής. 5) καταιδάτης. 6) λευγαλία. 7) ἔθη. 8) σμερδαλέον. 9) ταρβαίτε. 10) στυφελός. 11) ἀμψηρεφές. 12) ἀνθημν. 13) ἀάτχτεον. 14) αἰδοῖος. 15) κραναός. 16) σκηπτόν. 17) τῆς ἀριεπτόμου ἀηδοῦς. 18) σίντιες. 19) ἀμενηνά. 20) ἱρθίμους ψυχὰς προίψε. 21) ἐρεβεννοῦς κευθμῶνας. 22) μελίγηρνον μολπήν. 23) θυμδακτής. 24) τὸ ξίφος τοῦ ἐρύει· 25) ἤρεμμένα (ἀντὶ ἐρημιμμένα) τεμμένα. 26) ὁ διάστροφον ἰλλίζων ὀρθαλμός του. 27) τῶν νερτέρων. 28) ἠνία (παρὰ τοῦ ἀνιδῶ). 29) ποδάνεμος. 30) πεπυκασμένας. 31) ὑπόδρα. 32) πεικιλιμμένων. 33) ἐν χροῖ. 34) τὸ οὐ· μας κηλῶν. 35) κα

οἶον ἀναράλας. 36) τῆς γαλερᾶς σινδόνας. 37) βλεμμαίων.
 38) μαρμαῖρον. 39) ζωρόν. Ἄς μείνωμεν δὲ εἰς αὐτάς τὰς
 λέξεις, διότι εἶναι παρὰ μίαν τεσσαράκοντα, καὶ ὁ ἀριθμὸς
 αὐτῶν εἶναι εὐμνημόνευτος. Φαίνεται λοιπὸν, ἢ ὅτι δὲν ἀνέ-
 γνως ποτὲ, χρυτέ μου, τὸν Λεξιφάνην τοῦ Λουκιανοῦ, ἵνα ἴδῃς
 πόσον λαμπρῶς σατυρίζει τοὺς λεξιθῆρας τῶν ἀρχαίων καὶ
 δυσῆμβόλων λέξεων, ἢ τὸν ἀνέγνως καὶ τόσον τὸν ἐνόησας,
 ὥστε ἀπεφάσισας παραδόξως νὰ μιμηθῆς αὐτὸν τὸν σατυρι-
 ζόμενον Λεξιφάνην· διότι ἡ θῆρευσις αὐτῆ τῶν ἀρχαιοτρό-
 πων λέξεων, καίτοι πικρατεθειμένων μετὰ τῶν θὰ καὶ θε
 νὰ κ. τ. λ., ἐπαναλαμβανομένων δεκάκις ἐν ἑνδεκα συνεχέ-
 σι στίχοις, ἢ ὀκτάκις ἐν ἑξ (1), δὲν ἐξηγεῖται φυσικῶς, ἀλλὰ
 φαίνεται πως ἐπιτετηδευμένη πρὸς ἔνδειξιν τῆς βαθυτάτης
 γνώσεώς σου τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς ἂν ἡ ση-
 μερινὴ ἦτον Ἀραβικὴ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν κατ' ἐμὲ ν' ἀ-
 ρέτῃ τοιοῦτον ποίημα, φαινόμενον ὡς γύμνασμα παιδός, ἄρτι
 ἀποστάντος τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥω-
 μαίων συγγραφέων, καὶ ἔχοντος εἰσέτι ἕναυλον ἔλον τὸ ὀ-
 νομαστικὸν τοῦ Πολυδεύκου καὶ τῶν τοιούτων.

(1) Παρῆλθον θε παρέλθωσιν ἀνατολαὶ καὶ δύσεις.

Θα ἐπανάθ' ἢ ἄσῆς πολλάκις, καὶ ἡ φύσις

Ἦ; νόμῃ θε νὰ στολισθῆ καλῆ, τοῦ παραθύρου

Τὰ κάγκελά σου ἢ ῥοδῆ ἀνθίσασα θε στέφῃ,

Καὶ ἑξ ἀνθέων εὐωδῶν στεφάνους θε νὰ πλέξῃ.

Καὶ μύραφρος πνύουσα ἢ αὔρα τοῦ ζεφύρου

Μὲ τοὺς πλοκάμους τοὺς χρυσοῦς τῆς κόμης σου θε παίξῃ.

Ἡ ὄρα ἢ ἐσπερινὴ θε ἐπιστῆ ἢ φίλη,

Ὅ τῆς Σελήνης ἀργυροῦς δίσκος θε ἐπιτείρῃ,

Κ' ἐρώτων λόγους καὶ παλμῶν μυρίους θε σάει εἶπῃ. (Εἰς. σελ. 15.)

Θεὶὰ τὸ φεύγω τρέμουσα, ἀλλὰ ἐνώπιόν μου

Θεὶὰ τὸ βλέπω πρότε· ὁ ἀγωνιῶ ἐν φρίκῃ.

Καὶ ἄλυσις ὡ; ἐχιδῶν, ὡ; ὄρειδῶν κρέκκις,

Τὸ αἶμ' αὐτὸ συσπειραθὲν θα σφίγγῃ τὸν λαίμῳ μου,

Θὰ θορυβῆ τὰς φρένας μου, θα πνίγῃ τὴν φωνήν μου,

Θὰ περιθλά τὸ στήθος μου, θα κόπῃ τὴν πνεύν μου. (Εἰς. σελ. 66.)

Λεύτερον δὲ ψεκτὸν μοι ἐφάνη, ὅτι αἱ περίοδοι καὶ αἱ φράσεις σπανιώτατα λήγουσι εἰς τὸ τέλος τῶν στίχων, ἐνθα ἡ ὁμοιοκαταληξία· καὶ τοῦτο φαίνεσθαι ἐπιτηθευόμενος πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐκ τῆς ὁμοιοκαταληξίας μονοτονίας· ἀλλὰ τὸ κατακόπως οὐ καλὸν κατ' ἐμέ· διότι λίαν κοπώδης ἀποβαίνει ἡ ἀνάγνωσις, μὴ ἐμφαινομένης ἱκανῶς τῆς ὁμοιοκαταληξίας, καὶ μὴ ἀναπαυομένης δεδόντος τῆς φωνῆς διὰ στίξεως, ἐνῶ καὶ ἐν τούτῳ ἔπρεπε νὰ τηρηθῇ ὁ κανὼν, πᾶν μέτρον ἄριστον· διότι ἐνίοτε 4, 5, καὶ 6 ἕως 7 στίχοι ἀκολουθοῦσιν ἐπ' ἀλλήλοι ἀνευ στίξεως ἐν τῷ τέλει. Ἀδιαφορεῖς δὲ διὰ τὴν σαφήνειαν, καὶ πως τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ἀσάφειαν θηρεῖεις ὡς ἐν ταῖς δε·

Καὶ τὸν ἀπόντα κλαίει

Τὴν κόμην νύκτιν τίλλουσα ἡ ἐρωμένη νέα
ὡς θεῶς παρετήρησε καὶ ἡ τότε ἐπιτροπὴ ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτῆς.

Τὴν δὲ φράσιν πολλαχῶς ἔχεις λίαν ἐξητημένην καὶ περιεργότεραν τοῦ δέοντος, παράδειγμα δ' ἔστω τὸ ἑξῆς·

«Ὁ δαίμων εἴτε ἤνοιγον εἴτ' ἔκλειον τὸ θυμῶν,
Ἐδῶ, ἐκαὶ ἀπαιταχοῦ, μακρὰν, πλησίον, πέραν,
Ἐν οὐρανῷ, ἐπὶ τῆς γῆς, ἐντός, ἐκτός τοῦ κόσμου,
[Ἐρέτας, πέρυσιν, ἐχθρῆς, προχθῆς, πρῶτ', ἐσπέραν.]
Ἡμίραν, νύκτα, πάντοτε, ἐφαίνετο ἐμπρὸς μου.»

Δηλαδή ὅλα τὰ τόπου καὶ χρόνου ἐπιρρήματα ἐκ τῆς γραμματικῆς τοῦ Λασκάρεως ἐνταῦθα συνήθροισας εἰς τοὺς πέντε τοῦτους στίχους, ἐνῶ ἡ πάσχουσα καὶ ἐξομολογουμένη Εἰκασία πιθανὸν ἦτο νὰ λησμονήσῃ ἐν ἡ δύο. Ἄν τοῦτο ἦναι ποιητικῆς, ἐγὼ ἀγνοῶ, γινώσκω μόνον, ὅτι δὲν μοι ἀρέσκει.

Ἄλλαχῶς πάλιν χάριν τῆς ὁμοιοκαταληξίας· τίθενται λέξεις, μὴ σημεινοῦσαί τι πρέπον· ὡς,

«Ἄπῃρα πρὸς τὴν ὄροφὴν τοῦς ὀφθαλμούς μου ἄκων

Καὶ εἶδον μετὰ θλίψεως ἡ στέγη τῶν κοράκων».

Ἐπει τοῦ ἄκων εἶναι ἕως σχολαίων καὶ ἄτοπον.

Ὁ δ' ἐν τῷ πρώτῳ ᾄσματι μονόλογος ἐκ στίχων 267 καὶ πολλῶν προσέτι χατμάτων συγκείμενος μοι ἐφάνη, ὡς πᾶς τις νομίζω θέλει ὁμολογήσει, λίαν μακρὸς καὶ κουραστικὸς, διότι ὀλίγα τινὰ μόνον διηγεῖται ὁ μονολογῶν, τὸ πλεῖστον δ' αἰσθήματα, καὶ πόθους, καὶ κρίσεις ἐκφράζει, οὐδέποτε δ' ὁμιλεῖ τις τόσον πολλὰ καθ' ἑαυτόν.

Τρίτον δὲ τὰ περὶ τῶν Στουδιτῶν καὶ Εἰκονομαχίας μετὰ τοὺς παλαιοὺς ἰάμβους εἶναι ἀκατασκευάστους ἱστορικῆ ὕλη, καὶ οὐδαμῶς ἄρμοδιὰ εἰς σημερινὸν ποίημα. Πᾶς τις ἡμῶν εἰς τὴν Βυζαντιδα ἀνέγνω ταῦτα, ἀλλ' ἦτο σχολαστικὸς μέγας καὶ ἐκτεθῶπις οὕτως, ὡς εἶχον, εἰς ποίημα. Διότι (ἅς μείνη ὁμῶς τοῦτο μεταξύ μας) κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τούτων ἐπήυξεσε τὸ θαλάσσιον κακόν, καὶ ἐκράζον, ὁότε μοι λεκάνην. Ἐγὼ δ' εἰκάζω πῶς κατήνησας εἰς ταῦτα. Ἐπειδὴ εἶχες ἐγκύψει τότε εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων, διὰ τὴν μεταρρυσίαν τῆς Ῥωσσοικῆς ἱστορίας τοῦ Καραμζίνου, ἐβρόβρησας ἑλα ταῦτα χανθόν, καὶ τὰ ἐκένωσας εἰς τὸ ποίημα σου λίαν ἀτόπως. Διότι οὐχὶ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τῶν Θεοφίλου καλλιστηρίων καὶ τῶν γάμων του εἰς ἄκρον εἶναι ἀπροσδιόνυστα, καὶ ἐν γένει δυσκατάποτα σιγουργήματα. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ ᾄσματι καὶ ἀλλαχθεὺ πλεῖστα χωρία εἶναι κατεσκευασμένα μετὰ ἐρωτηματικὰς φράσεις ἀπὸ μέρους τοῦ ποιητοῦ, ἕπερ μονότονον. Ἐν γένει δὲ τὸ σύνολον δὲν ἔχει τὴν ἐν διηγηματικῷ ποίηματι δικαίως ἀπαιτουμένην ἀφέλειαν.

Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐκλεκτότερον μέρος σου, τὸ ᾄσμα τῶν πειρατῶν, φαίνεται μᾶλλον ἢ εἶναι καλόν· διότι ἔχει εἰκῆ καὶ ἀτόπως πολλὰς ταυτολογίας περὶ βορέου καὶ κλαδίων, δις ἀνακροσμένων, ἐνῶ δὲν εἶναι ἐν ἐπωδῷ· καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς περὶ τρωγλῶν καὶ στεγῶν, ἐνθα μετ' ὀλίγας ἰδέας πολλῶν λέξεων πᾶταγος συγκροτεῖται.

Ἐκαστος δὲ κατανοεῖ πόση ἀπιθανότης ὑπάρχει εἰς τὴν ὀκτωκαιδεκατέλιδον διήγησιν τοῦ ληστοῦ Βρούτου, ὅστις γε

νώσκει λεπτομερῶς πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν καὶ ἱστορίαν, πρὸς δὲ καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν, καὶ μεταχειρίζεται μὲν λαμπρὰς παραβολὰς

« Καθὼς ἐξ ἄρματος χρυσοῦ χρυσότοξος Ἀπόλλων

Νὰ ἀκονίτῃ ἔμελλε χρυσοφαεῖς ἀκτῖνας ».

ἐξαισίαν ἀντιπαράθετον ποιούσας πρὸς τὴν ἐπομένην

« Λάσπην τὸ ἔκοψεν, ἀφοῦ ἐκέρδησε τὸ γέρας »·

κατώρθωσε δ' ἐν σχήματι ψευδοκαλογήρου νὰ παρευρεθῇ ἐντὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς αἰθούσης, καὶ νὰ παρατηρήτῃ λεπτομερῶς τὴν δεκάδα τῶν χαρίτων, καὶ ν' ἀκούσῃ τὰ νόστιμα ἐκεῖνα·

Πολλὰ πολλὰ πολλὰ

πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ.

Τῶν δ' εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ δράματος ἐλλείψων μίαν μόνην σημειῶ ἐνταῦθα, τὴν μεγάλην νεότητα τοῦ Ἀκύλα· διότι, ἀφοῦ περὶ τούτου λέγεται, ὅτι « τὴν ἀτριχὸν ἀλόμη παρθενικὴν αὐτοῦ μορφήν ἀβρότατος ἰούλων ἐσκιάζε που μόλις χνοῦς »· καὶ ἐν τέλει « ὀπίλιτος μόλις γενεῶν », ἡ ἡλικία του εἰκάζεται 17 ἕως 20 ἐτῶν. Ἡ δ' Εἰκασία ἐξομολογούμενῃ λέγει, ὅτι ὁ ἔρωσ τῆς ἦν ἀρχαῖος, καὶ ὅτι πρὸ πολλῶν ἐτῶν τὸ πάθος ἐνεκρίθη· ἀν λοιπὸν πρὸ 7 ἢ 10, ἀρχ εἰς τὴν δεκάτη ἡλικίαν τοῦ Ἀκύλα, ὁ ἔρωσ ἤναψε καὶ ἐκόρωσε, καὶ ἐπρόφερε τὸ ποθητὸν ὁ μ ν ὡ, παρὰ δὲ τῇ τῶν ἐτῶν εἰκάδι ἀνέδειξεν αὐτὸν ἀρχιλήταρχον πολλῶν νέων καὶ γερόντων. Ἀπίθανος δὲ μοι φαίνεται καὶ ἡ αὐτοχειρία τοῦ Ἀκύλα, διότι νέος καὶ ληστής, πνέων ἐκδίκητην κατὰ τῆς προδοῦσης αὐτὸν ἐρωμένης, δὲν εἶναι πιθανὸν ν' ἀρήτῃ ζῶσαν τὴν κατ' αὐτὸν προδότριαν, καὶ τὸν πρὸ τῶν ποδῶν τῆς γονυκλιπῆ ἐξόνον ἀντερασπὴν του, καὶ νὰ φονεύτῃ ἐκυτὸν· πιθανωτέραν δὲ αὐτὴν εἶχεν ὁ Υἱὸς τοῦ θεμίου.

Τελευταίαν δ' ἀρῆκα εἰς ἐξέτασιν τὴν εὐρεσιν, ἐν ἣ καταφαίνεται κυρίως ἡ εὐφυΐα τοῦ ποιητοῦ καὶ τὸ πρωτότυπον. Διότι, ἂν ἦναι ἀπλοῦς ἐρασιστῆς ἢ μεταφραστῆς, κακὸν βέβαια δὲν

ἔπραξεν, ἀλλ' οὐδὲν δικαίωμα ποιητικῆς μεγαλοφυΐας κέκτηται. Ὡς πρὸς ταύτην λοιπὸν εὐρίσκομεν, ὅτι ὁ κύριος Βερναρδάκης τὸ μὲν ἄγχι τῶν ληστῶν υπέκλεψεν ἀπὸ τῶν πειρατῶν τοῦ Σιλλέρου, τὴ δὲ λοιπὰ τοῦ δευτέρου ἄγματος, καὶ ὡς καὶ τὸ τρίτον, εἶναι μετεγγισμένα ἐκ τῶν Βυζαντινῶν μετὰ τροποποιήσεων, ἰδιοκτητῆς δὲ μένει τοῦ κωδωνιστεῦ προοιμίου καὶ τοῦ μυρολογίου τοῦ Ἀκύλα· διότι εἰς οὐδενὸς κεφαλὴν ἐπῆλθε νὰ κάμῃ τόσον μικρὸν μονόλογον· πρὸς δὲ, εἶναι ἀπόλυτος κύριος καὶ πτωσῶν τῶν Λεξιφρικῶν λέξεων, δι' ἃς φαίνεται, ὅτι ἔλαβε τὰς χιλιάς δραχμῆς· καὶ δὲν ἐλογάριασα νὰ εὐρῶ ἀκριβῶς πόσον τοῦ ἐστοίχησεν ἐκάστη, ἀλλ' ἐλάχιστον ὄριον εἶναι πεντάδραχμον καὶ λέξεις, καὶ τὸ μέγιστον λέξεις καὶ δεκάδραχμον. Παραλείπω δὲ τόσ' ἄλλα κλέμματα, καὶ πικρακλεμμάδια, καὶ ὑποκλεμμάτια, ἔθην κάκειθεν γενόμενα, ὡς φέρ' εἰπεῖν ἐκ τοῦ Λαοπλάου καὶ ἄλλων τοιοῦτων πειρημάτων (1).

Ταῦτα ἐσκεπτόμην ἐν Αἰγίνῃ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1856, καὶ ἔλεγον τὴν ταπεινὴν μου κρίσιν πρὸς τοὺς ἐκεῖ φίλους μου· ἐπανελθὼν δ' εἰς Ἀθήνας ἠρώτησά τινας τῶν λογίων, τί φρονοῦσι περὶ τῆς Εἰκατίας, παρ' ὧν ἤκουσα σχεδὸν τὰς αὐτὰς σκέψεις, καὶ δὴ καὶ τὴν ἐπωνομίαν τῆς Κατσίδας, καὶ ἴμαθον συγχρόνως, ὅτι ἐδραβέυθη κατ' ἐπιείκειαν λόφῳ τῆς πενίας σου. Προκειμένου λόγου περὶ ἐπιεικειῆς, οὐδεὶς ἀντιλέγει· διατὶ βέβαια ἢ εἰς κακούργους παρεχομένη νὰ μὴ ἀπονεμηθῇ εἰς ἀθῶα ποιήματα, ἅτινα, ἂν ἔχωσιν ἐλλείμματα, ἔχουσιν ὅμως καὶ τὰ πλεονεκτήματά των, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἐπιτεμάχια τῶν Γάμων τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐν τῷ σῶ πρὸς ἄλλοις καὶ οἱ τελευταῖοι στίχοι τῆς ἐκπνεύσεως Εἰκατίας. Συν-

(1) Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι οὕτως ἐπιτηδεύεται ὁ εὐφυὴς ποιητὴς τὰς μεταφράσεις καὶ τὰς διὰ τροποποιήσεων ἰδιοποιήσεις, ὥστε καὶ ἐν τῇ δικτριθῇ, ἣν κατὰ τῆς ἐκθέσεως ἔγραψε, μετέφρασεν αὐτολεξεί ἐν τῷ περὶ ποιήσεως μέρει ὀλόκληρα χωρὶς ἐκ τῶν εἰς διάφορα δράματα προλόγων τοῦ Βίκτορος Οὐγῶ, μηδὲ μῶς τὸ ὄνομα τοῦτου ὑπομνήσας.

εφώνησα λοιπόν πληρέστατα εἰς τὸ περὶ ἐπιεικείας, καὶ οὐδ' εἶπον οὐδ' ἔγραψά τι περὶ Εἰκασίας· ἐνῶ, ἐὼν ἐμιμοῦντο καὶ ἄλλοι σέ, Βερνερδάκη, καὶ ὑπὸ πάθους ἢ μίσους ἔγραψον, ἦτο τίτε καταλληλὸς καιρὸς νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ νὰ ἐπικρίνωσι τὴν ἀπόρασίν τῆς, ἐξελέγχοντες τὸ ποίημά σου· ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν δὲν σοὶ ὁμοιάζουσι πολλοί.

Τοιαύτη μὲν λοιπὸν εἶναι ἡ Εἰκασία σου, καὶ διὰ τοὺς φηθέντας λόγους μοι ἀπέρρασε δὲν δύναται δὲ νὰ μοὶ εἴπῃς «ποιήσον σὺ καλλίω», ὡς ἐγὼ σοὶ προεἶπον εἰς τὴν γραμματικὴν διότι ἡ πρότασις δὲν ἀντιστρέφει. Ἡ ποίησις δὲν εἶναι τῆς ἀπελύτου ἀνάγκης, ἀλλὰ τὴν μετὰ τέρψεως ὠφέλειαν σκοπεῖ, καὶ ἂν δὲν δύναται τις νὰ ᾖ καλὸς ποιητὴς, προτιμότερον εἶναι νὰ μὴ ποιῇ καθόλου, (διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πλάτων ἐκαιεὶν ὅλα τὰ ποιητικὰ του δοκίμια)· σὺ δὲ ποιῶν καὶ υποβάλλον τὰ δοκίμιά σου εἰς τὴν κρίσιν τοῦ κοινοῦ, δέχου τοὺλάχιστον ἀνεκτικῶς τὰς ἐπικρίσεις τῶν δικαιοτῶν σου, καὶ μὴ νομίζῃς ὅτι οὗτοι σφάλουσι, σὺ δὲ μόνος εἶ ἀναμάρτητος, καὶ ὅτι διὰ φθόνου καὶ πάθους σὲ ἀδικεῖσι· διότι γίνεσθαι γελοῖος καὶ βλάπτειν σεαυτὸν. Ἐάν δὲ δὲν καταπνίγῃς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰ σπέρματα τῆς ἀλαζονείας τούτης, δὲν εἶναι βραδύτερον ἐλπίς διορθώσεως. Πιθανώτατον λοιπὸν εἶναι καὶ τὴν πάλιν νὰ μὲ βάλῃς ἐμπρόθε, καὶ νὰ μ' ἀποδείξῃς, ὅτι δὲν ἐνοῶ τὰ προτερήματα τοῦ ποιήματός σου, καὶ ἀδικώτατα εἶναι αἱ κατακρίσεις μου. Ἐπεὶ ἔμοῦ ὅμως πρὸς ταῦτα οὐδεμίαν σοὶ ἔσται ἀπάτησις· διότι γινώσκω, ὅτι ἡ ποιητικὴ μαγία εἶναι ἀνάγαιος. Ὅρα δὲ περὶ τούτου τὸ νοστιμώτατον παράδειγμα τῶν πορὰ Διοδώρου τοῦ Σικελώτη (βιβλίον IV' κεφ. σ'. καὶ ζ'). Καὶ Διονύσιος δὲ ὁ τύραννος ἂν ἦτο σὺ, ἐγὼ ἤθελον πράξειν ὅ,τι ὁ Φιλόξενος.

Οὐδεμίαν δ' ὄρεξιν εἶχον νὰ γράψω τὴν πάλιν περὶ τῆς ἐσῶλου καὶ λητμονηθείης Εἰκασίας σου, ἀλλὰ σὺ μὲ προῦνάλεσας καταρρινωμένους μου καὶ ἀπὸ τῆς πατρίδος ἔτι, ἀποκαλῶν με Μοραίτην. Καὶ ὅτι μὲν ἐγὼ Πελοποννήσιός εἰμι· καὶ μάλιστα

Τριπολίτης, οὐχὶ μόνον δὲν ἀρνούμαι, ἀλλὰ καὶ καυχῶμαι.
Πρὸς τί ὅμως σὲ παρακλῶ τὸ ἔθνικόν μου ἐπωνόμιον τοῦτο με-
τεχειρίσθης; ὡς εἰ μ' ἀπεκάλεις Παταγόνα ἢ Ὀττεντέτην,
Ἀδθηρίτην ἢ Φαντριώτην; καὶ αἱ ἀδόξοι καὶ ἀσημαντος
ἦτον ἢ πατρίς μου, ἤδυσάμην νὰ εἶπω πρὸς σὲ τὰ τοῦ Πλου-
τάρχου « Ἐὼ δὲ τῶ μὲν εὐδαιμονήτειν μέλλοντι τὴν ἀλη-
θινήν εὐδαιμονίαν, ἥ; ἐν ἧλει καὶ δικιθέσει τὸ πλεῖστον ἔστιν,
οὐδὲν διαφέρει ἐγούμαι, ἀδόξου καὶ ταπεινῆς πατρίδος, ἢ μη-
τρὸς ἀμύρου καὶ μικρᾶς γενέσθαι. Γελοῖον γάρ, εἴ τις εἶποι-
το, τὴν Ἰουλίδα, μέρος μικρὸν οὖσαν, οὐ μεγάλης νήσου, τῆς
Κέω, καὶ τὴν Αἴγιαν, ἣν τῶν Ἀιτικῶν τις ἐκέλευεν ὡς λή-
μην ἀφαιρῆν τοῦ Πειραιῶς, ὑποκριτὰς μὲν ἀγαθοὺς τρέφειν
καὶ ποιητὰς, ἀνδρὰ δ' οὐκ ἂν ποτε δύνασθαι δίκαιον καὶ αὐταί-
κη καὶ νῦν ἔχοντα καὶ μεγαλήψυχον προσηνεγεῖν. Τὸς γάρ
ἄλλας τέχνας εἰκόσ' ἔστι, πρὸς ἐργασίαν ἢ δόξαν συνισταμένας,
ἐν ταῖς ἀδόξοις καὶ ταπειναῖς πόλεσιν ἀπομαραινέσθαι, τὴν
δ' ἀρετὴν, ὡς περὶ ἰσχυρὸν καὶ διαρκὲς φυτὸν, ἐν ἅπαντι βί-
βασθαι τόφω, φύτῳ, τε χρηστῆ; καὶ φιλοπόνου ψυχῆ; ἐπι-
ληρβλιωμένην. »

Δεδόσω ὅμως, ὅτι καὶ τὴ τῆς πατρίδος ἐξαιστέα ἐγὼ
μὲν ἀνακλῶ, ὅτι εἰς τὴν παιδικὴν μου ἡλικίαν, καλλιγραφίαν
διδασκόμενος, ἔγραψον ὡς παραδειγμα τοῦτο· « Τριῶν εἶεκα
χάρην ἔχω τῇ τύχῃ πρώτον, ὅτι ἄνθρωπος ἐγενόμην καὶ οὐ θη-
ρίον· δεύτερον, ὅτι ἀνὴρ καὶ οὐ γυνή· τρίτον, ὅτι Ἕλλην καὶ
οὐ βάρβαρον. Δύναμι δὲ νῦν νὰ προσθέσω καὶ τέταρτον, ὅτι
Ἡελοπόννητος Ἀρκὰς ἐκ Τριπόλεως. Διότι φρονῶ ὅτι, ἂν ὁ
τῆς πατρίδος ἔρωσ δὲν μὲ τυφλώτιγ, ἢ Ἡελοπόννητος εἶναι
μοναδικὴ διὰ τε τὴν ἐκτενῆ αὐτῆς παραλίαν καὶ τὴν θαυμα-
σίαν γεωγραφικὴν θέσιν, καὶ τὴν σήμερον περιέχει πλέον τοῦ
ἡμίτερος τοῦ ὅλου πικθουμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀποκατέστη δὲ διὰ
τῆς φιλοπονίας καὶ φιλεργίας τῶν κατοίκων αὐτῆς ἀληθὴς
κῆπος, καὶ τρέφει κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἅπαν τὸ Κράτος,
ἐξήλειψεν δὲ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν οὕτω τὴν ληστείαν, ὥστε δοσεῖ.

πορεῖ τις ἀδεῶς καθ' ἑλπὴν αὐτῆς τὴν ἔκτασιν μηδένα κακοποιῶν, μήτε ληστὴν μήτε κλέπτην, ἐν αὐτῇ ἀπαντῶν, ὑπὸ μηδενὸς ἐνοχλούμενος, καὶ παρὰ πάντων φιλοξενίαν παραδειγματικὴν ἀπολαμβάνων, ἐν τε ἱεραῖς μοναῖς, καὶ παρὰ δημάρχους, καὶ παρ' ἀπλοῖς ἰδιώταις. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ὑπῆρξαν αἰετοῦτε ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον καύχημα τῆς Ἑλλάδος, καθὼς καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς δύναται τις ν' ἀποδείξῃ εὐκόλως τὴν ἱστορίαν ἀνά χειρας ἔχων. Σὺ δὲ τίς εἶ καὶ πέθευ; ὑπάρχουσιν ἀτυχεῖς ἀγνοοῦντες τοὺς ἐκυτῶν πατέρας, οὐ δ' ἀνῆρωτηθῆς ἀπὸ τί μαλλί κρατεῖτ' ἡ σκύβρια σου, φαίνεται ἢ ἀγνοῶν ἢ ἀπαρνούμενος τὴν πατρίδα σου. Διότι τέως μὲν ὡς Λέσβιος ἐλέγεσο, εἶτα δ' ὅτε γλυκεῖά τις αὔρα καὶ ἐλπίδες κοῦραι ἀπὸ τῆς Κρήτης ἐπέπνευσαν, ἐκείσε τὴν πρῶταν στρέψας, καὶ ὄνομα καὶ πατρίδα μεταλλάξας, Βερναρδάκης αἰφνης καὶ Κρητὸς μετωνομάσθης. Ὅστε καθὼς τὸν Ὀμηρον οἰκισποιοῦνται ἐπτὰ πόλεις, περὶ σοῦ θέλουσι φιλονεικεῖ δύο ἢ Λέσβος καὶ ἡ Κρήτη (πάλιν καλά). Ἀλλὰ τῶν μὲν ἀρχαίων Ἀεσθίων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν οὐδὲν ἄλλο μέγα μνημόσυνον, πλην τοῦ Πιπτακοῦ, τῆς Σαπρούς καὶ ἄλλων τινῶν ποιητῶν, ἔχομεν, εἰ μὴ τὰ ἐξ αὐτῶν παραγόμενα ῥήματα τούτων δὲ τὸν σχηματισμὸν μετὰ τῶν Γερμανικῶν μοι φαίνεται, ἅτι ἐδιδάχθης τὸ πρῶτον παρὰ τοῦ ἐκ Σειβρῶν Νικολάου Ἀργυριάδου, τοῦ ἐπὶ τέλους καὶ τὸ Τουρκικὸν θρήσκευμα ἀσπαταμένου. Ἐνῶ δὲ τῶν Κυθωνιῶν καὶ τῶν Ψαβρῶν τὰ οἰκτρὰ παθήματα ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐτόνιζαν καὶ τῶν ξένων αἰοιδῶν τὰς φόρμιγγας, καὶ ἐψάλλησιν ὑπ' αὐτῶν θρηνωδέστατα, τῶν δὲ Ψαβριανῶν καὶ Ὑδραίων καὶ Σπετσιοιωτῶν ἡ ἀνδρία ὡς γιγάντειος μοχλὸς εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς Ἑλλάδος ἐχρησίμωσεν, οὐδεὶς ποῦ ποῦ (τὸ γ' ἐπ' ἐμοὶ εἰδέναι) περὶ Λέσβου καὶ Ἀεσθίων ἱστορικῶς λόγος ἐγένετο. Περὶ δὲ Κρητῶν τῶν ἀρχαίων σὲ παραπέμπω εἰς τὸν Πολύβιον (Δ. 8. 11. II. 21. 5. καὶ ἄλλαχού). Εἰς δὲ τὸ αἶμα τῶν νέων Κρητῶν τῶν μυχτύρων τῆς ἐλευθερίας, τὸ φρονίζαν τὴν Ἑλληνικὴν γῆν,

οὐδὲ βανίδα, μοι φαίνεται, ὁ σὸς πκτήρ συνειστένεγκεν, οὐδ' εἰς τὰ ὀστέα τῶν ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης ἠρωϊκῶς πεσόντων καὶ ταφέντων εὐρίσκονται τὰ ἐκείνου. Ἄλλ' ἐγὼ, οὔτ' εἴ τις ταῦτα προπηλακίζει, νοῦν ἔχειν ἠγοῦμαι, οὔτ' εἴ τις ἐπὶ τούτοις σεμνύεται· ἀλλ' ὑπὸ τῆς τοῦ χαλεποῦ Βερναρδάκου βλασφημίας εἰς τοιοῦτους λόγους ἐμπεισὶν ἠναγκάσθη, οἷς ἐκ τῶν ἐνόητων, ὡς ἐδυνήθη, μετριώτατα ἐχρησάμην.

Ἐπιτρέψατέ μοι δέ, φίλοι ἀνγνῶσται, νὰ κλείσω τὴν περὶ πιτρίδος συζήτησιν διὰ παρεκβάσεώς τινος, σχέτιν ἐχούσης πρὸς ταῦτα, ὡς ἐκ μουρῆς κατὰ τῶν Πελοποννησίων καὶ ταύτης προελθούσης. Ἐπανακάμπτοντά με κατὰ τὸν λήξαντα Αὐγουστον ἀπὸ τοῦ περίπλου τῆς Πελοποννήτου ἐβρίψεν ἡ τύχη εἰς τὸ αὐτὸ ἀμάξιον μετὰ τοῦ νῦν ἐπάρχου Αἰγίου, ὅστις ἄλλοτε μὲν ἐκαλεῖτο Ἐδιπζαδᾶς ἢ Ἐδίπογλος ὕστερον δ' Ἐδιπίδης. Εἰς τὴν θέαν τοῦ ἀνθρώπου τούτου, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐπήλθον μοι οἱ ἀκόλουχοι στίχοι Ῥίζου τοῦ Νερουλοῦ·

Μὲ μάτια θειφοκάπνιστα
μὲ φρόδια σὰν ἀγκάθιζ
κ' αὐτιά ὡσάν κλάθηα,
Μὲ μύτην μελιζουσιδῆ
μυῖαν ἀπειρον χρίσαν
ἤλων κρυφῶν ἀξίαν,
Μὲ ραγκουτάγκου μέτωπον
μὲ σουδλερὸν πηγῶνι
μακρὸ ὡς τὸ Ζητούνι,
Μὲ βλουτάτους καὶ χωστούς

ἀλλὰ κενούς κροτάφους
ὡτὰν Αἰγίνης τάρφους,
Μὲ κεφαλὴν τῆς πάπιας
χορῶμα λακέρδας σάπιας,
Ὁ μέγας Ἐξαρχόπουλος
Αἰγίου στενοδράκης
ἐμπνέεται πολλάκις
ἀπὸ ταῖς τετραπόδαραις
τοῦ Βυζαντίου (1) μούσαις
τὸν Μάιον ἀδοῦσαις.

Ὠργιζόμεν δὲ κατὰ τοῦ μνημονικοῦ μου διὰ τὴν κατὰ παράδοξον σύζευξιν ἐννεσιῶν τοιαύτην ἀναπόλησιν, ἀλλ' ἐν τούτοις ἐπανελάμβανον κατ' ἐμαυτὸν τοὺς ἀνωτέρω στίχους.

(1) Ὑπάρχει ἐν τιτι χειρογράφοις ἑτέρα γραφή « τῆς Ἀρκαδίας », ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς κριτικῆς προτιμᾶται ἡ « τοῦ Βυζαντίου », διότι καὶ ὁ ποιητὴς Βυζάντιος ἦν, καὶ τὰ πρὸ ποδῶν παραδείγματα εἶχε προχειρότερα, καὶ οἱ Ἀρκάδες οὐδέποτε ἐχλευάσθησαν ἐπὶ ἀμουσίᾳ, ἀλλὰ τούναντίον ὡς λίαν φιλόμουσοι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων ἱστοροῦνται, ὡς μαρτυρεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ Πολύβιος (Β'. 20 καὶ 21.)

Ἐν τῷ μίῳ δὲ τῆς ἀπὸ Λευτρακίου εἰς Καλαμακίον ὁδοῦ, συμπεσόντος λόγου περὶ τῆς τειγίσεως τοῦ Ἴσθμοῦ ἐν καιρῷ τῶν Μηδικῶν, ἐδεικνύμεν τὰ λείψανα τοῦ τεύχους τὰ σωζόμενα κατὰ τὴν δυτικὴν ὑπάρειαν τοῦ βουνοῦ τοῦ διατεινόμενου ἀπὸ Κορίνθου μέχρι Καλαμακίου. Αἴρνης τότε ὁ κύριος Ἐδιπίδης ἀναφωνεῖ «Ἴδετε τὸν ἐγωῦσμον τῶν Μοροῦτων! «Ἀπ' ἀρχῆς· μέχρι τέλους τοιοῦτοι ἦσαν καὶ εἶναι, ἐγώσται» καὶ φιλοχρήματοι, ὅλοι ἅς χροῶσι, λέγουσιν, ἡμεῖς ἅς σωθῶμεν». Δεινὴν ἀμέσως καὶ σφοδρὴν εἰς ὅλον τὸ αἶμά μου κίνησιν ἤθλησθην, καὶ ἐπιγύρομην ἄν, εἰ μὴ ὠμίλου, ἀλλὰ πῶς νὰ ὀμιλήσω πρὸς τὸν Ἐδιπίδην, ὅτις

Κωρὸς τὰ τ' ὄσα τὸν τε νοῦν σαρῶς ἔστιν.

Παρακαλετὰ λοιπὸν τὸν παρακαθήμενόν μοι ἱεροδιάκονον τοῦ Μεγάλου Σπυραίου Προκόπιον, διδάσκαλον ἐνταῦθα, νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτὸν τάδε περίπου. «Ἐὰν ἦτον ἀπαίδευτός τις καὶ τῆς ἱστορίας ἀδαής, συγγνωστός ἂν ἦν, ὡς λέγων ὅτι παρ' ἄλλων ἔκουσεν· ἀλλ' αὐτός γινώσκει κάλλιστα, ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι, πρὶν ἢ τειγίσωσι τὸν Ἴσθμον, ἀπέστειλαν πρῶτον μὲν τὸν πολέμαρχον Εὐαίνετον μετ' ἱκανοῦ στρατοῦ πρὸς κατάληψιν τῶν φειῶν τῆς Θεσσαλίας· εἶτα δὲ, τούτων καταληφθέντων, τὸν βασιλέα τῶν Σπαρτιατῶν Λεωνίδα πρὸς τήρησιν τοῦ φειοῦ τῶν Θερμοπυλῶν· τὰ δ' ἐκεῖ γινόμενα δὲν ἀγνοεῖ, διότι βέβαια ἀνέγνω τὸν Ἡρόδοτον. Ἐκεῖ ναὶ ἐκεῖ οἱ Σπιρτιᾶται, Πελοποννήσιοι, ἐκόντες προσηνέχθησαν ὡς θύματα ἱερὰ εἰς ὀλοκαύτωμα, πρὸς ἐξίλασιν τῆς θείας ὀργῆς ὑπὲρ τῆς τῶν ὄλων ἐλευθερίας, καὶ εἶπον

«Ὡ ξέν' ἀγγέλλειν Ἀ α κ ε δ α ι μ ο ν ί ο ι ς ἔτι τῆ δε
»Κείμεθα τοῖς κείνων βήμασι πειθόμενοι».

Ἡ δὲ γενικὴ ἐπιγραφή λέγει

«Μοριάσιν (1) κατὰ τῆ δε τριηκοσίαις ἐμάχοντο
Ἐς Πελοποννάσου χιλιάδες τέτορες.

(1) Παρατηρούμεν ἐνταῦθα, ὅτι τὸ εὐφωνικὸν ν ἐτίθη καὶ πρὸ συμφώνου διὰ τὸ μέτρον, φοβούμενοι μήπως ὁ κύριος Βερνεράδης εὕρη καὶ τὸν Ἡρόδοτον ἢ τὸν ἐπιγραμματογράφον βαρβαρίζοντα.

Ἐὰν δὲ μετὰ ταῦτα τοῦ Ξέρξου διελθόντος ἀμυχηθῆ τὴν Στερεάν, καὶ καταλαβόντος τὴν Ἀττικὴν, καὶ δυναμένου ἐπιτεθῆναι καὶ κατὰ τῆς Πελοποννήσου, προύνοον ὑπὲρ τῆς ἐαυτῶν πατρίδος, ἴνα καὶ οἱ φεύγοντες, εἰ ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ἠττώντο, ἄσυλον ἐν αὐτῇ εὐροίην, προνοίας ἔργον ἀλλ' οὐκ ἐγωισμοῦ ἔπραττον· ἐδείχθη δὲ τοῦτο ἐκ τῶν ἰστέρων. Διότι πάλιν οἱ Πελοποννήσιοι πινυρατιᾶ εἰς τὰς Πλαταιὰς ἔδραμον, καὶ ἐκεῖ ὁ Σπαρτιάτης Ἀγομφάρετος, ἐνῶ ὁ στρατηγὸς Παισανίας συμφώνως μετὰ τῶν λοιπῶν πρόετεινε μεταλλοχὴν τῆς θέσεως, ἣν εἶχον ὡς μὴ προσφόρου, « λαμβάνει πέτραν ἀμροτέρῃσι τῆσι χερσὶ, καὶ τιθεὶς πρὸ ποδῶν τῶν Παισανίω, ταύτῃ τῇ ψῆρῳ ψηφίζεσθαι ἔφη μὴ φεύγειν τοὺς Ξείνους· Ξείνους λέγων τοὺς βρεβάρους ». Ἐκεῖ ἀνίκη ἀναρέεται καλλίστην ἀπατεύων, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, Παισανίας ὁ Κλεομβρότου τοῦ Ἀλεξανδρίδω, ἀποθνήσκει δὲ Μαρδόνιος ὑπὸ Ἀσιμνήτου, ἀνδρὸς ἐν Σ π ἄ ρ τ η λογίμου (Ἡροδ. Θ').

Ἐν δὲ τῷ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνι τοῦ 1831, μηδαμῶς ἀρνούμενος τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων καὶ τὰς θυσίας καὶ τὰ παθήματα, λέγω συγχρόνως θαρσύνων, ὅτι ἐράμιλλα τῆς ἀρχαίας εὐκλείας καὶ δόξης εἶναι τὰ ἔργα τῶν Πελοποννησίων, οἵτινες ἐχρησίμωσαν καὶ ὡς κέντρον καὶ ὡς διευθύνται τοῦ ὅλου ἀγῶνος. Ἡ ἔκουσίς, φέρ' εἰπεῖν, ὀμηρεῖα καὶ παράδοσις τῶν ἀρχιερέων καὶ προκρίτων Πελοποννησίων εἰς χεῖρας τῆς ἐν Τριπόλει Ὀλωμανικῆς ἐξουσίας πρὸς οἰκτρόν καὶ βέβαιον θάνατον, ἢ ἐξ ἐρόδου ἄλωσις τῆς Τριπόλεως πρώτης καὶ μετὰ ταῦτα τοῦ Ναυπλίου, ἢ ἐντελής καταστροφή τῶν μυριάδων τοῦ Δράμαλη, ἢ κατὰ τοῦ Ἰβραήμ πασσᾶ μέχρι τῆς ἐντελοῦς καταστροφῆς τῆς Πελοποννήσου ἄμυνα καὶ μὴ παράδοσις, ἢ κρίσιμος ἐπικουρία τοῦ Μεταλογγίου καὶ τόσων ἄλλων μερῶν τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν νήτων, κ.τ.λ. κ.τ.λ. εἶναι κατὰ μέγα μέρος πράξεις καὶ ἔργα ἴδια τῶν νέων Πελοποννησίων, δυνάμενα νὰ δοξάσωσιν αὐτοὺς, ὅσον καὶ τοὺς ἀρχαίους τὰ ἐκείνων, ὅταν εὐρεθῆ οὐχὶ νέος Τίμκιος ἢ Ἐ-

πιτίμαιοι, ἀλλ' Ἡρόδοτος ἢ Πλούταρχος δυνάμενος καὶ θέλων νὰ περιγράψῃ ἀληθῶς μὲν καὶ ἀμερολήπτως, ἀλλὰ ζωηρῶς καὶ παθητικῶς τὰς πράξεις αὐτῶν. Ἀλλὰ χθὲς ἐπι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν κατὰ τὸ 1854 ἡ Πελοπόννησος σύμπασα ἐφάνη, ὅτι συνεδέετο διὰ ἠλεκτρικῶν συρμάτων μετὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἡπείρου, καὶ ἐδέχετο ἀμέσως καὶ στιγμιαίως πάσας τὰς συγκινήσεις καὶ τοὺς δονισμοὺς αὐτῶν, καὶ μετεδίδο ἀκαρεῖ ἐκαίνας τοὺς ἐαυτῆς. Ναι, συνεκινήθησαν πάντες οἱ Πελοποννήσιοι, ὡς μία ψυχὴ, ἀπὸ γέροντων μονοδόντων μέχρι τῶν παιδῶν τῶν σχολείων, καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ κρατηθῶσι. Κατέβαλον δὲ καὶ χρήματα, καὶ κτήματα ἐπώλησαν, καὶ ἔδραμον ὑπὲρ ἐλευθερώσεως τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν· οὐδεὶς δ' ὑπῆρχεν ὁ προτρέπων, οὐδεὶς ὁ ἀρχηγός, ἀλλ' αὐθόρμητοι καὶ παῖδες καὶ νέοι καὶ γέροντες ἐτινάχθησαν ἔξω, καὶ αἴφνης εὐρέθησαν εἰς μὲν τὴν Ἡπειρὸν ὁ υἱὸς τοῦ γέροντος Πλαπούτα, ὁ τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνου, ὁ Καλαμογδάτης καὶ τόσοι ἄλλοι μετὰ τῶν ὀπικῶν αὐτοῦ ἕκαστος, εἰς δὲ τὴν Θεσσαλίαν ὁ Λευτσάκος, ὁ ἕτερος Πλαπούτας, οἱ Τριπολίται, οἱ Μεσσηνιοὶ κλ. Ἐκεῖ ἐν τῷ Πλατάνῳ ἐτελεύτησε τὸν ἔνδοξον θάνατον ὁ ἀθάνατος Ἀγησίλαος Λεβέντης ὁ Πελοποννήσιος. Καὶ ἐκτὸς δὲ τῆς Πελοποννήσου ἐν ταῖς Ἀθήναις αὐταῖς ἰδιαίτερα ἐπιτροπὴ εἰδικῶς τῶν Πελοποννησίων συνέστη, καὶ μετ' ἀπαρμιλλοῦ ζήλου ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἱκανὰς χιλιάδας δραχμῶν συνέλεξε, καὶ προσήνεγκεν αὐτὰς εἰς τὸν βωμὸν τῆς γενικῆς πατρίδος, χρησιμευσάσας εἰς θεραπείαν πραγματικῶν ἀναγκῶν, καὶ καταναλωθείσας ἔξ ὀλοκλήρου, ἐνῶ τῶν ἐκ τῶν ἔξωθεν συνεισφορῶν χρημάτων ἀνευρέθησαν τινα ὑπερῶν εἰς ὑπόγεια τεθαμμένα, καὶ μετεβλήθησαν ἐπὶ τέλους, ὃ τοῦ παραδόξου θαύματος! εἰς ἀνθρακας καὶ ἄμμον! καὶ ἀπὸ τῆς λεχοῦς μέχρι τῆς μαίης ἀπώλετο τὸ τέκνον. Πρὸς ταύτην δὲ τὴν Πελοποννησιακὴν ἐπιτροπὴν καὶ πενέστατοι Πελοποννήσιοι προσήνεγκον ἀγογγύστως τὸν ὄβολόν αὐτῶν ἐκ τοῦ ὕστερῶν ῥήματός των.

Ἐάν δὲ τὸ κίνημα ἀπέτυχε, μυσία θέλουσιν εὐρεθῆ ἄλλα αἰτία, οὐχὶ ὅμως ἐγωϊσμός ἢ δειλία ἢ φιλοχρηματία τῶν Πελοποννησίων. Διότι παραχρῆμα οἱ Πελοποννήσιοι εὐρέθησαν καὶ ἐν Ἠπειρῷ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ τοῦ Λεουτσάκου τὸ ὄνομα ἀντήχει τότε ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, καὶ εἰς τὴν τελευταίαν θλιβερὰν διάλυσιν ὁ γενναῖος καὶ συνετὸς στρατηγὸς Χατζῆ Πέτρος, (ὁ διὰ τῆς ἐν Καλαμπάκᾳ νίκης ἀποδείξας τοῖς πᾶσιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ τοῦ 1834 οἱ αὐτοὶ εἰσιν τοῖς τοῦ 1821, γνησίοις ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων οὖσιν,) ἀπέναντι εἶχε τοὺς ἐνδόξως ἐκεῖ πεσόντας Κρητας, καὶ εἰς τὸ πλευρόν του τὸν Λεουτσάκον καὶ τοὺς Τριπολίτας, τοὺς γυμνοὺς καὶ ἀνυποδότηους ἐπανελόντας ὑπερον εἰς Πελοπόννησον· ζῆ δ' εἶτι καὶ μαρτυρεῖ τὴν ἀλήθειαν.

Ἐριμώθη μετὰ ταῦτα ὁ κρονόληρος, ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἠδυνάμην νὰ καταγγάσω τὴν ἀγανάκτησίν μου, καὶ ἀνεπόλουν καὶ ἄλλας ἀποδείξεις τῆς ἀληθείας τῶν λόγων μου, ὧν μίξ εἶναι καὶ αὕτη. Ὅτε κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 22 Φεβρουαρίου 1827 τῆς ἐν Ἐριμῶνῃ τρίτης τῶν Ἑλλήνων ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐγένετο λόγος περὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ἀποτελεσσομένων τὴν ἐπικράτειαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τινες μὴ Πελοποννήσιοι, νέας Μολδοβλαχικὰς ἡγεμονίας ὄνειρευόμενοι, ὑπεδείκνυσον τὸν μέχρις Ἰσθμοῦ περιορισμὸν τοῦ ἐλευθερωθητομένου μέρους, ἢ συνέλευσις ἐκαίνη, τὸ πλεῖστον ἐκ Πελοποννησίων συγκαίμενη, συνέταξε ψήφισμα, ὀρίζον ἀνεξικρέτως ἐλευθερωτέα πάντα τὰ μέρη τὰ λαβόντα τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῆς ἀνεξορτησίας· τοῦτο δ' ἐνεκρίθη καὶ κατετέθη εἰς τὸν κώδικα τῶν ψηφισμάτων ὑπ' ἀριθμὸν Α. (ἴσα τῶν κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος τόμου ἔκτου σελίδα 94 καὶ 95). Ἐλεγον δὲ κατ' ἐμαυτὸν, τί αἴτιον κινεῖ τὸ κατὰ τῶν Πελοποννησίων μῖτος τῶν ἀνθρώπων τούτων; καὶ οὐδὲν ἄλλο εὗρισκον, εἰ μὴ τοῦτο· φίλαρχοι ὄντες, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἄρχειν μεριμνῶντες, βλέπουσιν ὄμματι βασιλῆως, ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι, μὴ στερούμενοι ἐξουσιῶν καὶ διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῶν δημοσίων ἐκπαιδευτηρίων

προσδεύοντες δικυριωθήτωσι καὶ οὐδ' ἰκανῶς καὶ εἰς τὸ μέλλον μᾶλλον τὰς πρὸς τὸ ἄρχεῖν αὐτῶν ἀξιώσεις· καταφέρονται λοιπὸν παντὶ σθένει κατ' αὐτῶν καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ, ὡς ἀντιπάλων· διότι οἱ τοιοῦτοι, μηδὲν ἱερὸν μηδ' ὄσιον ἔχοντες, ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ ὑποκοριστικοῦ αὐτῶν μάχονται, καὶ πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον λέγουσι καὶ πράττουσι, τὰ πάντα τοῖς πᾶσι γινόμενοι, ἵνα μὴ τούτων στερεθῶσιν. Ἐνῶ δ' οἱ πλεῖστοι, ξένοι καὶ τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν θυσιαῶν τῶν ἀγωνισθέντων καὶ παθόντων Ἑλλήνων, ἐπεκάθισαν ἀνάδην ἐπὶ τοῦ τούτων τρχήλου καὶ ἄρχουσιν αὐτῶν, ἔχουσι καὶ τὴν ἀνάδεικναι νὰ τοὺς ὑβρίζωσι· καὶ ἂν ἤλεγχον αὐτοὺς ὡς μαρῶς ἐρίζοντας πρὸς ἀλλήλους, καθῶς ὁ λέων καὶ ἡ ἄρκτος τοῦ μύθου (1), καὶ καταλείποντας ταῖς ἀλώπεξιν ἄμαχον καὶ ἄπνονον τοῦ βρώματος τὴν βράν, ἐντελῶς δ' ἐπιλαθομένους τῶν χρυσῶν λόγων τοῦ Πολυβίου ἀποκαλοῦντος « *καλλιστον ἔργον τὴν Πελοποννησίαν* (ἐγὼ δέ φημι πάντων τῶν ἐναρέτων) *ὁμόνοιαν* » δίκαιον ἂν εἶχον, ὡς ἀληθῆ λέγοντες· ἀλλ' αὐτοὶ συκοφαντοῦσιν αὐτοὺς ὡς ἐγωῖστας καὶ ξηνηλάτας· τοὺς καὶ μεγίστας καὶ ἐλαχίστας ἀρχὰς αὐταῖς παραδόντας.

Μὴ δέ τις ὑπολάβῃ με τὰς διαιρέσεις καὶ τὰς διακρίσεις ἀγαπῶντα καὶ υποθάλποντα· οὐ μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἔλθρῳ· τούτων ἄπενδός εἰμι, καὶ θεωρῶ σύμπαν τὸ Ἑλληνικὸν γένος ὡς μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, τῶν αὐτῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀρετῶν καὶ κακιῶν μετεχούτης, δλομέλειαν, καὶ ἐπιθυμῶ νὰ μὴ ἔχῃσι τὰ μέλη αὐτῆς· ἀλλὰ προνόμοιοι, εἰ μὴ ὅσα παρέχει ἡ ἰκανότης, ἡ τιμιότης, καὶ ἐν γένει ἡ ἀρετὴ. Αὕτη γὰρ ἡ τῶν δικαίων τῶν πολιτῶν ἰσότης ἢ τῆς πολιτείας ἐστὶ δικαιοσύνη, καὶ ταύτην

(1) Ὅρα τὸν ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Κοραῆ (σελ. 25 καὶ 26) 39 Αἰσώπειον μῦθον, ὃς θλῶς διδάσκει, ὅτι εὐλόγως ἐκείνοι ἄχθονται, οἱ τῶν ἰδίων καμάτων τοῦς τυχόντας ὀρώσι τὰς ἐτικαρπίας ἀποφερομένους, καὶ ὅτι πολλοὶ μύθους καὶ κόπους ἐτέρων ποιοῦται ἴδιον κέρδος· κατὸν (ἐν σελίδι 298) 38. περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως διαλαμβάνοντα.

πάτες γεγωνίᾳ τῇ φωνῇ δρείλομεν αἰτεῖν, ὅτι πόλις εὖ πράττει, ἔπου τῆς πανοροῦς οὐκ ἔξεστιν ἄρχειν.

Τελευτῶν δὲ πρὸς τὸν λόγον πάλιν πρὸς σέ, Βερναρδάκη, παραινετικῶς ὡς καὶ κατὰ τὰ 1853, καὶ σοὶ λέγω, ὅτι πολλοὶ τῶν Οὐκρασιῶν σου σὲ παρέστησαν ὡς εὐφραστῆτον, ἐπιμελέστατον, καὶ ἀνκριθμήτων γλωσσῶν ἐγκρατέστατον· ταῦτα δὲ, ἂν θέλῃς, καὶ γὰρ παραδέχομαι, καὶ πιστεύω, ὅτι ἀενδότως περὶ τὰ γράμματα ἀσχολούμενος καὶ σπουδαζῶν καὶ μελετῶν δύνασαι ἢ ἀποκαταστή· διακεκριμένος φιλόλογος, καὶ τοῦτο προσδοκῶμεν πάντες οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῆς νέας γενεῆς, ἣν ἀποκαλεῖται γλωκίης· τοῦ ἔθνους ἐλπίδας· ἐνθυμῶ δμως, ὅτι μέχρι τοῦ 1852 ἐθεματογράφεις ἀκόμη διὰ τοῦ λεξικοῦ, καὶ μόλις ἐξῆλλες, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐκ τοῦ ὤου· προσέτι δ' ὅτι δὲν ἐδιδάχθης οὐδὲ τὸ πολλοσημέριον τοῦ χρόνου, ὃν διδάσκουσιν ἄλλοι, καὶ ἔχε πρὸς αὐτοὺς πλείονα σεβασμὸν, καὶ ὅταν ἀμαρτάνωιν εἶ, ἀπο σαυτοῦ ἐκτινάττων τὴν οἴησιν καὶ τὴν ἀλαζονείαν, ζήλῳα δύναμενα νὰ κοτοπύξωσι καὶ εἴ τι ἀγαθὸν σπέρμα ἐν σοὶ εὐρίσκειται. Διότι ἐὰν, εἴην ἐσχάτως ἐδεξά· διαγωγὴν, ταύτην τηρήσῃς ἀπαρέγκλιτον καὶ τοῦ λοιποῦ, φοβῶμαι μήπως ἐλίγην ὠφέλειαν καὶ σὺ ἐκ τῶν γραμμάτων, καὶ ἡ πικρὴ παρὰ σοῦ ἀρυσθῆ, καὶ ἐλαχίστους εὐφρῆς τοῦς ἐκαιένετας. Ταῦτα δὲ λέγω ἀπὸ τοῦ ὑπὲρ σοῦ συυφέροντος δρωόμενος· διότι βάνκκνον καὶ πικρὸν καὶ κακότης· πολίτευμα ἐμὸν οὐδὲν, οὐδ' ἀνάξιον τοῦ Ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου, εἰς ὃ τῆς πᾶσαν παιδείαν μου (μικρὴν ἢ ἀτήμαντον οἱ σοφοὶ κρινόντων) δρέλλω. Οὕτω δ' ἐρρόνουν καὶ περὶ σοῦ, Βερναρδάκη, χθὲς εἶτι καὶ πρῶην, καὶ διὰ τοῦτο, ἐτε εἶδον τὴν κατὰ τοῦ Κουμανούδη δικτριβὴν σου, ὑπέλαθον, ὅτι ἐκτὸς τῆς ἀρχνακότητος, ἦν σοὶ παρέτχεν ἡ στέργησις τῶν χιλίων δραχμῶν, ὑπηρεθίσθη· πως καὶ ἐξῶθεν· ἀλλ' ἐπειδὴ σὺ ἀρνείσαι τοῦτο (ἀληθῶς ἢ ψευδῶς ὁ θεὸς οἶδεν, ἐγὼ οὐκ οἶδα), ἔτω σοὶ πᾶτα ἢ εὐθύνῃ τῆς ἀδικίου ταύτης καταρορᾶ· ὡς ἀπόδειξιν δὲ τούτου τελευταῖόν φέρω καὶ τὴν ἐξῆ· Ἐνθυμεῖσαι βέβαιον, ὅτι

κατὰ τὸν Αὐγούστου τοῦ 1853 ἐξεδόθη ἡ παράδοξος ἐκείνη Νέα Σχολή τοῦ Παναγιώτου Σούτσου, ἣτις ἔτεκε μετὰ ἓνα μὲν μῆνα τὸ κατ' αὐτῆς ἑμὸν φυλλάδιον, (διότι μοι ἔδωκας σὺ ἐτοίμως, ὡς ἀπεδείχθη ἀνωτέρω, ὅλην τὴν σπουδαίαν φιλολογικὴν ὕλην), μετὰ ἔτος δὲ τὰ Σούτσεια, διότι φαίνεται, ὅτι οὐδεμίαν βοήθειαν παρέσχες πρὸς τοὺς λεγομένους τότε συντάκτας αὐτῶν Κ.Κ. Ἀσώπιον καὶ Φαρμακίδην, οἵτινες μάλιστα ἀγνοοῦντες, ὅτι ἐν τῷ φυλλάδιῳ μου ἐμπεριείχετο καὶ ἡ σὴ ἀξιόλογος φιλολογικὴ ὕλη, οὐδὲ μνείας ἀπλῆς ἔκριναν αὐτὸ ἄξιον, καὶ τοι τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἐπιτόμως προπραγματευθέν. Τὰ δὲ Σούτσεια ἐγέννησαν τὸ Ἐπιδόρησιον τοῦ γραμματοφάγου, ἢ τὸν αὐτόβλητον Σουτσοκρούτην, δι' οὗ ὁ Κ. Γ. Χρυσοβέργης προτίθετο νὰ ἐξετάσῃ τὴν τοῦ συντάκτου τῶν Σουτσειῶν γραμματικὴν ἐμπειρίαν, καὶ ἀπρηίθησεν ἐν τῷ βιβλίῳ μετ' ἄλλων πολλῶν καὶ τοὺς δε τοὺς βαρβαρισμοὺς ἢ σολοικισμοὺς. 1) Ὅτι ἔγραψε δισύλλαβος διὰ δύο σ, καὶ διώρθωσε μάλιστα ἐν τοῖς παροράμασι τὸ δι' ἐνὸς σ ἅπαξ γραφέν, ἐνῶ ἡ συνήθης καὶ κανονικὴ αὐτοῦ γραφὴ εἶναι ἡ δι' ἐνὸς σ. 2) ὅτι ἔγραψε κλεψιλόγος, ἀντὶ κλεψίλογος. 3) σολοικῶς συνέταξε τὴν κεχαριτωμένην ταύτην περικοπὴν «ἐκλέγων» (ὁ Κ. Π. Σούτζος δηλ.) πρὸς διόρθωσιν δῆθεν τοὺς ἀηδεστάτους χυδαῖσμοις, ἤθελε πιστεῦσαι τις (πᾶς ἄλλος δηλ. ἢ ὁ Π. Σούτσος), ὅτι ἀφορᾷ (ὁ ἐκλέγων δηλ. Π. Σούτσος) τοὺς πορθμεῖς καὶ ἀχθοφόρους τῆς Κωνσταντινουπόλεως». 4) παρὰ κανόνα συνέθηκε τὴν λέξιν προσθαφαιρετέος. 5) τὸ μετὰ ἢ ἀνευ προσθέσεως κατ' ἀπομίμησιν Γερμανικὴν ἔγραψεν. 6) εἶπε μὴ ἀκριβοβήρημόνως ἅπαντες οἱ στίχοι ἔχοντες δίσημα 23» ἀντὶ ἔχοντες ἕκαστος. 7) μετεχειρίσθη τὸ ἕκαστος ἀντὶ τοῦ ἑκάτερος. 8) ἔγραψε ἐξ ἀναλογίας κακῆς τὸ ἀτύνηθες ἀπάντοτε. 9) κακοζήλως ἔτι συνέταξε τὴν φράσιν «ἵνα μὴ ἐλεγχθῶμεν ἀδαημοσύνης καὶ ἀπειροκαλίας οἱ κρίνοντες κτλ.» καὶ 10) ἔγραψε Ἐπτάννησος καὶ ἐννενήκοντα διὰ δύο ν, ἐνῶ ἡ συνήθης ὀρθὴ γραφὴ εἶναι δι' ἐνὸς ν κτλ.

Τὸ δ' Ἐπιδόρπιον ἐγέννησε τὸ σὸν Τρωγάλιον, ἐν ᾧ λίαν καλῶς ποιῶν ἀπελογήθη: ὑπὲρ τῶν προσβαλλομένων καθηγητῶν. Ἀροῦ λοιπὸν τότε γενναίως καὶ ζωηρῶς υπερήσπιτας τοὺς ἀνωτέρω εἰρημένους ὑπὸ τοῦ Γ. Χρυσοβέργου σολοικισμοὺς καὶ βερβαρισμοὺς τοῦ Κ. Ἀσωπίου, δὲν ἀντιράτκεις νῦν πρὸς σεαυτὸν, ἀπηνῶς καὶ δυσμενικῶς ἐξελέγχων ἀνυπάρκτους ἢ τοῦλάχιστον ἀσημοτέρους σολοικισμοὺς τῆς ἐκθέσεως, ἥτις καὶ αὐτοῦ τοῦ Κ. Ἀσωπίου τὴν ὑπογραφὴν φέρει; ἐὰν δὲ τραγάλις αὔθις μετὰ προσοχῆς τὸ τρωγάλιόν σου, θέλεις εὑρεῖ, ὅτι πλείστα τῶν ὑπὸ σοῦ κατὰ τοῦ Χρυσοβέργου εἰρημένων ἀρμόζουσιν ἄριστα νῦν εἰς σὲ αὐτόν. Καὶ ἐὰν παρθέως αὐτὸ πρὸς τὰς κατὰ τῆς ἐκθέσεως διατριβὰς σου, θέλεις ἰδεῖ πλείστας ὄσας ἀντιράττει. Μίαν δ' ἔτι μεγάλην ἔχω ἐγὼ καὶ τὴν δε. Τὸ Τρωγάλιόν σου, Βερναρδάκη, ἀνέγων ποτὲ δανεισθεῖς αὐτὸ παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Κουμανούδη, ἐπὶ δὲ τῆς πρώτης σελίδος εἶδον ἰδιοχείρως ὑπὸ σοῦ γεγραμμένας ταύτας τὰς λέξεις. «Τῷ σεβαστῷ μοι καθηγητῇ Κ. Στ. Κουμανούδῃ εἰ; σεβασμοῦ μικρὸν τεκμήριον. Δ. Ν. Βερναρδάκης». Δὲν μοι ἔξηγεῖ; λοιπὸν πῶς ὁ κατὰ τὰ 1855 σεβαστὸς σοι καθηγητῆς Κ. Κουμανούδης κατήνησε κατὰ τὰ 1857 ἀνίκανος νὰ καταταχθῇ εἰς τρίτην τάξιν ἑλληνικοῦ σχολείου; καὶ πῶς ὁ πρὸς αὐτὸν σεβασμὸς σου μετετρέπη ἐντὸς τόσον ὀλίγου διαστήματος εἰς τσαούτην περιφρόνησιν, ὥστε ἀπεκάλεσας αὐτὸν ἀνορθόγραφον, ἀγράμματον, σπαδῶνα, κυλλόν, καὶ χῶλόν περὶ τὴν γλῶσσαν; Τίνα λοιπὸν νὰ πιστεύσωμεν, τὸν ἀδιάρθορον Τρανταλίδην τοῦ 1855, ἢ τὸν διεφθαρμένον Βερναρδάκην τοῦ 1857; ἐγὼ μὲν πιστεύω καὶ ἐπαινῶ τὸν πρῶτον, ὅστις δὲ θέλῃ, ἅς πιστεύῃ καὶ ἅς λατρεύῃ τὸν δεῦτερον. Ἰκανὰ ταῦτα καὶ πλείω ἴσως τοῦ δέοντος πρὸς ἀπάντησιν τῶν ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη βηθέντων, καὶ ἀπολογίαν μου ἐνώπιον τοῦ κυριοῦ. Καιρὸς δ' εἶναι νὰ μεταβῶμεν καὶ εἰς τὸ ἕτερον δωμάτιον, ἵνα φιλοφρόνως ὑποδεχθῶμεν καὶ τὸν κύριον Ζωχιόν, τὸν ἀνυπομόνως ἡμᾶς περιμένοντα.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΑΡΙΘΜΗ-
ΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΠΑΤΡΑΡΧΟΥ Γ. ΖΩΧΙΟΥ
ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΗΣ.

ΤΜΗΜΑ Α΄.

Η ΕΝ ΤΩ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΑΙ ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ ΜΟΥ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Ἐξεδόθη κατ' αὐτὰς ὑπὸ τοῦ πλωτάρχου κυρίου Γ. Ζωχι-
οῦ δοκίμιον ἀριθμητικῆς, λογικῆς καλουμένης, ἐκ δέκα τυ-
πογραφικῶν φύλλων συγκείμενον, καὶ τριῶν δραχμῶν τιμά-
μενον, ἵνα χρησιμεύσῃ βέβαια ὡς διδακτικὸν βιβλίον εἰς τοὺς
μαθητὰς τῆς κατωτάτης τάξεως τῶν γυμνασίων, καὶ ἐπέμφθη
ἴσως πρὸς ἐξέτασιν εἰς τὴν ἐπὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων ἐπι-
τροπὴν.

Καὶ εἰ μὲν ὁ συγγραφεὺς τὴν ἀριθμητικὴν ταύτην ἤρκειτο
εἰς τὸ νὰ ἐκφέρῃ τὸ προϊόν τῶν κόπων καὶ τῶν σκέψεών του
εἰς τὴν κρίσιν τοῦ κοινού, ἐπειδὴ εἶναι διδακτικὸν βιβλίον
καὶ ὑπόκειται εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐπὶ τῶν διδακτικῶν βι-
βλίων ἐπιτροπῆς, οὐδεὶς φόβος ἦτο, μήπως ἐγκριθῆ ἀναξίως,
καὶ ἠδύνατο ἕκαστος νὰ τὸ ἀρῆσιν εἰς τὴν τύχην του, καὶ ν'
ἀπαλλαγῆ τῆς δημοσίας τούτου ἐπικρίσεως, ἵνα τῇ ἀληθείᾳ
οὐδενὸς εὐαρεστός εἶναι, διότι καὶ τὴν ἐλεγχόμενον παραπι-
κράνει, καὶ τοὺς ἀναγνώστας εἰς ζητήματα ἀλλότρια πολιτι-
κῆς ἐφημερίδος παρουσιάζει. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ φωστὴρ τῆς μαθη-
ματικῆς Ἰωακὴμ ἐξέδωκεν ἀριθμητικὴν μετὰ προλόγου καὶ
ἐπιλόγου, ἐν εἰς κατακρίνει δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ πάντας τοὺς
ἄλλους μαθηματικούς, καὶ τὴν μέθοδον καὶ τὴν διδασκαλίαν
αὐτῶν, καὶ τῆς ἀπ' αἰῶνος γραμμικῆς ἀριθμητικῆς μέχρι τῆς
ἐκδόσεως τῆς ἐδικῆς του, φέρει ἴδωμεν κατὰ πόσον εἶναι ὀρ-

θαι αὶ ἐν τῷ προλόγῳ καὶ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ σκέψεις αὐτοῦ, καὶ ὅποια τις εἶναι ἢ πολυθρύλλητος αὕτη λογικὴ ἀριθμητικὴ, ἢ οὕτω πομπευομένη, καὶ τοσαύτας ἐλπίδας προοδου παρέχουσα.

Μίαν μόνην ὁμῶς χάριν παρὰ τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν ἐξαιτούμεθα, νὰ μὴ ἀπαιτήσῃ παρ' ἡμῶν εὐταξίαν καὶ λογικὴν σειρὰν εἰς τὴν ἐξέτασιν ταύτην· διότι ὁ συγγραφεὺς τοῦ ὑπὸ τὴν σκέψιν ἡμῶν βιβλίου εἶναι καὶ τοῦ Πινδάρου αὐτοῦ λυρικώτερος, καὶ μεταπηδᾷ ὡς ἀκρις ἀπὸ ἐννοίας εἰς ἐννοίαν, ἀφίνων εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς τὸ δυσχερέστατον ἔργον, ν' ἀνεύρωσι τὴν λογικὴν συνάφειαν τῶν ἐννοιῶν του· ἡμεῖς δὲ ἀναγκασόμενοι νὰ παρακολουθήσωμεν αὐτὸν κατὰ πόδα, θέλομεν ὑποκύβει ἐκόντες ἄκοντες εἰς τὴν αὐτὴν ἀταξίαν καὶ ἀνακολουθίαν.

Ἀρχόμενοι λοιπὸν ἀπὸ τοῦ προλόγου ἀπαντῶμεν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τὴν περιγραφὴν τοῦ ἀληθοῦς διδασκάλου, ὁποῖος ἐέθαια εἶναι ὁ κύριος Ζωχίος, ὅστις λέγει· «Ὁ ἀληθὴς διδάσκαλος εἶναι ὑπερχειλὴς· ὁ ὄντως μαθητὴς ὀργῶν· ἀπὸ τοῦ διδάσκοντος δὲν δύναται νὰ λάβῃ ὁ διδασκόμενος, εἰμὴ τὸ αὐτομάτως ἐκρέον· μαθητὴς δὲ ἀπρόθυμος Αἰθίοψ εἶναι μάτην σηπόμενος.»

Μακαρίζομεν ἀληθῶς καὶ τὸν κύριον Ζωχίον, τὸν αὐτομάτως διδάσκοντα, καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ τοὺς λαμβάνοντας τὸ αὐτομάτως παρ' αὐτοῦ ἐκρέον, ἀλλ' ὁμολογοῦμεν, ὅτι τοῦ τοιοῦτου αὐτοματισμοῦ ἡμεῖς τοῦλάχιστον εἴτε διδάσκοντες εἴτε διδασκόμενοι ἐπιθυμοῦμεν νὰ ὦμεν ἀπηλλαγμένοι.

Ἐπιτέως δὲ κατωτέρω λέγει, ὅτι ἡ ἀριθμητικὴ κατήντησε παρ' ἡμῖν μάθημα γεροντικόν, ἐξ τοῦλάχιστον κατὰ συνέχειαν ἔτη εἰς τὸν ταλαίπωρον μαθητὴν ἀκάρπως διδασκόμενή, καὶ ἐέθαια ὑπολογίζει δύο ἔτη τῶν δημοτικῶν σχολείων, τρία τῶν ἐλληνικῶν καὶ ἐν τοῦ γυμνασίου. Ἐνῶ αὐτὸς ἐν διαστήματι τριάκοντα καὶ ἐπτὰ ἡμερῶν ἐδιδάχθη τὴν ἀριθμητικὴν καὶ φέρει καὶ μάρτυρα τὸν Κ. Χ. Βάφαν.

Συμφέρον ἔχει μέγα ἡ καινολογία νὰ ἐξετάζηται λεπτομε-

ρως, ἂν ὑπάρχη τι πλημμελές περὶ τὴν διδασκαλίαν, καὶ
 γ' ἀναζητῆται καὶ γ' ἀνευρίσκηται ἡ καταλληλοτέρα μέθοδος,
 ἵνα μὴ καταναλίσκηται ἐπὶ ματαίῳ ὁ πολύτιμος τῶν νέων
 χρόνος· διὰ τοῦτο ἄς ἐξετάσωμεν, ἂν ἦναι δυνατόν εἰς 37
 ἡμέρας νὰ μάθωσιν οἱ νέοι τὴν ἀριθμητικὴν, διατὶ νὰ κατατρί-
 βωσιν ἐξ ἔτη. Καὶ τὰ γινόμενα ἤδη οὕτως ἔχουσι· τὰ μὲν εἰς
 τὰ δημοτικὰ σχολεῖα σπουδάζοντα νήπια διδάσκονται βέ-
 βαια κατὰ πρῶτον τὴν ἀρίθμησιν καὶ τὰ τέσσαρα πάθη τῶν
 ἀκεραίων· ἐν δὲ τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις δαπανῶσιν ἐπὶ τριε-
 τίαν δύο ὥρας καθ' ἑβδομάδα εἰς τὴν σπουδὴν τῆς πρακτικῆς
 ἀριθμητικῆς καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς γεωμετρίας· διότι αἱ διανοη-
 τικαὶ αὐτῶν δυνάμεις δὲν εἶναι εἰσέτι ἀνεπτυγμένα, ὥστε νὰ
 ἐνηοήσωσι τὴν πλήρη θεωρίαν τῆς ἀριθμητικῆς, τὴν ὁποίαν ἀ-
 κοούουσιν εἰς ἓν ἔτος ἐν τῷ γυμνασίῳ. Ἐρωτῶμεν λοιπὸν τὸν
 κύριον Ζωχιὸν, τὴν ἀριθμητικὴν, τὴν ὁποίαν συντάξεν αὐτὸς,
 ποῦ θέλει νὰ παραδώσωμεν; Βέβαια οὐχὶ εἰς τοὺς μαθη-
 τὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων, ἰδοὺ λοιπὸν, ὅτι θέλουσι δα-
 πανήσει ἐκεῖ δύο ἔτη εἰς τὸ νὰ μάθωσι τὴν ἀνάγνωσιν καὶ
 τὴν γραφὴν τῶν ἀριθμῶν καὶ τὰ πάθη τῶν ἀκεραίων· πρὸς
 χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ὑποθέτομεν,
 ὅτι δὲν τὴν προώρισε· διότι λέγει ἐν σελίδι γγ'. τοῦ προλό-
 γου, ὅτι κατὰ τὸ δοκίμιόν του «ὁ μαθητὴς ὑποτίθεται γινώ-
 σκων τὴν κατὰ πράξιν ἀριθμητικὴν», τῆς ὁποίας ἡ σπουδὴ,
 συμβαδίζουσα μετὰ τῆς λοιπῆς διδασκαλίας καὶ ἐκπαιδεύσεως,
 καταναλίσκει δύο ἔτη, καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς γεωμετρίας ἐν ἑτερον·
 ἰδοὺ λοιπὸν, ὅτι πέντε ἔτη τῆς σπουδῆς τοῦ παιδὸς ἀπαιτεῖ-
 ται νὰ προδαπανηθῶσιν εἰς προσέξασκην, μέχρις οὗ ὠριμάσῃ
 ὁ νοῦς εἰς κατάληψιν τῆς θεωρητικῆς ἢ λογικῆς ἀριθμητι-
 κῆς, τῆς ὁποίας ἡ σπουδὴ ἀποπερατοῦται εἰς ἓν ἔτος. Ἄλλ'
 ὁ κύριος Ζωχιὸς, ὠριμος βέβαια τὴν ἡλικίαν, ἔμαθε αὐτὴν εἰς
 37 ἡμέρας· ἂν τοιαύτην ἀριθμητικὴν ἔμαθεν, οἶαν καὶ ἔγρα-
 ψεν, ἀποροῦμεν, τῇ ἀληθείᾳ, πῶς δὲν τὴν ἔμαθεν εἰς ὀλιγώτε-
 ρον χρόνον· καὶ ἐὰν τοιαύτην ἀριθμητικὴν ὑποχρεωθῇ νὰ πα-

ραδῶση τις εἰς μαθητὰς, μεγαλειτέρα τιμωρία καὶ ὀλιγωτέρα ὠφέλεια εἰς τοὺς διδασκομένους δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ· διότι, ἂν ὁ Πλάτων ἀπεκάλεσε τὴν ἀριθμητικὴν τέχνην θεϊαν, ἢ τοῦ Ζωχιοῦ δὲν εἶναι μόνον ἀνθρωπίνη καὶ χοϊκὴ, ἀλλὰ παράλογος καὶ σκοτικὴ.

Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῆς κακῆς παρ' ἡμῖν διδασκαλίας τῶν μαθηματικῶν φέρει τὸ πανεπιστήμιον, εἰς ὃ παραδίδεται ἐπὶ δύο μάλιστα κατὰ συνέχειαν ἔτη ἢ γεωμετρία ἢ στοιχειώδης· ὃ ἐστὶ ὑποστηρίζει τὸν λόγον του δι' ἀνασχύντου ψεύδους. Διότι εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ σύγκλητος τοῦ πανεπιστημίου, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τοὺς ἐξέωθεν ἐρχομένους καὶ κατατατομένους εἰς τὸ πανεπιστήμιον, (καλῶς ἢ κακῶς δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ νὰ ἐξετάσωμεν), διέταξε πρό τινων ἐτῶν τὴν παράδοσιν καὶ τῶν στοιχείων τῆς μαθηματικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον, καὶ ὁ καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν αὐτοῦ ἐσχημάτισεν ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρας τάξεως καὶ ἑτέραν κατωτέραν, ἐν ἣ παραδίδουσι τὰ στοιχεῖα τῆς γεωμετρίας καὶ ἀλγέβρας· ἀλλὰ τὴν γεωμετρίαν φέρ' εἰπεῖν ἀπεπεράτωσεν εἰς 55 μαθήματα (ὡς πρὸς γινώσκοντας καὶ ὠρίμους παραδιδούς), τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι 5 μῆνας· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ δύο μῆνες ἀνήκον εἰς τὴν τελευταίαν ἑξαμηνίαν τοῦ ἐνὸς ἔτους, οἱ δ' ἄλλοι, τρεῖς εἰς τὴν πρώτην τοῦ ἐπομένου, ὁ κύριος Ζωχιὸς γράφει, ὅτι παραδίδεται ἡ στοιχειώδης γεωμετρία ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ἐπὶ δύο κατὰ συνέχειαν ἔτη, καὶ ὅτι γίνεται χρῆσις καὶ ἐμπειρικῶν ἀποδείξεων περὶ τούτου ὅμως παρακαλοῦμεν τὸν κύριον Ζωχιὸν νὰ ἐξηγηθῇ σαφέστερον καὶ ὀριστικώτερον· διότι, ἂν καὶ ἐνταῦθα πάλιν δὲν ψευδολογῇ, δὲν ἐννοοῦμεν τί λέγει, ἢ ἀπαντήσωμεν.

Ἀναζητῶν δὲ ὁ Κ. Ζωχιὸς τοὺς λόγους, δι' οὓς ἡ διδασκαλία τῆς μαθηματικῆς προσκόπτει παρ' ἡμῖν, ἐμβαίνει ὡς ἀληθῆς πλωτάρχης εἰς σκάφη μικρὰ κατ' ἀρχάς, καὶ πλέει παρά τὴν ξηρὰν, εἶτα δὲ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν, τὸν Κολόμβον παραολοιῶν φθάνει εἰς τὴν Ἀμερικὴν, καὶ ἐκεῖθεν λαμ-

θάνων τὰς ἀποδείξεις βλέπει τὴν εἰάρεστον στιγμὴν τῆς νίκης, καθ' ἣν οἱ ἀντίπαλοί του ἠττώμενοι κλίνουν τὸ γόνυ, καὶ καθιστῶσι φανεράν τοῦ νικητοῦ τὴν πρόσδον.

Ἄς ἐπιτραπῇ ὅμως εἰς ἡμᾶς νὰ μὴ παρακολουθήσωμεν τὸν κύριον Ζωχιὸν οὔτε εἰς τὴν ἀκτοπλοῖαν, οὔτε εἰς τὸν διαπόντιον αὐτοῦ πλοῦν· διότι ὡς χερσαῖοι πάσχομεν ὑπὸ ναυτίας, καὶ φοβούμεθα τὰ ἐπακόλουθα, ἐμμένομεν λοιπὸν εἰς τὸ προκαίμενον καὶ σταματοῦμεν εἰς τὴν εἰκόνα τῆς παραδόσεως τῶν μαθηματικῶν, ἐν ἣ εἰκονίζει θαυμασίως αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ κύριος Ζωχιὸς ὡς ἐν κατόπρῳ κατοτρῖζόμενος, διότι λέγει· «Ἡ μαθηματικὴ ὅπως παρ' ἡμῖν (ὁμιλεῖ πληθυντικῶς, ὡς οἱ ἠγεμόνες, ἀντὶ παρ' ἑμοὶ) διδάσκεται εἶναι μᾶθημα ἄσκιον, ἄκαρπον, νεροῦ εἰς γουδίον κοπάνισμα, ἀπομωραῖνον καὶ διδάσκοντα καὶ διδασκόμενον, πλοῦς ἐν ἀχανεῖ πελάγει». Καὶ τῷ ὄντι ἄς λάβῃ, ὅστις ἔχει καὶ ἀπλῆν γνῶσιν τῶν στοιχειωδῶν μαθηματικῶν, τὸ δοκίμιον αὐτὸ τῆς ἀριθμητικῆς εἰς χεῖρας, καὶ θέλει πεισθῆ, ὅσον δύσπιστος καὶ ἀνηθῆναι, ὅτι πιπτοτέρα εἰκὼν τῆς διδασκαλίας τῶν μαθηματικῶν τοῦ κυρίου Ζωχιοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη ὑπ' ἄλλου, ὅσον ὑπὸ τοῦ καλάμου αὐτοῦ ἐκείνου, ὅστις βέβαια καὶ διδάσκει, ὡς συνέγραψε, καὶ τὴν συνείδησιν τῆς ἀξίας του ἔχει· ὅστε μόνον ἀν περιορίσῃ τις τὸ «παρ' ἡμῖν» εἰς αὐτὸν, θέλει ἔχει τὴν πραγματικωτέραν ἀλήθειαν καὶ τοῦ προλόγου καὶ τοῦ βιβλίου ὅλου. Διότι τὰ ψεύδη καὶ οἱ παραλογισμοὶ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ εἶναι ἀκαταλόγιστοι.

Λέγει φέρ' εἰπεῖν, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ ὑψηλὰ μαθηματικὰ δὲν διδάσκονται οὐδὲ εἰς αὐτὸ τὸ πανεπιστήμιον, καὶ τοῦτο εἶναι ψεῦδος προφανέστατον· διότι τὰ ὑψηλὰ μαθηματικὰ καὶ ἐδιδάχθησαν μέχρι τοῦδε ἐν τῷ ἡμετέρῳ πανεπιστημίῳ καὶ παρήγαγον καθηγητὰς, καὶ διδάσκονται καὶ παράγουσι καὶ τὴν σήμερον· καὶ ἀν ὀλίγοι εἶναι οἱ εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν προσερχόμενοι, τούτου αἴτιον εἶναι ἡ ἔλλειψις τῶν κλάδων τῆς ἐφαρμογῆς, εἰς οὓς δύνανται νὰ ἐνασχολη-

θῶσι, καὶ τὸ εὐάριθμον τῶν θέσεων, ἅς διὰ τῆς χρήσεως τῶν καθαρῶν μαθηματικῶν δύνανται νὰ καταλάβωσι· πᾶς δὲ σπουδάζων ἐν Ἑλλάδι, ἐκτὸς τῆς ἀγάπης τῆς ἐπιστήμης, ἔχει προσέτι καὶ σκοπὸν νὰ πορισθῇ δι' αὐτῆς καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, καὶ δὲν ἀσχολεῖται εἰς ὅ,τι δύναται νὰ τὸν κάμῃ νὰ φοβήσῃ τῆς πείνης.

Ἄλλ' ὁ Ζωχιὸς λέγει προσέτι, ὅτι «ἂν ἐντεῦθεν τῆς τριγωνομετρίας μείνῃ τις ἀρκεῖ εἰς αὐτὸν τῆς πρακτικῆς ἀριθμητικῆς ἢ γνῶσις. Τί τὴν θέλει τὴν ἀλγεβραν; τί τὴν θέλει τὴν γεωμετρίαν;» Ἴδου μαθηματικὸν συλλογισμὸς, ἰδοὺ μάλαγμα. Τί νὰ εἴπῃ τις λοιπὸν πρὸς αὐτὸν, ἀφ' οὗ φαίνεται ἀγνοῶν, ὅτι ἡ μαθηματικὴ ἀποτελεῖ οὐσιῶδες μέρος τῆς γενικῆς παντὸς λογίου ἀνδρὸς ἐκπαιδεύσεως, οὐχὶ μόνον διότι εἶναι μέσον ἀπαραίτητον πρὸς ἐντελῆ ἀπόκτησιν διαφόρων ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἀλλὰ πρὸ πάντων, διότι συντείνει τὰ μέγιστα εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, λεπτύνουσα τὸν νοῦν καὶ καθιστῶσα αὐτὸν ἱκανὸν ὀρθῶς συλλογίζεσθαι, καὶ ἐπιδεκτικὸν τῆς εὐχεροῦς πολλῶν ἄλλων γνώσεων καταλήψεως· ὥστε, καὶ ἂν εἰς οὐδὲν ἄλλο ἐχρησίμευον τὰ μαθηματικά, ἔπρεπε νὰ σπουδάζωνται μετ' ἐμβριθείας, ἢ ἀκονίζηται οὕτως εἰπεῖν ἐν αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τῶν μαθητῶν. Ὅθεν ἔπρεπε νὰ ᾔνοι τις Ζωχιὸς διὰ νὰ γράψῃ «τί τὴν θέλει ὁ μαθητὴς τὴν ἀλγεβραν, τί τὴν θέλει τὴν γεωμετρίαν», ἐπιλαθόμενος καὶ αὐτοῦ τοῦ πολυθρullήτου ἐπιγράμματος, τὸ ὁποῖον πρὸ ὀλίγου μετεχειρίσθη, «Μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίστω».

Ἄλλὰ τὰ παράπονα ταῦτα τοῦ κυρίου Ζωχιῦ φαίνεται, ὅτι ἔχουσιν ἀφορμὴν τὴν κρίσιν, τὴν ὁποῖαν ἐπήνεγκεν ἐπὶ τῆς ἀλγεβρας αὐτοῦ ἢ ἐπὶ τῶν διδασκτικῶν βιβλίων ἐπιτροπῇ, καὶ ἠθέλησεν ἐν τῇ ἀριθμητικῇ ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰ περὶ ἀλγεβρας ζητήματα, ἀλλ' ἡμεῖς πρὸς ἀποφυγὴν πάσης συγχύσεως, δὲν ἀναμιγνύομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ἀλγεβραν μετ' ἀριθμητικῆν, ἱκανὴν ὕλην μᾶς δίδει ἡ δευτέρα νὰ γράφωμεν ἐπὶ μῆνας ἐξελέγχοντες παραλογισμοὺς καὶ μωρολογίας, καὶ διὰ

τοῦτο παραλείπομεν τὰ περὶ συνεχῶν κλασμάτων καὶ ἀπροσδιωρίστων ἐξισώσεων εἰς τὸν οἰκείον τόπον· ἐξακολουθοῦντες δὲ τὴν περὶ διδασκαλίας συζήτησιν εὐρίσκουμεν, ὅτι ὁ γυμνασιακὸς νόμος, ὅστις ὄρισε τὴν ἐν τοῖς γυμνασίοις παράδοσιν τῆς θεωρητικῆς ἀριθμητικῆς, τῆς στοιχειώδους ἀλγέβρας, γεωμετρίας, καὶ τριγωνομετρίας, ἔχει ἄριστα· καὶ μετ' εὐχαριστήσεως ἀναγγέλλομεν, ὅτι οἱ πρό τινων ἐτῶν ἀναδεχθέντες τὴν παράδοσιν τῶν ἐν τοῖς γυμνασίοις μαθηματικῶν καθηγήται παραδιδούσι πάντα τὰ ἀνωτέρω μαθήματα πληρέστερα καὶ ἀκριβέστατα. Δαπανῶσι δὲ πλήρη τετραετία, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διδαχθῶσιν, ὡς δεῖ καὶ ἀποτελεσματικῶς, ταῦτα εἰς ὀλιγώτερον χρόνου διάστημα. Μόνος δὲ ὁ κύριος Ζωχιὸς λέγει, ὅτι εἶναι ἱκανὸς νὰ διδάξῃ τὴν ὕλην ταύτην εἰς ἓν μόνον ἔτος, ἀλλὰ δὲν βλέπομεν αὐτὸν τοῦτο πράττοντα εἰς τὰ ἐκπαιδευτήρια, ἔπου διδάσκει, καὶ διὰ τοῦτο ἅς μᾶς ἐπιτρέψῃ ν' ἀμφιβάλλωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Ἄλλ' ὁ κύριος Ζωχιὸς πηδᾷ ἀμέσως εἰς ἄλλην ιδέαν. «δὲν ἂν ἀνεδείξαν, λέγει τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας μεγάλους οἱ ὑπερ-»
 » συντελικοὶ, οἱ μέσοι ἀόριτοι, τὸ ἀνοήτως ἐλληνοκοπεῖν,
 » ἀλλ' ἢ σπάθη, αἱ τέχναι, αἱ ἐπιστῆμαι καὶ τούτων ἀκρόνη
 » εἶναι τὰ μαθηματικά;» Ἀληθῶς παρακόπτοντος παραληρήματα εἶναι ταῦτα καὶ ἀνάξια ἀπαντήσεως. Διότι τίς ψέγει τὰ μαθηματικά, καὶ ἔρχεσαι σὺ κύριε Ζωχιὲ εἰς ὑπεράσπισιν αὐτῶν; ἀλλὰ τοῦτο πράττων, διατί διασύρεις τὴν περὶ τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων ἡμῶν σπουδὴν, καὶ νομίζεις ταύτην μάταιον ἐνασχόλημα; μὴ τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν ἡ ἀληθὴς σπουδὴ τῶν μαθηματικῶν ἐμόρφονε τοιαύτας κεφαλάς, ὅποια φαίνεται ἡ ἰδική σου, προτιμότερον ἦτο νὰ μείνῃ τις τῆς τοιαύτης μαθηματικῆς αἰωνίως ἄπειρος, προσπαθῶν νὰ γράφῃ ὡς ὁ Δημοσθένης, νὰ συλλογίζηται ὡς ὁ Θεουκλίδης, καὶ νὰ συζητῇ ὡς ὁ Πλάτων. Ἄλλ' ὅσα γράφεις ἀποδεικνύουσιν, ὅτι σὺ δὲν εἶσαι μαθηματικὸς

Πρέπει ὅμως νὰ ἦμαι δίκαιος· πολλάκις ἐκφεύγουσι παρὰ τοῦ Κ. Ζωχιοῦ καὶ τινες ἀλήθειαι, διότι αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν

ἀποτεινόμενος λέγει «Πρὸς τί ἡ τοσαύτη φλυαρία». Καὶ τῶ ὄντι φλυαρία οὔτε μεγαλειτέρα οὔτε περισσοτέρα δύναται νὰ ὑπάρξῃ τῆς ἐν τῷ προλόγῳ αὐτῷ ὑπαρχούσης· καὶ ἵνα εἰκο-
νίσωμεν ἐν μιᾷ εἰκόνι τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἡ ἀνάγνω-
σις αὐτοῦ ἐπήνεγκεν εἰς ἡμᾶς, νομίζομεν πρόσφορον νὰ ἀνα-
φέρωμεν τὴν ὑπόθεσιν ἑνὸς ἄσματος Γερμανικοῦ, τὸ ὁποῖον εὐ-
χαρίτως πολλάκις ἠκούσαμεν ἐνταῦθα ψαλλόμενον, ἔχει δ' οὕτω
πως. Ἰποτίθεται, ὅτι εἰσελθὼν τις εἰς καπηλεῖον οὐχ ὑπεβράχη
μόνον ἀλλὰ κατοινώθη, ἤγουν δὲν τὸ ἔβαλε μόνον εἰς τὸ κέρας
ἀλλ' ἔγεινε σκνίπα ἢ τάπα, ὅπως διατάξῃ ὁ Κ. Βερναρδάκης·
οὔτω δ' ἔχων καὶ διακείμενος ἐξέρχεται τοῦ καπηλείου, καὶ
στηριχθεὶς εἰς τὸν τοῖχον αὐτοῦ μονολογεῖ οὕτω· «Δρόμοι
» πολὺ παράξενοι μοὶ φαίνεσθε, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀλλάζετε
» τὴν θέσιν σας, τὸ βλέπω δρόμοι ὀλοφάνερα ἐμεθύσατε. Τί
» μοῦ κάνεις στραβὰ μοῦτρα Σελήνη, τὸ ἐν σου μάτι ἀνοιξες,
» τὸ ἄλλο ἔχεις κλειστὸν, μεθυσμένη καὶ σὺ θὰ εἶσαι, τὸ
» βλέπω φανερά, ἐντράπου, ἐντράπου παλλιοκόριττο. Ἄμ'
» τὰ φανάρια δά' καλὲ τί εἶν' αὐτό· κ' αὐτὰ δὲν μποροῦν
» νὰ σταθοῦν ἴσια, σαλεύονται καὶ κινοῦνται ἐμπρὸς καὶ ὀπί-
» σω, ὦ καὶ αὐτὰ βέβαια εἶναι μεθυσμένα· τὰ πάντα εἶναι
» πέριξ εἰς τὰ ραχὴν, μεγάλα καὶ μικρά, ἐγὼ νὰ τολμήσω νη-
» φάλιος εἰς τὸ μέσον, αὐτὸ μοὶ φαίνεται τόλμη μεγάλη.
» Κάλλιον νὰ ξυβῶ πάλιν εἰς τὸ καπηλεῖον.»

Οὔτω καὶ ὁ κύριος Ζωχιὸς ἄκρατον τὸν τύπον καὶ τὴν οὔτη-
σιν ἐμφορησάμενος μεθύει, καὶ πάντα τὰ πέριξ ἀτάκτως
ἔχοντα καὶ ἀλόγως κινούμενα βλέπει, ἀλλ' ἀντὶ ν' ἀπομι-
μηθῇ τὸν φρόνιμον οἰνοπότην, αὐτὸς δὲν εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν
βιβλιοθήκην του, ἀλλ' ἐν τῇ βαθυτάτῃ μέθῃ εὐρισκόμενος
ἐξῆλθε διὰ τοῦ ἐγχειριδίου τῆς ἀριθμητικῆς του εἰς τὸ κοινόν,
καὶ κατεφάνη ἀδολεσχῶν καὶ παραληρῶν καὶ τῆς μαθημα-
τικῆς ἐπιστήμης οὐδ' ἄκρω δακτύλῳ γευσάμενος· ἵνα δὲ μὴ
τις ὑπερβολὰς γραφόντων ἡμῶν καταγῶ, ἀνάγκη νὰ εἰσέλ-
θωμεν παραχρῆμα εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐγχειριδίου τούτου.

Και δὴ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ ἐρωτᾷ αὐτὸς ἑαυτόν. Ἄλλὰ τίνι τρόπῳ ὀρίζονται τὰ ποσά» καὶ ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος κατὰ σειρὰν τὰδε «Ἡ σελήνη ἀνατέλλουσα φαίνεται μεγάλη, μεσουρανοῦσα δὲ φαίνεται μικρά.

» Εἰ μὲν ὡς προσθευταὶ ἔρχονται (εἶπεν ὁ ὑπὸ τριακοσίων
» χιλιάδων στρατοῦ παρακολουθούμενος δυνάστης τῆς Ἀρ-
» μενίας Τιγράνης περὶ τῶν μετὰ τοῦ Λουκούλου δεκακισχι-
» λίων Ῥωμαίων) εἶναι πολλοί. Εἰ δὲ ὡς στρατιῶται ὀλίγοι·
» Οὔτε τὰ πολλὰ (εἶπε πρὸς τὸν Σιμωνίδην τῶν Συρακου-
» σῶν ὁ τύραννος Ἰέρων) οὔτε τὰ ἱκανὰ κατὰ τὸν ἀριθμὸν
» αὐτῶν κρίνονται, ἀλλὰ πρὸς τὰς χρήσεις ὥστε τὰ μὲν
» ὑπερβάλλοντα τὰ ἱκανὰ πολλὰ εἶσι, τὰ δὲ τῶν ἱκανῶν ἐλ-
» λείποντα, ὀλίγα. Ὅτι λοιπὸν ὡς πρὸς σὲ τὸν τοῦ ἐπιουσίου
» ἄρτου χρειὰν ἔχοντα λογίζεται ἄρκοῦν, δι' ἐμὲ τὸν πολλῶν
» δεόμενον εἶναι ἀνεπαρκές».

Εἶναι λοιπὸν ἐρωτῶμεν κατάλληλα τοιαῦτα παραδείγματα εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ποσοῦ καὶ ἀρμόζει τὸ λυρικὸν τοῦτο ὕψος εἰς μαθηματικὰ βιβλία, καὶ μάλιστα ἀριθμητικὴν; τί θέλει δὲ εἰπεῖ τις, ὅταν μάθῃ, ὅτι οἱ ὑπὸ τοῦ Κ. Ζωχίου διδασκόμενοι μαθηματικὰ, ἀποστηθίζουσι καὶ ταῦτα τὰ παραδείγματα, καὶ εἰς τὴν ἐρώτησιν «τίνι τρόπῳ ὀρίζεται τὸ ποσὸν ἔρχονται ἀπαντῶντες» ἡ σελήνη ἀνατέλλουσα φαίνεται μεγάλη, μεσουρανοῦσα δὲ φαίνεται μικρά», καὶ ἔπειτα καταβαίνουσιν εἰς τὸν Τιγράνην καὶ εἰς τὸν Ἰέρωνα; Μοι ἔλεγεν ἄπλοῦς τις ἄνθρωπος, ὅτι τρία τινὰ διεκρίνειν εἰς τὴν περὶ ποσοῦ ἀπάντησιν τῶν μαθητῶν, φεγγάρι, τηγάνι, καὶ γεράκι, ἀλλὰ δὲν ἐνόησε τί ἤθελε νὰ εἴπῃ· νομίζω δὲ ὅτι οὔτε ὑμεῖς, ὦ ἀναγνώσταί.

Ἔχετε ὅμως ὑπομονὴν καὶ θέλετε ἐννοήσαι κατωτέρω, ὅπου λέγει.

« Τῆς μονάδος ἡ ἐκλογὴ καίται μὲν παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐθαίρετος καὶ ἰδοῦ διατί.

« Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς τῶν μετρίων ἀντιλαμβάνεται εὐχε-

» ρῶς, αἱ ὑπερβολαὶ, τὰ λίαν μικρὰ καὶ τὰ λίαν μεγάλα, τὸν
» σκοτιζουσιν· οἱ παρμέγιστοι ἀριθμοὶ καὶ δυσκατάληπτοι καὶ
» δύσχρηστοι εἶναι, τὰ σμικρότατα δὲ τῶν ἀριθμῶν μέρη τὰ
» αὐτὰ ἔχουσιν ἐλαττώματα.

« Τὸ αὐτὸ ποσὸν διὰ διαφόρων δύναται νὰ παρασταθῇ
» ἀριθμῶν κατὰ τὴν διάφορον μονάδα, τῆς ὁποίας χρῆσις γί-
» νεται. Τῆς γῆς ὁ γύρος διὰ σπιθαμῆς μετρούμενος μέγαν
» παράγει ἀριθμὸν· κατὰ στάδια δὲ λογιζόμενος, ἀριθμὸν μέ-
» τριον δίδει. Ἡ καθ' ὑπερβολὴ ὁμῶς μεγάλη μονὰς ἀφανί-
» ζει τὸ ποσόν, ἡ δὲ καθ' ὑπερβολὴν μικρὰ, ἀναριθμητον τὸ
» ἀποδεικνύει. Οὕτω καὶ ὁ λαμπρότατος φανὸς ἐν μέσῃ ἡμέ-
» ρᾳ σάκκου τριγίνου εἶδος ἔχει· ἐν μέσῃ δὲ νυκτὶ φαγγοβο-
» λοῦσι καὶ τῆς γαλῆς οἱ ὀφθαλμοί.

» Χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου Κύριε, ὡς ἡ ἡμέρα ἡ ἔχθες,
» ἣτις διῆλθε καὶ φυλακὴ ἐν νυκτί. — Πληθύνων πληθυνῶ τὸ
» σπέρμα σου ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσ-
» σης.»

Ἴσως δὲν πιστεύετε κύριοι, ὅτι πάντα ταῦτα εἶναι ἐντὸς
τοῦ κειμένου τῆς ἀριθμητικῆς τοῦ κυρίου Ζωχιοῦ, ἀλλὰ σὰς
ὀρκίζομαι εἰς τὰ καυστικὰ κάρδαμα, ὅτι ἀντέγραψα αὐτολεξεῖ
ταῦτα μὲ τὸ νῖ καὶ μὲ τὸ σίγμα, καὶ τότε ἂν θέλετε μὴ ἀπο-
ρήσητε μὲ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις καυχᾶται
ὅτι «οἶος πέπνυται τοῖ δὲ σκιαὶ ἀίσσουσι», μόνος δηλαδὴ αὐ-
τὸς ἔχει μέθοδον, καὶ μόνος αὐτὸς ἔγραψε λογικὴν ἀριθμητικὴν·
ὅτι δὲ ἔγραψαν ἢ διδάσκουσιν οἱ ἄλλοι «σκοτός εἶναι καὶ
« ὀλίσθημα, ξύλα κούτσουρα, δαυλιὰ καυμένα, νεροῦ κοπά-
» νισμα, ἀνέμου θήρα». Πολὺ ἐπεθύμουν, φίλε Ζωχιέ, νὰ μά-
θω, κατὰ τίνα παράδοξον σύζευξιν ἰδεῶν σοὶ ἦλθεν εἰς τὸν
νοῦν τὸ ἀνωτέρω ῥητὸν τῆς γραφῆς εἰς τὴν περὶ τῆς ἐκλο-
γῆς τῆς μονάδος ἀπόδειξιν, καὶ ποίαν ἐντύπωσιν αἰσθάνεσαι,
ὅταν ἐρωτῶν περὶ ταύτης τοὺς μαθητὰς σου ἀκούης εἰς ἀπάν-
τησιν. « Πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου ὡς τὴν ἄμμον τὴν
παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης· ἢ τὸ κατωτέρω ἐκ τοῦ Ἡρα-

»δότης ληφθέν. «Αὐτὸς γὰρ παραστήσῃ τὴν πληθὺν τοῦ παρακο-
»λουθοῦντος τὸ ἔβριζον στρατοῦ ὁ ἱστορικὸς λέγει, ὅτι πολλοὶ
»ποταμοὶ δὲν ἤρκεσαν πρὸς πόσιν. Ἦτοι πρὸς φανέρωσιν τοῦ
»ἀναριθμητοῦ στρατοῦ ὅρον συγκρίσεως ἔλαβε τὰς ἀ τε λευ-
»τήτους ῥοὰς τῶν ὑδάτων.» ἢ τὰ ἐπόμενα ἀκόμη.

«Τοσοῦτον μάλιστα πρὸς κατάληψιν τῶν ποσῶν τῶν με-
»γάλων ὁ ἄνθρωπος ἀμβλὺς εἶναι, ὥστε διὰ τὴν συλλάβην
»περὶ τοῦ λέοντος ὁπωσοῦν ἀκριβῆ τινα ἰδέαν καταμετρεῖ
»τοῦ ζώου αὐτοῦ τὸν ὄνυχον, ἀναζητεῖ δηλαδὴ ἐν τῷ ἐλα-
»χίστῳ τὸ μέγα.»

«Ὁ Ἡρόδοτος θέλων γὰρ δώσειν καταπληκτικὴν τινα ἔνοιαν
»τῆς γενομένης πρὸς κατασκευὴν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ πυραμί-
»δων μεγίστης δαπάνης ὑπολογίζει πόσα ἐδαπανήθησαν εἰς
»ἀγορὰν τῶν σκορόδων καὶ τῶν κρομμύων, τὰ ὅποια ἔφα-
»γον τῶν κυκλωπέων ἐκείνων ἔργων οἱ ἐργάται.»

«Τῆς Βαυαρίας τὸ εἶδωλον εἶναι πελώριον ἀγάλμα. Εἰς
»μαρτύριον δὲ τούτου δὲν ἀναφέρουσι τὸ βῆρος ἢ τὸν ὄγκον
»τοῦ γιγαντοπαλάμου αὐτοῦ κολοσσοῦ, ἀλλὰ λέγουσιν, ὅτι
»ἡ ρίς αὐτοῦ ἐσωτερικῶς ἀποτελεῖ εὐρύχωρον ἀνθρώπου
»καθέδραν, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δ' αὐτοῦ ἀνθρώπων ζευγὸς
»ἐλευθέρως πύρριχίζει.»

Καὶ εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη, διὰ τὴν συλλάβην τις περὶ τοῦ με-
»γέθους τοῦ λέοντος ἀκριβῆ ἰδέαν, γὰρ καταμετρήσῃ τοῦ ζώου
»αὐτοῦ τὸν ὄνυχον, καὶ πρὸς εὐρεσιν τῆς δαπάνης τῶν πυρα-
»μίδων γὰρ μετρηθῶσι τὰ δαπανηθέντα σκόρδα καὶ κρομμύδια,
»καὶ διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ μεγέθους τοῦ ἀγάλματος τῆς
»Βαυαρίας ἦτο ἀπαραίτητον γὰρ ἐμβῆς γὰρ καθίσης εἰς τὴν μύ-
»την αὐτῆς, καὶ γὰρ χορεύσης ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς; ὃ καλλι-
»πυργον σοφίαν κλεινοτάτην ἐπασιχῶν, ὡς ἡδύ σοι τοῖσι λόγοις
»ὄντως ἐπεστί τι ἄνθος· οὕτω βέβαια ἀποβαίνει καὶ ἡ ἀρι-
»θμητικὴ τερπινότατον μάθημα· ἡ δὲ δύνασι μάλιστα ἀντὶ λογι-
»κῆς. ὡς τὴν ὀνόμασας κατ' εὐφημισμὸν βέβαια, γὰρ τὴν ὀνο-
»μάσῃς ἱστορικὴν, καλλιτεχνικὴν, χωρὶς γὰρ φοβηθῆς μήπως

ἄλλοι τὴν μετατρέψωσιν εἰς φλυαρικὴν, ἀδολεσχηκὴν κτλ.
Ἄλλ' ἄς ἐλθωμεν καὶ εἰς τὸν ὀριζμὸν τοῦ μηδενὸς καὶ
τοῦ ἀπειρου, τὸν ὅποιον δίδει ἐν σελίδι 4.

«Ποῦ εἶναι τοῦ κόσμου τὸ πέρασ; τὸ τέλος τῶν αἰῶνων
» ποῖον εἶναι; ἰδοὺ τὸ ἀπειρον; Τίς ἐξήλεγε τοῦ ὄφρους
» τὴν ὕδον ἐπὶ πέτρας; ἰδοὺ τὸ μηδέν..... τὸ ὅποιον δὲν
» καταφρονεῖται ἀλλ' ὑπολογίζεται, διότι σταγόνες ὕδα-
» τος κοιλαίνουσι πέτρας.»

Ἐὰν εἴχομεν τὴν τύχην νὰ ὑπάρχη καὶ παρ' ἡμῶν φρενο-
κομείον, καὶ ὁ διευθυντὴς αὐτοῦ ἐβλεπε τὰ ἀνωτέρω γρα-
φόντα, ἤθελε διευθυνθῆ κατ' εὐθείαν εἰς τοῦ κυρίου Ζωαχίου,
ἵνα πληροφορηθῆ κατὰ πόσον ἔχει χρεῖαν τῆς συνδρομῆς αὐ-
τοῦ, καὶ ἂν ἐδίδοτο πλείων προσοχὴ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν
διδασκάλων τῶν ἰδιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων ἐκ μέρους τῶν
διευθυντῶν αὐτῶν, εὐθὺς μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοιούτων πα-
ραλογισμῶν ἕκαστος διευθυντὴς ἤθελε κλείσει τὴν θύραν εἰς
διδάσκαλον, τοιαῦτα γράφοντα καὶ διδάσκοντα.

Διότι ὁ ἐξηγῶν τὸ μηδέν διὰ τοῦ ῥήτου «τίς ἐξήλεγε τοῦ
ὄφρους τὴν ὕδον ἐπὶ πέτρας» καὶ ὁ παραβάλλων αὐτὸ πρὸς
τὰς σταγόνας τοῦ ὕδατος, αἵτινες εἶναι δυνατόν νὰ παρα-
βληθῶσι πρὸς τὴν μονάδα, οὐχὶ ὅμως πρὸς τὸ μηδέν, ἐξ
ἀνάγκης ἢ παρεφρόνησεν ἢ πρὸς διδασκαλίαν ἀνίκανος εἶναι.
Ἄλλ' ὅμως οὐχὶ μόνον διδάσκει ὁ ταῦτα γράψας, ἀλλὰ καὶ
νομίζει, ὅτι μόνος αὐτὸς γινώσκει νὰ διδάξῃ καὶ νὰ συγγράψῃ
καὶ νὰ ὠφελήσῃ καὶ νὰ ὑπερακοντίσῃ εἰς τὴν διδασκαλίαν τὰς
ἐλπίδας τοῦ διευθύνοντος.

Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν καὶ παρακάτω τί λέγει, δὲν θέλομεν εὐ-
ρεῖ ὀρθόν τι; οὐχὶ τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' ἄλλον παραλογισμόν;
ὀνομάζει ἀσύμμετρον τὸ τρίτον μέρος δραχμῶν δέκα, διότι
διὰ τῆς δεκαδικῆς διαμερίσεως τῆς δραχμῆς δὲν δύναται τις
νὰ ὀρίσῃ ἀκριβῶς τὴν μεταξὺ οἰουδήποτε τρίτου καὶ τῆς μο-
νάδος ὑπάρχουσαν σχέσιν· καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν πάλιν ἰδοὺ ἐμὲ
πρὸς, ὁ Ἡρόδοτος· αἰτιουτοτρόπως π. χ. ἠρίθμησεν ὁ Εὐερέης;

» τὸν στρατὸν τοῦ μεταχειρισθεῖς ὡς μονάδα περιφραγμά τι
» τὸ ὁποῖον κατεσκεύασε περικλείσας κατὰ πρῶτον ἐν σὺτῳ
» δεκαχιλιῶν, εἰς δ' ὅμως κατόπιν εἰσέβαλλεν ἀναριθμη-
» τούς καὶ πλείονας καὶ ἐλάττους, ἀναλόγως τοῦ πάχους
» αὐτῶν, ἕως οὗ κατεμετρήθησαν ἅπαντες» ὡς ἐγγίστα διο-
» ρίζονται καὶ τὰ ποσὰ τὰ μεταβλητὰ π. χ. ἡ πληθὺς
» τῶν κητοίκων μεγάλης τινὸς πόλεως ἢ ἐπικρατείας τινός·
» διότι διαρκούσης τῆς ἀριθμήσεως τὸ ποσὸν αὐξάνει ἢ ἐλατ-
• τοῦται».

Ἐλπίζω ὅτι ἐνοήσατε σαφῶς τί ἐστὶ ποσὸν καθόλου, πῶς
προσδιορίζεται, τί εἶναι μονάς, τί ἄπειρον, τί μηδὲν, τί τέ-
λος ἀσύμμετρον ποσόν, χάρις εἰς τὴν εὐκλείνειαν τῶν ἐννοιῶν
καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν παραδειγμάτων τοῦ κυρίου Ζωχιοῦ,
καθ' ἣν ὑπερτερεῖ καὶ τὰς παροιμίας τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ
Δονκισώτου Σαχοπάνσου· καὶ νομίζω, ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ με-
ταβῶμεν εἰς τὴν ἀρίθμησιν.

Τὰ περὶ αὐτῆς ἄρχονται ὧδε· « Ὁ ἄνθρωπος κατὰ πρῶτον
» αὐτομάτως (φαίνεται, ὅτι ὁ κύριος Ζωχιὸς εἶναι ὀπαδὸς
» τοῦ αὐτοματισμοῦ) ἔμαθε τὸ ἀριθμεῖν, εἰς τὴν περιοδικὴν
» τῶν ἄστρον ἐπιφάνειαν ἀποβλέπων ἢ τῶν καρπῶν τῆς
» γῆς γευόμενος. Ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου ὄρισε τὴν ἡμέραν, αἱ
» φάσεις τῆς σελήνης τὴν ἐβδομάδα καὶ τὸν μῆνα παρήγα-
» γον, τοῦ δὲ φθινοπώρου ἢ ἐπιστροφῆ ἔδωκε τὴν πρώτην
» περὶ ἐνιαυτοῦ ἰδέαν. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὅσον
» ἠύξανον τὰ ποσὰ, ἠύξανε καὶ ἡ πρὸς ὀρισμὸν αὐτῶν χρι-
» σιμέουσα μονάς.»

ὦ! τί λαμπρὸν προσιμίον ἀριθμήσεως καθ' ὅλους τοὺς κα-
νόνας τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς ῥητορείας, ἢ τῆς πεζῆς καλλι-
λογίας συντεταγμένον καὶ σύμφωνον πρὸς τὰς ἀρχαίας πα-
ραδόσεις! ἐν μόνον ἔλλειμμα ἔχει, ὅτι οὐδὲν πρὸς τὸν προ-
κείμενον σκοπὸν συντείνει, καὶ παράλογα πράγματα περιέχει,
ἀλλὰ τί πρὸς τοῦτο, εἶναι κομψόν, χαρίεν, καὶ ζωηρῶς ἐκ-
πεφρασμένον.

Ἄλλ' ὑποθέτω, ὅτι δὲν ἔχετε ὄρεξιν νὰ μὲ παρακολουθή-
σητε κατὰ σειρὰν, ἄς ἀρχίσωμεν λοιπὸν τὰ πηδήματα, ἀφοῦ
μάλιστα εἶναι τὴν τῶρα τοῦ συρμοῦ, λοιπὸν θέλετε νὰ μάθητε
τί εἶναι κατὰ Ζωχιδὸν κεφάλαιον καὶ τί γινόμενον; ἴδετε ἐν
σελίδι 30.

« Καὶ τὸ κεφάλαιον σωρὸς εἶναι, καὶ τὸ γινόμενον εἶναι
» σωρὸς, ἀλλὰ τὸ μὲν κεφάλαιον σωρὸς εἶναι ἀκανόνιστος,
» τὸ δὲ γινόμενον εἶναι σωρὸς κανονικός. »

Ὁ Ζωχιδῆς, οἷον κεφάλαιον ἡμῖν τῶν κάτωθεν ἤγαγες; καὶ
δὲν φοβεῖσαι μήπως τὸ κεφάλαιον τῆς προσθέσεως σοῦ κινήση
ἀγωγὴν ἐπὶ ἐξυβρίσει; διότι τὸ ὀνόμασας σωρὸν ἀκανόνι-
στον, ἐνῶ τὸ σὸν κεφάλαιον ἀκανόνιστον εἶναι καὶ οὐχὶ
τὸ τῆς προσθέσεως, ἢ μήπως σὲ καταρασθῆ νὰ σὲ ἴδῃ εἰς σο-
ρὸν κατακείμενον καὶ μυῖων πληρούμενον.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνος αὐτὸς ὁ ὄρισμός εἶναι καὶ ἄλλοι
ἐπὶ σαφηνεῖα διαπρέποντες; Ἀὐτίκα μάλα ἐν σελίδι 43 ἀνά-
γνωθι.

« Τουτέστι πολλαπλασιαστικὸς εἶναι καὶ τὸ πηλίκον, τὸ δὲ
» γινόμενον εἶναι διαιρετικὸς, ἤτοι ἀφαιρετικὸς, ἐξ οὗ ἀφαιρέ-
» τῆς τις πολλάκις ν' ἀφαιρεθῆ πρόκειται; ὁ δὲ πολλαπλασια-
» στικὸς εἶναι διαιρετικὸς, ἀφαιρετικὸς δηλαδὴ μέχρις ἐξαφανι-
» σμοῦ τοῦ ἀφαιρέτου ἀφαιρούμενος. »

Νομίζω, ὅτι ἐφωτίσθητε καὶ ὡς παραδεχόμενοι σηκόνεσθε
νὰ φύγητε. Δὲν τολμῶ δὲ νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ ἔχητε ὀλί-
γην ὑπομονὴν; διότι ἂν θελήση τις νὰ ἔμβῃ εἰς τὸν κυκεῶνα
τῆς διαιρέσεως τὸν ἀδιεξίτητον, εἰς τὰς ἀποδείξεις τῶν ἰδιο-
τήτων τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν περιοδικῶν κλασμάτων, τὰς
ὁποίας οὐδὲ ὁ διάβολος δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι καλῶς ἐν-
νοεῖ, δὲν θέλει ἐξέλθει ποτέ, καὶ τοῦ Ἰωβ τὴν ὑπομονὴν ἐάν
ἔχη θέλει τὴν ἐξαντλήσει. Ἐν μόνον σᾶς φέρω παράδειγμα
τοιούτων ἀποδείξεων τὴν ἐν σελίδι 61 ἐπὶ τῆς προσθέσεως
τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ εἰς τὸν ἀριθμητὴν καὶ παρονομαστὴν ἐνὸς
κλάσματος.

«Τὸ κλάσμα δὲ μένει ἀναλλοίωτον ἐὰν τὴν αὐτὴν ἦτοι ἀνάλογον αὐξήσῃ ἢ ἐλάττωσιν καὶ οἱ δύο τοῦ κλάσματος ὄροι λάβωσιν. Ὠνόμασα δὲ τὴν αὐτὴν τῶν δύο ὄρων τοῦ κλάσματος μεταβολὴν, ἥτοι τὴν αὐτὴν αὐξήσῃ ἢ τὴν αὐτὴν ἐλάττωσιν ἀνάλογον, διότι εἰς τοῦ κλάσματος τοὺς ὄρους ἢ αὐξήσῃς δὲν ἐπάγεται διὰ τῆς προσθέσεως, ἀλλὰ διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, καὶ ἡ ἐλάττωσις δὲν γίνεται διὰ τῆς ἀφαιρέσεως, ἀλλὰ διὰ τῆς διαιρέσεως. Καὶ τῶ ὄντι πᾶν κλάσμα, ὡς εἴρηται, πηλίκον εἶναι ἄλλα τὸ πηλίκον ἀλλοιοῦται ἅμα τὸ αὐτὸ εἰς τὸν διαιρετέον καὶ εἰς τὸν διαιρετὴν ὡς ποσὸν προστεθῆ.» Στάσου, πόθεν ταῦτο δῆλον, ἀφοῦ αὐτὸ δὴ πρόκειται πρὸς ἀπόδειξιν, ἀρκεῖ τάχα ἡ πειραματικὴ ἀπόδειξις, ὅτι τοῦτο βλέπομεν ἀφοῦ ἐκτελέσωμεν τὴν πράξιν; Τοῦτο δὲ πάσχει οὐχὶ μόνον ἐνταῦθα ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ, πολλάκις ἐκλαμβάνων ὁμολογούμενον αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ πρὸς κείμενον εἰς ἀπόδειξιν, ὡς π. χ. ἐν τῷ πολλαπλασιασμῷ τῶν κλασμάτων σελ. 82 λέγει «ἀντὶ τοῦ δεθέντος πολλαπλασιαστοῦ $\frac{5}{6}$, μετεχειρίσθη πολλαπλασιαστὴν ἐξάκις αὐτοῦ μείζονα ἥτοι τὸν ἀκέραιον ἀριθμὸν 5.» Ἐνῶ ἴσα ἴσα τοῦτο πρόκειται νὰ νοηθῆ, πῶς τὸ ἐξαπλάσιον τοῦ $\frac{5}{6}$ εἶναι 5, ἤγουν διὰ τὸ εἶναι τὸ γινόμενον τοῦ $\frac{5}{6}$ ἐπὶ 6. Ἀλλὰ τί πρῶτον, τί δὲ ὕστατον ν' ἀναφέρῃ τις εἰς τοιοῦτον ἀριθμητικόν, ὅστις πρὶν ἢ δώσει τὴν ἔννοιαν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ ἀριθμοῦ τινος ἐπὶ κλάσμα, προτάττει ἀμέσως τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν δεκαδικῶν κλασμάτων (σελ. 40), καὶ ἐνῶ οὐδαμοῦ ἐξήγησε σαφῶς καὶ ῥητῶς πῶς εὐρίσκονται οἱ πρῶτοι παράγοντες ἐνὸς ἀριθμοῦ, λαμβάνει τοῦτο ὡς γνωστὸν (σελ. 76), καὶ σχηματίζει τὸ ἀπλοῦστατον πολλαπλάσιον πρὸς ἀναγωγὴν τῶν κλασμάτων εἰς τοὺς αὐτοὺς παρανομαστάς; καὶ ἐνῶ μόνον τὸν ὀρισμὸν τῆς τετραγωνικῆς ρίζης ἔδωκε, κατατολμᾷ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ θεωρήματος, ὅτι ὅταν τέσσαρες ἀριθμοὶ εἶναι ἀνάλογοι καὶ αἱ τετραγωνικαὶ αὐτῶν ρίζαι ἦναι ἀνάλογοι, ἐνῶ καὶ εἰς τοὺς παραδεδομένους τὴν τετραγωνικὴν ρίζαν μαθητὰς ἀφίνει αὐτὸ τὸ θεώρημα ἀμφιβολίαν τινά;

Παραιτούμεθα λοιπὸν τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐπὶ μέρους, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρωμεν ἄκραν, καὶ ἄς ἐξετάσωμεν καθόλου καὶ τὰ πλεονεκτήματα αὐτῆς τῆς ἀριθμητικῆς. Πρῶτον βέβαια τούτων θέλει νομίσει τις τὸ ἐπίτομον, ἀλλὰ τοῦτο προήλθε, διότι ἀφείλε τὴν πλήρη θεωρίαν τῶν συμμιγῶν ἀριθμῶν, εἰπὼν ὅτι μόνον τοῦ χρόνου αἱ μονάδες καὶ τῆς περιφερείας τοῦ κύκλου εἶναι συμμιγεῖς· ἐνῶ καὶ ἡμεῖς ἔχομεν ἀκόμη τὸν στατήρα κ.τ.λ., καὶ εἰς ἀδιάκοπον ἐπιμιξίαν μετ' ἄλλων ἐθνῶν εὐρισκόμεθα, ἅτινα ἔχουσιν ἀκόμη ἐν χρῆσει, τοὺς συμμιγεῖς ἀριθμούς. Παρέλιπε δὲ ἐπὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ αὐτῶν τὴν θεωρίαν τῶν καλουμένων συμμέτρων μερῶν, ἥτις ἔχει μεγίστην ἐφαρμογὴν καὶ παρέχει εὐχέρειαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν λογισμῶν καὶ συνέστησεν ὡς ἀνακάλυψιν δῆθεν τὴν τροπὴν τῶν συμμιγῶν εἰς κλασματικούς, τὴν ἐπὶ τῶν κλασματικῶν ἐκτέλεσιν τῶν πράξεων, καὶ τὴν τροπὴν αὐτῆς τοῦ κλασματικοῦ ἐξαγομένου εἰς συμμιγῆ.

Παρέλιπε προσέτι κακῶς μὲν τὴν θεωρίαν τῆς ἐξαγωγῆς τῆς τετραγωνικῆς ῥίζης, καλῶς δὲ τὰ περὶ προόδων καὶ λογαρίθμων· διότι τῷ ὄντι ταῦτα ἀνήκουσι κυρίως εἰς τὴν ἀλγέβραν, καὶ ἐκεῖ διδάσκονται ἀκριβέστερον καὶ εὐχερέστερον· ἀλλ' ἄς μὴ νομίζῃ τις διὰ τούτου, ὅτι δὲν θέλει δαπανήσῃ ὁ μαθητὴς τὸν ἀποχρῶντα χρόνον, ἵνα μάθῃ ταῦτα ἐν τῇ ἀλγέβρᾳ· εἶναι ἀναβολὴ τῆς ἀνάγκης πρὸς τὸ συμφερότερον ἀλλ' οὐχὶ ὑπεκφυγὴ αὐτῆς.

Τὸ δὲ περιεργότερον ἐξωβέλισε τὰ προβλήματα συγκεκριμένων ἀριθμῶν πρὸς ἐφαρμογὴν, ἵνα μὴ καταβιάσῃ τὸ ὄψος τῆς λογικῆς αὐτοῦ ἀριθμητικῆς εἰς τὴν πύρρην τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν, καὶ κατακρίνει μάλιστα πικρῶς τοὺς ἄλλους τοὺς τοιαύτην χρῆσιν προβλημάτων ποιησαμένους· καὶ βέβαια οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀποπερατοῦντες τὴν ἀριθμητικὴν ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ υπάγωσιν εἰς τινὰ ἔμπορον, ἵνα μάθωσι, πῶς λύονται τῶν διαφόρων ἀναγκῶν τοῦ κοινωνικοῦ βίου τὰ προβλήματα· διότι κατὰ τὸν κύριον Ζωγιὸν ἄλλο ἐμπορικῆ

ἀριθμητική και ἄλλο θεωρητική και τοῦτο εἶναι ὀρθόν, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ὀρθόν, ὅτι ὁ τῆς θεωρητικῆς ἀριθμητικῆς κάτοχος δὲν πρέπει πλέον ν' ἀπαντᾷ καμμίαν δυσκολίαν εἰς τὴν λύσιν ὁποιουδήποτε ἀριθμητικοῦ προβλήματος, ἀλλὰ νὰ δεικνύῃ ἐν τούτῳ τὴν ὑπεροχὴν του ἐπὶ παντὸς πρακτικοῦ ἀριθμητικοῦ, διότι τὸ ἐναντίον εἶναι τῷ ὄντι γελοιοδέστατον και τῆς ἐπιστήμης διακωμώδησις. Ἐστω δὲ πᾶς τις βέβαιος, ὅτι ὁ διδασχεὶς ἀριθμητικὴν, ἐν ἣ πέντε ἐξ ἰμόνον παραδείγματα συγκεκριμένων ἀριθμῶν ἐτέθησαν, οὐδὲν δὲ πρόβλημα προὔταθη, και μὴ ποιήσας τὴν προσήκουσαν ἀσκησιν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λύσῃ οὐδὲ τὰ ἀπλούστερα προβλήματα τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Ἐκαινοτόμησε δὲ και περὶ τὴν ὀνομασίαν τινῶν ὄρων, ὀνομάσας τίμημα μὲν τὸν τόκον τῶν 100 δραχ. εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου, τὸν ὁποῖον συνήθως ἤδη ὀνομάζουσιν ἐπιτόκιον, και ἐπιτόκιον τὸν ἐκ τοῦ ἀνατοκισμοῦ προκύπτοντα τόκον, γραμματεῖων δὲ ὑποτίμησιν τὴν μέθοδον τῆς κοινῶς καλουμένης ὑφαιρέσεως. Ἡμεῖς ὁμως τοὺς ἤδη ἐν χρήσει ὄρους δὲν εὐρίσκομεν τόσῳ κακοῦς, οὐδὲ χερίζοντας ἐξ ἀπαντος μεταβολῆς, νομίζομεν, δὲ ὅτι ὅσον τὸ δυνατὸν σπανιώτατα πρέπει νὰ γίνηται ἡ μετωνομασία τῶν παραδεδειγμένων εἰς τὰ μαθηματικά, τὰ γραμματικά κτλ. ὄρων, διότι γεννᾶται σύγχυσις ὅσον κακὴ και ἀν ἦναι π. χ. ἡ ὀνομασία τοῦ δυνώμου τοῦ Νεύτωνος, μοὶ φαίνεται γελοῖον νὰ τὸ ὀνομάσωμεν δίσρονον τοῦ Νεύτωνος, ἀν και ἡ μὲν πρώτη λέξις ἐσφαλμένην ἡ δὲ δευτέρα ὀρθὴν παρέχει ἔννοιαν. Μετεχειρίσθη δὲ ὁ κύριος Ζωχιὸς και τὴν ἐξίσωσιν ἀδιαφόρως ἀντὶ τῆς ταυτότητος ἡ ἰσότητος, λέγων ἐν σελίδι 110 «μένει δὲ ἡ ἐξίσωσις αὕτη 20—12=16—8» τοῦτο ὁμως πιστεῦομεν, ὅτι δὲν εἶναι νέα ὀνομασία, ἀλλὰ προέρχεται ἐκ τῆς μὴ διακρίσεως τῆς σημασίας τῶν λέξεων, ταυτότητος, ἰσότητος, και ἐξίσωσεως, και τῆς συγχύσεως αὐτῶν. Ὡς πρὸς δὲ τὴν τοῦ ὄλου λόγου φράσιν θηρεῦει τὴν τῶν παρίσων κώλων ἐκλογὴν, και τὰς παρεχόμεναις, ἡ παρα-

θέσεις τῶν αὐτῶν λέξεων, λέγων π. χ. «Κατὰ δύο δύο ἀριθμοὶ συγκρίνονται τρόπους» καὶ περὶ τῆς σαφηνείας ἀδιαφορῶν.

Ἄρκοῦσι νομιζόμεν τὰ μέχρι τοῦδε ρηθέντα πρὸς κατάληψιν τῆς ἀξίας τοῦ δοκιμίου τῆς ἀριθμητικῆς τοῦ κυρίου Ζωχιοῦ, (ἥτις πρὸς γε τοῖς ἄλλοις οὐδεμίαν ἀπαρίθμησιν παραγράφων ἔχει, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους μία εἶναι σειρά καὶ συνέχεια ὡς τὸ θρυλούμενον τῆς Νεαπόλεως μακαρόνιον), καὶ ἴσως εἶναι καὶ περισσώτερα τοῦ δέοντος· ὠρμήθημεν δὲ νὰ γράψωμεν ταῦτα διότι ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἔχη ἕκαστος περισσώτερον σεβασμὸν εἰς τὴν γνώμην καὶ τὴν κρίσιν τοῦ κοινοῦ, καὶ νὰ μὴ ὀρμᾷ καὶ παρουσιάζηται ἐνώπιόν του μὲ τὸν νουκτικόν του σκουφόν καὶ τὸ οἰκουρικὸν ἔνδυμα· ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐξέρχεται εὐπρεπισμένος, νὰ ἔχη καὶ τὴν γλῶσσαν μετρίαν καὶ τὴν χεῖρα βραχεῖαν.

Ἄς ἔλθωμεν δ' ἤδη καὶ εἰς τὸν ἐπίλογον τοῦ βιβλίου, ὅστις ἠδύνατο πολὺ καλὰ νὰ ἐλλίπη χωρὶς οὐδεμιᾶς ὑποτιμήσεως τῆς ἀξίας αὐτοῦ. Διότι εἶναι νέα εἰκὼν τοῦ παραδόξου τρόπου, καθ' ὃν συλλογίζεται ὁ κύριος Ζωχιὸς καὶ μεταβαίνει διὰ πηδημάτων ἀπὸ ἐννοίας εἰς ἐννοίαν.

Ἄρχεται π. χ. ἐν τῷ ἐπιλόγῳ ἀπὸ τῆς ἐρωτήσεως, ἣν ἠρῶτησε τὸν τῆς νεότητός του διδάσκαλον Κ. Ἀσώπιον, ἐὰν οἱ παλαιοὶ αὐτοῦ μαθηταὶ ἦσαν τῶν νεωτέρων κρείττονας, καὶ διὰ τῆς τούτου ἀποκρίσεως «Κάθε πέρυσι καὶ καλλίτερα» ἀποδεικνύει βέβαια, ὅτι αὐτὸς ὡς παλαιὸς μαθητὴς εἶναι πάντων τῶν μεταγενεστέρων μαθητῶν τοῦ Ἀσωπίου κρείττων. Ἄγνοοῦμεν, ἂν ὁ γηραιὸς Ἀσώπιος εἶπε συνδικλεγόμενος μετὰ τοῦ Κ. Ζωχιοῦ ταῦτα, ἀλλὰ, καὶ ἂν τὰ εἶπε, βέβαια τὰ ἀνέφερε μεταξὺ λόγων ὡς κοινὴν παροιμίαν ἐκφράζουσαν τὴν συνήθη ἀπαρέσκεϊαν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ παρὸν καὶ τὴν προτίμησιν τοῦ παρελθόντος. Τὸ νὰ δημοσιεύσῃς ὅμως σὺ, κύριε Ζωχιέ, τὴν τοιαύτην ἐν διαλόγῳ καὶ συνομιλίᾳ ἀπάντησιν τοῦ διδασκάλου, καὶ νὰ τὴν ἐκλάβῃς ὡς μαθηματικὴν ἀλήθειαν, ἐφαρμοζομένην καθόλου πανταχοῦ καὶ πάντοτε, τοῦτο

εἶναι καὶ αὐτῆς τῆς ἀτοπίας καὶ ἀλογίας ἀτοπώτερον καὶ ἀλογώτερον. Εὐθὺς δὲ μετ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν πηδᾷ εἰς τὴν ἐν Κάνναις μάχην, ἀκούει τὴν συνομιλίαν τοῦ Ἀννίβου μετὰ τοῦ Γίσκωνος, καὶ ἀμέσως εὐρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας καὶ βλέπει τὴν μεταξὺ Ἀσωπίου καὶ Γυιλφάρ περι Ὀμήρου πεζομαχίαν ἢ μάλλον ναυμαχίαν, διότι ὑπάρχουσιν ἰστίαι γέμοντα καὶ ῥύμη πολλή· ἀπὸ δὲ τῆς τελευταίας ἀπαντήσεως τοῦ πρώτου πρὸς τὸν δεύτερον. «Μὴ γένοιτό σοι ἄκακῶς οὕτως, ὅ τῆς μεγάλης Βρεταννίας ὁμότιμε, ἵνα ταῦτα ἡμεῖς βέλτιον εἰδῆς» συμπεραίνει, ὅτι δυστύχημα εἶναι νὰ μάθῃ πολίτης ἐλεύθερος τὰ Ἑλληνικά, ὅπως τὰ γινώσκουσιν οἱ περὶ τὸν Ἀσώπιον, φέρει δ' εἰς ἀπόδειξιν τὴν τοῦ Πλουτάρχου κρίσιν κατὰ τοῦ λεκτικοῦ τοῦ Ἰσοκράτους, τὸν ἐν τῷ περὶ Στεφάνου λόγῳ ὄρκον τοῦ Δημοσθένους, καὶ ἀνερευθῶν τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Νικίου τοὺς διδασκάλους προσθέτει ποῖα ὑπουργεῖα ἐζήτησεν ὁ μέγας Ναπολεὼν, ὅτε ἦτο τῆς Δημοκρατίας πρόεδρος, καὶ μετὰ ταῦτα πάντα, ὡς ἂν ἦσαν ἀναπόφευκτα νὰ προηγηθῶσι, καταντᾷ εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῆς ἀριθμητικῆς τοῦ Κ. Κόνδη, εἰς τὸν ὁποῖον θέσειαι ἀνάγκη ἢ περὶ ταύτης ἀπάντησις.

Ἡμεῖς δ' εἰς τοιοῦτον κυκεῶνα ἐνοιῶν καὶ τοιαύτην λογικῆς σειρᾶς συνέχειαν δὲν δυνάμεθα ν' ἀντιπαραταχθῶμεν. Ἐν μόνον λέγομεν καὶ δι' αὐτοῦ περατοῦμεν τὸν λόγον, ὅτι ὀλιγωτέραν περιφρόνησιν πρέπει νὰ δεικνύῃ ὁ Ζωχίδης εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ νὰ μὴ σατυρίζῃ τὴν τῆς ὀρθογραφίας ἀπαίτησιν καὶ τὰς περὶ ταύτης λεπτολογίας, διότι ἔσται πρᾶξις νὰ ἦναι τοῦ Ἕλληνος ἥδιστον ἐνασχόλημα καὶ μέγα καύχημα ἢ τῆς ἰδίας αὐτοῦ καὶ τῶν προγόνων γλώσσης ἐξακρίβωσις, διότι εἶναι αἴσχος νὰ γινώσκωσι ξένοι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων κάλλιον. Νὰ μὴ ἐκμηδενίζῃ δὲ καὶ τοὺς διὰ τῆς παιδείας ἢ τῆς τέχνης διαπρέψαντας ἀρχαίους Ἕλληνας, διότι δὲν εἶναι ὀρθὸς ὁ συλλογισμὸς αὐτοῦ, ὅτι οὐδὲν σημαίνουσιν ὅλοι οἱ λοιποὶ Ἕλληνες

ἐνώπιον τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ Θεμιστοκλέους, . . . καὶ τῶν λοιπῶν στρατηγῶν ἕκαστος ἔχει τὴν ἀξίαν του ὡς πρὸς τὸ εἶδος του· ἄλλη φ. ε. ἡ ἀξία τοῦ ῥήτορος, τοῦ ποιητοῦ, τοῦ φιλοσόφου, τοῦ ἱατροῦ, τοῦ διδασκάλου, τοῦ τεχνίτου, καὶ ἄλλη ἢ τοῦ πρακτικοῦ ἢ πολιτικοῦ ἀνδρός· ἀνδ' ὁ Ζωχιὸς ἔχη ἔρωτα εἰς τὴν στρατηγίαν, κάμνει πολλὰ καλὰ νὰ ζητήσῃ ὡς πλωτάρχης τὴν διοίκησιν κανενὸς πλοίου, καὶ νὰ ἀναδειχθῇ νέος Θεμιστοκλῆς, ν' ἀφήσῃ δὲ τὴν διδασκαλίαν ὡς μέγιστον κακὸν τοῖς μαθηταῖς παρέχων.

ΤΜΗΜΑ Β'.

Ἡ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ ΤΟΥ Κ. ΖΩΧΙΟΥ
ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΜΟΥ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Τὰ ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ ζητήματος.

Κατὰ τῆς ἀνωτέρω ἐπικρίσεώς μου μετὰ δύο σχεδὸν μῆνας ἀνεφάνη τὸ ἐκ πέντε περίπου τυπογραφικῶν φύλλων συγκείμενον φυλλάδιον τοῦ πλωτάρχου κυρίου Γ. Ζωχιοῦ, τὸ ἐπιγραφόμενον « Οἱ βιβλίου καὶ νοῦ δεόμενοι καθηγηταί », ἀποφώλιον τέρας παραληρούσης κεφαλῆς, καὶ φύρδην μίγδην συναπτούτης ἑτερογενεῖς καὶ ξένας τοῦ προκειμένου ἐνοίας καὶ συζητήσεις, μεστὸν δ' ὕβρεων βαναυσωτάτων οὐχὶ καθ' ἑνὸς ἢ δύο, ἀλλὰ κατὰ πάντων, οὗς αὐτὸς ἐκάλεσε Δασκάλους ὀρίσας τούτους οὕτω· « Δάσκαλός ἐστιν ἔμπορος λίθου, ὀνομάτων ὑποκριτής », ἐντελῶς δὲ στερούμενον λογικῆς σειρᾶς καὶ συναρμολογίας, καὶ πλήρες ἀνιφράσεων ὀφθαλμοφανῶν, ἐν σχολίοις δὲ καὶ ὑποσημειώσεσι κρύβδην καὶ ἐν παραβύστω ἀπαντῶν πρὸς τὰ καιρία καὶ οὐσιαστικὰ μέρη τῆς ἐπικρίσεως. Φέρε δὴ ἀναλύσωμεν αὐτὸ ἡτύχως καὶ πράως, διότι οἰκτιρμὸν

πρὸς τὸν γράψαντα ἢ ἀνάγνωσις αὐτοῦ παρασχοῦσά μοι οὐκ ἐξήγειρε τὴν ζωηρὰν ἐκείνην ἀγανάκτησιν, ὅφ' ἦς παθαινόμενος πολλάκις διὰ σφοδρότερων τοῦ δέοντος φράσεων ἐπιτίθεμαι κατὰ τοῦ ἀντιπάλου μου.

Ἀρχόμενος ὁ Ζωχιὸς τοῦ προοιμίου λέγει μίαν ἀλήθειαν ἀναντιρρήτην, ὅτι ὁ διάβολος τὸν ἐφώτισε νὰ συντάξῃ καὶ νὰ ἐκδώσῃ διὰ τοῦ τύπου λογικῆς ἀριθμητικῆς δοκίμιον, ἐγὼ δὲ ἐπιπροστίθηναι εἰς συμπλήρωσιν αὐτῆς τὴν κοινὴν παρομίαν,

« Ὅπου καλὰ καθώτανε καὶ θάλασσα γυρεύει,

» ὁ διάβολος τοῦ λόγου του κουκκιά τοῦ μαγειρεύει »

καὶ τὴν ἐτέραν τοῦ ἐκ Τροιζῆνος ἀρχιερέως·

Ὁ δεσπότης ἀπὸ τοῦ Δαμκλᾶ
δὲν εἶχε γνῶσιν μήτε μυαλᾶ,
τὰ μικρὰ δὲν ἤθελε
τὰ μεγάλα γύρευε,
τράβα γεροδιάβολε
γύρισε γερόμυλον,
κοῦνα τῆραπόπουλον.

Προβαίνων δὲ ἀμέσως καθάπτεται παντὸς τοῦ κοινοῦ ὡς φαύλου καὶ τοῖς φάυλοις ὁμογνωμονοῦντος, λέγων· « Παρὰ τὰς Κεκροτίδας πολλάκις πλείονας ὁμογνώμονας ἔχουσιν οἱ φαῦλοι ἢ οἱ σπουδαῖοι, καὶ παρ' ἡμῖν ζῶντας τοὺς σιωπῶντας θάπτουσι, τὴν μὲν ἀναίσχυντον τόλμαν ἀνδρίαν, τὴν δὲ σύνεσιν δειλίαν ἀπρεπῆ νομίζοντες ». Ἐὰν δὲ τὸ κοινὸν προσωποποιηθῆν σοὶ εἶπῃ, « Κύριε Ζωχιέ, ἐγὼ ἐδέχθην σὲ πτωχὸν καὶ γυμνητεύοντα, καὶ σὲ διεθρεψα ἐν ταῖς ἀγκάλαις μου εἰκοσιεπτὰ ἡδὴ ἔτη, ἀναβιβάσαν σε ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς ὑψηλοτάτην κοινωνικὴν βαθμίδα, σὺ δὲ αἰεὶ μὲ ἐξύδρισας καὶ μὲ προὔπηλάκισας, οὐδεὶς δὲ τῶν νόμων τῶν ἐμῶν ἐμποδῶν ἐστίν, οὐδ' ἀπαγορεύει, ἐὰν τέ τις βούληται εἰς ἀποικίαν ἵεναι, (εἰ μὴ ἀρέσκειμι ἐγὼ καὶ ἡ πόλις), ἐὰν τε μετοικεῖν ἄλλοσέ πη, ἐλθὼν ἵεναι ἐκεῖσε, ὅπη ἂν βούληται, ἔχων τὰ αὐτοῦ, διατί λοιπὸν μένεις ἐν τοιαύτῃ μοχθηρᾷ κοινωνίᾳ, ὡς σὺ λέγεις, πρῶτιστος κάτοικος τῆς κατὰ σὲ πρώτης χώρας ὧν; » Τί θέλεις ἀπαντήσαι πρὸς ταῦτα Ζώχειον τέκος;

Γινώσκων δὲ τὰ ὀνόματα τῶν γραψάντων τὴν διατριβὴν δὲν τὰ ἀνιφέρει λέγων, «Καὶ ἂν κατωνόμαζον τοὺς σοφοὺς αὐτοὺς καθηγητάς, οὐδὲν ὄραλος· διότι ἀγνώστους ἀνθρώπους δι' ἀγνώστων ὀνομάτων ἤθελον ὀνομάσει». Ἦγουν αὐτὸς ὢν Νεῦτων ἢ Λεϊθνίτιος ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ ἐπίσημόν τι πρόσωπον ἐν τῇ κοινωσίᾳ, καὶ οὐχὶ πεζότατος μὲν ἐν ἐκείνῃ ἀνδρῶν ἀπάντων, μόνον δὲ μισθοδοτούμενος ἐν ταύτῃ, δὲν δύναται ν' ἀναφέρῃ τὰ ὀνόματα τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου καὶ τῶν γυμνασίων, τῶν εἰ δι' οὐδὲν ἄλλο, ἀλλὰ γε διὰ τὴν θέσιν αὐτῶν, γνωστωτέρων καὶ ἐπισημοτέρων ἐκείνου, ὅτις μόνον ὡς Καπετὰν Γεράσιμος τοῦ γλυκοῦ νεροῦ ἀληθῶς εἶναι γνωστός· εἶπατέ μοι, φίλοι ἀνκινῶσται, εἰλικρινῶς μὰ τὸ ἱερὸν ὄνομα τῆς ἀληθείας, γινώσκει ἂ γράφει ὁ Ζωχιὸς καὶ συλλογίζεται γράρων, ἢ ὅ,τι κεν ἐπ' ἀκαιρίμαν γλῶτταν ἔλθῃ λέγει καὶ γράφει; καὶ ὅμως νομίζει, ὅτι δι' ὅσων γράφει πληθύνει τὰς γνώσεις τοῦ κόσμου, φωτίζει τὸν ἐπὶ τῆς ἐκπαιδευσεως ὑπουργόν, καὶ τοὺς πατέρας, ὧν τὰ τέκνα ἐκπαιδεύονται ἐν ταῖς Ἀττικοῖς σχολαίσις, σωφρονίζει τοὺς ἐτόιμους καὶ προπετῶς ἀποραιομένους, περὶ ὧν οὐκ ἴσασιν, ἐλέγχει τοὺς ἀκρίτως κρίνοντας. Ὡς πολλὰ καὶ μεγάλα τὰ ἔργα σου Ζωχιέ! — Καὶ ταῦτα μὲν ἀποτελοῦσι τὸ προσίμιον.

Ἀπίόμενος δὲ τῆς ὑποθέσεως ἐπικρίνει τοὺς γράψαντας τὴν ἐν τῷ Φιλοπάτριδι διατριβὴν ὡς ὑβριστὰς καὶ βλασφημούς, καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὅτι ὅλως ἀχρηστοὶ καὶ ἀνωφελεῖς εἶναι αἱ βάνασοι λοιδορίαι, δι' ὧν ἐπεχείρησαν νὰ τὸν σωφρονίσωσι, καὶ ὅτι αἱ βλασφημίαι τοὺς ὑβρίζοντας μᾶλλον ἢ τοὺς ὑβριζομένους ἐπηρεάζουσι· διότι πρόχειρα μὲν εἶναι αἱ ὑβρεῖς ὅπλα, ἀλλ' οὐδ' ἐν Τριβαλλοῖς ταῦτ' ἄ γ' ἐστὶν ἔννομα.

Δὲν δύναται τις λοιπὸν νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτὸν «ἄλλων ἱατρὸς αὐτὸς ἔλκεσι βρυόν; τί ταῦτα λέγεις ἄλλοις; σαυτὸν νοθεύει». Ἴνα ὅμως καταδειχθῇ σαφῶς ἡ τούτου ἀντιλογία καὶ ἀντίφρασις, ὧν βρίθῃ τὸ φυλλάδιον, ἀπεφάσιτα νὰ λάβω τὴν ὑπομονὴν νὰ συλλέξω πάσας τὰς ὑβριστικὰς λέ-

Ξεις και φράσεις αὐτοῦ, καὶ νὰ καταχωρίσω αὐτὰς εἰς πί-
νακα μετὰ τὸ τέλος τῆς προεισαγωγικῆς ταύτης ἀναλύσεως·
ἀλλὰ τοσοῦτος ἀπέβη, ὥστε ἐπέισθην, ὅτι ὑμεῖς δὲν θέλετε
δυνηθῆ νὰ φθάσητε εἰς τὸ τέλος τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ, καὶ
τὸν παρήτησα· καταχωρίζω δ' ἐνταῦθα ἐν ὑποσημείωσει μό-
νον τριῶν σελίδων ὀλίγας ὑβρεις (α), ἐξ ὄνουχος δὲ κατανοεῖ
τις τὸν λέοντα.

Λέγει ἀκολούθως, ὅτι οὐδὲν παράδοξον, ἀν καὶ ἡ ἀριθμη-
τικὴ του ἔχη τὴν πτέρναν τρωτὴν, καὶ ὡς μετανοῶν ἐπι-
φυλάττεται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι οὐδὲν ἔχει τρωτόν· ἀ'λ' ἐγὼ,
ὦ ἄγαθέ, εἶπον εἰς τὴν ἐπίκρισίν μου, ὅτι δὲν ὠρμήθην εἰς
αὐτὴν δι' ἄλλο, εἰμὴ διὰ τῆς πολλὰς ὑβρεις καὶ προσβολὰς,
ἅς κατὰ τῶν λοιπῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ προλόγῳ κατηκόν-
τισας, διότι ἔγραψας καὶ πρότερον ἄλγεβραν πλείονα τρω-
τὰ μέρη ἔχουσαν, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐπέκρινα· γραφέτω ἕκαστος

(α) Ἐν Σελίδι 4. 1) τὸ ἀτάσθαλον τῶν δασκάλων γένος. 2) ἔγρυ-
ζον οἱ καθηγηταὶ σιληπορδοῦντες· ἐν Σελ. 5. 3) οὐδὲν ἐστὶν ἀξυνετώ-
τερον ἀγχείας ὁμάδος. — 4) οἱ δασκάλοι εἶναι καὶ τῶν μαθητῶν καὶ
τῶν οικειῶν ἀφρονέστεροι. — 5) ἀπροσδοκῆτως ἐπέπεσον κατ' ἐμοῦ παν-
δημει μετ' ἀλλαγαμῶν βαρβάρου, μεθ' ὑβρεις πολλῆς, ὡς θηρία πε-
πληγμένα καὶ ὠρούμενα, οἱ κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν τὴν μύγαν εἰς
τὸ σκιάδι ἔχοντες. — 6) τῶν δασκάλων αὐτῶν ἡ ὄψις ἀποτρόπαιον
παρέχει θέαμα, διότι κατὰ τινὰ Γάλλον σοφόν, ὁ μὴ ὑπογράφων, ἂ
γράφει, ἀπέβαλε τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὸ ἐρυθρῆμα· ἀνθρώπινον δὲ πρό-
σωπον χωρὶς ἐρυθρήματος οὐδὲν ἄλλο ἢ θδέλυγμα εἶναι. — Ἐν Σελ. 6.
7) Περὶ τῶν τριῶν καθηγητῶν λέγει «Μέγας οὐδεὶς σαπρὸς ἰχθύς
(περὶ οὗ ὄρα Ἀθήναιον Η'. 40). Ἐμὲ δὲ τὸν τέταρτον ἀποκαλεῖ

Γραμμακιδασκαλίθην ἀναγωγότατον ζωόντων·

Ἐξ ἐκείνων, οὓς εἶδαξαν ἀριστερὰ γράμματα Μοῦσαι.

Πρὸς δὲ δύναται τις νὰ εἴπῃ

Ὡς σκαῖος εἴ κἄγροικος αἰσχροπῶν ἔα·

Ἐπ' ἀριστερ' ἐν τῷ στόματι τὴν γλῶτταν φορεῖς.

8) ὁ σίλλος ὁ διὰ τοῦ Φιλοπάτριδος δημοσιευθεὶς ὄχι μόνον τὴν πνευ-
ματικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἠθικὴν τῶν ἀνωνόμως γραφάντων αὐτὸν κατὰ-
στασιν καταδεικνύει. Περὶ δὲ τούτου οὐδεμίαν ὑπάρχει ἀμφισβόλια.
Κλεπτῶν γὰρ ἢ νῦξ, τῆς δ' ἀληθείας τὸ φῶς.

ὅ,τι διδακτικὸν σύγγραμμά θέλη, οὐδείς ἀντιλέγει, διότι ὑ-
πάρχει ἐπιτροπὴ ἐξιλέγγουσα τὰ μὴ χρήσιμα, ἀλλὰ μὴ ὑ-
βρίζης τοὺς ἄλλους, διότι τότε ἐπέρχεται εἰς τρίτον τινὰ ἢ
δρεξίς νὰ ἐξετάτῃ, ὁποῖόν τί ἐστὶ τὸ πόνημα τὸ σὸν, τοῦ
τοὺς ἄλλους ἐπικρίνοντος.

Προβιβίνει δ' εἶτα ν' ἀποδείξῃ διὰ τοῦ χωρίου τοῦ Πλά-
τωνος, ὅτι ἡ κατὰ κράτος τῆς μαθηματικῆς ὕλης καὶ τὸ σύ-
στημα τῆς διδασκαλίας αὐτῆς οὔτε ὠρισμένον οὔτε εὐκόλοα
πράγματα εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο ἕκαστος δύναται νὰ γράφῃ
ὅ,τι θέλει «ξύλα κούτσουρα δηλαδὴ», καὶ ἄλλος δὲν ἔχει τὸ
δικαίωμα νὰ τὸν ἐπικρίνῃ. Ἄλλὰ πρῶτον ὁ Πλάτων δὲν λέ-
γει τοιοῦτόν τι, καὶ σὺ, Ζωχιῆ, καθαρῶς δὲν τὸν ἔννοεῖς· διότι
γράφων ἐκεῖνος «χαλεπὸν δὲ αὐτὸν προταξάμενον τούτῳ
»τῷ τρόπῳ νομοθετεῖν, ἀλλ' εἰς ἄλλον, εἰ δοκεῖ, χρόνον ἀκρι-
»θέστερον ἂν νομοθετησαίμεθα» ἔννοεῖ, ὅτι εἰς τὸ σύγγραμ-
μά του ἐκεῖνο δὲν ἤρμοζε νὰ θέσῃ τὸν τρόπον, καθ' ὃν πρέ-
πει νὰ ἦναι διατεταγμένη ἡ περὶ λογιστικῆς θεωρία, ἀλλ' ἀ-
ναβάλλει νὰ νομοθετήσῃ εἰς ἄλλον χρόνον, ἂν εὐκολυνθῇ καὶ
ἔχῃ δρεξίν· καὶ σὺ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἐξήγαγες, ὅτι
δύναται νὰ γράφῃ τις ἀριθμητικὴν, καθ' ἣν θέλει τάξιν καὶ
μέθοδον, καὶ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ἐξελέγξῃ ἄλλος. Διὰ
τοιοῦτων ὅπλων ἐνόμισας, ὅτι ἤθελες μὲ κατατροπῶσαι;
ἔπειτα καὶ ἂν, ὡς λέγεις, εἶχεν ἡ ἔννοια τοῦ Πλάτωνος, δύνα-
ται νὰ παρεβληθῇ ἢ ἐν σπαργάνοις τότε ὑπάρχουσα θεωρία
τῆς μαθηματικῆς μὲ τὰς γιγαντιαίας τῆς ὄντι προόδους, ἃς
ἔλαβεν ἀκολούθως κατὰ τὸν δέκατον ἑβδομὸν αἰῶνα, καὶ μὲ
τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀκρίβειαν, εἰς ἣν ἔφθασε τὴν σήμερον διὰ
τῶν ἐνδελεχοῦς περὶ ταύτην ἀσχολήσεως τῶν μεγίστων νόων
τοῦ κόσμου; ἀλλὰ τί πρῶτον, τί δ' ὕστατον νὰ εἴπῃ τις πρὸς
ἄνδρα, ὅστις μετὰ τοιοῦτον ἐπιχείρημα ἐκφωνεῖ· εἶναι δὲ
»παρτηρήσεως ἄξιον, ὅτι ὁ μὲν Πλάτων ἐπέχει, οἱ δ' ὑπὲρ
»πάντας θνητοῦς κούφοι καθηγηταί μου θεσπιωδοῦσιν ὡς ἀπὸ
»τρίποδος, κριτὲς καὶ νομοθέτας ἀγνώστων εἰς αὐτοῦς πραγ-

ρμάτων ἀναγορευόντες· καὶ ὅτι δασκάλιοι, οἵτινες δὲν παρε-
 »σκεύασαν μαθητὴν δυνάμενον νὰ ζήσῃ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ
 »ἰδρωτῶν, δὲν ἔχουσι τῆς ἐπικρίσεως τὸ δικαίωμα ». Δὲν
 ἔχω διάθεσιν νὰ ἐξετάσω κατὰ πόσον τὸ δικαίωμα τῆς ἐπι-
 κρίσεως ἐφαρτᾶται ἐκ τῆς πολυχρονίου καὶ καρποφόρου διδα-
 σκαλίας τοῦ ἐπικρίνοντος, ἀλλ' ἐπεθύμουν νὰ μάθω, τίνας μα-
 θητὰς παρεσκεύασας σὺ δυνάμενος νὰ ζήτωσι διὰ τῶν ἰδίων
 αὐτῶν ἰδρωτῶν· περὶ ἐμαυτοῦ δὲ ἰδοῦ τί σοὶ ἀπαντῶ.

Διδάσκω, εὐγενέστετε, ἰδιωτικῶς ἐν γένει καὶ δημοσίως ἀπὸ
 τοῦ δεκάτου ἔκτου ἔτους τῆς ἡλικίας μου, ἤγουν ἔτη πλήρη 20.
 Πρῶτον δὲ μάθημα ἐδίδαξα τὴν ἀριθμητικὴν τοῦ Βουρδῶνος,
 προγυμνάζων ἐπὶ μισθῷ μαθητὰς τινὰς ἐν Ναυπλίῳ κατὰ
 σύστασιν τοῦ σεβαστοῦ μου καθηγητοῦ Λεοντίου, τοῦ τότε
 γυμνασιάρχου Ναυπλίας· ἀνέπτυσσον δὲ μίαν ἡμέραν τὴν
 θεωρίαν τοῦ μεγίστου κοινοῦ διαιρέτου ἐν τῷ δωματίῳ τῶν
 γενικῶν παραδόσεων τοῦ γυμνασίου κατὰ τὴν 4ην μ. μ. ὥραν,
 ὅτε ἐληγον αἱ παραδόσεις, καὶ βλέπω αἴφνης εἰσερχόμενον τὸν
 ἀξιάγαστὸν μοι καθηγητὴν ἐκεῖ τῶν μαθηματικῶν Χαραλάμ-
 πιν Βερνάρδον· ἐμὲ ἀμέτῳ σέβει εἶχεν εἰσπορόντα, καὶ τὴν
 κρητίδα λιπὼν παρὰ τοῖς μαθηταῖς ἐναθέσθην, τὴν συνήθη μου
 μαθητικὴν θέσιν λαβὼν· ἐξακολούθητον, μοὶ εἶπε μειδιῶν,
 διδάσκαλε, τὴν παράδοσίν σου, θὰ γείνω ἐγὼ σήμερον μαθη-
 τῆς σου, ἀλλὰ δὲν ἐξετάζομαι. Τὸ ἐρώτημα μοῦ ἐφλόγιζε τὸ
 πρόσωπον, οἱ ὀφθαλμοί μου ὑπ' αἰδοῦς ἐσπινθηροβόλουν, ἀλ-
 λ' ἐξακολούθησα, διότι οἱ μαθηταὶ ἐπλήρονον καὶ ἤθελον τὸ
 μάθημά των· καὶ ἀπεπεράτωσα αὐτὸ ἀληθῶς μετ' ἰδρωτός ἐξ
 αἰδοῦς, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ θρόμβων αἵματος· μετὰ δὲ τὸ τέλος
 ὁ καθηγητὴς μοὶ ἐστριγγε τὴν χεῖρα καὶ μοὶ εἶπε. Συγγά-
 σοι τέκνον, καὶ προμαντεύω, ὅτι θέλεις καταλάβει ποτὲ τὴν
 θέσιν μου, ἀλλὰ λυποῦμαι συνάμα, διότι θέλεις ἐναγκαλισθῆ
 τὸ ἐπίπονον τοῦτο ἐπάγγελμα· ἀκουστὸν μου, πνίξον τὸν μαθη-
 μαιτικὸν ζῆλόν σου καὶ σπούδασον, ὅταν εἰσέλθῃς εἰς τὸ πανε-
 πιστήμιον, ἱατρικὴν· αὕτη ἦτο μέχρι τέλους ἡ ἐπίμονος παρά-

κλησις καὶ ἐπιθυμία αὐτοῦ, τὴν φιλάθρονον κρᾶσίν μου καθο-
ρῶντος, ἐκ πεποιθήσεως ἰδίας φιλικῶς ἐκφραζομένη· διότι
αὐτὸς ἐγκαταλιπὼν καὶ θέσιν καὶ μισθοὺς ἀπῆλθε κατὰ τὸ
1840 εἰς Πικριῖου, καὶ σπουδᾶσας ἐκεῖ ἰατρικὴν ζῆ ἤδη ὡς
ἰατρός ἐν Σμύρῃ, καὶ δύνασσι νὰ τὸν ἐρωτήσης περὶ τοῦ
γεγονότος τούτου ἐγγράφως, ἂν ἀγαπᾷς, κύριε Ζωχιε.

Ἐκτοτε διὰ τῆς ἰδιωτικῆς καὶ δημοσίας διδασκαλίας ἔζησα,
καὶ παραλαβὼν μαθητὴν ἀπὸ τοῦ ἄλφα εἰσήγαγον αὐτὸν μετὰ
δεκαετίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον, ἄνευ τινὸς οὐσιώδους συνδρο-
μῆς ἐτέρου· προστίθημι δ' ἔτι καὶ ἐν ἑτερον ἐκ πολλῶν παρά-
δειγμα τόδε. Ἄπελθε, Ζωχιε, εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ζήτησον
εἰς τὸ κατ' ἄσχημα τοῦ κυρίου Λ. Ῥάλλη νέον τινὰ εὐγενοῦς καὶ
σεμνοτάτης φυσιογνωμίας, καλούμενον Νικόλαον Δημητρίου ~~Σ~~ *Πορτοχρον*
Σπαρτιάτην· οὗτος εἶναι μαθητὴς τοῦ γυμνασίου Τριπόλεως,
ἐσπούδασε δὲ περ' ἐμοί, ἐκεῖ διδάσκοντι τὰ μαθηματικά, ἐπὶ
τριετίαν πληρέστατα τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὴν στοιχειώδη
ἄλγεβραν τοῦ Βουρδῶνος, καὶ τὴν γεωμετρίαν τοῦ Λεγέδρου
ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἄνευ οὐδεμιᾶς παραλείψεως· ἀποφοι-
τήσας δὲ τοῦ γυμνασίου ζῆ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἰδρώτων, ἐπὶ
τοῦ λογιστικοῦ τμήματος τοῦ ἐμπορικοῦ γραφείου ἐργαζόμενος,
μέγα μέλλον ἔχων, καὶ πολὺ εὐτυχέστερος σοῦ αὐτοῦ δυνά-
μενος νὰ νομισθῇ. Ἐρωτήσας δ' αὐτὸν, καὶ μαθὼν, ὅσα ἐγὼ
περὶ αὐτοῦ σοὶ εἶπον, ἀληθῶς ἔχοντα, εἶπέ τότε μόνος, τί ὄνομα
ἀνήκει εἰς τὸν τριαυῖτα ψεύδη πλάττοντα περὶ ἀνθρώπων, ὧν
αὐτὸς εἰδῶς τὰ δνόματα οὐ γράρει.

Λίγει ἀκολούθως ὅτι «τὴν ἀριθμητικὴν (ἣν ἔμαθεν ἐπὶ
»37 ἡμέρας) διδάσκει ἀπὸ εἰκοσιεπτὰ ἤδη ἐτῶν, καὶ, μὰ τὸν
»Θεόν, ἂν ἄλλο τι δὲν γνωρίζῃ, ἀλλὰ τὴν ἀριθμητικὴν τὴν
»γνωρίζει, διότι καὶ κούτσουρον ἂν ἦτο ἐν δικστήματι χρόνου
»τοσοῦτου ἤθελε τὴν μάθει». Πολλὰ εἶναι ὅσα εἰς τὰ ὀλίγα
ταῦτα δύναται τις ν' ἀντίπη καὶ ἀπαιτεῖται ὀλίγη ὑπομονή·
τιμήσατέ μοι δι' αὐτῆς, φίλοι ἀναγνώσταί.

Πρῶτον μὲν εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐδίδαξας, Ζωχιε, ἀριθμητικὴν

ἐν τῷ ὄργανοτροφείῳ Αἰγίνης, ἀλλ' οὐχὶ πρῶτος, διότι τοιοῦτος ἦτον ὁ ἀξιότιμος κύριος Σ Σίμος· ἔπειτα ὅμως τί ἔγεινας; εἶπέ μοι το σὺ, διότι ἐγὼ παρ' ἄλλων ἐκάστοτε ἀκούων ἀμυδρῶς πως ἔμαθον τὴν βιογραφίαν σου· ἐπεδόθη, μοι φαίνεται, εἰς τὰ ναυτικά, καὶ τίς οἶδε διὰ ποίων μέσων προήχθης μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ πλωτάρχου, μεθ' ὑποσκελίσεις ἀνδρῶν, ἀρχαίων ἀγωνιστῶν, καὶ δυναμένων νὰ σέ διδάξωσι τὰ ναυτικά ἐπὶ ἔτη· διότι ἂν ἐρωτηθῆς ὑπὸ τινος, πόσας θαλασσοπλοίας ἔκαμες Καπετὰν Γεράσιμος; πόσας θαλάσσης ἠὲ ὠκεανούς περιῆλθες; πόσους καὶ τίνας λιμένας ἐπεσκέφθη; καὶ διηρουνήσας; πῶς καταρτίζεται πλοῖον, καὶ ποῖά τινα εἶναι ἕκαστα, ὧν ἴσως τὰ ὀνόματα ἐξελλήμισας; εἰς ποίαν στρατιωτικὴν σχολὴν ἢ εἰς ποῖον πολεμικὸν πλοῖον ἐπουδάσας τὰ εἰς μάχισμον ναυτικὸν ἀπαιτούμενα; τί θέλεις ἀπαντήσαι; Διὰ ταῦτα τῶν δυσηρηστημένων τινές εἰς τοσοῦτον ἀγανακτήσεως προήλθον, ὥστε καὶ λίαν ἀπρεπῶς ἐπέπεσον κατὰ σοῦ νυκτὸς καὶ σ' ἐρρόάπισαν. Τέλος δὲ καὶ ἐκ τῶν ναυτικῶν ἀποπεμφθεὶς ἡμεριδῆς ἔγραψες, τὸν κόσμον πάντα ὑβρίζων, καὶ ἐκτός τῶν ἔρων τυφλῶς ἀντιπολιτευόμενος. Μετὰ δὲ ταῦτα πάντα δάσκαλος πάλιν ἀνεφάνης, ὁ σεμνὸς οὐτίτριπτος. Δὲν διδάσκεις λοιπὸν ἐνδελεχῶς ἐπὶ εἰκοσιεπτὰ ἔτη, ἀλλ' ἤρξω πρὸς εἰκοσιεπτὰ ἐτῶν, διέκοψας τοῦτο διὰ τὰς ναυτικὰς ἐκστρατείας, δι' ὧν ἤξιώθης τοῦ βαθμοῦ τοῦ πλωτάρχου, ἀνέλαβες δὲ τὴν ἰδιωτικὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τοῦ 1852.

Δεύτερον δὲ πρέπει νὰ προσέχης γράφων νὰ μὴ παραβιάνης τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, διότι τούτων ἡ γ'. λέγει « Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ »· σὺ δὲ τὸ ἔλαβες καὶ τὸ μετεχειρίσθη εἰς μίαν ἀκατάλληλον περίστασιν, διότι μετ' αὐτὸ ἔπετα ἡ αἰτιολογία· « Καὶ κούτσουρον ἂν ἤμην ἐν διαστήματι χρόνου τοσούτου ἤθελον μαθεῖν τὴν ἀριθμητικὴν ». Ἄν λοιπὸν ἐγὼ σέ ἀποδείξω παραχρῆμα, ὅτι ἀγνοεῖς αὐτήν, ὡς μὴ ἔχων ἀκριβεῖς γνώσεις περὶ τοῦ τί ἐστὶ μηδὲν, τί ἐστὶν ἀσύμμετρος ποσότης, οὐσιωδιστάτων

αὐτῆς ὄρων κλπ. κτλ., σὲ παρακαλῶ νὰ ἐπιφέρῃς σὺ αὐτὸς τὸ συμπέρασμα, δι' ἣν ἔχεις μεγάλην εὐκολίαν περὶ τὴν προφορὰν τοιούτων λέξεων.

Καὶ δὴ καὶ χωρῶμεν ἐπὶ τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι γενναῖον τὸ κέρδος. Α'. Ἐν τῇ ἀριθμητικῇ σου (σελ. 5 στίχ. 1—3) γράφεις α καὶ τὸ μηδὲν δὲν καταφρονεῖται, ἀλλ' ὑπολογίζεται, »διότι σταγόνες ὕδατος κοιλαίνουσι πέτρας». ἐν δὲ τῷ φυλλαδίῳ σου ἀπαντῶν εἰς τὰ παρ' ἐμοῦ ἐλεγχθέντα, ἀφοῦ τελειώσης τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παράκλησιν, ἵνα μὲ οἰκτιρήσῃ καὶ ἐλεήσῃ, προστίθης τάδε: «διότι ἄλλο ποσὸν εἶναι τὸ μηδὲν, καὶ ἄλλο τῆς ἐνδελεχοῦς τοῦ μηδενὸς ἐνεργείας τὸ παραγόμενον. Τὸ διὰ τῆς παροιμίας αὐτῆς σημαίνόμενον ἀπαντᾶται καὶ εἰς τὸν Ἡσίοδον, »ὅστις ἐκφράζει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα λέγων:

» Εἰ γὰρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο

» Καὶ θαμὰ τοῦθ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο.

» Βεβαίως δὲ διὰ τῶν στίχων τούτων ὁ ποιητὴς σκοπὸν δὲν εἶχε νὰ παραστήσῃ τὴν μονάδα, ἀλλὰ τὸ ἀπὸ πανσμίκρου ποσοῦ ἀποτελούμενον μέγα σύνολον μετὰ πολλαπλῆν καὶ ἐπανειλημμένην προσθήκην. Τὴν αὐτὴν δὲ ἰδέαν ἐκφράζει καὶ ἡ κοινὴ παροιμία ἢ λέγουσα « φασοῦλι τὸ φασοῦλι γεμίζει τὸ σακκοῦλι ». Καὶ διὰ τῆς παροιμίας ταύτης ἐκφράζεται ὅχι ἡ μονάς, ὅχι τὸ μηδὲν, ἀλλὰ τὸ ἄξιον λόγου ἀποτέλεσμα τῆς λείας, ὁμαλῆς καὶ συνεχοῦς τοῦ μηδενὸς ἐνεργείας ». Ἐν τέλει δ' ἔχει πρὸς ὑποστήριξιν μείζω τῶν σταγόνων καὶ τὴν περὶ τούτων ἐρμηνεῖαν τοῦ Ἀριστοτέλους: « Διὰ τί ἔνια ψοφεῖ καὶ κινεῖται ἐξαιρήτως, οἷον τὰ κιβώτια, οὐδενὸς αἰσθητοῦ κινουντος; » δ' αὐτὸς λόγος καὶ φθορᾶς καὶ γήρωσ' ὑπὸ ἀναισθήτου γὰρ φθείρεται τὰ λεγόμενα, ὑπὸ τοῦ χρόνου πάντα. Ἡ ὁμοίον τοῦτο τοῖς σταλαγμαῖς καὶ τοῖς ὑπὸ τῶν φυσικῶν αἰρομένοις λίθοις; οὐ γὰρ τὸ τελευταῖον αἶρει ἢ κινεῖ, ἀλλὰ τὸ συνεχές' ἐπὶ δὲ τούτου συνέθη, ἀναισθήτου ὄντος,

καίσθητήν γίνεσθαι τὴν κίνησιν »· καὶ ἐκ τούτων συμπεραίνει, ὅτι ἡμεῖς οἱ ἐπικρίνοντες οὐδὲ σταλαγμὸν νοῦ ἔχομεν. Ταῦτα, κύριοι ἀναγνώσται, αὐτολεξεῖ λέγει ὁ κύριος Ζωχίος, ὅστις διδάσκει τὴν ἀριθμητικὴν ἀπὸ εἰκοσιεπτὰ ἐτῶν. Ἀλλοίμονον εἰς τοὺς μαθητάς του! Δεινὸν γε ἡ ἄγνοια καὶ πολλῶν κακῶν ἀνθρώποις αἰτία.

Καλὸ Ζωχίέ μου πολὺ προτιμότερον ἦτο νὰ εἶπες, « ἕκαμα αὐτὴν τὴν παραδρομὴν καὶ παρέβαλον τὰς σταγόνας μὲ τὸ μηδὲν », ἢ νὰ καταφύγῃς εἰς τοιαύτην δικαιολογίαν· διότι τὰ μαθηματικὰ περιέχουσιν ὕλην, εἰς ἣν αἱ στρεφодиκαίαι δὲν χωροῦσι, καὶ ἡ μονὰς δὲν γίνεταί μηδὲν, οὐδ' ἂν φέρῃς οὐχὶ μόνον ἔλα τὰ χωρία τῶν ἀρχαίων συγγραφέων εἰς βοήθειάν σου, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τυσσώμους ἐκ τοῦ ἄδου. Ἡ δὲ γλῶσσα ἔχει κανόνας ἐρμηνευτικούς, καὶ ἐρμηνεύει κατὰ τούτους τὰ γεγραμμένα, καὶ οὐχὶ καθὼς σὺ θέλεις. Κατ' αὐτοὺς λοιπὸν τὸ χωρίον τῆς ἀριθμητικῆς σου σημαίνει, ὅτι, καθὼς ἐκ πολλῶν σταγόνων ἐνδελεχῶς ἐπιπιπτουσῶν ἐπὶ πετρῶν αὗται κοιλαίνονται, οὕτω καὶ ἐκ πολλῶν μηδενικῶν συνεχῶς ἐπαναλαμβανομένων καί τι ἀποτελεῖται, ὅπερ προφανέστατα ἀτοπώτατον. Καὶ ἐν τῷ φυλλαδίῳ σου προσίθης, ὅτι καθὼς ἐκ τῆς συλλογῆς φασουλίου καὶ φασουλίου γεμίζει τὸ σακκοῦλι, οὕτω καὶ ἐκ τῆς συλλογῆς μηδενός καὶ μηδενός ποσὸν τι ἀποτελεῖται, τὸ ὁποῖον τότε μόνον δύναται νὰ δικαιολογηθῇ, ὅταν εἶπες, ὅτι δὲν ὀμιλεῖς περὶ μαθηματικῶν μηδενικῶν, ἀλλὰ περὶ μεταλλικῶν, τὰ ὁποῖα εἶχες κατὰ νοῦν, ὅτε ἔγραφες, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ τὸ εἶπες καὶ εἰς ἡμᾶς κύριε. Ὅσον δὲ ἐν δελεχῆς καὶ συνεχῆς καὶ λεία καὶ δμαλή καὶ ἀνῆναι ἡ ἐνέργεια τοῦ μαθηματικοῦ μηδενός, μηδὲν εἶς αὐτῆς καὶ οὐδὲν ἕτερον οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν παράγεται.

Οὐχὶ δὲ μόνον ἡ σταγὼν εἶναι μονὰς εἰς προσδιορισμὸν τοῦ ποσοῦ τῶν σταγόνων λαμβανομένη, καὶ τὸ φασόλιον εἶναι μονὰς εἰς προσδιορισμὸν σωροῦ τινος φασολίων, ἀλλὰ πᾶσι τι δύναται νὰ ἐκληθῇ ὡς μονὰς πρὸς σύγκρισιν καὶ προσδιο-

ρισμὸν τοῦ δημοσιδεῦς αὐτῶ ποσοῦ. Π. χ. ἐὰν ὑποθεθῆ, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ σταγόνων, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐκ τῆς ἐνδελειχοῦς αὐτῶν καταπτώσεως, ἐπὶ τῆς πέτρας ἀποτελουμένου κοιλώματος, καὶ ὀνομάσωμεν τοῦτο Α, τὸ δὲ ἐκ τῆς καταπτώσεως τῆς μίᾳς μόνης σταγόνος ἀποτέλεσμα α, ἕσον μικρὸν καὶ ἀνεπαίσθητον καὶ ἀκαταμέτρητον καὶ ἂν ἦναι τοῦτο τὸ α, εἶναι πάντοτε μονάς, καὶ τὸ Α σύγκειται ἐκ τοσούτων α, ὅσαι εἶναι αἱ ἐπὶ τῆς πέτρας καταπεσοῦσαι σταγόνες. Ὡσαύτως, ἐὰν μία σταγὼν εὐώδους ὕλης τεθῆ εἰς ἀνοικτὸν μέρος, καὶ ἐξατμισθῆ πᾶντα, καὶ πληρώσῃ τὸν ἐν τῷ δωματίῳ περιεχόμενον ἀέρα ἀρώματος, πᾶν ἐλάχιστον, ἀόρατον, καὶ ἀνυπολόγιστον μόριον τῆς σταγόνος εἶναι μονάς εἰς προσδιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν τῷ δωματίῳ ἀτόμων, ἀνκαὶ οὗτος εἶναι φυσικῶς ἀδύνατος. Τίνα δὲ θέλεις λάβει μονάδα, ἂν ζητήσῃς ν' ἀριθμήσῃς πόσα σπυρία φασολίων περιέχει εἷς σάκκος πλήρης αὐτῶν; δὲν θέλεις λάβει τὸ ἐν φασόλιον; Οὕτως ἔπραξεν ὁ βασιλεὺς, πρὸς ὃν προσέφερε τὸ παιγνίδιον τὸ καλούμενον σιὰχ ἢ σαντρίκιον ἢ ζατρίκιον (jeu des échecs) ὁ ἐφευρετὴς αὐτοῦ Σήτας, ὁ ζητήσας εἰς ἀνταμοιβὴν κόκκους σίτου, ἓνα μὲν διὰ τὸ πρῶτον τετραγωνίδιον τοῦ ἀβακίου τοῦ ζατρίκιου, δύο δὲ διὰ τὸ δεύτερον, 4 δὲ διὰ τὸ τρίτον, καὶ οὕτως ἐφεξῆς μέχρι τοῦ ἐξηκοστοῦ τετάρτου, ὡς τοῦ ἀβακίου τοῦ ζατρίκιου ἔχοντος 64 τετραγωνίδια. Διέταξε δηλαδὴ ν' ἀριθμῆται τοὺς κόκκους ἐνὸς ὄρισμένου μέτρου, καὶ ὕστερον τοῦτο γινώσκοντες νὰ μετῶσι τὸν σίτον κατὰ τὸ μέτρον. Ἄλλ' ἀπορίαις ἄξιον ἦτο, ὅτι ὁ σῖτος δὲν ἐξήρκεσεν. Ἐκπλήττεται δὲ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὅταν ὁ λογισμὸς ἀφῆ, ὅτι τότεν σίτον μόλις ἤθελε παραγάγει εἰς 13 θερισμοὺς ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς, ἐὰν ἦτο ξηρὰ καὶ ἐσπείρετο σίτον. Πρὸς ἐναποταμίευσιν δὲ αὐτοῦ κατὰ τὸν ἐν τῇ Γαλλικῇ ἐγκυκλοπαιδεΐᾳ ὑπολογισμὸν ἤθελον χρειασθῆ 91,52 ἀποθῆκαι, ἔχουσαι ἐκάστη βᾶσιν τετραγωνικὴν, ἧς ἡ περίμετρος 14,400 ποδῶν, καὶ ὕψος 20 ποδῶν, ὑποθεθέντος, ὅτι

εἷς κύβος δακτύλου χωρεῖ 450 κόκκους σίτου. Ἀλλὰ καὶ τοῦ προκειμένου ἐκπληκτικοῦ ἀριθμοῦ τοῦ συγκειμένου ἐξ εἴκοσι ψηφίων τούτων 18,446,744 073,700,551,615 μονὰς εἶναι ὁ μικρὸς κόκκος τοῦ σίτου. Βλέπεις ἄρα, ὅτι ὁ κόκκος τοῦ σίτου εἶναι μονὰς, καὶ σὺ παραβάλλεις τὸ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενον με « τῆς ἐντελεχοῦς τοῦ μηδενὸς ἐνεργείας τὸ ἀποτέλεσμα; » Φώτισον, Θεέ μου, τὸν ἄνθρωπον, ἐκ καρδίας σου δέομαι.

Ἐνὸς δ' ἀτόπου τεθέντος μυρία ἔπονται διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ζωχιὸς προβαίνει εἰς μεγαλύτερον καὶ λέγει « Παρατηρητέον δὲ ὅτι μαθηματικῶς μηδὲν δὲν λέγεται τὸ ὅλως ἀνύπαρκτον διὰ τοῦτο π. γ. ἄλλο ἐξεχόμενον εὐρίσκει τις μὴ ὑπάρχοντος διαιρέτου, καὶ ἄλλο τοῦ διαιρέτου ὄντος ἴσου πῶ μηδενί » καὶ προσθέτει « ἐγὼ λοιπὸν μαίνομαι, ἢ αἱ ἐπικριταὶ μου εἶναι ἀναλφάβητοι; ». Τὸ πρῶτον, καλέ μου Ζωχιέ, ὑπάρχει ἐνταῦθα διότι ἀληθῶς ὁ ἀριθμὸς μ φαίνεται μὴ ἔχων διαιρέτην, ἀλλ' ἔχει ὑπονοούμενον διαιρέτην τὴν μονάδα, διότι $\mu = \frac{\mu}{1}$, καὶ διὰ τοῦτο διαφορὸν τοῦ $\frac{\mu}{0}$. Ἐὰν δὲ καλέσωμεν τὸ ὅλως ἀνύπαρκτον κατὰ σέ φ, καὶ λαβώμεν τοῦτο ὡς διαιρέτην, πρέπει νὰ ἔχωμεν $\frac{\mu}{\phi} = \mu$ ἤτοι $\frac{\mu}{\phi} = \frac{\mu}{1}$ καὶ ἐπομένως $\phi = 1$, ἤτοι κατὰ Ζωχιὸν ἡ μονὰς εἶναι τὸ ὅλως ἀνύπαρκτον. Τὸ δὲ μηδὲν οὐδέποτε δύναται νὰ ἐκληφθῆ διαιρέτης κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως σημασίαν, καὶ νὰ μετέχη τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, διότι τότε θελομεν καταστήσει εἰς μυρία ἄτοπα π. γ. $5 \times 0 = 6 \times 0$, διότι πᾶσα ποσότης πολλαπλασιαζομένη ἐπὶ μηδὲν μηδενίζεται. Ἐὰν λοιπὸν διαιρῶμεν κατὰ σέ ἀμφοτέρω τὰ μέλη τῆς ἰσότητος διὰ τοῦ 0, θελομεν ἔχει διὰ σέ $5 = 6$. Ἴνα δὲ ἐξηγηθῆ πῶς ἔχουσι τὰ περὶ τούτου, φέρω μάρτυρα τὸν Bertrand, οὗ τινος θεωρῶ ἀθθεντικὴν τὴν αὐριτυρίαν, καὶ μάθε ἐξ αὐτοῦ οὐ ὁ 27 ἔτη διδασκῶν τὴν ἀριθμητικὴν, ὅτι « Lorsque le dénominateur » d'une fraction diminue, la fraction augmente, et » peut augmenter sans limites, si le dénominateur diminue indéfiniment. D'après cela on dit quelquefois

» que le dénominateur devenant nul, la fraction de-
 » vient *infinie*, et on écrit qu'elle a pour solution
 » $x = \infty$. C'est là une locution incorrecte, la fraction
 » dont le dénominateur est nul ne représente rien. Si les
 » données d'un problème varient de telle manière
 » que le dénominateur de la valeur de l'inconnue tende
 » vers zero, l'inconnue elle même augmente indefini-
 » ment, mais lorsque le dénominateur est actuellement
 » nul, la solution n'existe pas et l'équation est impos-
 » sible. » *Algèbre de Bertrand* page 62 § 63. — Ἄλλὰ
 δὲν εἶναι νῦν καιρὸς νὰ διδάξωμεν ἀριθμητικὴν νομίζουεν
 ὅμως σαφῶς ἀποδεδειγμένον, ὅτι εὐκρινῆ ἔννοιαν τοῦ μηδενὸς
 δὲν εἶχες, ὅτε ἔγραψες τῆς ἀριθμητικῆς σου καὶ τοῦ φυλλα-
 δίου σου τὰ ἀνωτέρω χωρὶς, καὶ ἐντεῦθεν δυνάμεθα νὰ εἴπω-
 μεν, ὅτι δὲν γινώσκεις καλῶς τὴν ἀριθμητικὴν ἄρα κτλ.
 Ο. Ε. Δ.

Β'. Ἐν σελίδι 5 στίχ. 4—8 γράφεις: « Εἰς τὸν ἀκριβῆ
 » τῆς μονάδος ἐλεγχοῦ δὲν ὑποβιβάζονται προσέτι καὶ τὰ ποσὰ
 » τὰ λεγόμενα ἀσύμμετρα. Ἐπομένως καὶ τὰ ποσὰ ταῦτα
 » ἀριθμητικῶς εἶναι ἀδιερεύνητα. Ζητεῖται, λόγου χάριν,
 » κατ' ἀκρίβειαν τὸ τρίτον μέρος δραχμῶν δέκα· τοῦτο εἶναι
 » ἀδύνατον κτλ. ».

Ὁμολογῶ, ὅτι ταυτὴν ἄνοιαν ἐντρέπομαι καὶ νὰ ἐξελέγ-
 ξω, ἀλλ' ἂν νὰ γείνη, ἐνῶ ἐν τῇ ἐπικρίσει ἐγένετο περὶ
 τούτου ἀπλῶς λόγος, αὐτὸς ἐπιμένει καὶ θελεῖ ἐξήγησιν. Μά-
 θε λοιπόν, καλέ μου Ζωγιέ, ὅτι ἐν τῇ μαθηματικῇ ποσὸν τι
 καλεῖται ἀσύμμετρον, ὅταν δὲν ἔχη τι κοινὸν μέτρον πρὸς
 τὴν μονάδα· π. χ. ἡ διαγώνιος τοῦ τετραγώνου εἶναι ἀσύμ-
 μετρος πρὸς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, διότι δὲν ὑπάρχει οὐδε-
 μία γραμμὴ, ὅσον μικρὰν καὶ ἂν φαντασθῆ τις αὐτὴν νοερώς,
 τῆς ὁποίας πολλαπλάσιον νὰ ᾖναι συνᾶμα καὶ ἡ διαγώνιος
 καὶ ἡ πλευρὰ τοῦ τετραγώνου· ἀλλ' ἐνταῦθα τὸ τρίτον δέκα
 δραχμῶν εἶναι 3 δραχ. 33 λεπτά καὶ $\frac{1}{3}$ τοῦ λεπτοῦ, ὥστε

καὶ διὰ μόνων δραχμῶν καὶ λεπτῶν πάλιν εἶναι ὀρισμένον κλασματικῶς· ἐάν δὲ αὖριον κόψωμεν καὶ νέον νόμισμα χαλκινον ἴσον μὲ τὸ τρίτον τοῦ λεπτοῦ, καὶ τὸ δινομάσωμεν πρὸς τιμὴν σου ζώχειον, τότε τὸ τρίτον τῶν δέκα δραχμῶν θέλει εἶναι ἴσον μὲ 3 δραχμὰς 33 λεπτὰ καὶ 1 ζώχειον, διλαδὴ ἀκριβῶς 1000 ζώχεια, ἀριθμὸν ἀκέραιον, πλήρη καὶ ἀκριβῆ, οὐχὶ δὲ ἀσύμμετρον· πῶς λοιπὸν τὸ τρίτον τῶν δέκα δραχμῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορισθῆ; καὶ πῶς τὸ χερίστον λέγεται ποσὸν ἀσύμμετρον; διατι δὲ δὲν ἀνεγίνωσκες, κύριε Ζωχιέ, τὸν Bertrand ἐξηγοῦντα ἐν τῇ περὶ ἀσυμμέτρων ποσῶν κεραλαίῳ 15' αὐτοῦ (σελ. 231), ὅτι ὅταν δύο ποσὰ δὲν ἔχωσι κοινὸν μέτρον ὁ λόγος αὐτῶν δὲν δύναται νὰ παρασταθῆ διὰ κανονοῦ ἀριθμοῦ ἀκεραίου ἢ κλασματικοῦ; Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ζωχιὸς ἀγνοεῖ τί εἶναι ἀσύμμετρον ποσὸν ἐν τῇ ἀριθμητικῇ, καὶ μόνος ἔθεσεν ἐξ ὑποθέσεως ὅτι, ἂν ἀγνοῇ τὴν ἀριθμητικὴν, εἶναι κούτσουρον, ἄρα κτλ. Ο. Ε. Α.

Γ'. Ἐν σελίδι 3. στίχῳ 22—24 λέγει, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος «πρὸς φανέρωσιν τοῦ ἀναριθμήτου στρατοῦ ὄρον συγκρίσεως» ἔλαβε τὰς ἀτελευτήτους βόας τῶν ὑδάτων». Εἰς ἅλας τὰς ἀριθμητικὰς τοῦ κόσμου τὰς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦδε γραφείσας σημειοῦται εὐθὺς ἐν ἀρχῇ, ὅτι πρὸς προσδιορισμὸν παντὸς ποσοῦ λαμβάνεται ὀρισμένον τι ποσὸν ὁμοειδὲς ὡς ὄρος συγκρίσεως, καὶ τοῦτο καλεῖται μονάς, καὶ αὕτη ἄλλοτε μὲν εἶναι ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως ὀρισμένη, ὡς ἐν τοῖς διακεκριμένοις ποσοῖς, ἄλλοτε δὲ ὀρίζεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων κατὰ συνθήκην, ὡς εἰς τὰ συνεχῆ· εἰς προσδιορισμὸν λοιπὸν τοῦ ποσοῦ τοῦ στρατοῦ μονάς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅποιανδὴποτε μονάδα καὶ ἂν λάβῃς, εἰς ταύτην θέλεις καταλήξει· π. χ. ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου σύμπας συνέκειτο ἐκ 5000000 ἀνθρώπων, ἢ ἐξ 1000000 πεντάδων, ἐκ πέντε ἀνθρώπων ἐκάστης συγκειμένης, ἢ ἐκ πέντε στρατιωτικῶν σωμάτων ἐξ 1000000 ἀνθρώπων ἐκάστου συγκειμένου. Καὶ ὁ ἀγαπητὸς μου Ἡρόδοτος φητικῶς ἀπαριθμεῖ ἐν Ζ'. 185 καὶ 186, μάχιμον μὲν

στρατὸν πεζικὸν 2,641,610, καὶ ἄλλον ἴσον τὸ ναυτικὸν μετὰ συμπάσης τῆς λοιπῆς θορακείας (ἀν ἀληθῶς ἢ ψευδῶς τοῦτο ἐξετάζει ἡ κριτικὴ ἱστορία) λέγει δὲ προσέτι ὅτι, ὅτε ἔφθασεν ὁ στρατὸς εἰς τὸν Σκάμανδρον, ἐπέλιπε τὸ φεῖθρον τοῦ ποταμοῦ, καὶ δὲν ἐξήρχεσεν οὐπὸς εἰς τὸ στρατεύμα καὶ εἰς τὰ κτήνη πινόμενος. Διηγείται δηλαδὴ ἐν γεγονόσι σχέσιν ἔχον ἀναντιρρήτως μὲ τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν παρακολουθούντων αὐτῷ κτηνῶν, ἀλλ' οὐδαμῶς γ' ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν του ἢ ἔννοιαν, ἣν ἀποδίδωσιν εἰς αὐτὸν ὁ Ζωχίδης, ὅτι δηλαδὴ εἰς προσδιορισμὸν τοῦ ἀναριθμήτου ποιοῦ, ὄρον συγκρίσεως ἔλαθε τὰς ἀτελευτήτους βροὰς τῶν ὑδάτων· ἔπειτα πᾶς ὄρος συγκρίσεως πρέπει ἐξ ἄπαντος νὰ ᾖται ὁμοειδῆς πρὸς τὸ ποσόν, οὗ τὸν προσδιορισμὸν σκοπεῖ. Τὸ ποσὸν ἐνταῦθα εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ ὄρος αἱ ἀτελευτήται βροαί] τῶν ὑδάτων· τί κοινὸν κυρί καὶ θαλασίῳ; Ἄλλὰ αὐταὶ αἱ ἀτελευτήτοι βροαὶ τῶν ὑδάτων κεναὶ λέξεις εἰσι, ψόφον μόνον ποιοῦται, μηδὲν δὲ σημαίνουσαι. Διότι πρῶτον πῶς εἶναι ἀτελευτήται, ἀρῶ ἐτελείωσαν, ἐκλιπόντος τοῦ φεῖθρου; δεύτερον βροὴ τοῦ ὑδάτος εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ βρέειν, δὲν εἶναι καὶ τι ποσὸν ὑδάτος· τί λοιπὸν ἄνοητος, Ζωχίε, ἄγνω· καὶ προσπιθῶ, μὰ τὸν κύνα, νὰ εὔρω τινὰ δικαιολογίαν, ἀλλὰ δὲν δύναμαι· Ἐπειδὴ λοιπὸν ἄγνωεῖς τὸ ἄλφα τῆς ἀριθμητικῆς, ἦγουν τὸν προσδιορισμὸν τῶν ποσῶν, εἶται; εἶπέ το δὲ, μὴ ἐντρέπεται; ἡμεῖς τὰ συνεφωνήσαμεν· εἶσαι κ. τ. λ. Ο. Ε. Δ.

Δ'. Ἄλλ' ἂς ἀφώμεν τοὺς ὄρισμούς, οἵτινες εἶναι τῷ ὄντι δυσχερεῖς, καὶ ἂς ἐπιληφθῶμεν οὐσιασικωτέρων ἀποδείξεων ἐπί τινος θεωρήματος. Ὑπάρχει εἰς τὴν ἀριθμητικὴν γνωστότατον θεωρήμα, ὅτι ἐὰν εἰς τοὺς δύο ὄρους ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κλάτματος προσθῶμεν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν, ἢ ἀφαιρέσωμεν τοῦτον ἀπ' αὐτῶν, ἡ τιμὴ τοῦ κλάτματος μεταβάλλεται, καὶ τὸ προκύπτον κλάσμα εἶναι διάφορον κατὰ τὴν τιμὴν τοῦ πρώτου. Τοῦτο δὲ τὸ θεωρήμα σκανδαλίζει πολὺ τοὺς πρωτοπείρους, οἵτινες παραξενεύονται καὶ ἐρωτῶσι διατί,

πολλαπλασιαζομένων ἐπὶ τινὰ ἀριθμὸν, ἢ διαιρουμένων δι' αὐ-
 τοῦ, τῶν δύο ὄρων ἐκάστου κλάσματος, ἢ ἀξία αὐτοῦ δὲν
 μεταβάλλεται, προστιθεμένου δὲ ἢ ἀφαιρουμένου τοῦ αὐτοῦ
 ἀριθμοῦ μεταβολὴ γίνεται; καὶ διὰ τοῦτο αἱ πλήρεις ἀριθ-
 μητικαὶ σαφηνίζουσι τὴν ἀπόδειξιν αὐτὴν ἀκριβέστατα, καὶ
 αὖθις γίνεται περὶ ταύτης λόγος καὶ ἐν τῇ ἀλγέβρᾳ. Καὶ
 τῆς μὲν ἀλγεβρικῆς ἀποδείξεως ὁ τύπος σὲ ἀναγκάζει νὰ
 παραδεχθῆς τὸ θεώρημα ὡς ὀρθὸν καὶ ἀληθῶς καὶ καθόλου
 ἀποδεδειγμένον, ἀλλὰ μόνη ἡ ἀριθμητικὴ ἀπόδειξις ἐμικεῖ κα-
 θαυτὸ πρὸς τὸν νοῦν, καὶ τὸν φωτίζει περὶ τῆς ἀληθείας ταύ-
 της. Τὴν οὐσιώδη ταύτην ἀπόδειξιν ἂν παρέλειπεν ὅλως ὁ
 Ζωχιός, οὐδὲν ἦν παραδοξόν, παρέλιπε καὶ τόσα ἄλλα, ἀλ-
 λά θέλων νὰ τὴν ἐκθέσῃ τὴν καταντᾶ εἰς τοῦτο· «μεταβάλλε-
 »ται τὸ κλάσμα διὰ τῆς προσθέσεως ἢ ἀφαιρέσεως τοῦ αὐτοῦ
 »ἀριθμοῦ, διότι ἡ πρόσθεσις καὶ ἡ ἀφαίρεσις δὲν εἶναι πολ-
 »πλασιασμὸς καὶ διαίρεσις». Ἰδοὺ δὲ αὐτολεξεῖ ὁ λόγος
 καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐκφράζει ὁ κύριος Ζωχιός τὴν ἀπόδει-
 ξιν ἐν σελίδι ἀριθμητικῆς 61 καὶ 62. « Ὀνόμασα δὲ τὴν αὐτὴν
 »τῶν δύο ὄρων τοῦ κλάσματος μεταβολὴν, ἤτοι τὴν αὐτὴν
 »αὔξησιν ἢ τὴν αὐτὴν ἐλάττωσιν ἀνάλογον, διότι εἰς τοῦ
 »κλάσματος τοὺς ὄρους ἡ αὔξησις δὲν ἐπάγεται διὰ τῆς προσ-
 »θέσεως, ἀλλὰ διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, καὶ ἡ ἐλάττωσις
 »δὲν γίνεται διὰ τῆς ἀφαιρέσεως, ἀλλὰ διὰ τῆς διαίρεσεως.
 »Καὶ τῶ ὄντι· πᾶν κλάσμα, ὡς εἴρηται, πηλίκον εἶναι, ἀλ-
 »λὰ τὸ πηλίκον ἀλλοιοῦται, ἅμα τὸ αὐτὸ εἰς τὸν διαιρετέον
 »καὶ εἰς τὸν διαιρέτην ποσὸν προστεθῆ· παραδείγματος χάριν,
 »τὸ πηλίκον τῆς διαίρεσεως τοῦ 6 διὰ τοῦ 2 εἶναι 3, προστι-
 »θεμένου δὲ εἰς τε τὸν διαιρετέον καὶ τὸν διαιρέτην τοῦ ἀριθ-
 »μοῦ 2, ὁ μὲν διαιρετέος γίνεται 8, ὁ δὲ διαιρέτης 4, ὅθεν
 »προκύπτει πηλίκον 2. Ἦτοι τὸ πηλίκον μετεβλήθη, ἐνῶ καὶ
 »ὁ διαιρετέος καὶ ὁ διαιρέτης τὴν αὐτὴν ἔλαβον αὔξησιν »
 (Ἄ χριστιανέ μου, αὐτὸ τὸ γνωρίζω καὶ ἐκ τοῦ κλάσματος
 αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν λόγον τοῦ ζητῶ· σὺ ἔχεις ἐπιγεγραμμένην

τὴν ἀριθμητικὴν σου λογικὴν, δὲν τὴν ἐπέγραψες τοῦλάχιστον ἄλογον, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃς νὰ δώσῃς λόγον εἰς κανένα;) « Ἄκριβῶς ὅμως τοῦ πράγματος ἐξεταζομένου, ἄλλην δὲ διαιρητέος καὶ ἄλλην δὲ διαιρέτης ἔλαβεν αὐξήσιν· διότι ὁ μὲν διαιρητής ἐδιπλασιάσθη, ὁ δὲ διαιρητέος κατὰ τὸ τρίτον αὐτοῦ νηύξησεν· ἐπομένως ἢ πρὸς τὸν διαιρητέον σχέσις τοῦ διαιρέτου, ἦτοι τὸ πηλίκον, ἤλλαξε, μετεβλήθη ». Ἐάν τις γινώσκῃ καὶ τὰς ἀπλουστάτας ἀρχὰς τῆς ἀριθμητικῆς δύναται εὐκόλως νὰ κατανοήσῃ μόνος τὸ γελοῖον, τὸ ἐλεεινὸν καὶ τρισάθλιον τῆς λεγομένης ταύτης ἀποδείξεως, ἐὰν δὲ δὲν γινώσκῃ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐννοήσῃ, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι περιττότατον νὰ ἐπεκταθῶ ἐνταῦθα. Ἀρκοῦμαι λοιπὸν εἰς τὴν κρίσιν τῶν εἰδημόνων, παρ' ὧν ἐλπίζω, ὅτι θέλω ἀκούσει, ὅτι ὁ κύριος Ζωχιὸς δὲν ἐννοεῖ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ θεωρήματος, μέχρις οὗ φέρῃ τὴν κατὰλληλον ἔρα κ. τ. λ. Ο. Ε. Δ.

Ἐκουράσθην, καλέ μου Ζωχιέ, φέρων τὰς ἀποδείξεις, ἡ δομολόγησον μόνος τί εἶται, ἢ ἄς τὸ δομολογήσωσιν οἱ ἀναγκῶστα ἐπὶ τῆς ἰδίας σου ὑποθέσεως ἐπισηριζόμενοι. Ἐν δὲ τῇ θεωρίᾳ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν κλασμάτων παραδέχεται ἀνευ ἀποδείξεως ὅτι τὸ $\frac{5}{6} \times 6 = 5$, ἐνῶ εὐχερέστατον ἦτο νὰ προταχθῇ ἡ τούτου ἀπόδειξις καὶ νὰ ἐπέλθῃ κατόπιν ὁ πολλαπλασιασμοῦ κλάσματος ἐπὶ κλάσμα. Καὶ ἐγὼ μὲν εἶπον, ὅτι ἀπηρτετο τοιαύτη ἀπόδειξις, αὐτὸς δὲ διεβρόχηε τὰ ἱμάτιά του παρμορρόνων τὸ ὑπ' ἐμοῦ αἰτούμενον, καὶ κραυγάζων ἐν τῷ φυλλαδίῳ, ὅτι ζητῶ μετάρσιον ἀπόδειξιν καὶ μοὶ ἔβρίψεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐβδομάδα ὄλην στίχων (ἔρα σελ. τοῦ φυλ. 16). Εἰς ἀπολογίαὶν μου δὲν ἐτόλμων νὰ φέρω τὸν Βουρδῶνα καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχιοτέρους μαθηματικούς, διότι αὐτοὺς ὁ Ζωχιὸς περιφρονεῖ· ἔγραψα λοιπὸν εἰς Παρισίους καὶ μοὶ ἤλθεν ἐκεῖθεν ἀντὶ δραχμῶν 5 ἡ τελευταία ἐκδοσις τῆς ἀριθμητικῆς τοῦ Bertrand, μέλους τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ὅστις ἐν Παρισίοις θεωρεῖται γνώμων καὶ κανὼν περὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἐκεῖ ἐν σελίδι 96 εὔρον κατακεχωρισμένον ἐν θεωρή-

ματι μάλιστα διπλᾶς ἔχοντι ἀποδείξεις, ἔτι σοὶ εἶπον ἐγὼ, ὅτι χρέζει ἀποδείξεως. Ἀντιγράφω δ' ἐνταῦθα αὐτὸ Γαλλιστὶ πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἐκ μεταρράσεως διαστροφῆς, καὶ προστίθηναι ταπεινῶς, ὅτι ἐπιθυμῶ νὰ παραλογίζωμαι, εἰ δυνατόν, μετὰ τοῦ Βερτρᾶν, ἢ νὰ ὀρθοφρονῶ μετὰ τοῦ Ζωχιοῦ.

148. Théorème 1. une fraction est égale au quotient de la division de son numérateur par son dénominateur.

Par exemple $\frac{15}{7}$ est le septième de 15: le septième de 15 contient, en effet, le septième de chacune des quinze unités qui composent 15, c'est à dire, 15 fois $\frac{1}{7}$ ou $\frac{15}{7}$.

On peut encore prouver ce théorème de la manière suivante : on a

$$15 \times 7 = 7 \times 15$$

C'est à dire que 15 unités répétées 7 fois donnent le même produit que 7 unités répétées 15 fois. Si donc on prend pour unité $\frac{1}{7}$ (et on le peut, puisque l'unité est une grandeur complètement arbitraire), on voit que 15 septièmes répétés 7 fois donnent le même produit que 7 septièmes ou 1, répétés 15 fois, c'est à dire que 15 septièmes répétés sept fois donnent pour produit 15, et que par conséquent, 15 septièmes sont le septième de 15.

149. Le théorème précédent peut s'énoncer d'une autre manière.

Si l'on multiplie une fraction par son dénominateur, on obtient pour produit le numérateur.

Dire, en effet que $\frac{15}{7}$ est le septième de 15, c'est dire que $\frac{15}{7}$ répété sept fois donne pour produit 15.

Ὁμολογῶ, ὅτι παραδεχόμενός τις ταῦτα ὡς ἀληθείας ἀνταποδείκτου; ἀπαλλάττεται παντὸς κόπου, ἀλλὰ τότε τίς ἢ γρῆσι τῶν λοιπῶν ἀποδείξεων ἐπὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν κλασμάτων, ὅταν αὗται στηρίζονται ἐπὶ ἀρχῆς ἀναποδείκτου; Εἰπέ τότε, ὅτι γράσεις ἀριθμητικὴν πρακτικὴν ἀνευ λόγων,

καὶ οὐχὶ λογικὴν. Ἄλλ' ὑποθεθείσθω, ὅτι ἐγὼ παράλογόν τι ἐξητούμην, πῶς διὰ λόγων δὲν μοὶ ἀπεδείκνυες τοῦτο, ἀλλὰ δι' ὕβρεων, ἀποκαλῶν με γωνιοβόμβυκα (ὡς ἐν γωνία βομβου-
τα, ἐμὲ τὸν διὰ κεφαλαιωδῶν γραμμάτων εἰς ὅ,τι ἐτύπωσα ὑπογεγραμμένον), καὶ ὅσα ἄλλα εἰς τὸ λεξικόν σου ἔχεις, φαί-
νεται, κατατεταγμένα, ἵνα τὰ μεταχειρίζηται ὡς ὄπλα ἀ-
μύνης, ἀντὶ τῶν ἀκαταμαχῆτων ὄπλων τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ
τῶν εὐκρινῶν ἀποδείξεων;

Ἐν δὲ τῇ πολλαπλασιασμῶ τῶν ἀκεραίων (σελ. 29) λέ-
γει, ὅτι ὁ πολλαπλασιασμός εἶναι ἀπλῆ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ
ἀριθμοῦ ἐπανάληψις· ἐνῶ δ' οὐδαμοῦ ἐπεκτείνει οὐδὲ τροπο-
λογεῖ τὸν ὀρισμὸν τοῦτον, ἔρχεται ἀμέσως εἰς τὸν πολλαπλα-
σιασμὸν τῶν δεκαδικῶν, καὶ φέρει παράδειγμα $23,456 \times 7,89$,
καὶ ἐξηγεῖ πῶς γίνεται ἡ πράξις· ἀλλ' ἂν ἐπέλθῃ εἰς τὸν νοῦν
τοῦ μαθητοῦ νὰ ἐξετάσῃ ποσάκις πρέπει νὰ προσθήσῃ τὸν
πολλαπλασιαστῆν, ἂν ζητήσῃ νὰ εὕρῃ τὸ γινόμενον διὰ τῆς
προσθέσεως, εἰς ποῖον μέρος τῆς ἀριθμητικῆς σου θέλει ἀπαν-
τήσῃ τὴν λύσιν; ἢ ἂν σ' ἐρωτήσῃ τί σημαίνει ὁ τοιοῦτος
πολλαπλασιασμός, καὶ διατί δὲν γίνεται περὶ τῆς ἐνοίας αὐ-
τοῦ λόγος; τί θέλεις ἀπαντήσῃ; ὅσον δὲ μικρόν καὶ ἂν φαί-
νηται τοῦτο, εἶναι ἀναντιρρήτως ἀπόδειξις, ὅτι εἶναι εὐκο-
λον νὰ γράφῃς, Ζωχίε, μαθηματικὰ συγγράμματα, ἀλλὰ νὰ τη-
ρήσῃς τὴν ἐν αὐτοῖς ἀναγκαίαν μέθοδον καὶ λογικὴν συνά-
φειαν, ἐν μηδενὶ πλεονάζων μηδ' ἑλλείπων τοῦτο δυσχερέ-
στατόν σοί ἐστίν.

Ἐν δὲ σελίδι 76 πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἀπλουτέρου πολλῶν
παρονομαστῶν πολλαπλασίου λέγει· «Ἀνάλυτον τοὺς παρο-
νομαστὰς εἰς τὰ στοιχεῖά των, ἦτοι εἰς τοὺς παράγοντας αὐ-
τῶν τοὺς πρώτους»· οὐδαμοῦ δὲ τῆς ἀριθμητικῆς του περιέ-
χεται πῶς εὐρίσκονται αὐτοὶ οἱ παράγοντες οἱ πρώτοι. Μὴ
νομίση δέ τις, ὅτι ἔχει ἡ ψυχὴ ἐκάστου κεκτημένας ταύτας
τάς γνώσεις καὶ χρῆζει μόνον ἀναμνήσεως; οὐχὶ τῇ ἀληθείᾳ.
Ἄλλ' ἀπαιτεῖται πρῶτον νὰ γινώσκῃ τὸν τρόπον τοῦ προσδιο-

ρίζειν, τίνες εἰσὶν οἱ πρῶτοι ἀριθμοὶ, ὅτι περ καλεῖται καὶ κόσκινον τοῦ Ἐρατοσθένους, δεύτερον δὲ τὸν τοῦ ἀναλυεῖν δεδομένον ἀριθμὸν εἰς τοὺς πρῶτους αὐτοῦ παράγοντας, περὶ οὗ βήτως ποιεῖ λόγον ὁ Λακροά ἐν § 162 τῆς 141 σελίδος, καὶ τούτων προεγνωσμένων δύναται ὁ μαθητὴς νὰ εὑρῇ τὸ ἀπλούστατον πολλαπλάσιον πολλῶν παρονομαστῶν.

Μοὶ λέγεις προσέτι, ὅτι σὲ ἐλέγχω διὰ τὴν χρῆσιν τῶν παραδειγμάτων, ὡς ἂν ἐγὼ δὲν θέλω τὰ παραδείγματα· καὶ ὑποθεῖς ἀντίπαλον φανταστικὸν σκιαμαχεῖς, ὡς ἀληθῆς Δονκισιώτης μὲ τοὺς ἀσκούς τοῦ ξενοδοχείου, καὶ τοὺς μύλους, καὶ τὰ πρόβατα, καταρρίπτων ἐπ' ἐμοῦ χωρία τοῦ Πλάτωνος καὶ πάσης τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ ἀληθῶς δὲν μὲ ἐνόησας, Ζωχιέ μου, ἢ ὑποκρίνεται καὶ σοφίζεσαι· διότι ἐγὼ συνέσησα μάλιστα οὐχὶ μόνον τὴν ἐπὶ παραδειγμάτων οἰωνόδηποτε ἐφαρμογὴν τῶν ὄρισμῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν μαθηματικῶν κανόνων ἐπὶ προβλημάτων τὴν ἐξάσκησιν, σὲ κατακρίνω ἕμως, ὅτι διὰ παραδειγμάτων ἀσαφεστάτων, ἀκαταλήπτων, καὶ ἀκαταλληλοτάτων, προσπαθεῖς νὰ ἐξηγήσης τοὺς ὄρισμούς, ἐνῶ εἶχες, μεθοδικώτατε, ἀπλούστατα ἄλλα παραδείγματα· καὶ λάβε τὴν περὶ τούτων ἀπόδειξιν ἀμέσως. Ἐρωτᾷς π. χ. « Ἄλλὰ τί νι τρέπω ὀρίζονται τὰ ποσά ; » καὶ ἀπαντᾷς παραχρῆμα μόνος· « Ἡ σελήνη ἀνατέλλουσα φαίνεται μεγάλη, μεσουρανοῦσα δὲ φαίνεται μικρά ». Ἡ δὲ δύνασι νὰ εἴπῃς ἀπλούστατα, τὸ μῆκος π. χ. εἶναι ποσόν, διότι ἔχομεν μεγαλιέτερα καὶ μικρότερα μήκη, καὶ προσδιορίζεται διὰ τῆς ἐκλογῆς ὀρισμένου μήκους ὡς μονάδος· καὶ αὐτὸ τὸ παράδειγμα δὲν ἔχει τι καπηλικὸν μοὶ φαίνεται· ἀλλ' ἄς ἴδωμεν τὸ σὸν παράδειγμα ποῖα καὶ πόσα ἐλαττώματα ἔχει.

Πρῶτον στηρίζεται εἰς ὀπτικὴν ἀπάτην, καὶ ἡ ἐννοία, ἣτις θέλει ἐπέλθει εἰς τὸν παιδα εἶναι, ὅτι ἡ μὲν σελήνη ἐν πανσελήνῳ νυκτὶ π. χ. ἀπὸ τῆς ἐπιτολῆς αὐτῆς μέχρι τῆς δύσεως εἶναι ἡ αὐτὴ, πῶς λοιπὸν εἶναι μεγαλιέτερα εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ μικρότερα εἰς τὸ μεσουράνημα ; εἰ δὲ τοῦτο

πραγματικῶς δὲν γίνεται καὶ φαίνεται μόνον, διατι τὸ ψευδὲς φαινόμενον νὰ ἦναι ἀπόδειξις, ὅτι ἡ σελήνη εἶναι ποσόν· τί ἀτυχές, ἔνα μὴ εἶπω αὐτὸ ὑπερθετικῶς, παράδειγμα; Καὶ ἂν ὁ μαθητὴς ἐρωτήσῃ τὸν καθηγητὴν, καὶ διατι ἡ σελήνη ἐπιτέλλουσα φαίνεται μεγάλη, μετουρανοῦτα δὲ φαίνεται μικρά; (καὶ ἐρωτῶσι τὰ διαβολάκια, διότι εἶναι περιεργότατα) ὀφείλει ὁ φιλότιμος καθηγητὴς ν' ἀρήσῃ τὴν ἀριθμητικὴν καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ὀπτικὴν, (κατὰ πόσον δὲ ἡ μετάβασις αὐτὴ εἶναι εὐχερὲς ἐνοσεῖ ἕκαστος), καὶ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ ἀντικείμενα ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς ἀποστάσεως, ἐν ᾗ εὐρίσκονται, φαίνονται μικρότερα· π. χ. Ἐὰν ἦναι τις εἰς τὸ

E   A   Z

ἄνω σημείον τοῦ σιδηροδρόμου, καὶ βλέπῃ πρὸς τὸ B, θέλει νομίσει, ὅτι αἱ σιδηραὶ βῆσοι EΓ καὶ ΖΔ, ἐφ' ὧν αἱ ἀμαξὶ κινῶνται, δὲν εἶναι παράλληλοι, ἀλλὰ συγκλίνουσαι πρὸς τὸ B· διότι ἡ πλευρὰ ΓΔ ὡς ἐκ τῆς ἀποστάσεως θέλει φαῖναι μικρότερα τῆς EZ. Ἐὰν δὲ ὑπάγῃ μὲ τὸ γαῖδουράκι του, ὡς ἐπήγαινα ἐγὼ ἐν Αἰγύπτῳ, εἰς τὸ σημεῖον B, καὶ ἴδῃ πρὸς τὸ A, τότε τὰνάπαλι αἱ γραμμὴ EΓ καὶ ΖΔ φαίνονται συγκλίνουσαι πρὸς τὸ A. Διὰ δὲ τὸν λόγον τοῦτον τὰ οὐράνια σώματα, εἰς μεγίστας ἀποστάσεις ἀφ' ἡμῶν κείμενα, φαίνονται ἐλαχίστου μεγέθους, ἐνῶ εἶναι παμμέγιστα. Ἀλλὰ πρῶτον ὁ ἄνθρωπος βλέπων τι μακρὰν αὐτοῦ, τόσῳ μεγαλειτέρας διαστάσεις εἰς αὐτὸ ἀποδίδωσιν, ὅση μακρότερα τὸ φαντάζεται· ἐπειδὴ δὲ ἡ ὀριζόντιος ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασις τοῦ οὐρανοῦ φαίνεται μεγαλειτέρα τῆς καθέτου, ἐν τῷ ὀρίζοντι οὕταν τὴν σελήνην προικίζομεν μὲ μείζονας διαστάσεις ἢ ἐν τῷ Zenith. Ἡ

ὀριζόντιος ἀπόστασις τοῦ οὐρανοῦ φαίνεται μεγαλειτέρα, διότι γίνεται σύγκρισις πρὸς τὰ περίεργα γήινα σώματα, ὧν γι-

νώσκειται ἢ ἀπόστασις καὶ τὸ μέγεθος· ἐν δὲ τῷ κατακορύφῳ σημείῳ οὐδείς γήινος ὄρος συγκρίσεως ὑπάρχει. Δεύτερος δὲ λόγος εἶναι, διότι ὅσον σῶμά τι εἶναι λευκότερον καὶ φωτεινότερον, τόσον πλησιέστερον φαίνεται, ἔστω δ' ἀμακρύτερον, τόσον ἀπώτερον· ἡ δὲ σελήνη, ἀπὸ τοῦ γέροντος Ὑμηττοῦ φ. ε. ἰλαρῶς καὶ γαληνιαίως προβαίνουσα, ὡς νύμφη ἐκ τῶν λουτρῶν, φαίνεται ἐρυθρὰ μᾶλλον ἢ ἀργυρᾶ, διότι τὸ στρώμα τῆς ἀτμοσφαιρας, δι' οὗ τὰς ἀκτῖνας αὐτῆς δεχόμεθα εἶναι παχύτερον, ὀμιχλῶδες, καὶ πληρὲς ἀτμῶν, ἐν δὲ τῷ κατακορύφῳ, μικροτέρου ὄντος τοῦ πάχους τῆς ἀτμοσφαιρας, δι' οὗ αἱ ἀκτῖνες τῆς σελήνης διέρχονται μέχρις ἡμῶν, καὶ ἐπομένως ὀλιγωτέρους ἀτμοὺς περιέχοντος, ἡ σελήνη φαίνεται ἀργυρᾶ καὶ καθαρὰ, διὸ καὶ πλησιέστερα καὶ ἐπομένως μικροτέρα. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐννοήσῃ πρῶτον ὁ μαθητὴς πάντα ταῦτα, ἵνα καταλάβῃ τὸ περὶ ποσοῦ παράδειγμα. Διὰ τὸ ἀκατάλληλον λοιπὸν ἐγὼ τῶν παραδειγμάτων σ' ἐξήλεξα, οὐχὶ διότι ἕφρες παραδείγματα, καὶ ἀποῦ τὰ παρεθήκα ἐν τῇ ἐπίκρισι μου, ῥητῶς ἐπήνεγκον· «εἶναι λοιπὸν ἐρωτώμεν κατάλληλα τοιαῦτα παραδείγματα εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ ποσοῦ;» ἄλλ' ἀληθῶς εἰς τὴν ἐπίκρισιν δὲν ἀνέπτυξα ταῦτα, ἐξέθηκα μόνον τὰ πράγματα καὶ τὰ ἀφῆκα εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου, καὶ διὰ τοῦτο μ' ἐπλήρωσας ὕβρεων ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ποδῶν.

Ἐσαύτως ἀκαταλληλότατον καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἀτέλειαν ὑπαγόμενον εἶναι καὶ τὸ κατωτέρω παράδειγμα· «Ὀὕτω καὶ πῶ λαμπρότατος φανὸς ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ σάκκου τριχίνου εἶδος ἔχει· ἐν μέσῃ δὲ νυκτὶ φεγγεβολοῦσι καὶ τῆς ἡγαλῆς οἱ ὀφθαλμοί»· καὶ τὸ «πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης». Δὲν κατέκρινα δὲ οὔτε τὴν ἐκ τῆς ἁγίας γραφῆς παράληψιν παραδειγμάτων, ἀλλὰ τὸ ἀκατανόητον τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῶν ἐν τῷ εἰς ἐξήγησιν προκειμένῳ. Ἀληθῶς δὲ μοι εἶπέ τις, ὅτι σὺ ἐξ Ἑβραίων ἔλκων τὸ γένος, ὡς ὁ πολὺς ἔχει λόγος, καὶ ὡς σαφέ-

κερον μαρτυρεῖ δ' Ἰουδαϊκός τοῦ προσώπου σου τύπος, καὶ τοῦ χαρακτῆρος τὸ κακεντρέχες, τὸ φιλέκδικον, τὸ ἐπίβουλον, καὶ τὸ ἄγνωμον, ἐφέλικται πρὸς πᾶν Ἰουδαίζον, καὶ διὰ τοῦτο πολὺ περὶ τὴν παλαιὰν ἐνέκυψτε, καὶ ἐξ αὐτῆς πλῆθος ῥητῶν ἀεὶ ἀναρέρεις· ἀλλ' ἐγὼ δὲν παραδέχομαι τοιαύτας ἀναποδείκτους προτάσεις, διὸ πρὸς τὸ ἀσφαλέστερον σοὶ λέγω ἐκεῖ, ὅτι ἐπιθυμῶ νὰ μοὶ εἴπῃς « κατὰ ποίαν παράδοξον σύζευξιν νιδεῶν σοὶ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν τὸ ἀνωτέρω ῥητὸν τῆς Γραφῆς; » καὶ σὺ μοὶ ἀπαντᾷς, ὅτι σὲ μέμφομαι, διότι τὸ ἔλαθες ἐκ τῆς Γραφῆς, πῶς δὲν εἶπας, καὶ ὅτι περιφρονῶ τὰς Γραφάς, καὶ ὅτι εἶμαι ἄθεος· καὶ ταῦτα ἀκόμη ἠδυνάμην παρὰ σοῦ ν' ἀκούσω, καὶ ἐγὼ πάντοτε λέγω, Θεέ μου γλύτονέ με ἀπὸ τὰ χειρότερα. Πρακτικῶς καὶ τὸ παράδειγμα τῆς διὰ τοῦ περιφράγματος ἀπαριθμήσεως τοῦ στρατοῦ τοῦ Εἰρέξου ἀνέφερον ὡς μὴ πρόσφορον, καίτοι πρὸς τὰ συμμετρικὰ ποσὰ σχετιζόμενον, ἀλλὰ περὶ τούτων δὲν εἶπόν τι, διότι δὲν εἶχόν τι νὰ παρατηρήσω, οὐδ' ὄφειλον ν' ἀντιγράψω ὅλην τὴν ἀριθμητικὴν τοῦ Ζωχίου, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀποκαλούμεθα ὑπ' αὐτοῦ ὄλοι οἱ μαθηματικοὶ κακοήεις, ἀπαίδευτοι, ἀναιδεῖς, καὶ ταλαίφεται δι' ἡμᾶς ἡ Ἑλλὰς πᾶσα.

Προσέτι δὲ καὶ τὸ παράδειγμα τὸ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀριθμήσεως, ὅπερ καὶ ἐν τῷ φυλλαδίῳ προσπαθεῖ νὰ υπερασπίσῃ, μένει πάντοτε πλημμελές· διότι λέγει (ἀριθμ. σελ. 8) · Ὁ ἄνθρωπος αὐτομάτως ἔμαθε τὸ ἀριθμεῖν « εἰς τὴν περιοδικὴν τῶν ἀστρῶν ἐπιφάνειαν ἀποβλέπων ». Διατί τάχα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι οἱ πρῶτόπλαστοι παρατηροῦντες τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐπιτέλλοντα ἄστρα ἔμαθον ν' ἀριθμῶσι, δὲν εἶχον πλησιέστερον τὰ δάκτυλά των, καὶ μετὰ ταῦτα τόσα ἄλλα διακεκριμένα ποσὰ, δένδρα, ζῶα, ψήφους, κυάμους κ. τ. λ.; καὶ καθόλου τί χρειάζεται αὕτη ἡ περὶ τῆς πρώτης ἀριθμήσεως παλαιολογία; Ὡς ὁμολογῶν δὲ τὸ ἄτοπον τῆς τῶν τοιούτων παραδειγμάτων καταχρήσεως, ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἀπέκοψε καὶ κατεχώρισεν αὐτὰ ἐν ὑποσημειώσει· ἀλλὰ συμβουλεύω σοὶ εἰλικρινῶς κύριε Ζωχιέ, εἴν ποτε ὁ θεὸς σὲ ἀξιώσῃ νὰ ἐκδώσῃ μετὰ τεταρτημέριον αἰῶνος, καὶ

δευτέρην τῆς ἀριθμητικῆς σου ἔκδοσιν, ὅπερ δυσκολεύομαι νὰ πιστεύσω, ἄρελε αὐτὰ παντάπασι καὶ ἀντικατάστησόν δι' ἀπλουστάτων καὶ κοινοτάτων παραδειγμάτων.

Καὶ μετὰ ταῦτα πάντα τολμᾶς, εὐλογημένη, νὰ γράφης, ὅτι συντάξας τὸ δοκίμιόν σου κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν τοῦ Λακροᾶ; ἔλαβον ἐπίτηδες τὴν 13ην ἔκδοσιν τοῦ 1813, ἣν ὑποθέτω, ὅτι ἔχεις καὶ σὺ, καὶ παρέβαλον. Ὁ μὲν Λακροᾶ τὰ πρὸ τῆς ἀριθμήσεως περιλαμβάνει εἰς δύο μόνον σελίδας, ἀπλουστάτα καὶ σαφέστατα ἐξηγῶν τοὺς πρώτους ὀρισμούς. Ὁ δὲ Ζωχιὸς ἔχει πεπληρωμένας ὀκτώ σελίδας διὰ μυρίων μωρολογιῶν, ὧν τινὰς κατέδειξα. Ἄντι δὲ νὰ σὲ φωτίτῃ ὁ διάβολος, Ζωχιέ μου, νὰ συντάξῃς ὁ ἴδιος ἀριθμητικὴν, δὲν σ' ἐφώτιζεν ὁ θεὸς νὰ μεταφράσῃς αὐτὴν ταύτην τοῦ Λακροᾶ τὴν ἀριθμητικὴν κατὰ γράμμα, καὶ νὰ μὴ εὐρεθῆς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συγκλώσῃς τὰ ἀσύγκλωστα, καὶ ν' ἀναμίξῃς ἀκεραίους καὶ κλάσματα εἰς ἓν φύραμα; ἐὰν τοῦτο ἐπραττες, ἤθελες ἔχει πρῶτον κέρδος τὴν ἀπουσίαν τῶν παραλογισμῶν, εἰς οὓς ὑπέπεσες, διότι ὁ Λακροᾶ τοιοῦτον πάθημα οὐδέποτε πάσχει· δεύτερον δ' ἐν τῷ αὐτῷ ὄγκῳ τοῦ βιβλίου ἦγον ἐν 146 σελίσιν (καὶ οὐχὶ 64 ὡς λέγεις) ἤθελες ἔχει ἀριθμητικὴν στοιχειώδη μὲν ἀλλὰ πλήρη. Τίς ὅμως σὲ ὤθησε νὰ ἔχῃς σχέσιν μὲ τὸν διάβολον, ὥστε νὰ σὲ φωτίζη οὗτος καὶ οὐχὶ ὁ θεός; ἐκείνον αἰτιῶ, καὶ ἂν δὲν εὕρῃς αὐτὸν ἀλλαγῶν, ζήτησον ἐν τῇ κεφαλῇ σου.

Διαβρῆγνυται προσέτι καὶ διὰ τὴν ἐπὶ τῇ παραλείψει τῶν συμμιγῶν ἀριθμῶν μομφήν. Καὶ ταύτην μὲν ἐγὼ εἶπον εἰς ἐξήγησιν τοῦ ἐπιτόμου τοῦ βιβλίου, καὶ κατεμέμφθην αὐτῆς διὰ τῶν ἐκεῖ συντόμως ἐξηγηθέντων λόγων, ἥδη δὲ φέρω εἰς ἀπόδειξιν τὴν κατάταξιν καὶ ἐξέτασιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἐπισημοτέρων μαθηματικῶν. Ὁ Βουρδὼν, τὸν ὁποῖον ἠκολούθει ὁ μηχανικός Καρανδηνός, ὁ διδάσκαλος τοῦ Ζωχιοῦ, καὶ ἀκολουθοῦμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ οἱ καθηγηταὶ τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς, ἔχει πληρεστάτην τὴν θεωρίαν τῶν συμμιγῶν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων μέτρων, ἀλλ' ὁ Ζωχιὸς, ἐνῶ κατακρίνει τὴν τσιαού-

την λεπτομέρειαν ἐπὶ τῶν συμμιγῶν, ἐξαιρεῖ πάσης κατηγορίας τοὺς διδάσκοντας ἀξιωματικούς· μήπως διότι δὲν ὑβρίζονται τόσον εὐκόλως οἱ στρατιωτικοί, γενναιοῦτατε πλωτάρχαι, καὶ οὐ μόνον κλάμος ἀλλὰ καὶ σπάθη τις ἐκεῖθεν ὑποχαίνει; Πιρατυχῶν μάλιστα πρὸ ἡμερῶν εἰς τὰς ἐξετάσεις τῶν ἐρέτος εἰπαχθησομένων μαθητῶν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν, παρετήρησα, ὅτι ὁ καθηγητὴς ἐξήτασε τοὺς πλείστους νέους ἐπὶ τῶν συμμιγῶν ἀριθμῶν, λίαν καλῶς ποιῶν διότι ἐκεῖ γίνεται συνδυασμὸς ποικίλος πασῶν τῶν πράξεων ἐπὶ τε ἀκεραίων καὶ κλασματικῶν. Καὶ διὰ τοῦτο θεωρεῖται ἡ θεωρία τῶν συμμιγῶν ὡς χρησιμωτάτη εἰς ἐξάσκησιν τῶν μαθητῶν ἐπὶ τοῦ λογιμοῦ. Οὕτω π. χ. ὁ ἐξησηκήμενος ἐπ' αὐτῶν μαθητῆς ἔχων νὰ πολλαπλασιάσῃ τὸν ἀριθμὸν $57493 \times \frac{1}{30}$ λαμβάνει τὸ ἥμισυ τοῦ πολλαπλασιαστέου καὶ τὸ δέκατον αὐτοῦ, καὶ προστιθεὶς ἀμφοτέρω ἔχει ἀμέσως τὸ γινόμενον, (ἐκ τούτων δὲ καὶ περὶ ταῦτα ἡ λογιστικὴ τέχνη καὶ μέθοδος)· ἐνῶ διὰ τοῦ κανόνος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν κλασμάτων πρέπει νὰ κάμῃ πολλαπλασιασμὸν ἐπὶ 18, καὶ διαίρεισιν διὰ τοῦ 30. Ἄλλ' ὁ Ζωχιὸς μ' ἐρωτᾷ, τίνα ἐφαρμογὴν ἔχουσιν οἱ συμμιγεῖς; Θέλω ὅμως νὰ σ' ἐρωτήσω καὶ ἐγὼ μίαν ἀπορίαν, κύριε Ζωχιέ· οὐ ὁμολογεῖς, ὅτι ἠκολούθησας τὸν Λακροά, οὗτος ὅμως ἔχει πλήρη τὴν θεωρίαν τῶν συμμιγῶν εἰς 28 σελίδας μετὰ τῆς ἐν τῷ πολλαπλασιασμῷ ἐξηγήσεως τῶν συμμέτρων μερῶν κτλ. κτλ., καὶ τὴν κατέταξεν ἐν τῇ ἀριθμητικῇ του εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ Γαλλία εἴχεν ἤδη παραδεχθῆ τὸ νέον δεκαδικὸν σύστημα, προλογίζων ὧδε· «Ἐπειδὴ τὸ δεκαδικὸν σύστημα δὲν εἶναι εἰσέτι παραδεγεμένον παρὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ διεδέχθη ἀρχαῖον σύστημα, δι' οὗ ἐξεφράζοντο πολλὰ ἀριθμητικὰ ἐξαγόμενα οὐσιώδη, ἔχομεν πολλὰκις ἀνάγκην νὰ παραβάλλωμεν πρὸς τὸ δεκαδικὸν μέτρον εἴτε τὰ ἀρχαῖα Γαλλικὰ μέτρα, εἴτε τὰ ξένα. Ὅθεν θέλω δεῖξει τὸν τρόπον τῆς τοιαύτης παραβολῆς». Ἀρῶ λοιπὸν σὺ ἀντιλέγεις διαβρῆδην πρὸς τὸν μέγαν μαθηματικόν

Γάλλον, πρὸς τὸν ὅποιον ἀποβλέπων λέγεις, ὅτι συνέταξας τὴν ἀριθμητικὴν σου, μετὰ τίνος εὐνασαι νὰ συμφωνήσης;

Ἄφρῦ δ' ἐπικούραζον τὴν θεωρίαν τῶν συμμιγῶν ἀριθμῶν οἱ Γάλλοι, οἵτινες εἶχον πληρέστατον δεκαδικὸν σύστημα πρὸ ἐξήκοντα ἐτῶν, τί πρέπει νὰ πράττωμεν ἡμεῖς, οἵτινες ἔχομεν ἐτι τὰ παλαιὰ σταθμὰ καὶ μέτρα, καὶ τηροῦμεν ἐμπορικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, καὶ τὴν Τουρκίαν, ἐνθα ἐπικρατεῖ τὸ σύστημα τῶν συμμιγῶν ἀριθμῶν; Τότῃν δὲ προτοχὴν ἔδωκεν ἐπ' αὐτῶν ὁ Λακρόά, ὡς ἐπεσύναψεν ἐν τέλει πίνακα ἐκ δέκα σελίδων περὶ μετατροπῆς τῶν ἀρχαίων μέτρων εἰς νέν, καὶ τὰνάπαλιν· διότι καὶ χρῆσιν πραγματικὴν ἂν δὲν λάβῃ ἀνάγκη ὁ μαθητὴς νὰ κάμῃ, χρησιμεύουσι πρὸς θαυμασίαν ἐξάσκησιν, καὶ κητῆσιν τῆς περὶ τοὺς λογισμοὺς ἀναγκαίως ἐξέως, ἣν σπανίως τις ἀπαντᾷ εἰς τοὺς θεωρητικοὺς ἀριθμητικοὺς τοῦ κυρίου Ζωχισῦ. Ἐγὼ δ' ἐπιθυμῶ νὰ ἐξαλειφθῶτιν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ὅλοι οἱ συμμιγεῖς ἀριθμοί· μετὰ δὲ μάλιστα τῶν παραδόξων εὐχῶν μου εἶναι καὶ αὕτη. Ἐπειδὴ τὰ ἀδύνατα παρ' ἀνθρώποις δυνατὰ ἐστί παρὰ τῷ Θεῷ, εἴχιτοῦμαι παρὰ τῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ νὰ ἔχωσι πάντες οἱ κάτοικοι τῆς γῆς μίαν γλῶσσαν, μίαν θρησκείαν, ἐν πολιτεύμα καὶ ὅμοια τὰ τούτω παρεπόμενα, ἐν οἷς καὶ τὰ αὐτὰ μέτρα καὶ σταθμὰ· ἀλλὰ μέχρι οὗ πραγματοποιηθῇ αὕτη ἡ εὐχή μου, ἄφρῦ Ζωχισῦ μου νὰ μανθάνωμεν γλώσσας, καὶ νὰ ἔχωμεν καὶ τὴν θεωρίαν τῶν συμμιγῶν ἀριθμῶν πλήρη, οἵτινες, ὡς λέγεις καὶ ὁ ἴδιος, θέλουσι μένει ἐν χρήσει μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων πρὸς παράστασιν τοῦ χρόνου καὶ τῆς περιφερείας τοῦ κύκλου.

Ἐπὶ δὲ τῆς παραλείψεως τῆς θεωρίας τῆς τετραγωνικῆς καὶ κυβικῆς ρίζης παρατήρησα ἐν τῇ ἐπικρίσει μου δύο τινὰ πρῶτον μὲν, ὅτι εἶναι ἀναβολὴ τῆς ἀνάγκης, ἀλλ' οὐχὶ ὑπεκφυγὴ αὐτῆς· δεύτερον δὲ καὶ οὐσιωδέστατον, ὅτι ἀφρῦ ἄσταξ παρέλιπε τὴν θεωρίαν αὐτῶν, δὲν ἔπρεπε νὰ κάμῃ χρῆσιν τετραγωνικῶν καὶ κυβικῶν ριζῶν, καὶ ἀποδείξεων μάλιστα

ἐπ' αὐτῶν· ἀλλ' αὐτὸς ἐν μὲν σελίδι 115 εἰς προσδιορισμὸν τῆς ἀγνώστου τῆς ἀναλογίας $16 \chi : : \chi : 4$ ἔχει $\chi^2 = 64$ καὶ $\chi = 8$, καὶ βέβαια εὐκόλως τοῦτο προσδιώρισεν, ἀλλ' ἂν ὁ μαθητὴς θελήσῃ νὰ κάμῃ ἐν ἄλλο παραδειγμα 57: $\chi : \chi : 63$, καὶ ζητήσῃ τὴν λύσιν τοῦ $\chi^2 = 3591$ καὶ $\chi = \sqrt{3591}$, πῶς θέλει τὴν εὑρεῖ; Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄτοπον νὰ περιλαμβάνονται ἐν διδακτικῷ βιβλίῳ ζητήματα, ὧν ἡ λύσις ἐξαρτᾶται ἐκ μελλουσῶν γνώσεων; ἢ ἂν προταθῇ εἰς τὸν μαθητὴν τὸ ἀκόλουθον πρόβλημα α πόσῃ πλευρᾷν πρέπει νὰ ἔχη τὸ τετραγώνον, τὸ ὁποῖον θέλει καλυφθῇ ὑπὸ πανίου ἔχοντος πῆχ. $1 \frac{7}{8}$ πλάτος καὶ 567 πῆχεων μῆκος » πῶς θέλει λύσει αὐτό; Ἄλλ' ὁ Ζωχιδὸς, ἐνῶ παρέλιπε τὴν θεωρίαν τῆς τετραγωνικῆς ρίζης, ἐν τῇ 121 σελίδι ἔχει καὶ ἀπόδειξιν περὶ τῆς ἐξαγωγῆς τῆς τετραγωνικῆς ρίζης τῶν κλασμάτων, ἣν καταχωρίζω ὁλόκληρον, ὅπως ἴδωσι πόσῃ μεθόδῳ μεσὸν εἶναι τὸ μικρὸν τοῦτο τῆς ἀριθμητικῆς τοῦ Ζωχιῦ δοκίμιον.

«Ὁχι δὲ μόνον αἱ δυνάμεις τῶν ὄρων πάσης γεωμετρικῆς ἀναλογίας ἀναλογίαν συνιστῶσιν, ἀλλὰ καὶ αἱ ρίζαι.

(Σημειωτέον δὲ, ὅτι τὸ θεώρημα τοῦτο καὶ μετὰ τὴν θεωρίαν τῶν ριζῶν εἶναι εἰς παῖδας δυσκαταληπτότατον, ἕνεκα τῶν ἀσυμμέτρων ποσοτήτων, περὶ ὧν ἴδιον λόγον ἐν χωριστῷ κεφαλαίῳ ποιεῖ ὁ Bertrand, ὡς εἴπομεν).

»Πρὸς ἀπόδειξιν τούτων λαμβάνω τὴν ἀναλογίαν ταύτην
 $9 : 36 :: 25 : 100$

»ἣτις γράφεται καὶ οὕτω· $\frac{9}{36} = \frac{25}{100}$. Τῶν δύο τούτων ἴσων κλασμάτων ἀναγκαίως αἱ ρίζαι εἶναι ἴσαι· εὐρίσκονται δὲ τῶν κλασμάτων αἱ ρίζαι, ἐξαγομένης τῆς ρίζης τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ρίζης τοῦ παρονομαστοῦ κατ' ἴδιαν· ἐξάγονται δὲ τοιοιουτρόπως αἱ ρίζαι, διότι καὶ αἱ δυνάμεις κατὰ τὸν αὐτὸν κατασκευάζονται τρόπον· κατασκευάζονται δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τῶν κλασμάτων αἱ δυνάμεις, διότι πᾶσα μὲν δύναμις γινόμενον εἶναι παραγόντων ἴσων, πᾶν δὲ κλασμάτων γινόμενον εὐρίσκεται, πολλαπλασιαζομένων καὶ

»τῶν ἀριθμητῶν κατ' ἰδίαν καὶ τῶν παρονομαστῶν κατ' ἰδίαν»
 »ἐξαγομένης λοιπὸν τῆς τετραγωνικῆς ρίζης ἀμφοτέρων τῶν
 »μελῶν τῆς ἀνωτέρω ἰσότητος, ἔχω

$$\sqrt{\frac{9}{36}} = \sqrt{\frac{25}{100}} \quad \eta \quad \frac{\sqrt{9}}{\sqrt{36}} = \frac{\sqrt{25}}{\sqrt{100}}$$

O. E. Δ. $\sqrt{9} : \sqrt{36} :: \sqrt{25} : \sqrt{100}$

»Ὅ,τι δὲ περὶ τῶν δευτέρων ριζῶν ἀπέδειξα δύναται ν' ἀπο-
 »δειχθῆ καὶ περὶ πάσης ἄλλης ρίζης». Ἐὰν μεθοδικὸν βιβλίον
 λέγηται ἐκείνο, τὸ ὁποῖον περιέχει ἀποδείξεις θεωρημάτων
 ἀναγομένων εἰς θεωρίας παραλειφθείσας, καὶ ἐκτελῆ αὐτὰς
 διὰ τοῦ παρὰ τῆ ρητορικῆ καλουμένου σχήματος τοῦ σωρεί-
 του, ἐγὼ μὰ τὴν ἀλήθειαν ἀγνωσῶ πλέον ποῖον δύναται νὰ ο-
 γομασθῆ ἀμέθοδον.

Ἐψεξα ὡσαύτως τὴν ἐντελῆ ἐξοβέλιν τῶν ἐπὶ συγκεκριμέ-
 νων ἀριθμῶν παραδειγμάτων, καὶ αὐτὸς ἀπαντᾷ διὰ χωρίων
 τοῦ Πλάτωνος, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ καταστήτῃ τὴν ἀριθμητι-
 κὴν του καπιλικήν, ἢ μὴ ἐννοῶν μετὰ ἢ σοφιστευόμενος· διό-
 τι, καθὼς εἰς τὴν ἀλγεβραν μετὰ τὴν θεωρίαν τῶν ἐξισώσεων
 προτείνονται προβλήματα πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ μαθητοῦ ἐπ' αὐ-
 τῶν, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἀριθμητικὴν μετὰ τὴν περὶ τῆς ἐκτε-
 λέσεως τῶν τεσσάρων πράξεων θεωρίαν ἀνάγκη νὰ προτα-
 θῶσι προβλήματα τινὰ ἀριθμητικὰ, ἵνα γυμνασθῆ ὁ μαθη-
 τὴς ἐπ' αὐτῶν, καὶ διακρίνῃ τίνων πράξιν ὀφείλει νὰ ἐκτε-
 λέσῃ, καὶ πρέπει μάλιστα νὰ δίδῃ λόγον, διατί θέλει κίμει
 πολλαπλασιασμὸν π. χ. ἢ διαίρεσιν κτλ. ἐπιστηριζόμενος
 εἰς τοὺς περὶ αὐτῶν ὀρισμοὺς τῆς ἀριθμητικῆς· τὰ δὲ προ-
 βλήματα, ἅς λάβῃ ὁ καθηγητὴς ἐκ τῆς ἀστρονομίας, ἐκ τῆς
 φυσικῆς, τῆς γεωγραφίας, καὶ ἐκ τῆς γραφῆς, ἢ ὅθεν ἄλλο-
 θεν θέλει, καὶ δὲν τρέχει κίνδυνον νὰ καταβιάσῃ παντάπα-
 σι τὴν ἀξίαν τῆς ἐπιστήμης. Ἄς ὑποθέσωμεν π. χ., ὅτι μετὰ
 τὴν πολλαπλασιασμὸν προτείνει εἰς τὸν μαθητὴν τὸ ἀκόλου-
 θον πρόβλημα « Ἐὰν ἄνθρωπός τις ἀπὸ τῆς στιγμαῆς, καθ' ἣν

ἐγενήθη ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὑπετεθῆ ἀθάνατος μέχρι τῆς σήμερον, καὶ ἐλεύθερος πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν, μήτε τρώγων, μήτε κοιμώμενος, ἀλλ' αἰεὶ ἐργαζομένων καὶ μηδὲν ἄλλο ἔργον ποιῶν, ἢ ἀριθμῶν τοὺς φυσικοὺς ἀριθμοὺς ἀπὸ τοῦ 1 καὶ ἐφεξῆς κατὰ σειρὰν ἄνευ οὐδεμιᾶς παραλείψεως, δαπανᾷ δὲ εἰς τὴν προφορὰν ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν κανονικῶς 1 δεύτερον λεπτόν, εἰς τίνα ἀριθμὸν ἤθελεν εἶσθαι φθασμένος μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1856 ἔτους;» οὐχὶ μόνον δὲν θέλει καταβιβάσει τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ τὸν μαθητὴν θέλει τέρψει, καὶ τὴν ὀξύνουσαν αὐτοῦ θέλει ἐξασκήσει, καὶ γύμνασμα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ προσφορώτατον θέλει δώσει. Ἀλλὰ σὺ διέρχεσαι πάσας τὰς πράξεις ἄνευ οὐδενὸς παραδείγματος, ὥστε εἴαν τις εἰς μαθητὴν σου προτεῖναι τι πρόβλημα, ἔστω καὶ ἀπλοῦστατον, ἀγνοῶν ἂν μέλλῃ νὰ προσδιορίσῃ ποίαν πρᾶξιν ἐφείλει νὰ ἐκτελέσῃ πρὸς λύσιν αὐτοῦ· καὶ ἐγὼ εἶδον πολλάκις μαθητὰς προσκόπτοντας εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς ἐκτελεσθησομένης πρὸς λύσιν ἀριθμητικοῦ προβλήματος πράξεως, καὶ πλεονάκις μὴ δυναμένους νὰ δώσωσιν εὐκρινῶς τὸν λόγον, διατί ἐκείνη ἡ πρᾶξις καὶ οὐχὶ ἄλλη πρέπει νὰ ἐκτελεσθῆ. Σὺ δὲ μοὶ φέρεις χωρία τοῦ Πλάτωνος, ὅτι δὲν πρέπει νὰ καταβιβάζηται ἡ ἐπιστήμη εἰς τὸν βροτὸν τῆς καπηλείας, ὡς ἂν ἐγὼ σοὶ ὠμίλουμαι περὶ καπηλικῶν προβλημάτων, ἢ ἂν ὁ Πλάτων ἔλεγε ταῦτα περὶ τῶν τῆς ἀριθμητικῆς παραδειγμάτων.

Ἀλλ' ἄς προβῶ καὶ εἰς τοῦτο; εἴαν μαθητοῦ τινος πατὴρ ἀγράμματος, πολλὰ ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ υἱοῦ δαπανήσας, ἀγοράσῃ ἀνθρώκων 37 καντάρια 36 ὀκάδας καὶ 370 δράμια πρὸς 7 δραχμὰς καὶ 35 λεπτά τὸ καντάρι, καὶ εἴπη πρὸς τὸν υἱὸν του νὰ τοῦ εὔρῃ τὴν τιμὴν τοῦ ὄλου, ἢ ἂν ἐδάνεισεν οὗτος ἄνευ συμπεφωνημένου τόκου φίλον τινὰ εἰς Ἀγγλίαν ἀπερχόμενον χιλίας δραχμὰς καὶ μετὰ 3 ἔτ. 5 μην. 17 ἡμ. λαμβάνῃ παρ' αὐτοῦ 47 ἡμ. 17 σελ. $\frac{7}{20}$, καὶ ἐπιθυμῇ νὰ μάθῃ κατὰ τί ἐπιτόκιον ὑπελόγησεν ὁ φίλος

τὰ χρήματα, σοὶ φαίνεται καλὸν νὰ τῷ ἀπαντήσῃ ὁ υἱός, « ἐγὼ συμμιγείς ἀριθμούς δὲν ἐσπούδασα, διότι ὁ Πλάτων τοὺς ὀνόμασεν ἀνελευθέρους καὶ βαναύσους, οὐδ' ἀσχολοῦμαι εἰς λύσιν τοιούτων προβλημάτων, διότι ταῦτα εἶναι καπηλικὰ, καὶ ὁ Πλάτων λέγει νὰ μὴ καταβιβάζωμεν τὴν ἐπιστήμην εἰς τὴν καπηλείαν· τὸ δὲ περὶ συμμιγῶν ἀριθμῶν ζήτημα εἶναι ὅλως μπακαλικόν, ὡς λέγει ὁ Ζωχιός.» Ἀλλοίμονον εἰς τὸν Πλάτωνα εἰάν πέρῃ εἰς χεῖρας ὁμοίας μετὰς τοῦ Ζωχιοῦ, δύνανται νὰ παραστήσωσι τὸν μέγαν φιλόσοφον, ὡς τὸν παρολογώτατον τῶν ἀνθρώπων· τοιαύτην τοῦλάχιστον κρίσιν θέλει σχηματίζει περὶ αὐτοῦ ὁ ἀγράμματος ἐκεῖνος πατήρ. Τὸ βέβαιον ὁμῶς εἶναι, ὅτι ὁ μαθητῆς, ἂν δὲν ἐδιδάχθη πῶς λύονται παραδείγματα συμμιγῶν ἀριθμῶν, ἢ δὲν θέλει δυναθῆ νὰ λύσῃ τὰ ἀνωτέρω προβλήματα, ἢ θέλει κάμει τὸν ἀνθρωποκόπων ἀμαξηλάτην, ὅστις διὰ τοῦ νοῦς του ἔχει προχειροτάτην τὴν λύσιν, νὰ βαρυνθῆ περιμένων αὐτὴν παρὰ τοῦ μαθητοῦ τοῦ κυρίου Ζωχιοῦ, τὸν δὲ πατέρα νὰ χολώσῃ κατὰ τῆς ἀμαθείας τοῦ υἱοῦ, καὶ νὰ ξυλοφορτώσῃ αὐτόν, ἐνῶ τοῦτο ὀφείλετο εἰς τὸν διδάσκαλον.

Δὲν καταβιβάζεται δὲ ἡ ἐπιστήμη διὰ τῶν παραδειγμάτων καὶ τῶν ἐφαρμογῶν, ἀλλ' ἀπεναντίας ἔχει καύχημα πᾶσαν νέαν ἐφαρμογὴν εἰς τὰς τέχνας, πᾶσαν νέαν ἀνακάλυψιν, στηριζομένην εἰς μαθηματικὴν ἀλήθειαν προευρημένην. Τί εἶναι ἡ θεωρία τῆς μαθηματικῆς ἀνευ τῶν ἐφαρμογῶν αὐτῆς; ἀκόνη μὲν ἀληθῶς τοῦ νοῦς, καὶ εὐάρεστον καὶ τερπνὸν αὐτοῦ ἐνασχόλημα, καθορῶντος τὴν ἀλληλένδετον τῶν ἀληθειῶν ἀλληλουχίαν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν μεταβίβασιν, ἀλλὰ ἡ ἐξ αὐτῆς εὐαρέστησις καὶ χρησιμότης δύναται νὰ παραβληθῆ πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν τεχνῶν ὠφέλειαν, τὴν πηγάζουσιν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀληθειῶν αὐτῆς; Ἡ μηχανικὴ, ἡ ὑδραυλικὴ, ἡ ὁδοποιεῖα, ἡ γεφυροποιεῖα, ἡ μεταλλουργία κ.τ.λ. αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μαθηματικῶν εἰς τὰς τέχνας, αὗται ἐμεγά-

λυαν τὰ ἔθνη καὶ ἀναδεικνύουσι τὴν ἀξίαν τῶν μαθηματικῶν. Ὁ θαυματουργὸς ἀτμὸς ὁ τόσοσ ἐκπληκτικῶς τὴν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν συγκοινωνίαν διευκολύνας, καὶ τοῖς ἀνθρώποις μεγίστην δύναμιν παρέχων, ὁ ἠλεκτρικὸς τηλεγράφος, ὁ τὰς ἀποστάσεις καθελὼν, εἶναι ἐφαρμογαὶ ἀπλοστάτων μαθηματικοφυσικῶν ἀληθειῶν. Σὺ λοιπὸν ἤθελες νὰ μὴ ὑπάρχωσιν οὔτε ἀτμοκίνητοι μηχαναὶ, οὔτε τηλεγράφος ἠλεκτρικὸς, ἵνα μὴ καταβιβασθῇ ἡ ἐπιστήμη εἰς θανατοῦς γίαις; Καὶ δὲν ἔχω ἀνάγκην ἄλλου μάρτυρος πρὸς ἀπόδειξιν τῶν παραλογισμῶν σου, διότι καὶ σὺ αὐτὸς ὡς ἐπιλαθόμενος, ὄσων ἐν ταῖς σημειώσεσι τῆς 12 καὶ 13 σελίδος ἔγραψας, λέγεις ἐν τῇ 46 στίχ. 19. «δὲν περιορίζουσιν (οἱ ἄνθρωποι) ὅμως τὴν σπουδὴν τῶν μαθηματικῶν εἰς μόνων ὕτων ἀφηρημένων τύπων τὴν κενὴν καὶ νεκρὰν ἔρευναν, ἀλλὰ τῶν οὐρανίων ἀψίδων δι' αὐτῶν ἐπιβαίνουσιν, ἢ πρὸς ἄμυναν, ἢ δόξαν ἢ εὐδαιμονίαν τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος καὶ αὐτὰ μεταχειρίζονται. Κυρίως δὲ τῆς μαθηματικῆς ἡ ἀξία συνίσταται εἰς τὴν ἀνάγκην, ἣν ὅλαι σχεδὸν αἱ λοιπαὶ ἐπιστῆμαι ἔχουσι τῆς γνώσεως αὐτῆς».

Τοιοῦτων δ' ἀντιφάσεων γέμει ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὸ φυλλάδιον τοῦ κυρίου Ζωχιῦ· ἰδοὺ δὲ καὶ ἐν ἑτερον παρακείμενον παράδειγμα· ἐγὼ ἐν τῇ ἐπικρίσει μου ἀφορμὴν λαβὼν ἀπὸ τῆς φράσεως τοῦ Ζωχιῦ ταύτης, «εἰάν τις μείνη ἐντεῦθεν τῆς τριγωνομετρίας, τί τὴν θέλει τὴν ἀλγεβραν, τί τὴν θέλει τὴν γεωμετρίαν», εἶπον, ὅτι ἡ σπουδὴ τῶν μαθηματικῶν συντείνει τὰ μέγιστα εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, λεπτόνουςα τὸν νοῦν, καὶ καθιστῶσα αὐτὸν ἱκανὸν ὀρθῶς συλλογίζεσθαι, καὶ ἐπιδεικτικὸν τῆς εὐχεροῦς πολλῶν ἄλλων γνώσεων καταλήψεως. Ὁ δὲ Ζωχιὸς ἐν μὲν τῇ 45 σελίδι στίχ. 19 λέγει «Ταῦτα δὲ τῆς μαθηματικῆς τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ λοιπὰ τῆς μαθηματικῆς μέρη δὲν διδάσκονται, καθὼς τινες λέγουσι, διὰ τὰ ἐγείρωσι καὶ ἀξιώσωσι τὴν κρίσιν τοῦ μαθητοῦ καὶ συνεθέσωσιν αὐτὸν εἰς τὸ ὑεθῶς

»σκέπτεσθαι» (1)· ἐν δὲ τῇ ἀμέσως ἐπομένῃ 47 σελίδι ἐν ἀρχῇ λέγει. «Τὰ μαθηματικά εἶναι, οὕτως εἶπεῖν, τὸ ἄρο-
»τρον, δι' οὗ τοῦ ἀνθρώπου ὁ νοῦς γεωργεῖται πρὸς ὑποδο-
»χὴν τῶν σπερμάτων πάσης γνώσεως καὶ πάσης σοφίας ἀν-
»θρωπίνης.» ὥστε ὁ Ζωχιὸς καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ ἀλλαχοῦ
«οὐτ' εἶναι οὔτε μὴ εἶναι οὐδὲν αὐτῶν δυνατὸν παρῴως νοῦ-
»σαι, οὐτ' ἀμφοτέρα, οὔτε οὐδέτερον», κατὰ τὸ τῶν παιδῶν
αἰνίγμα λέγων· «Ἄνθρωπος κ' οὐκ ἄνθρωπος, ἄνθρωπος δ' ὄ-
»μως, ὄρνιθα κ' οὐκ ὄρνιθα, ὄρνιθα δ' ὄμω, ἐπὶ ξύλου τε

(1) Ἡ ἀραιωθείσα φράσις ἐμπεριείχето ἀπαράλλακτος, ὡς τυχαίως ἐπληροφορήθη, ἐν τῇ γνωμοδοτήσῃ τῆς ἐπὶ τοῦ προγράμματος ἐπιτροπῆς τῇ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον σταλεῖσῃ. Τινὰς δ' ἐνοεῖ ὁ κύριος Ζωχιὸς ἐνταῦθα τὰ μέλη αὐτῆς. Ἀλλὰ πῶς ἔλαβε γῶσιν τῆς ἐκθέσεως ταύτης ὁ μὴ ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῆς ἐκπαιδεύσεως Κ. Γ. Ζωχιὸς, καὶ ἀντέγραψεν ἢ ἀπεμνημόνευσεν ὀλόκληρον φράσιν, τοῦτο δύναται νὰ ἐξηγήσῃ μόνον ὁ γενικός γραμματεὺς Κ. Δ. Μαυροκορδάτος· ἵνα δὲ μὴ προσφέρῃ τὴν συνήθη δικαιολογίαν τῆς παραδόξου συγκυρίας, ὑπομιμνήσκωμεν αὐτῷ τὴν συνέντευξιν λοχαγοῦ τινος τοῦ πυροβολικοῦ, ἀνδρὸς λίαν ἀξιόπιστου, γενναίου, καὶ ἐπιστήμονος, ὅστις ἐβρών παρὰ τῷ κυρίῳ Δ. Μαυροκορδάτῳ τὸν Γ. Ζωχιὸν συζητοῦντα μετ' αὐτοῦ τὸ σχέδιον τοῦ προγράμματος τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ ἀπρεπῶς ὑβρίζοντα ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ προϊσταμένου τοῦς τοῦτο συντάξαν-
τας καθηγητάς, δὲν εἰσῆλθε μὲν εἰς τὴν οὐσίαν τῆς συζητήσεως, ἀπίν-
τησε δὲ τόσον προσβλητικῶς κατὰ τοῦ Ζωχιοῦ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν
κατ' ἐρήμην προσβαλλομένων καθηγητῶν, ὥστε θλέπων δυσχεραίνον-
τά πως τὸν Καπετὰν Γεράσιμον, εἶπε λίαν ἠπίως καὶ εὐγενῶς τὰς
ἀκολούθους λέξεις «Εἴθε, νομίζω, ἀξιωματικὸς κύριε», ῥίπτων συνά-
μα πλάγιον βλέμμα ἐπὶ τῆς παρηρητημένης αὐτῷ σπάθης. Μετὰ δὲ
τὰς μαγευτικὰς ταύτας λέξεις «ἀκὴν ἐγένετο σιωπὴ» ὁ Ζωχιὸς· διότι
τί θέλει ἢ ἀλώπηξ εἰς τὴν ἀγορὰν, ὅπου θηρευτικὴ τυρῶκοις ὄζει.

Ἀλλὰ περιττὰ εἶναι τοιαῦται ὑπομνήσεις· ὁ Κ. Μαυροκορδάτος κα-
λῶς γινώσκει, ὅτι ὁ ἴδιος δὲν ἠδύνατο νὰ συντάξῃ τὸ πρόγραμμα τῶν
μαθηματικῶν, διότι Γαλλικὰ μὲν εἰδίδασκε πρὸς 40 δραχ. τὸν μῆνα
ιδιωτικῶς (ὡς καὶ ἐγὼ Ἑλληνικὰ πρὸς 60), μέχρι τῆς παραμονῆς τοῦ
πλουτοφόρου γάμου του, μαθηματικὰ ὄμω οὐδέποτε. Διὰ τοῦτο ὁ ὄ-

κ' οὐ ξύλου καθημένην, λίθω βαλὼν τε κ' οὐ λίθω διώλεσε (1). Παράδοξον δὲ πῶς δὲν ἔφερον εἰς ἀποστόμωσίν μου καὶ τόδε τὸ χωρίον τοῦ Πλάτωνος (Πλάτ. Ζ'. σελ. 526. γ.) «Τί δέ; »τόδε ἤδη ἐπεσκέψω, ὡς οἴτε φύσει λογιστικοί, εἰς πάντα »τὰ μαθήματα ὡς ἔπος εἰπεῖν ὀξεῖς φαίνονται; οἴτε βρα- »δεῖς, ἂν ἐν τούτῳ παιδευθῶσι καὶ γυμνάσωνται, κἂν μη- »δὲν ἄλλο ὠφελθῶσιν, ὅμως εἰς γε τὸ ὀξύτεροι αὐτοὶ αἰ- »τῶν γίνεσθαι πάντες ἐπιδιδόασιν.» ἢ τὸ ἕτερον περὶ τῆς γεωμετρίας (σελ. 527 α—ε καὶ ἐξῆς). «Τοῦ αἰι ὄντος ἡ »γεωμετρικὴ γνῶσις ἐστίν, ἀλλ' οὐ τοῦ ποτέ τι γιγνομένου »καὶ ἀπολλυμένου· ἔλκον ἄρα, ὃ γενναῖε, πρὸς ἀλήθειαν ἂν »εἶη, καὶ ἀπεργαστικὸν φιλοσόφου διανοίας, πρὸς τὸ ἄνω »σχεῖν, ἃ νῦν κάτω, οὐ δέον, ἔχομεν . . . ἴσμεν που »ὅτι τῷ ὄλῳ καὶ παντιδιοίσει ἡμμένος τε γεωμετρίας καὶ μή.» ἢ καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν Ἐπινομίδα, ἐν ἣ πρὸς ἄλλοις πολλοῖς λέγει. «Εἴπερ ἀριθμὸν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐξέλοιμεν, οὐκ ἂν ποτέ τι φρόνιμοι γενοίμεθα.» (Ἐπιν. σελ. 977. γ'). Ἐάν δὲ εἰς τόσον σαφῆ καὶ παρὰ πάντων ὁμολογούμενα ἀ- παιτητῆται καὶ ἑτέρα μαρτυρία, ἰδοὺ παρατίθημι τοῦ περι- φήμου Γάλλου Pascal τρία χωρία ὑποστηρίζοντα τὰ περὶ

πουργὸς συνέστησεν ἐπιτροπὴν· ὁ δὲ Κ. Μαυροκορδάτος, ἐνῶ ἠδύνατο μὲν, ἂν ἤθελε, νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς συζητήσεις αὐτῆς, δὲν ἔπραξε τοῦτο, ἀλλὰ μετὰ τὴν γνωμοδότησιν αὐτῆς ἔθεσεν ὕπισθεν αὐτοῦ τὸν Κ. Ζωγιὸν, καὶ συνέταξε παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς γνωμοδοτήσεως τῆς ἐπιτροπῆς, ἵνα οὕτω παραστήσῃ μὲν πρὸς τὸν ὑπουργὸν τὰ: εἰδικὰς αὐτοῦ γνώσεις ἐπὶ πάσης ὕλης, ἐκφοβίση δὲ τὴν ἐπιτροπὴν δι' ὑπουρ- γικοῦ ἐγγράφου πρὸς τροποποίησιν τοῦ προγράμματος κατὰ τὰς ἄλ- λοκότους ὁρέξεις τοῦ κυρίου Ζωγιῶ. Ταῦτα ὅμως καλεῖται οὐχὶ μὲν προδοσία τῆς ἐχεμυθείας τῆς ὑπηρεσίας, καὶ δολία αὐτῆς ἐνέργεια πρὸς ἐκμετάλλευσιν ἰδιωτικῶν συμφερόντων, ἀλλ' ἀναντιρρήτως περιφρόνη- σις τῆς ἐκλογῆς τῆς ἐπιτροπῆς, ἢ περ ὁ ὑπουργὸς ἐνεπιστάθῃ τὴν σύν- ταξιν τοῦ προγράμματος.

(1) Ὅρα σχόλια Πλάτωνος ἐκδ. στερ. σελ. 409—410, εἶθα καὶ ἢ λύσις τοῦ ἀνίγματος. Νυκτερίδα ὁ εὐ· οὔχος νάρθηκι κισθρεῖ.

γεωμετρίας λεχθέντα ὡς λίαν ὀρθῶς ἔχοντα, καὶ τοῦ Ἑλλη-
 νος Πρόκλου τὰς εἰς τὸ Α΄ βιβλίον τοῦ Εὐκλείδου περὶ μα-
 θηματικῶν καθόλου σκέψεις.— α. Je n'ai choisi cette
 science pour y arriver que parcequ'elle seule sait
 les véritables règles du raisonnement, et sans s'arrê-
 ter aux règles des syllogismes qui sont tellement
 naturelles qu'on ne peut les ignorer, s'arrête et se
 fonde sur la véritable méthode de conduire le rai-
 sonnement en toutes choses, que presque tout le monde
 ignore, et qu'il est si avantageux de savoir que nous
 voyons par expérience qu'entre esprits égaux et
 toutes choses pareilles, celui qui a de la géométrie l'
 emporte et acquiert une vigueur toute nouvelle.—
 β'. Je veux donc faire entendre ce que c'est démon-
 stration par l'exemple de celles de géométrie, qui est
 presque la seule des sciences humaines qui en produise
 d'infaillibles, par ce qu'elle seule observe la véritable
 méthode, au lieu que toutes les autres sont par une
 nécessité naturelle dans quelque sorte de confusion,
 que les seuls géomètres savent extrêmement connaître.
 (Pascal de l'esprit géométrique page 442, édition de
 Ernest Havet).— γ'. La méthode de ne point errer est
 recherchée de tout le monde. Les logiciens font pro-
 fession d'y conduire, les géomètres seuls y arrivent,
 et hors de leur science et de ce qui l'imite il n'y a
 point de véritables démonstrations (page 471).

« Τὸ ἔργον ἄρα τῆς ἐπιστήμης ταύτης (τῆς μαθηματικῆς),
 ὁποῖον δὴ τοῖ ἐστιν, ἐκ τοῦ ὀνόματος δηλοῦται, κινήτικόν
 τῆς νοήσεως, καὶ καθαρτικὸν τῆς διανοίας, καὶ ἐμφαντικὸν
 τῶν κατ' οὐσίαν ἡμῖν ὑπαρχόντων εἰδῶν, λήθης τε καὶ
 ἀγνοίας ἀφαιρετικὸν, ὃν ἀπὸ τῆς γενέσεως ἔχομεν, καὶ ἀ-
 πολυτικὸν τῶν ἐκ τῆς ἀλογίας δεσμῶν, κατὰ τὸν θεόν,
 ἀντὶ τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἔφορον, ὃς προάγει μὲν εἰς

»τὸ ἐμφανὲς τὰ νοερά δῶρα, πληροὶ δὲ πάντα τῶν θείων
»λόγων, κινεῖ δὲ τὰς ψυχὰς ἐπὶ νοῦν, καὶ ὡσπερ ἐκ κάρου
»βαθεὺς ἀνεγείρει.»

Ἡπατήθη δὲ ὁ Ζωχιὸς ἐν τῇ κρίσει αὐτοῦ, διότι ὑπέλαβεν,
ὅτι καὶ τὸ ἀντίθετον τῆς προτάσεως ὀρθόν ἐστιν, ἤγουν ὁ
μὴ σπουδάσας μαθηματικά ἀνεπίδεκτός ἐστι πάσης ἄλλης
γνώσεως· οὐδεὶς ὅμως τοῦτο λέγει· διότι δυνατὸν ἐστιν εὐ-
δοκιμῆσαι καὶ ἄνευ τῶν μαθηματικῶν περὶ ἄλλας τινὰς γνώ-
σεις, ἀλλὰ τὸ ζήτημα ἦν, ὅτι τὸ ὅλον καὶ παντὶ διοίσει ἡμ-
μένος τε γεωμετρίας καὶ μή.

Διεκωμώδησα προσέτι ἐν τῇ ἐπικρίσει μου, (διότι δὲν ἦτο
ἀξία σπουδαίας συζητήσεως), τὴν φράσιν τοῦ Κ. Ζωχιοῦ
«Καὶ τὸ κεφάλαιον εἶναι σωρὸς καὶ τὸ γινόμενον εἶναι σω-
»ρὸς· ἀλλὰ τὸ μὲν κεφάλαιον σωρὸς εἶναι ἀκανόνιστος, τὸ
»δὲ γινόμενον εἶναι σωρὸς κανονικός·» διότι ἐπὶ τῶν μαθη-
ματικῶν δὲν πρέπει νὰ γίνηται χρῆσις μεταφορῶν καὶ τρό-
πων τῶν λέξεων, ἀλλὰ νὰ ἐκφράζηται σαφῶς καὶ εὐκρινῶς
ἡ οὐσία τοῦ πράγματος· ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡδύνατο κάλ-
λιστα νὰ εἴπῃ· «Καὶ τὸ γινόμενον κεφάλαιον εἶναι· διαφέ-
»ρει δ' αὐτοῦ, καθότι ἐξ ἴσων προσθετέων ἀποτελεῖται»,
διὰ τοῦ ἡμίσεος τῶν λέξεων τὸ αὐτὸ δηλῶν πρᾶγμα, ἀλ-
λὰ σαφέστερον καὶ εὐκρινέστερον. Ὁ σωρὸς ὁ κανονικός
καὶ ὁ ἀκανόνιστος εἰς οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύει, εἰμὴ εἰς τὸ
νὰ σκοτίσῃ τὸν μαθητὴν, καὶ πολὺ φοβοῦμαι μήπως οὗτος
ιδῶν σωρὸν λίθων ἀτάκτως ἐπ' ἀλλήλων ἐπιτεσσωρευμένων,
καὶ σωρὸν σφαιρῶν τῶν πυροβόλων κατὰ πρόοδον ἐπιτε-
θειμένων, ὀνομάσῃ τὸν μὲν πρῶτον ἀκανόνιστον σωρὸν κε-
φάλαιον, τὸν δὲ δεύτερον κανονικὸν σωρὸν γινόμενον.
Καὶ ὅμως ὁ Ζωχιὸς ἐπιμένει, ὅτι καλῶς ποιῶν ἔχει γε-
γραμμένα ταῦτα εἰς τὴν ἀριθμητικὴν του, καὶ εἰς ἀπόδει-
ξιν φέρει ἀμέσως τὸν Ἡσίοδον, τὸν Πλούταρχον, καὶ τὸν
Θουκυδίδην, καὶ ἂν δύνασαι ἐντίλεξον.

Ἐψεξα δ' ἐν παρενθέσει καὶ τὴν ἐν τῇ ἀριθμητικῇ τοῦ Ζω-

χιοῦ παντελῆ ἔλλειψιν τῶν παραγράφων· διότι γινώσκω, ὅτι τὰ μαθηματικά ἀποτελοῦσι σειρὰν ἀλληλένδετον, καὶ ἐν αὐτοῖς τὰ ἐπόμενα ἐξαρτῶνται κρικωτῶς ἀπὸ τῶν ἡγουμένων· ἵνα δὲ τοῦτο δεικνύηται ἐν τοῖς βιβλίοις, γίνεται χρῆσις τῶν παραγράφων χρησιμευόντων πρὸς παραπομπάς. Ὁ κύριος Ζωγλιὸς ὁμοίως, καίτοι γινώσκων, ὡς λέγει, ὅτι οἱ παράγραφοι εἶναι σήμαντρα πρὸς παραπομπήν, ἐξωβέβησεν αὐτοῦς ριζιχθὸν καὶ οὐδεμίαν παραπομπὴν ἐποίησε, καὶ οὕτω κατέστησε τὸ δοκίμιόν του διάφορον καὶ μεθοδικώτερον τῶν ἄλλων (1).

Μέχρι τοῦδε οὐδὲν ἄλλο ἔπραξα, εἰμὴ ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἐπιχρίσεως ἡμυνάμην τὰ αὐτὰ σχεδόν, ὅσα καὶ ἐκεῖ, ἐπαναλαβῶν, μετὰ μείζονος ὅμοιως ἀναπτυξέως καὶ αἰτιολογίας, ἀπαντῶν συνάμα, πρὸς ὅσα ὁ κύριος Ζωγλιὸς ἐν τῷ φυλλαδίῳ αὐτοῦ κατὰ ταύτης παρελογίσαστο. Ἠδυνάμην δ' ἦδη νὰ περᾶνω ἐνταῦθα τὸν λόγον, ὡς περατωθέντος τοῦ ἔργου, ὃ ἐσκόπουν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων πολλὰ καὶ παρὰδοξα ὁ κύριος Ζωγλιὸς ἐγνωμάτευσεν, ἐπιλήψομαι μόνον τῶν σχεσίον τινα ἄμυσον πρὸς τὸ προκειμένον ἐχόντων ζητημάτων, ἵνα μὴ καὶ ἐν τούτοις ἔλαττον ἔχων ἀπέλθῃ τὰ δ' ὅλως ξένα τῆς ὑποθέσεως οὐδὲ θίξομαι τὸ παράπαν, ἐπειδὴ πρὸς κεφαλὴν ἐρίξουσιν πεισματωδῶς περὶ τῆς σημασίας τοῦ μηδενὸς καὶ τῆς μονάδος οὐ μόνον δυσχερεστάτη καὶ κοπώδης, ἀλλὰ καὶ ματαία καὶ περιττὴ πᾶσα τοιαύτη συζήτησις ἀποβαίνει.

(1) Ἐπιθυμία ἐπεθύμητα μετὰφορῶν Γαλλικῆν τῆς Ζωγλιῶου ἀριθμητικῆς γενέσθαι καὶ εἰς ὅψιν τῶν Γάλλων μαθηματικῶν ἐλθεῖν, ἵν' ἀκούσῃμι τίνα γνώμην οἱ σοφοὶ οὗτοι περὶ ταύτης ἐφοράσειαν, εἴτε ὡς δοκίμιόν ἀριθμητικῆς, εἴτε ὡς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν ἀριθμητικὴν ἀμφοτέρως γὰρ τὰς ἐπιγραφάς, τὴν μὲν ἐξωθεν, τὴν δ' ἔσωθεν φέρει, διάφορον δὲ τούτων τὸ περιεχόμενον, ὡς ἔμπροσθεν μὲν λέων, ὅπισθεν δὲ δράκων, μέση δὲ χίμαιρα αληθῶς ὄν. Ἐπιλέξω δὲ, ὅτι τοιαύτην ἐντύπωσιν παρέξει, ὥστε παραχρῆμα τὸ Ἀκαδημαϊκὸν διπλωμα αὐτῷ ἀποσταλήσεσθαι, δι' οὗ καὶ οὗτος, ὡς ἄλλος τις, δυνήσεται εἰς τὸ πανεπιστήμιον εἰσελθῆναι.

ΚΕΦΑΛ. Β΄.

Ἐπίφασις τῶν ἐκτὸς τοῦ προκειμένου προσαριθθέντων
ζητημάτων ἐν τῷ φυλλαδίῳ τοῦ Γ. Ζωηιοῦ.

Καὶ δὴ ἀρξώμεθα ἀπὸ τῶν περὶ τοῦ προγράμματος αὐτῶ
ειρημένων. Ἰστέον, ὅτι ἡ κυβέρνησις παρετήρησεν ἀνωμαλίαν
τινά εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐν τοῖς γυμνασίοις παραδι-
δομένων μαθηματικῶν· διότι ἐν Ἀθήναις μὲν καὶ ἐν Τριπό-
λει παρεδίδοτο τὸ σύστημα τῆς ἀριθμητικῆς καὶ ἀλγέβρας
τοῦ Βουρδῶνος, καὶ ἡ γεωμετρία καὶ τριγωνομετρία τοῦ Λε-
γένδρου, ὧν οἱ μαθηταὶ ἔχουσι μεταφράσεις τινὰς περιεχού-
σας ἑλλείψεις πολλὰς, εἰς τὰ μέρη ὅπου οἱ μεταφρασταὶ
ἠθέλησαν κακῶς ποιῶντες νὰ τροπολογήσωσι τὰ κείμενα
τῶν συγγραφέων· (ταύτας δὲ οἱ διδάσκοντες καθηγηταὶ καὶ
γινώσκουσι καὶ ἐξελέγχουσι πάσας, τοῖς πρωτοτύποις Γάλ-
λοις ἐπόμενοι)· ἐν Πάτραις δὲ ὁ ἀγαθὸς Γεράκης μετέφρασεν
ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὅλα τὰ μαθηματικά, ὅσα κατὰ τὸ διά-
στημα τῶν ὀλικῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν του παρεδόθη, καὶ
ταῦτα παραδίδωσιν αὐτὸς εἰς τοὺς μαθητὰς του· ὡσαύτως
ὁ μεγαλόνομος Φατσέας συνέταξεν ἰδίαν ἀριθμητικὴν ἀληθῶς
τῆς τοῦ Ζωηιοῦ ἀνωτέραν, ἐν Ναυπλίῳ δ' ὁ Κόνδης παρα-
δίδωσιν ἰδίαν γεωμετρίαν, θαῦμα ιδέσθαι· ἡ κυβέρνησις, λέ-
γω, ταῦτα πάντα ὑπὸ ὄψιν ἔχουσα, λίαν ὀρθῶς σκεφθεῖσα
περὶ τῶν διδακτέων μαθηματικῶν, ἀπεφάσισε νὰ ὀρισθῶσι
διὰ προγράμματος « ποῖα ἕκαστα τούτων, καὶ πόσα καὶ
ἠπότε μαθητέον, καὶ τί μετὰ τίνος καὶ τί χωρὶς τῶν ἄλλων,
ἡκαὶ πᾶσαν τὴν τούτων κρᾶσιν »· κατὰ δὲ τὸ πρόγραμμα
τοῦτο νὰ διαταχθῇ ὁμοίωμορφος ἡ παράδοσις τῶν μαθημα-
τικῶν διὰ τῆς συντάξεως τῶν κατ' αὐτὸ γραφισμένων κα-
ταλλήλων βιβλίων· πρὸς σύνταξιν δὲ τοῦ σχεδίου τοῦ προ-

γράμματος προσεκάλεσε τούς τακτικούς καθηγητάς τοῦ πανεπιστημίου κυρίους Φίλιππον Ἰωάννου, καί Ἰωάννην Παπαδάκην, καί τὸν ὑφηγητὴν τοῦ πανεπιστημίου καὶ καθηγητὴν τοῦ Β΄ γυμνασίου κύριον Β. Λάκωνα, ἔτι δὲ τὸν γυμνασιάρχην Κ. Ν. Χορτάκην, καί τὸν Κ. Δημήτριον Ἀντωνόπουλον ὑπολογαγὸν τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν, καὶ καθηγητὴν τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς. Ὁ δὲ Ζωχιὸς τί λέγει περὶ τούτου. «Τὸ πρόγραμμα ἀντικείμενον εἶναι νόμου, ἔργον δεῖναι τῆς πολιτείας, καὶ ὄχι τῶν κινώδων δικαίωμα. Καὶ »πραγματικῶς εἰς τὸν κόσμον τὸν πεφωτισμένον περὶ τοῦ »προγράμματος ἀποφαίνεται τὸ ἔθνος, ἢ πολιτεία.» Καὶ ἐνῶ τοιαῦτα ληρήματα λέγει καὶ γράφει, εἶχε καὶ τὴν τόλμαν νὰ ἐπιγράψῃ τὸ βιβλίον του «οἱ βιβλίου καὶ νοῦ δεόμενοι καθηγηταί.» ὁ τῷ ὄντι βιβλίου καὶ νοῦ δεόμενος· καὶ βιβλίον μὲν ἠθέλησε νὰ προμηθευθῇ καὶ ἔγραψε τὴν ἀριθμητικὴν του, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχεν, ὡς ἀπεδείξαμεν· νοῦς δ' οὐδαμοῦ πωλεῖται οὐδ' ἀγοράζεται. Διότι κύριε Ζωχιεῖ ἐν τοῖς ὀλίγοις, ὅσα ἀνωτέρω ἐκ τοῦ βιβλίου σου ἀντέγραψα, μυρίαί ὄσαι εἶναι αἱ παραλογίαι· προτείνεις, μοὶ φαίνεται, ὅτι ἔπρεπε νὰ συγκροτηθῇ ἔθνοςυνέλευσις, ἵν' ἀποφανθῇ περὶ τοῦ προγράμματος τῶν μαθηματικῶν. Δεδόσθω σοι δ' ὡς ὀρθὸν καὶ τοῦτο τὸ παραλήρημα, ἀλλὰ μετὰ τὴν συγκάλεισιν αὐτῆς καὶ τὴν ἐξέλεξιν, καὶ τὴν συνεδρίασιν, πρῶτον ἔργον ἤθελε πράξει αὕτη νὰ διορίσῃ ἐπιτροπὴν εἰδημόνων ἀνδρῶν πρὸς σύνταξιν αὐτοῦ, ἢ δὲ ἐπιτροπὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σύγκηται ἐξ ἄλλων, ἢ ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ ἤδη ἐκλεχθέντων, διότι οὐδεὶς διαμφισβητεῖ πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν τὸ κατάλληλον τῆς ἐκλογῆς, πλὴν σοῦ τοῦ ἀποκαλοῦντος αὐτοὺς κινώδαλα· ἀλλ' ὦ τί ἂν εἰπὼν σέ τις, ὀρθῶς προσεῖποι, εἴπερ οὗτοί εἰσι κινώδαλα, δεῖξον ἡμῖν τοὺς ἐκλεκτούς. Πρῶτον μὲν πάντων ἑρεῖς σεαυτὸν, ἀλλ' οὐκ ἐρωτᾷς «ποῖον μὲ τινα οἱ ἄνθρωποι νομίζουσιν εἶναι ἄνδρα; »τίνας τε λόγους περὶ ἐμέο ποιῶνται;» Ἐν ὡσκεις καλῶς

αὐτὸ τὸ ῥητὸν, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐφαρμόζεις, ἢ ἄλλως δὲν σοὶ ἀρέσκει ἢ γνώμη τοῦ κοινοῦ, καὶ διὰ τοῦτο κατακρίνεις καὶ καταδικάζεις αὐτὸ ὡς φαῦλον καὶ τῶν φαύλων προστατεῦον· ἀλλὰ γινώσκει τοῦτο νὰ ἐκτιμᾷ ἀκριβέστατα ἕκαστον κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ζυγίζον διὰ λεπτοτάτου καὶ ἀκριβεστάτου ζυγοῦ, καὶ ἐξετάζει, καὶ μαθηάνει, καὶ γινώσκει, ὅτι ἐκ τῶν πέντε μελῶν, οὓς ἀπεκάλεσας σὺ κνώδαλα, ὁ μὲν Φίλιππος Ἰωάννου εἶναι ὑπέρτερος πάσης ὑπερασπίσεως, ὡς ἐν τοῖς πεπαιδευμένοις τοῦ ἔθνους ἀναντιρρήτως διαπρέπων· οἱ δ' ἄλλοι δύο καθηγηταὶ τῶν μαθηματικῶν, νέα ἔθνικὰ προϊόντα, ἀποπερατώσαντες τὰς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ πανεπιστημίῳ σπουδὰς αὐτῶν τακτικώτατα, ἀπῆλθον εἰς Εὐρώπην, καὶ μετὰ ἕξαστῆ ἢ τριετῆ ἐκεῖ σπουδῆν, οὐχὶ περὶ πᾶσαν ὕλην, ἀλλὰ περὶ τὴν μαθηματικὴν μόνην καὶ τὰ περὶ αὐτὴν, ὑπέστρεψαν εἰς τὰ Ἑθνη, καὶ ἔτυχον δικαιοτάτα καὶ ἐννομώτατα καὶ τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς θέσεως· διότι ὁ μὲν Ἰ. Παπαδάκης διὰ διπλώματος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων μὲ βαθμὸν Licencié ἐτιμήθη, ὁ δὲ Λάκων τὰς νονομισμένας ἐν τῷ ἡμετέρῳ πανεπιστημίῳ ἐξετάσεις προδεδοκῶς τοῦ Ἑλληνικοῦ διδασκατοῦ διπλώματος βαθμὸν ἄριστα φέροντός ἐτετυχίκει· ἔκτοτε δὲ διδάσκουσιν ὁ μὲν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ὁ δ' ἐν τῷ γυμνασίῳ τακτικώτατα καὶ ἐπιμελέστατα· ὁ δὲ Ν. Χορτάκης καθηγητὴς τριακονταετίαν ὅλην διατελέσας, καὶ νῦν γυμνασιάρχης ὢν, τὸν βίον αὐτοῦ ἀβίωτον ἕνεκα τῶν γραμμάτων καταστήσας, μόνον σὲ τὸν Μῶμον δύναται νὰ ἔχη ὑβριστὴν καὶ κατήγορον· ὁ δὲ ἀξιότιμος νέος Δημήτριος Ἀνωπόπουλος, τῆς Γαλλίας καὶ οὗτος εὐθαλῆς τρόφιμος, ἐφάμιλλός ἐστι τῶν ὁμοταγῶν αὐτοῦ ἀξιωματικῶν, μηδενὶ γὰρ ὑποχωρῶν, ἐν οἷς διδάσκει μαθήμασι, καὶ τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης ζηλωτὴς διάπυρος. Οὗτοι δὲ πάντες, μήτε τέκνων φροντίδας, μήτε κυνῶν περιβάψεις ἔχοντες, περὶ τὴν ἐπιστήμην ἀείποτ' εἰσὶ, καὶ τὴν πρόοδον αὐτῆς κατὰ πόδα παρακολουθοῦσι, πολλὰ τῶν νέων συγγραμμάτων ὠνούμενοι, καὶ πᾶσαν εὐχερεστέραν μέθοδον ἀσπαζόμενοι.

Σὺ δὲ τῆς Κερκυραϊκῆς Ἀκαδημίας τὸ ὄπωρικόν, ὃ καὶ αὐτὸν τὸν γηραιὸν διδάσκαλόν σου προσβάλλων, ὡς πολὺν λόγον ποιοῦντα, περὶ τοῦ ἂν ὑπῆρξεν ἢ δὲν ὑπῆρξεν Ὀμηρος, τὸ δὲ κείμενον αὐτοῦ σπανίως ἢ κατ' ὀλίγον ἐρμηνεύοντα, ὃ τὴν σαγήνην τοῦ Καρανδῆνοῦ σύμπασαν εἰς τὴν γλῶσσαν περιφέρων, καὶ τὸ αὐτομάτως ἐκείθεν ἐκρέων τοῖς μαθηταῖς προσφέρων, ἐπὶ εἰκασατίαν ὄλην τὰ μαθηματικά ἐγκατέλιπες, καὶ εἰς τὰ ναυτικά γραφεῖα ἀνεμίχθης, καὶ κρίμασιν οἷς οἶδε κύριος ἀνεδείχθης καὶ πλωτάρχης, καὶ σεμνύνεσαι ἐπὶ τοῖς παρασήμοις τῆς τιμητικῆς ναυτικῆς σου στολῆς, ὃ μὴδὲ λέμβον μὴδέποτε διοικήσας μὴδ' ἐπιστάμενος διευθύναι, ὃ ὑπὸ ναυτίας ἐν τῇ θαλάσῃ ταλανίζόμενος, καὶ τοὺς ἀνέμους μῆπω διακρίνων· χθὲς δὲ καὶ πρῶν πάλιν κατὰ κακὴν φαίνεται μαθητῶν τινων μοῖραν ἐνεκολπώθης τὴν παλαιάν σου τέχνην, καὶ τῶν μαθηματικῶν τὴν διδασκαλίαν ἀνεδέχθης. Ἐνῶ δ' ἡ τακτικὴ σου ἐργασία εἶναι τώρα ἡ διδασκαλία, ἐξ ἧς περὶ τὰς πεντακοσίας δραχμὰς ἀπολαμβάνεις, μισθοδοτεῖσαι καὶ παρὰ τοῦ ἐπὶ τῶν ναυτικῶν ὑπουργεῖου, μισθὸν ἀμεριμνομέριμον δραχμῶν τριακοσίων κατὰ μῆνα· τόσοι δ' ἀρχαῖοι ἀγωνισταὶ τοὺς βαθμοὺς τοῦ πλοιάρχου ἐν ταῖς ναυμαχίαις λαβόντες, καὶ φέροντες εἰς τὰ στήθη τὰς ἐν αὐταῖς κεκτημένας ἐνδόξους ὠτειλάς, ἢ νέοι τοὺς ὠκεανούς τασάκις διαπλεύσαντες καὶ θαλασσομαχῆσαντες, οἱ κυβερνήσαντες καὶ πλοῖα καὶ ἀτμοκίνητα, λαμβάνουσι πάρηγκωμισμένοι εὐτελέστατα μισθάρια, περιφρονησεως μᾶλλον ἢ ἀνταμοιβῆς χάριν. Ἴνα δὲ μὴ τις ἀνιστόρητα ἡμῶν γραφόντων καταγνῶ, ἐρωτησάτω τὸ κοινόν, καὶ μαθήσεται παρ' αὐτοῦ, ὅτι χαρακτηριστικὸν μὲν καθόλου τοῦ ἀνθρώπου τούτου εἶναι ἡ κακεντρέχεια καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη, διότι ὑπὸ πλείστων εὐηργετήθη, καὶ κατὰ πάντων ἠγνωμόνησε, καὶ ἐκίνησεν ἀεὶ τὴν πτέρναν, καθάπερ οἱ Ἰουδαῖοι, κατὰ τοῦ εὐεργέτου· ἰδίως δ' ὅτι ὁ Κ. Γ. Ζωχιῶς ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ Κυβερνήτου, καὶ ἐδίδαξε πρὸς ὀλίγον ἀριθμητικὴν ἐν τῷ κεντρι-

κῆ ἐν Αἰγίνῃ σχολείῳ, εἶτα κατετάχθη ὡς τροφοδότης τοῦ πολεμικοῦ πλοίου Ἡρακλέους, κατὰ δόκιμος εἰς τινα ναυτικὴν μοῖραν, ἔπειτα γραμματεὺς τῆς ἐπὶ τῶν ἐκδουλεύσεων ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς, ἐν ἣ διατελῶν κατέταξεν αὐτὸς ἑαυτὸν ἐν τῷ μητρώῳ ὡς σημαιοφόρον, καίπειτα ὑπελείφθη ἐν τῷ ναυστάθμῳ, ἔνθα ἔσπειρεν ὡς κακὸς διάβολος τὴν διχνοϊαν καὶ τὴν διαίρεσιν συκοφαντήσας τὰ ἐντιμότερα μέλη τοῦ διευθυντηρίου ὡς καταχραστὰς· διωρίσθη δὲ διδάσκαλος ναυτικὸς τῶν ἐν τινὶ πλοίῳ δοκίμων, ὅπου 40 μόνον ἡμέρας ἐδίδαξε, διότι ὑπὸ τῆς ναυτίας βασανιζόμενος δὲν ἠδυνήθη νὰ μείνῃ ἐν τῇ θαλάσῃ· ἐκείθεν δ' ἐπιτλοφορήθη Καπετὰν Γεράσιμος, καὶ ἐφύτρωσεν ὡς ἐκ θαύματος εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν, ὅπου ἐδράξατο ἀμφοτέροις ταῖς χερσὶ τοῦ πολικοῦ ἀστέρος (1), καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀρξάμενος κατέβη εἰς τὴν λοιπὴν σπουδὴν τῶν ναυτικῶν, καὶ μετ' οὐ πολὺ κατώρθωσε διὰ μυρίων μέσων νὰ διευθύνῃ ὡς γραμματεὺς ἀπολύτως τὸ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν· διὰ δὲ τὴν διεύθυνσίν του ἐκείνην εἰς τὸν κολοφῶνα τοῦτο τῆς δόξης ἔφθασεν, ἐξ ἧς νὰ ἐξέλθῃ δὲν δύναται, πλείστοι δὲ ναυτικοὶ τῶν ἀρχαίων ἀγωνιστῶν ὑπὸ τῆς κακεντρεχίας αὐτοῦ κατεστράφησαν, καὶ οἰκογένειαι πολλαὶ ἐνδόξων ὀνομάτων πενηθοροῦσι διὰ τοῦτον τὸν λυμεῶνα, τοῦ ὁποίου τὸ πονηρὸν καὶ κακοποιὸν πνεῦμα εἰσέτι κατὰ δυστυχίαν ἐπενεργεῖ, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ἄδικοι ἀποστραταίαι αἱ ἐσχάτως γενόμεναι κ.τ.λ. (περὶ ὧν ὄρα τὰ ἐν τῷ Φιλοπάτριδι γραφέντα νευρώδη ναυτικὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθ. 97 καὶ ἐξ). Τότε δὲ μεταξὺ τῶν δημοσίων ἐγγράφων του ἐν εἶχε καὶ ταύτην τὴν φράσιν «μάθετε, ὅτι ἡμεῖς δὲν παίζομεν τὰ κότσια»· ἐπαύθη τέλος καὶ ἐξέδωκεν ἐφημερίδα τὸν Χρόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐγκαταλιπὼν ἀ-

(1) Οὕτως ὀνομάζοντο φυλλάδιά τινα ἐκδιδόμενα ἐπ' ὀνόματι ἄλλων, συνταττόμενα δὲ ὑπὸ τοῦ κυρίου Γ. Ζωηιοῦ καὶ τοῦ Γ. Χρυσοθέργη.

πῆλθε διδάσκαλος εἰς Σμύρνην, ἔνθα ὁ Χρυσοβέργης κηρύττει τὴν δολιότητα καὶ ἐπιβουλὴν του, ἀποκαλῶν αὐτὸν Κερκυραῖον ἄπιστον (Κορφιάτην senza fede). Ἰποστρέψας δ' εἰς Ἀθήνας ὑπεισήλθε πάλιν εἰς τὴν ναυτικὴν ὑπηρεσίαν· εἴτ' αὐθις παυθεὶς εἰς τὴν ἐκδοσιν τῆς ἐφημερίδος τοῦ λαοῦ κατέφυγεν. Ἐν δὲ τῇ ναυτικῇ ὑπηρεσίᾳ διατελῶν ὀνομασθεὶς ὑπὸ πάντων τῶν ἀξιοματικῶν ἄτιμος, καὶ κηρυχθεὶς τοιοῦτος ἐγγράφως, καὶ μὴ ζητήσας ἱκανοποίησιν, ἐδικάσθη ὑπὸ συμβουλίου τῆς τιμῆς, μεσοῦντος Μαΐου τοῦ 1845, καὶ μόλις διὰ πολλῶν μεσιτειῶν ἠθωώθη· πρό τινων δὲ μηνῶν ἔτι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγάμβρου του προὔπηλακίσθη ἐν μέτρῃ ἀγορᾶ, ἐπτύσθη, καὶ περιεφρονήθη ὁ γεννάδας, ἀλλ' ἐσιώπησεν Ἑβραϊστί. Μετὰ δὲ τόσας περιπετείας πάλιν δάσκαλος ἀνεφάνη, καὶ τὴν σύνταξιν τῶν στοιχειωδῶν τῆς μαθηματικῆς βιβλίων ἀπετόλμησε. Ποῖα δὲ ταῦτα, μόνη ἡ τῆς ἀριθμητικῆς του ἐξέτασις εἶν' ἱκανὴ νὰ δεῖξῃ, καὶ ταύτην ἀρκεῖ νὰ φέρῃ τις καὶ τῶν λοιπῶν ὡς δεῖγμα. Καὶ νομίζει, ὅτι ὁ εἰκοσαετίαν ὄλην ἐγκυκαταλιπὼν τὰς μαθηματικοφυσικὰς ἐπιστήμας καὶ ὑπνώσας, μετὰ δὲ ταῦτα ἐξυπνίσας, δύναται νὰ εὐρεθῇ ἐνήμερος εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης· πολλοῦ γε καὶ δεῖ, οὐ μόνον ἐν ταύταις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς παραπλησίαις, ὡς τῇ Ἰατρικῇ κ.τ.λ· ἐὰν δ' ὑποτεθῇ, ὅτι καὶ πρὶν ἢ κοιμηθῇ τέλειος μαθηματικὸς οὐκ ἦν, τότε δὴ ζωηροτέρα ἡ εἰκὼν γίνεται. Δικαίως δὲ κατανύσσεται, κύριε Ζωχιεῖ ἐπὶ ὄνου ὀχοῦμενε, καὶ καταλυπεῖται ἡ καρδίᾳ σου, διότι ἀπὸ τούτου ἐκρηνίσθης ὑπὸ νέου μηδεμίαν ἀξίωσιν ἐν τοῖς πεπαιδευμένοις ἔχοντος ἀλλὰ μὴ καθεύδοντος, καὶ οὕτω σαφῶς ἐξηλέγχθης παραπαίων καὶ παραλογιζόμενος. Τί δ' εἰ πρὸς τινα τῶν κρειπτόνων ὁ ἀγὼν σοι ἐγένετο; ἀλλ' ὡς λέγεις μόνος καὶ γράφεις

« Τὸ γνῶθι σαυτὸν, τοῦτ' ἔπος μὲν οὐ μέγα ἔργον δ' ὅσον Ζεὺς μόνος ἐπίσταται θεῶν ».

Ἐπειδὴ δ' ἀγαπᾶς, ὡς φαίνεται, καὶ τοὺς μύθους, ὑπομνή-

σω σοι καὶ γὰρ τὸν δε. « Ὀνος δορὰν λέοντος ἐπενδυθεὶς λέων
»νομίζετο πᾶσι· καὶ φυγὴ μὲν ἦν ἀνθρώπων, φυγὴ δὲ ποι-
»μνίων· ὡς δ' ἀνέμου πνεύσαντος ἡ δορὰ περιηρέθη καὶ
»γυμνός ὁ ὄνος ἦν, τότε πάντες ἐπιδραμόντες ξύλοις καὶ
»ῤοπάλοις αὐτὸν ἔπαιον.» Οἱ τὰ ἐπιμύθια συνθέντες παρα-
τηροῦσιν, ὅτι ἡ λεοντῆ δηλοῖ τὴν τιμητικὴν στολὴν, ἦν
τινες ἀναξίως ἐνδεδυμένοι εἰσι, καὶ ἡ πνοὴ τοῦ ἀνέμου λό-
γον ἀπλοῦν ἢ ἐπίκρισιν μικράν· ἀλλὰ δέχομαι τὴν γνώμην
τοῦ Κοραῆ, συνιστῶντος τὴν ἄνευ ἐπιμυθίων τῶν μύθων κα-
ταχώρισιν.

Βλέπεις λοιπὸν, Ζωχιέ μου, ὅτι καὶ τὸ κοινὸν καὶ ἡ Κυ-
βέρνησις γινώσκει τί πράττει, καὶ ἐννοεῖς διατὶ οἱ ὑπ' αὐτῆς
ἐκλεχθέντες, καὶ ἐθνοσυνέλευσις ἂν ἐγίνετο, πάλιν αὐτοὶ, ἢ
τούτοις ἄλλοι παρεμφερεῖς, ἤθελον ἐκλεχθῆ μέλη πρὸς σύν-
ταξιν τοῦ προγράμματος. Τί μᾶς λέγεις δὲ τί πράττει ὁ Να-
πολέων εἰς τὴν Γαλλίαν; καὶ πιστεύεις σὺ τάχα, ὅτι εἶναι
ἀληθὴς αὐτοῦ ὁ λόγος, ὅτι « τὸ Γαλλικὸν ἔθνος πρέπει νὰ
»ἐκπαιδευθῆ ὅπως ἐγὼ ὁ ἐκλεκτὸς αὐτοῦ θέλω, ἤτοι ὅπως
»αὐτὸ θέλει;» Ἄλλ' ἂν τοῦτο παραδέχησαι ἐπὶ ἀπολύτου ἄρ-
χοντος, διατὶ κατακρίνεις τὴν συνταγματικὴν ἡμῶν Κυβέρ-
νησιν, ἣτις ζητεῖ διὰ τοῦ ἀρμοδίου αὐτῆς ὑπουργείου νὰ ὀ-
ρίσῃ τὸ πρόγραμμα τῶν μαθηματικῶν; Ἀντιφατικώτερον ἄλ-
λω, πρὸς ὅσα λέγει, καὶ πλείονα παραλογιζομένῳ οὐδενὶ μέ-
χρι τοῦδε ἀνδρὶ ἐνέτυχον.

Διατὶ δὲ τοσοῦτον κατὰ τοῦ προγράμματος κατηνέχθη;
ὅτι ἀλλοίαν τῆς ἐκείνου ἀριθμητικὴν ἀπαιτεῖ, καὶ ἐν τῇ ἀλ-
γέβρᾳ τὴν ὑπαρξίν τῶν συνεχῶν κλάσμάτων καὶ τῶν ἐξισώ-
σεων τῶν ἀπροσδιορίστων προβλημάτων, καὶ ἄλλων πολλῶν,
ἃ ὡς ἀρχαῖα καὶ διπολιώδη καὶ τεττίγων ἀνάμεσα καὶ
πάντη περιττὰ οὗτος ἀπεδοκίμασεν· ὅθεν καὶ ἐν τῷ προλό-
γῳ τῆς ἀριθμητικῆς ἐπιτίθεται κατ' αὐτῶν γράφων. «Τὰ συ-
»νεχῆ κλάσματα εἰς τὴν ἀριθμητικὴν εἶναι πάντα περιττὰ·
»περιττὰ πάντα εἶναι καὶ εἰς τῆς ἀλγέβρας τὰ στοιχεῖα.»

Κατ' αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ Ζωχιοῦ οὐδὲν ἐγὼ ἐρῶ, ἀλλὰ αὐθεντικῶς μαρτυρίας προσοίσω. Ὁ μὲν Λακροά, τολμηρὸς μου Ζωχιῆ, εἰς τὴν μικρὰν ἀριθμητικὴν αὐτοῦ τὴν ἐκ σελίδων 146 μόνον, ἀφιέρωσεν ἐν τέλει σελίδας τέσσαρας ὑπὲρ τῶν συνεχῶν κλασμάτων, τὴν ἀρχὴν καὶ γένεσιν αὐτῶν ἐξηγῶν, οὐ δ' ὁ τῷ Λακροά ἐπόμενος ταῦτα καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀλγέβρας ἀφείλες. Ἴδου δὲ τί λέγει περὶ τῶν συνεχῶν κλασμάτων ὁ περικλεῆς Lagrange, οὐ τὴν ἀξίαν καὶ ὁ ἐλαχίστην ἀξίωσιν ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν ἔχων δὲν δύναται ν' ἀγνοῇ.

La théorie des fractions continues est une des plus utiles de l'arithmétique, où elle sert à résoudre avec facilité des problèmes, qui sans son secours seraient presque intraitables; mais elle est d'un plus grand usage encore dans la solution des problèmes indéterminés, lors qu'on ne demande que des nombres entiers. Cette raison m'a engagé à exposer cette théorie avec toute l'étendue nécessaire pour la faire bien entendre; comme elle manque dans les principaux ouvrages d'arithmétique et d'algèbre, elle doit être peu connue des géomètres; je serai satisfait si je puis contribuer à leur rendre un peu plus familière (additions à l'algèbre d'Euler par Lagrange page 282).

Τῆς δ' ἀνάγκης τῶν συνεχῶν κλασμάτων ἀναμφιβρόχως ἐνδειχθῆναι, ἢ τῆς ἀπροσδιορίστου ἀναλύσεως τῶν ἐξισώσεων ἀμέσως ἐκ ταύτης ἔπεται, ὡς στενώτατα πρὸς ταῦτα συνδεδεμένων, καὶ ἄνευ τούτου ἀποτελουσῶν τὴν βασιν τῆς τόσῳ σπουδαίας θεωρίας τῶν ἀριθμῶν, καὶ τὴν ψυχὴν τῆς ἀναλυτικῆς γεωμετρίας, ἐνθα ἐκάστη καμπύλη ἐκφράζεται δι' ἀπροσδιορίστου ἐξισώσεως, ἧς ἀναζητοῦνται πᾶσαι αἱ δυναταὶ λύσεις, κατὰ τὰς διαφόρους ὑποθέσεις διαφόρους τιμὰς τῶν ἀγνώστων, ἧγουν διάφορα σημεῖα τῆς καμπύλης προσδιορίζουσαι (τὸ δὲ περὶ τῶν καμπυλῶν λεγόμενον συμβαίνει καὶ ἐν ταῖς ἐπιφανείαις). Ἄλλ' εἰδαί, χάριν καὶ τῶν ἐν τοῖς μα-

θηματικοῖς πεζοτέρων, καὶ ἀπλουστέρων παραδειγμάτων, εἵ-
πωμεν καί τι τούτοις διασκεδαστικώτερον. Οὐ μόνον πλη-
θος τῶν ἀρχαίων προβλημάτων λύεται διὰ τῆς ἀπροσδιορίστου
ἀναλύσεως τῶν ἐξιτώσεων, τῶν καὶ Διοφραντικῶν καλουμένων,
καὶ εἶναι αἴτιος ἢ ἀγνωστὸς τὴν λύσιν αὐτῶν οἱ ἀπὸ τοῦ
γυμνασίου ἀπολούμενοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπλούστατοι τῶν ἀν-
θρώπων πολλὰ τοιαῦτα προτείνουν, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἐπι-
τραπήτω μοι ἡ διήγησις τοῦ ἀκολούθου ἀνεκδότου.

Κατὰ τὸν ἀπὸ τοῦ Καθροῦ μέχρι τοῦ πρώτου καταβρά-
χτου τοῦ Νείλου διάπλου μου τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1855, ἔ-
λαβον τὴν εὐτυχίαν νὰ πλέω ἐντὸς ἀτμοκινήτου μόνος σχεδὸν
ἐπιβάτης· εἶχον δὲ μετ' ἐμαυτοῦ βιβλία τινὰ ἰδίως περὶ Αἰ-
γύπτου πραγματευόμενα καὶ πίνακας ἀκριβεῖς, καὶ ἀνέτως ἐ-
μελέτων καὶ ἠσχολούμην περὶ αὐτὰ κατὰ πάντα τὴν ἡμέραν,
ἐνίστε μόνον μετὰ τοῦ πλοίαρχου Τούρκου, Πελοποννησίου
ὄντος, Ἑλληνιστῶν ἐξ ἡμετέρας καὶ Ἀραβιστῶν συνομιλῶν. Κα-
τὰ τινα λοιπὸν ὥραν τῆς ἀνέσεώς μου, εὖτος μοι προὔτεινεν,
ὅτι Ἄραψ τις, μέγα τι πρὸς τῷ πληρώματι λογιζόμενος, προ-
τείνει προβλήματα, ἃ οὐδεὶς δύναται λύσαι, καὶ ἐπιθύμει
νὰ ἴδῃ, ἂν ἐγὼ θέλω φανῆ τῶν ἄλλων ἱκανώτερος· ἐδέχθην
γελῶν τὴν πρότασιν, καὶ λέγων, ὅτι ἔχω ἐν τῷ χαρτοφυ-
λακίῳ μου μαγικὴν τινα δύναμιν πρὸς λύσιν παντὸς εἶδους
προβλήματος. Ἡ ἀπόκρισις ἐφάνη περίεργος, καὶ ὁ Ἄραψ
σοβαρὸς καὶ ἐμβριθὴς προὔτεινε τρία προβλήματα, ὧν ἐν
μόνον ἀναγίρω τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν φειδόμενος. «Πατήρ τις,
» μοι εἶπεν Ἀραβιστῶν καὶ μοι μετέφρασεν ὁ πλοίαρχος Ἑλλη-
νιστῶν, ἔδωκεν εἰς τὸν υἱόν του 100 παράδες, ἐν ἀγοράσῃ
» πέρδικας, κίχλας, καὶ στρουθία, ὅλα τὸν ἀριθμὸν 100· ἐτι-
» μῶντο δ' αἱ μὲν πέρδικες 4 παράδων ἑκάστη, αἱ κίχλαι
» ἐνός, καὶ 40 στρουθία ἀνθ' ἐνός παρὰ, πόσα ἐξ ἑκάστου εἵ-
» κθους ἠγόρατες; » Τὸ πρόβλημα ἀνήκει εἰς τὴν ἀπροσδιόριστον
ἀνάλυσιν, ὡς παράγον δύο ἐξιτώσεις μὲ τρεῖς ἀγνώστους· ἤ-
» νειξα τὸ χαρτοφυλάκιόν μου καὶ ὡς γρητεύων καὶ ἔξωθεν

ἐπικαλούμενος βοήθειαν ἔλυσα τὰς ἐξισώσεις (1), καὶ εἶπον ἀ-
μέσως τὴν λύσιν·

Πέρδικας	13	πρὸς	4	παράδ.	52.
κίχλας	47	»	1	»	47.
στρουθία	40	»			1.
πτηνὰ	100			παράδες	100.

Ἡ δ' ἔτοιμος λύσις καὶ τούτου καὶ τῶν δύο ἄλλων ὁμοίων προβλημάτων, ἐπέσυρε τὴν περὶ τῆς ἰκανότητός μου ὑπόληψιν τῶν ἐν τῷ ἀτμοκινήτῳ, ὡς φαίνεται, ἀμφιβαλλομένην πρότερον. Δὲν ἤθελε λοιπὸν εἶσθαι γελοῖον, ἂν ἀντ' ἐμοῦ ἦτο μαθηματικὸς τις τοῦ κυρίου Ζωχιοῦ, ἀποροιήσας τοῦ γυμνασίου, καὶ ἐγένετο καταγέλαστος ἐνώπιον ἀγραμμάτων ἀνθρώπων, τοιαῦτά τινα θηρευόντων πρὸς διακωμώδησιν τῆς ἐπιστήμης;

Πρὸς δὲ τὴν ἀπειροπληθῆ σωρείαν τῶν ὕβρεων, ὅσας καθ' ἡμῶν ὁ σεμνὸς ἀγὴρ καὶ διαπτύων τοὺς ἄλλους συνεσώρευσεν, οὐδεμία χρεῖα ἀπαντήσεως· ἀλλ' οὐ δύναμαι παραδραμεῖν σιωπηλῶς, ὅσα κατὰ τῆς ἐμῆς σοβαρᾶς ἐηχῆς, καὶ τοῦ ζη-
θικοῦ κατάβροῦ, καὶ τοῦ ὠχροῦ προσώπου, καὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἀπομύττεσθαι ἀηδῶς καταπλέξας ἔφρασκε. Τοιαύτη γὰρ ἀνατροφῆς ἔλλειψις ἐν Γαλλίᾳ φ. ἐ. ἢ Ἀγγλίᾳ κτλ. ἀφωρι-
σμένον καθίστηται τὸν ταύτην ἔχοντα, διὸ καὶ ἐνταῦθα οὐ παρασιτωπητέα. Ἐγὼ δ' ὅλως μὲν, ὅστις ἄνθρωπος ὢν, ἀν-
θρώπῳ τύχην προφέρει, παντελῶς ἀνόητον ἡγοῦμαι καὶ ἀ-
παίδευτον· ἦν γὰρ ὁ τὰ βέλτεστα πράττει νομίζων, καὶ ἀ-
ρίστην ἔχειν οἰόμενος, οὐκ οἶδεν εἰ τοιαύτη μενεῖ μέχρι καὶ
τῆς ἐσπέρας, πῶς χρὴ περὶ ταύτης λέγειν; ἢ πῶς δνειδίζειν
ἐτέρῳ; Ἄλλ' ὅμως καὶ ἐπὶ τῇ βηχί ταύτῃ, ἦν σύ μου Ζωχιέ
διδύσρας, ἐγὼ εἶτι σεμνύνομαι· διότι ὁ ἐμὸς πατὴρ σύμπασαν

$$\begin{aligned} (1) \quad & \chi + \psi + \omega = 100 \\ & 4\chi + \psi + \frac{\omega}{40} = 100 \\ & 160\chi + 40\psi + \omega = 4000 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} & 159\chi + 39\psi = 3900. \\ & 39\psi = 3900 - 159\chi \\ & \psi = 100 - \frac{159\chi}{39} \end{aligned}$$

αὐτοῦ τὴν περιουσίαν ἐν τῷ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνι καταναλώσας, ταύτην τὴν βῆχσ, σχεδὸν καὶ μόνην, κληρονομίαν μοι κατέλιπε, ὡς φθινάδι νότῳ τελευτήσας. Ἀνεπτύχθη δ' αὕτη ἢ ἐκ τῆς φυτικῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς προδιαθεσις οὐκ ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ συντόνῳ σπουδῇ καὶ μελέτῃ. Καθὼς δὲ οἱ ἐν ταῖς μάχαις γενναίως ἀγωνισάμενοι, ἐφ' ὧν σὺ σήμερον γεννάδα ἐπιχρεύεις, οἱ στόλους μυριάδους καταβυθίσαντες καὶ πυρπολήσαντες, καὶ οἱ ἀναριθμήτους στρατοὺς κατατροπώσαντες, ἐπιδεικνύουσιν ὡς καύχημα ἴδιον τὰς ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτῶν οὐλὰς, οὕτω καὶ γὰρ τὴν ἐμὴν βῆχσ, ὡς οὐλήν τοῦ στήθους, ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν γραμμάτων ἀγῶνι κεκτημένην, οὐκ ἀποκρύπτομαι οὐδ' ἀπαναίνομαι. Καίτοι δ' ὑπ' αὐτῆς εἰκοσαετίαν ἤδη ὄλην βατανιζόμενος καὶ εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ἄδου πολλάκις καταβίβασθεις, οὐκ ἔλιπον τὴν τάξιν ρίψασπις γεόμενος, ἀλλ' ἐνέμεινα περὶ τὰ γράμματα ἔχων, καὶ ζῶ διὰ τῆς τακτικῆς διαίτης καὶ τῆς αὐστηροτάτης ἐγκρατείας, οὐχ ἴν' ἀπλῶς ζῶ καὶ τρυφῶ (ὑπὲρ γὰρ ταύτης τῆς ζωῆς οὐδ' ἂν ὀβολὸν ἐγώγε δοίην), ἀλλ' ἵνα χρήσιμος τὸ ἐπ' ἐμοὶ τῇ πατρίδι γένωμαι, ἂν οὐκ ἄλλως, ἀλλὰ τὴν λήμην γε τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας καταφωρῶν, καὶ ὑμᾶς τοὺς ἀγύρτας καὶ δοκησιτόφους, τοὺς πάντ' εἰδότας καὶ μηδὲν ἐπισταμένους, ἀπηνῶς καταμαρσιζῶν, μηδαμῶς Ἀνύτους καὶ Μελίτους προούμενος.

Δεύτερον δ' ἐν ταῖς ὕβρεισι σημειώσεως ἄξιόν ἐστι καὶ τοῦτο· ὅτι ἐπετέθη κατὰ τῶν διδατκάλων ὡς λύκος ὠρούμενος, καὶ διὰ συλλαβῶν σοριζόμενος καὶ διελὼν αὐτοὺς εἰς δύο κλάσεις, ἐπλήρωσεν ὕβρεων τοὺς δασκάλους, ἐξελὼν αὐτῶν τοὺς διδατκάλους. Καὶ γὰρ μὲν δὲν ἀρνοῦμαι, ὅτι καὶ μετὰ ξὺ τῶν διδατκάλων ὑπάρχουσι καὶ ἀνίκανοι καὶ γελοιοί, ἂν ἀγαπᾶς, ἀλλὰ τότε σὺ ὡς διδάτκων δὲν ἐξαιρεῖται αὐτῆς τῆς κατηγορίας· ἂν δ' εἴπῃς, ὅτι εἶται ναυτικός, ἢ ἐφημεριδογράφος, λέγω καὶ ἐγὼ, μήπως μετὰ τῶν ναυτικῶν, καπετὰν Γεράσιμι, δὲν ἦναι τοιοῦτοι, ἢ μήπως ἐλλείπωσιν ἐντελῶς ἐκ τῶν

ἐφημεριδογράφων καὶ τῶν πολιτικῶν τοιαῦτά τινα ὄντα ἢ
πραπλήτεια; Δὲν ἀρκοῦσι τοῖς τάλαιπώροις καὶ τλήμοσι διδάσκου-
σι τόσα δεινά· πρῶτον μὲν δὴ αὐτὸ τοῦτο τὸ διδάσκειν παῖδας,
καὶ παιδαγωγεῖν, καὶ νοθετεῖν, καὶ παιδεύειν, δεύτερον δὲ
τὸ μικροὺς καὶ ἀσημάντους μισθοὺς λαμβάνειν, τρίτον δὲ
τὸ ἀπὸ Ἀμαλιουπόλεως λ. χ. εἰς Ἀρεούπολιν ἐκσφενδονίζε-
σθαι ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀποζημιώσεως ὁδοιπορικῶν ἐξόδων, ἐνῶ
κατὰ τὰς μεταθέσεις τῶν δικαστικῶν χορηγοῦνται ταῦτα τού-
τοις; τέταρτον δὲ τὸ δυσχερῶς εἰς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις
ἐμπλέκεσθαι καὶ ἐν ἀπειρίᾳ τῶν βιωτικῶν μένειν, καὶ ἐν ἄκρα
πενίᾳ ἀποθνήσκειν; δὲν ἀρκοῦσιν ἔτι αὐτοῖς οἰκτρὰ παρ-
δείγματα τεθνεώτων καὶ ζώντων διδασκάλων, φερ' εἰπεῖν, τὰ
ἀκόλουθα δύο, ὧν ἡ διήγησις γρησιμεύσει εἰς τὸ ἀναπνεῦσαι ὀ-
λίγον τὸν Κ. Ζωγιὸν, μιᾶς σελίδος κυβερνητικᾶς περιεχούσας
πράξεις ἀναγνωσικαμένης.

Α'. Ἡ οἰκογένεια τοῦ μακαρίτου Γ. Γενναδίου τοῦ τὴν
Ἑλλάδα καὶ διδασκαλίᾳ, καὶ συγγράμμασι, καὶ λόγοις, καὶ
ἔργοις παντοίως ὠρελήσαντος, εἶδε πραγματοποιούμενον ἐφ'
ἑαυτῆς τὸ ἔρητόν τῆς ἱερᾶς Γραφῆς, «πατάξω τὸν ποιμένα
καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα»· διότι καίτοι τῆς φρο-
νιμωτάτης αὐτοῦ συζύγου συνετῶς οἰκονομοῦσης τὰ τῆς οἰ-
κίας, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἀρωγὸν χεῖρα τει-
νάτης, μετ' οὐ πολὺν χρόνον τοῦ ἐκ τῆς χολέρας θανάτου τοῦ
Γενναδίου ἡ οἰκία, ἐν ἣ ἂν αὐτὸς κατώκει, ἐπωλήθη εἰς ἐκού-
σιον πλειστηριασμόν, καὶ ἐγὼ, ὁ κατὰ τοῦτον πατρῶν καὶ δρῶν
τὴν γυναικίᾳ αὐτοῦ καὶ τὸ τέκνον παρακαθημένην, ἐπλειοδότου,
ὡς ἀντιπρόσωπος ἄλλου, δακρύων· καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ ἢ
μὲν ἄβρα καὶ σεμνὴ παρθένος εἰς Ἀγγλίαν ἐξεπατρίσθη καὶ
ἐκεῖ διδάσκουσα ζῆ, οἱ δὲ μικροὶ αὐτοῦ νεοσσοὶ εἰς Μελίτην
πτάντες ἐκπαιδεύονται. Ἐνῶ πρὸς ἄλλων, τὴν Ἑλλάδα μὲν καὶ
τοῦτον μεγάλως εὐεργετήσαντα, ζῶντα δ' ἔτι καὶ δυνάμενον
λαβεῖν ἐπαξίως γερουσιαστικὴν θέσιν, ἐχορηγήθη ὑπὸ τῆς
Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως χιλίων διακοσίων δραχμῶν μηνιαία

σύνταξις ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου 1855 διὰ διατάγματος τῆς 24 Ἰουνίου 1856 (1). Ὑπὲρ δὲ τῆς δεκαετοῦς συντηρήσεως τοῦ θεάτρου τριακόσιαι ἐξήκοντα χιλιάδες δραχμῶν ἐψηφίσθησαν (2). Ἀπὸ δὲ τοῦ 1844 μέχρι τοῦ 1857 εἰσι δεδα-

(1) "Ὅρα τὸ περὶ τούτου πραγματευθὲν φυλλάδιον τὸ ἐπιγραφόμενον « Ποία ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἐθνικῶν ἀποφάσεων. »

(2) "Ὅρα τὴν ἐπὶ τοῦ θεατρικοῦ νομοσχεδίου ἔκθεσιν τῆς εἰσηγητικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Γερουσίας, καταχωρισθεῖσαν τότε ἐν τῇ Ἀθηνᾷ, καὶ πρόσθε καὶ εἰς τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τὰ ἐκ τῆς αὐτῆς ἐθνικῆς καταβολῆς περιγενομένη. Α'. Ἰταλικὸν μελόδραμα. Β'. Ἐθνικὸν θέατρον, ἐν ᾧ παρεστάθη τὸ πρῶτον « Ὁ Ἔρωσ καὶ ἡ ῥαδιουργία » ἔθνος νέος τις (ὅμοιος, πῶς γὰρ οὐ; τῷ Ἰππολύτῳ τοῦ Εὐριπίδου), μηδεμίαν συναίσθησιν ἔχων τῶν πρὸς τοὺς γονεῖς, τὴν πατρίδα, καὶ τὸν θεὸν καθηκόντων αὐτοῦ, καὶ προσηλωμένος μόνον μανικῶς εἰς τοὺς γλυκεῖς ὀφθαλμοὺς νέας, ἧς τὴν ἀθωότητα καὶ τὴν ἡσυχίαν κατέστρεψε, φαρμακεύει ἐπὶ τέλους αὐτὴν, ἀθίαν οὖταν, δι' ὑπόνοιαν ἀνεξέλεγκτον ὁ μανιώδης, καὶ γίνεται αὐτόχειρ. Τάλαινα Ἑλλὰς, τοιαῦτα παραδείγματα πρὸς διάπλασιν τῶν καρδιῶν τῶν νέων σου ἐξελέξαντο οἱ ἀλιτήριοι θεατρῶναι, ἵνα σ' ἀποζημιώσωσι διὰ τὰ χρήματα, ἅτινα ἐκ τοῦ ὑστερήματός σου καὶ ὑπὲρ θεάτρου κατέθου! Πόρρησθησαν ὅμως δεύτερον καὶ τὸν Ἀριστόδημον. Μάλιστα, ἀλλὰ διατὶ κατώρθωσαν, ὅπως μὴ λάθωσιν ἐν αὐτῷ μέρος ὁ ἐντεχνος ὑπακριτής Κ. Μανούσος, καὶ ἡ καλὴ ὑποκρίτρια Ἀργυρῶ, ἧτις πολλῶ εὐστοχώτερον διαδραματίσειεν ἂν τῆς ἀθώας καὶ σεμνῆς παρθένου Ἀργείας τὸ πρόσωπον, ἢ τὸ τῆς ἐνόχου καὶ ἐρωτολήπτου Λουίζης; Ἄρα κατὰ τύχην; ἢ ἐν' ἀποτύχῃ καὶ διακομφολῆῃ, ὡς καὶ ὄντως ἐγένετο, ἡ Ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν ἔχουσα τραγωδία, ἡ διεγείρουσα καὶ κρατύνουσα τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα καὶ φρονήματα τῆς ἐλευθερίας, τοῦ πατριωτισμοῦ, τῆς ὁμονοίας, τῆς ὑπάρξεως θείας δίκης, ἀνεξίλεως καταδικωσῆς τὸ ἔγκλημα, χειροκροτῆται δὲ μέχρι τρίτου οὐρανοῦ ὁ ἔρωσ καὶ ἡ ῥαδιουργία; καὶ ἐφουνηθῶσιν ἴσως ἀκολούθως καὶ εὐφημῆται. Ζήτω ἡ ῥαδιουργία μετὰ τοῦ ἔρωτος, ἢ ὁ ἔρωσ μετὰ τῆς ῥαδιουργίας, καὶ αἰωνία ἡ μνήμη τῶν δι' ἐρωτικὰς ἀντιζηλίας φαρμακευομένων. Προστέθη δὲ καὶ κωμῶδία ἡ σκιὰ τοῦ Ῥινάλδου, ἐν ἣ διδάσκονται αἱ νέαι πῶς εἰσάγονται ὑπὸ προφάσεις ἐντεχνος οἱ ἔρασαι εἰς τὸν κοιτῶνα τῶν παρθένων, πῶς ἀπατῶνται οἱ κρονόληροι κηδεμόνες καὶ υπογράφουσι τὰ συμβόλαια τῶν γάμων διὰ τεχνικωτάτων μέσων, καὶ τὰ παρόμοια. Οἱ δ' ὑπουργοὶ κἀθιγνται καὶ θεῶνται ἐκ τῶν θεωριῶν αὐτῶν, καὶ χειροκροτοῦσι, καὶ ἠδόνονται, καὶ σεμνύνονται διὰ τὴν καλὴν χρῆσιν τῶν δι' αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ἔθνους χορηγηθεισῶν 360,000 δραχμῶν. Ἐν

πανημένα εἰς ἕκτακτα ἔξοδα τῶν ὑπουργείων πάντων καὶ ἰδίως τοῦ τῶν ἐσωτερικῶν μυριάδες ὄλαι δραχμῶν, χρησιμεύσασαι εἰς ἐξοικονομήσεις, περιθλάψεις, ἐλέη, συντήρησιν ἐχημάτων ὑπουργικῶν, καὶ ἄλλας μυστικὰς, ἀορίστους, καὶ ἀ-

δὲ τῇ Αὐρηλία τῆς Γαλλίας παρίσταται συγχρόνως σχεδὸν ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶ τοῦ Σοφοκλέους ὑπὸ Γάλλων μαθητῶν, ἐκμαθόντων καὶ προφερόντων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ τοῦ κορυφαίου τραγικοῦ ποιητοῦ τὸ δραματικὸν ἀριστούργημα, καὶ συντρέχει εἰς τὴν παράστασιν ταύτην καὶ αὐτὴ ἡ ἐκ Παρισίων Ἀκαδημία, τὰς ἐνδομασίας ὀρίζουσα, καὶ ἀντιπροσώπους παραστάτας εἰς τὴν τραγῳδίαν ἀποπέμπουσα. Καὶ μεταφέρεται ἐκεῖ ζωγραφητὸς ὁ Ἑλληνικὸς οὐρανὸς, καὶ ὁ Ἀττικὸς ὀρίζων, μετὰ τῆς ἀεροπόλεως, τοῦ Κολιωνοῦ, τῆς Ἀκαδημίας, τοῦ ἑλαιῶνος, ἔως δὲ καὶ τινος περιφήμου κήπου, ἡμεῖς δ' οἱ πανάθλιοι φέρομεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς φωροπριγκήπων ἀνάκτορα, καὶ διεφθαρμένας αὐλὰς, καὶ δουλοφρόνων αὐλικῶν βραδιουργίας, καὶ ἑταιρῶν τριετείς συντηρήσεις, καὶ παρθένων διαφθοράς, καὶ μητέρων μεμπτὰς ἀνοχὰς, καὶ ἀγωνιζόμεθα δι' αὐτῶν διαπλάται τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν Ἑλληνικῶν τέκνων ἀμφοτέρων τῶν γενῶν, ἀντὶ τοῦ ἐμπνεῦσαι τοῖς μὲν ἄρρεσιν ἄρρενωπὰ φρονήματα τοῦ ὑπὲρ πατρίδος γενναίως ἀποθνήσκειν, καὶ ἐν ὑστέρω λόγῳ πρὸ τῶν ὑψηλῶν καθηκόντων τὰ καρδιακὰ αἰσθήματα καὶ τὰ ἴδια συμφέροντα τίθεσθαι, ταῖς δὲ νέαις τὴν σωτήριον σμηνότητα καὶ αἰδῶ καὶ τὴν πρὸς τοὺς γονεῖς ἢ κηδεμόνας εὐπειθεῖαν! Ποῦ τρέχομεν, ὦ ἄνθρωποι, ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ ἀμαρτάνομεν; Ἀλλ' ἰδοῦ, ὅτι θεμελιοῦται νέον θέατρον, ὑπὲρ οὗ ἑκατομμυρίου ἡμῖσι ἰδιωτικῶν χρημάτων δαπανηθήσεται. Τί πρὸς ἐμὲ, ἐὰν τελειοποιῶνται τὰ μίσα τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς παραλυσίας; χαίρει ὁ δεσμιώτης, ἐὰν αἱ ἀλύσεις, δι' ὧν δεσμεύουσιν αὐτὸν, γίνωνται τελειότεραι; Ἐπεθύμουσι ἰδεῖν ἀνεγειρόμενον ἐν ἐκείνῃ τῇ πλατείᾳ, ἔνθα νῦν τὸ θέατρον κειθλήσεται, τὸν ναὸν τοῦ Σωτήρος; ὑπὲρ οὗ καὶ χιλιάδες συνδραμῶν συνειλεγμένοι εἰσὶν, περιέχοντα ὡς κοσμήματα στηλάς μαρμαρίνας καὶ ἡρῶα, ἀποθανατίζοντα τὰς ἡρωϊκὰς πράξεις πάντων τῶν Ἑλλήνων, τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἀγωνισαμένων κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα καὶ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐνδόξως πεπόντων· ἐκεῖ δ' ἐκεῖ ἐπεθύμουσι ἰδεῖν τοὺς γονεῖς φέροντας τοὺς παῖδας αὐτῶν καὶ προκλιούντας αὐτοὺς ἠμύνειν ἐπὶ τῶν πλακῶν τῶν ἡρώων καὶ τῶν στηλῶν, ὡς ὁ Ἀμίλκας τὸν Ἀντίβαν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς καθόλου πατρίδος ἱερὸν ὄρμον. Οὕτω γὰρ προελθεῖν δύναται ἂν παρ' ἡμῶν γενναῖόν τι μέγα καὶ ὑψηλόν, ἄλλως ὡς σκώληκας ἐσσεῖ ὑπερπύσομεν, ὑπὸ πάντων καταπατούμενοι· καὶ πιεζόμενοι.

γνώστους δαπάνας· πρὸς ἕκαστον δὲ τῶν βουλευτῶν τῆς λη-
ξίσης συνόδου μετὰ τὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, ὡς ἀν-
ταμοιβή τις (*un petit pourboire*) 750 δραχμαὶ ἐδόθησαν,
ἧγουν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἑκατὸν χιλιάδες δραχμῶν ἐδαπανήθησαν
ὑπὲρ τῶν βουλευτῶν, πέραν τῆς ὑπὸ τοῦ συντάγματος ὀρι-
σμένης ῥητῆς ἀποζημιώσεως αὐτῶν. Οὕτω δὴπου δαπα-
νώμενοι ἐφ' ἃ μὴ δεῖ, ὀλίγοι ἐσμὲν ἐφ' ἃ δεῖ. Ὡσαύτως κα-
οὶ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι, ὅτε μὲν διεφθάρησαν, νόμον ἔθεντο κα-
ταψηφίζοντα θάνατον κατὰ τοῦ γράφοντος ψήφισμα καταργοῦν
τὰ θεωρικὰ, καὶ ὁ ῥήτωρ μετὰ τεχνασμάτων μόνον προὔ-
τεινε τὴν εἰς τὸν πόλεμον αὐτῶν χρῆσιν. Εὐθύς ὁμοῦ μετὰ
τὰ Μηδικὰ, τὰς θυγατέρας Ἀριστείδου τοῦ Λυσιμάχου ἐκ
τοῦ Περτυναίου τοῖς νυμφίοις ἐξέδοντο, δημοσίᾳ τῆς πόλεως
τὸν γάμον ἐγγυώσης, καὶ προῖκα τρισχιλίας δραχμὰς ἑκατέ-
ρῃ ψηφισαίνης. Λυσιμάχῳ δὲ τῷ υἱῷ μνᾶς μὲν ἑκατὸν ἀρ-
γυρίου καὶ γῆς τοσαῦτα πλῆθρα πεφυτευμένης ἔδωκεν ὁ δή-
μος, ἄλλας δὲ δραχμὰς τέσσαρας, εἰς ἡμέραν ἑκάστην ἐπέ-
ταξεν, Ἀλκιβιάδου τὸ ψήφισμα γράψαντος. Ἔτι δὲ καὶ τά-
φος ἦν Ἀριστείδου Φαληροῖ δεικνύμενος, ἐν φασὶ κατασκευά-
σαι τὴν πόλιν αὐτῷ, μὴδ' ἐντάφια καταλιπόντι. Διὰ ταῦ-
τα τὸ δένδρον τῆς ἀρετῆς ἔθαλλε τότε. Νῦν δ' ὀρῶμεν τὴν
τύχην τῆς ἀρετῆς κρατοῦσταν, καὶ ἀναγκαζόμεθα ἐκφωνεῖν
τὰ κακόζηλα ἐκεῖνα ἐξ Ἡρακλέους τοῦ Βρούτου λόγια·

« Ὡ Τλήμον ἀρετῆ, λόγος ἄρ' ἦτοθ, ἐγὼ δέ σε

» Ὡ; ἔργον ἦσκουν, σὺ δ' ἄρ' ἐδοῦλευες τύχῃ ».

Β'. Ὁ Κωνσταντῖνος Πιπτακὸς ὑπηρετήσας τακτικῶς ἐπὶ
τριάκοντα ἔτη, καθηγητῆς, καὶ σχολάρχης, καὶ γυμνασιάρχης.
καὶ διδάκταλος, ἐν Αἰγίνῃ, Νευπλίῳ, Χαλκίδι, Πάτραις, Τρι-
πόλει, Ἀθήναις, ὡς ἀχρηστον σκεῦος νῦν ἀπεβέβηθη, ἐνῶ καὶ
κῶων γεγραπκῶς οὐκ ἀπολακτιζεται, καὶ τοὺς ἡμιόνους, τοὺς
εἰς κατασκευὴν τοῦ Παρθενῶνος ὑπουργήσαντας, ἐλευθέρους
μετὰ τὸ τέλος αὐτοῦ ἀφῆκαν οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι, ἵνα ἐν τοῖς
ἀγροῖς ἀνέτως καὶ ἀπόνως τρέφοιντο. Ὁ δὲ Πιπτακὸς ἐν γῆ-

ρως οὐδὲ ἐπαγγέλθεν εἰς τὸ ἄλφα τοῦ διδακταλικοῦ αὐτοῦ βίου, δι' ἰδιωτικῶν παραδόσεων μόλις τὸν ἄρτον αὐτοῦ ποριζόμενος, μετὰ τριακονταετῆ πιστὴν ὑπηρεσίαν, καὶ ταῦτα ἰσχύοντος τοῦ περὶ σχολείων καὶ γυμνασίων νόμου, οὗ τὸ 118 ἄρθρον ξητῶς προϋνόησε περὶ τοιούτων περιστάσεων.

Δὲν ἀρκοῦσι, λέγω, τοῖς διδασκάλοις ταιαῦτα παραδείγματα καὶ παθήματα, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐξυβρίσῃς, Ζωχιέ, καὶ σὺ ὁ ἀνάγωγος, ἐξορίαν καὶ σταύρωσιν κατ' αὐτῶν καταψηφίζων; Ἔϊτα δὲν βλέπεις, ὅτι ἡ Ἑλλάς στερεῖται, εἴπερ οὐ πρὸς τὰς ἐσωτερικὰς αὐτῆς ἀνάγκας, ἀλλὰ γε πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς, ἱκανῶν διδασκάλων, καὶ ἀντὶ προτροπῆς ἀποτροπαίως αὐτοὺς χλευάζεις καὶ ἐξουθενοῖς, ἐνῶ τὸ διδακταλικὸν ἐπάγγελμα κατὰ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ τιμὴν ἐντιμοτάτην ἐν τοῖς ἐλευθέροις ἐπαγγέλμασι κατέχει τάξιν, καὶ τῶν κοινωνιῶν αἰεὶ ἠγμέται πᾶσαι μεγίστην τιμὴν πρὸς τοὺς διδασκάλους ἀποδιδόσασιν, ὡς ὑπὲρ τῆς κοινῆς ὠφελείας ἀφωτισμένους;

Φέρε δὴ καὶ τῆς ἐπισημοῦς χορδῆς ἰδιωτικῶν τινῶν ἐκπαιδευτηρίων ἐπιψαύσωμεν, ἡρέμα ταύτην ἐντείνοντες, ὡς ἄκοντες ἐπὶ τῆς συζητήσεως ταύτης ἕπιπτόμενοι, ὅτι οὐ πρῶτος ταύτην προὐκάλεσας, τὸ τοῦ Γ. Παπαδοπούλου ἐκπαιδευτήριον ὑπὲρ τὰ δημόσια γυμνάσια πρόσδοον παρέχον ἀπορρινομένος. Ἐγὼ δὲ περὶ τούτου λίαν ἀρμόδιός εἰμι λέγειν, ὅτι τὰ περὶ γενέσεως καὶ προαγωγῆς αὐτοῦ κάλλιον σοῦ οἶδα τοῦ ὕστερον παραληρθέντος.

Καὶ μανθάνω μὲν οἶα δρᾶν μέλλω κακὰ,

Θυμὸς δὲ κρίσεων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων ἔλεγεν ἡ Μήδεια ἐκείνη, ἐγὼ δὲ τὴν ἀνάγκην ἐνσχέπτομαι τοῦ ὑπὲρ τῶν δημοσίων ἐκπαιδευτηρίων ἀμύνασθαι, τὰς ἀπεχθείας τῶν προσώπων ἐν ὑστέρῳ λόγῳ τιθέμενος.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτήριον συνεκροτήθη κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1848 ὑπὸ ἑξ' λογίμων ἀνδρῶν, ὠρίμως σκεφθέντων περὶ τῆς τότε ἀνάγκης τῆς ὑπάρξεως τοιοῦτου ἰδιωτικοῦ ἐκπαιδευτηρίου, καὶ μετὰ μακρὰς συζητήσεις ἐγκρινάν-

τῶν τὰ περὶ τοῦ ὄργανισμοῦ καὶ τῆς διατάξεως αὐτοῦ· διότι τότε ἐν μόνον γυμνάσιον ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχεν, ὑπὸ τῆς πληθούς τῶν μαθητῶν σφόδρα καταπιεζόμενον, ἡ δὲ εἰς δύο τούτου διαιρέσεις δὲν εἶχε γείνει, καὶ τὰ ἐν Τριπόλει καὶ Ἀαμία γυμνάσια δὲν εἶχον συστηθῆ, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἰδιωτικόν ἐπίσημον διδασκῆριον ὑπῆρχε. Καὶ εἰ μὲν πάντες ἐκεῖνοι οἱ συνιδρυταὶ ἐνέμενον ἐργαζόμενοι, ἀλλοίαν βέβαια ἤθελεν ἔχει τὸ καθίδρυμα τοῦτο, ἂν οὐχὶ τὴν ἐξωτερικὴν, τοῦλάχιστον τὴν ἐσωτερικὴν πρόσοψιν. Ἀμ' ἀρξάμενων ὅμως τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐκπαιδευτηρίου, ὁ εἷς τῶν συνιδρυτῶν Γ. Παπαδόπουλος τὴν διεύθυνσιν ἀναλαβὼν ἐνεθρονίσθη ἐν τῷ καταστήματι, ἐκεῖ κατοικῶν καὶ οἰκογενειακῶς τρεφόμενος, τὰ δὲ εἰσπραττόμενα πάντα ὑπὲρ τῆς προόδου αὐτοῦ ἐδαπάνα, οὐδένα λόγον τοῖς λοιποῖς συνιδρυταῖς δούς, οὐδ' ἀλεγιζῶν αὐτῶν. Εἶδον λοιπὸν ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν πάντες, ὅτι ὁ Γ. Παπαδόπουλος ἐν τῇ συντροφίᾳ καὶ συμφωνίᾳ ἔλεγε τάδε, ὑμεῖς κύριοι νὰ καταβάλλητε τοὺς κόπους καὶ ἐγὼ νὰ λαμβάνω τὰ κέρδη, καὶ ἐνῶ ἐγὼ κερδίζω καὶ θησαυρίζω ὑμεῖς μόνον νὰ κοπιᾶζετε. Ἀπαράλλακα ὡς πονηρός τις συνεφώνησε μετὰ τινος ἀπλοῦ περὶ τινος ἵππου, ὃν κοινὸν εἶχον κατὰ τινα ὄδοιπορίαν λέγων, « ὅταν ἐγὼ ἵππεύω, φίλε μου, σὺ νὰ προπατῆς πεζός, καὶ ὅταν σὺ προπατῆς πεζός, ἐγὼ νὰ ἵππεύω. » Ἦρξαντο λοιπὸν ἀποχωρεῖν ἄλλος ἄλλοσε· ἀκούσατε δὲ πῶς προτηνέχθη πρὸς τὸν ἐμὸν ἀδελφὸν Σταῦρον τὸν μόνον ἀπάντων ἐμμεῖναντα μέχρι τοῦ 1852, ὅτε ὑπὸ τῆς στηθικῆς νόσου ἐν Πάτρεις ἐτελεύτησε.

Περὶ τὰς τελευταίας οὗτος ἡμέρας τῆς ζωῆς του λαβὼν εἰς χεῖρας τὸ θυγάτριον καὶ δακρύσας εἶπε πρὸς τὴν παρακαθημένην σύζυγόν του. « Ἐλένη ἐὰν μοὶ συμβῆ τι ἀπευκατῶν, σπερ δὲν ἐλπίζω, γράψον εἰς τὸν Ἥλιον νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Γ. Παπαδοπούλου τὸ μέρισμά μου ἀπὸ τῶν καταθέσεων τῶν περισευμάτων τοῦ ἐκπαιδευτηρίου, ἱκανὸν θέλει εἶναι ἐφόδιόν σου. » Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τοῦ θανάτου του μοὶ ἔγραψεν αὕτη

εἰς Τρίπολιν, καὶ ἦλθον εἰς Ἀθήνας καὶ ἐπέδειξα τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην εἰς τὸν Γ. Παπαδόπουλον, καὶ ἐξηγησάμην τὸ ἀνάλογον τῶν καταθέσεων μέρος. Ἐλαβον δὲ παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Παπαδοπούλου οὐχὶ χρήματα, ἀλλ' ἀπάντησιν, ὅτι οὐδὲν περίσσευμα κέρδους ὑπάρχει ὑπὲρ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου, ἀλλὰ μάλιστα ζημία τις, ἣν ὅμως δὲν ἐξαιτεῖται νὰ λάβῃ παρὰ τῶν ὄρφανῶν κορασιῶν τοῦ ἀδελφοῦ μου. Ταιούτην ἀνταπόδοσιν ἔδωκε πρὸς τὸν μέχρι τελευταίας πνοῆς συνεργασθέντα συνιδρυτὴν του, εἰς ὃν ὄφειλε κατὰ μέγα μέρος καὶ τὴν σύστασιν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ ἐκπαιδευτηρίου. Διότι χάριν τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐκοπίασα καὶ ἐγὼ ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ἐν ἀρχῇ τοὺς μαθητὰς πάντας τοὺς προσελθόντας περὶ τοὺς 80 μόνος ἐξήτασα καὶ κατέταξα, καὶ εἰς μίαν τάξιν ἐπὶ τινὰς μῆνας κατ' ἀρχὰς παρέδωκα ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀνταμοιβῆς. Τεθλιμμένος δὲ τότε καὶ περίλυπος ἀνεχώρητα ἐκεῖθεν, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας εἶδον διαμελιζομένην τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἀδελφοῦ μου παρὰ τοῦ βιβλιοπώλου Νάστ, πρὸς ὃν ὄφειλεν ὁ μακαρίτης ἐξ ἀγορᾶς βιβλίων 400 δραχμάς. (Παραστάτην δὲ καὶ ἐν τῇ ἀτυχίᾳ μου ταύτῃ σὲ εἶχον, Κουμανούδη, τὸ ἐνθυμεῖσθαι). Μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ὁ Γ. Παπαδόπουλος ἠγόραζεν οἰκίαν 35000 δραχμῶν, ὃ μικρ' ἄττα τὰ περισσεύοντα ἔχων κατὰ τὴν τοῦ ἐκπαιδευτηρίου ἐναρξίν. Τίνος δ' ἕνεκα ταῦτ' ἐξεθέμην, καὶ τὸν λόγον ἐμήκυνα; ἵνα καταφανῆ τοῦ τὸ κατὰστημα διευθύνοντος ἡ ἀρετὴ, ἥς ἀνευ οὐδεμίας ἀληθοῦς ἀγωγῆς δοθῆναι δύναται. Διότι τῶν ἰδιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων ἡ εὐεξία ἐν ἀντιστρόφῳ ἐστὶ λόγῳ πρὸς τὸ κερδοσκοπικὸν πνεῦμα τῶν διευθυνόντων, ἧγουν ἔσον τοῦτο αὐξάνει τόσον ἐκείνη ἐλαττοῦται. Ἴδού δὲ τινες ἀποδείξεις τῆς ἀληθείας ταύτης.

Ἀπὸ τοῦ 1852 ἀπέλυτος μονάρχης ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ ἀναγορευθεὶς ὁ Γ. Παπαδόπουλος, ἅπαν τὸ προσωπικὸν ἐπὶ τὸ συμφερότερον ἐπανειλημμένως μετέλλαξε, καὶ τότε δὴ εὗρες χώραν καὶ αὐτὸν Ζωχίῃ ἐν αὐτῷ. Τοὺς δὲ περὶ τῆς

ἐπιτηρήσεως ἀναγκαίους ὄρους τοῦ κανονισμοῦ οὕτω παρήτηεν, ὥστε πολλὰ καὶ ποικίλα περὶ τῶν ἐν τῷ καταστήματι γινομένων ἐθρυλλοῦντο· κλοπαὶ δὲ τινες οὕτως ἐπεξετάθησαν, ὥστε καὶ ἐγκληματικὸν ἔλαβον χαρακτήρα, καὶ ἀναχρίσεις περὶ αὐτῶν ἐγένοντο· παῖς δ' εἰσυχθεὶς μὲ ἀγγελικὴν καρδίαν ἐν τῷ καταστήματι, ἐκλεψεν ἀκολούθως τῶν συγγενῶν αὐτοῦ τὸ ὠρολόγιον, ὅτε πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτῶν κατὰ τινα ἑορτὴν ἀπῆλθε καὶ τὸ ἐπώλησε, καὶ τινα δὲ πλειότερα καὶ χεῖρω ὑπεψιθυρίζοντο, περὶ ὧν οὐ θέμις λέγειν. Τούτων δ' ἕνεκα νέος τις τὴν ἔξοδον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ καταστήματος ἐξαιτούμενος, καὶ τοῦ πατρὸς ἐπιμένοντος, ἵνα ἐκεῖ ἐμμείνη, καὶ δι' ὄπλου ἔτι αὐτὸν ἀπειλοῦντος, « Κτύπα πάτερ, εἶπεν, ἄς πῆσω νεκρὸς, ἐγεῖ ὅμως δὲν πατῶ πλέον », καὶ ἔντως δὲν εἰσῆλθε. Δίκαι δὲ ἐδικάσθησαν παρὰ τοῖς ἐνταῦθα πρωτοδίκαις μεταξὺ τοῦ κυρίου Γ. Παπαδοπούλου καὶ γονέων ἀποσυράντων τὰ τέκνα τῶν ἄνευ τῆς νενομισμένης προειδοποιήσεως. Τὸν δὲ λόγον τῆς τῆς τῆς κατεπευσμένης ἐξαγωγῆς εἰκασάτω ἕκαστος.

Τοιαύτη δ' ὀλιγωρία περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν προσώπων ἐβασίλευσεν, ὥστε ἐδίδαξε καθηγητὴς τις ἀντὶ 50 δραχμῶν ἐπὶ δύο μῆνας, ἐνῶ, ἂν ἦτο τόσῳ κακὸς καὶ μηδενὸς ἄξιος, δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν παραλάβῃ ὁ διευθυντὴς, ἂν δ' ἦν ἄξιος ὤφειλε νὰ μὴ τὸν ἀδικήσῃ. Τὸ δὲ χεῖριστον ἐπὶ τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἐπιτηρήσεως ὀλίγη προσοχὴ ἐγένετο, διὸ καὶ προσελήφθη ἐσχάτως καλόγηρός τις, νεανίας σφριγῶν, οὐκ οἶδ' ὀπόθεν ἐλθὼν καὶ καταγόμενος, καὶ διωρίσθη συστάσει τοῦ Γ. Ζωχιῦ ἐπιτηρητῆς τῶν παιδῶν, ἐν τῷ καταστήματι ἐνοικῶν· οὗτος δ' ἐπὶ παιδὸς νύκτωρ κακουργῆσαι ἐπεβόλητο, τὴν δ' ἐπιούσαν, τῆς πράξεως καταμηνυθείσης, ἐφυγαδεύθη κρύφα ὁ ἔνοχος, καὶ γενόμενος ἄφαντος διέφυγε τὰς χεῖρας τῆς τὸ γεγονός πληροφόρηθείσης καὶ καταδικούσης αὐτὸν δικαστικῆς ἐξουσίας.

Καὶ τοιαῦτα ἐπόμενον ἦτο νὰ περιμένῃ τις, διότι, ἀφοῦ ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τοῦ ἐκπαιδευτηρίου τούτου μετετρέπη, καὶ

ἐγένετο ἐργολαβικός, ἀργυρολογικός, κερδοσκοπικός, καὶ πάντα τὰ εἰς ἑκὸς τὰ δηλοῦντα τὸ ἀνῆκον ἢ ἀρμόζον εἰς τὸ ἐν τῷ βλαπτικῷ περιεχόμενον, οὐδὲν παράδοξον, ἂν ἐπέλθῃ τοιαύτη τις τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀθλιότης· ὥστε ὡς πρὸς τὸ τῆς ἀγωγῆς καὶ ἐπιτηρήσεως μέρος ἀπάτη ἀποβαίνει αὕτη καὶ πλάνη, ἂν νομίζῃ τις, ὅτι ἐντὸς ἐκεῖ σώζονται οἱ μαθηταὶ κάλλιον ἢ ἐκτὸς ἐν Ἀθήναις ἐνδιατώμενοι, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν προστατοῦ τίνος· διότι οὐδεὶς θέλων νὰ προφυλάξῃ τινὰ ἀπὸ τῆς ἐν τινι πόλει ἐνδημούσης χολέρας, πέμπει αὐτὸν εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῶν χολεριῶντων.

Περὶ δὲ τῆς προόδου ἀναντίρρητον εἶναι, ὅτι καὶ ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ δύνανται νὰ προδεύσωσιν οἱ μαθηταὶ ὡς καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις, διότι ἐν πολλοῖς μαθήματιν οἱ αὐτοὶ διδάσκουσι καθηγηταί, καὶ προσέτι τό τε ὀλιγάριθμον τῶν μαθητῶν καὶ ὁ περιορισμὸς αὐτῶν μεγάλως εἰς πρόοδον συντείνει· ἀλλ' ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν, ἐφ' οἷς σὺ ἐγκαυχᾶσαι τοὺς ἄλλους περιυβρίζων καὶ προκαλῶν αὐτοῦς εἰς διαγωνισμόν, λέγω, ὅτι ἐπειδὴ ἡ σὴ πρότασις θέλει μᾶς φέρει εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος μετὰ δύο ἔτη, σοὶ προτείνω ἐγὼ ἄμεσον καὶ εὐχερσετέραν τήνδε· ἐκλεῖξον τὸν ἀριστον μαθητὴν σου ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ, εἴτε ἓνα εἴτε καὶ δύο, καὶ ἐκ τῶν ἐνταῦθα γυμνασίων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως δέχομαι ἐγὼ νὰ ἐκλέξω ἰσαριθμοὺς μαθητὰς τοῦ κυρίου Β. Λάκωνος, ὃν σὺ τετραβόλου ἐτιμήσω σεμνολογώτατε, ἢ τοῦ κυρίου Κυζικηνοῦ, τοῦ ὡς σχολιαστοῦ ὑπὸ σοῦ διασυρομένου, καὶ ἄς ἐξετασθῶσιν αὐτοὶ ἐνώπιον δικαστῶν τῶν καθηγητῶν τῶν μαθηματικῶν τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς, οὗς καὶ σὺ ἄνευ πάθους καὶ ἄνευ φόβου τιμᾶς καὶ ἐπαινεῖς, εἰλικρινέστερον ὅμως ἐγώ· καὶ ἂν οὗτοι κρίνωσι τὸν σὸν μαθητὴν κρείττοντα, ἀναδέχομαι νὰ κηρύξω ἐγὼ, ὅτι ἠττήθην· ἐὰν δὲ τοὺς ἄλλους, ν' ἀνακλήσῃς σὺ ὅλας τὰς ὕβρεις, ὅσας ἐξήμεσας, ὁμολογῶν σεαυτὸν ἠττημένον. Βλέπεις πόσον ἀπλῶστα καὶ δικαιοῦστα λέγω; Ἐὰν δὲ θέλῃς καὶ τὸν ἕτερον τρόπον τοῦ διαγωνισμοῦ,

ἐγὼ ἀναδέχομαι καὶ τοῦτον· εὐρὲ σὺ δύο μαθητάς, οἷους ἐγκρίνης, καὶ διὰ κλήρου παραδοθήτω ἑκατέρῳ ἡμῶν ὁ ἕτερος, μετὰ δὲ διετίαν, γενομένων τῶν ἐξετάσεων αὐτῶν ἐνώπιον τῶν ἀνωτέρω κριτῶν, ὑφίσταμαι τὴν χρηματικὴν ποινὴν τῶν δισχιλίῳν δραχμῶν, ἂν ἠττηθῶ, ἢ κερδίξω παρὰ σοῦ τὰς δισχιλίους. Ἄλλὰ τίς ἡ χρεία μελλόντων διαγωνισμῶν, ἔχομεν πρόχειρον τὴν ἀπόδειξιν· κατὰ τὸ λήξαν σχολικὸν ἔτος τοῦ 1857 ἐξῆλθε τοῦ ἐκπαιδευτηρίου ὁ υἱὸς τοῦ κυρίου Ν. Δραγούμη ἀπὸ τοῦ 1848 ἐκεῖ καταταχθεὶς, καὶ ἦν δὴ καὶ οἷτος τῶν ἐπιμελεστέρων, καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ οὐκ ἐκ τῶν πλουσίων ἐστίν, ἀλλὰ μεγίστην φροντίδα ὑπὲρ τῆς προόδου τοῦ τέκνου του ἔλαβε, καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους δύο μῆνας τοὺς ἀπὸ τῆς ἐξόδου ἰδιαίτερον καθηγητὴν πρὸς ἄσκησιν αὐτοῦ εἶχε, πληρόνων δραχμῶν πεντήκοντα κατὰ μῆνα· Οὗτος οὖν ὁ νέος, ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ γυμνασίῳ ἐξεταζόμενος, ἠρωτήθη παρὰ τοῦ ἀρμοδίου καθηγητοῦ ἀπλούστατα γεωμετρικὰ καὶ ἀλγεβρικὰ προβλήματα καὶ θεωρήματα, ἐκτὸς τῶν συνεχῶν κλασμάτων, καὶ τῆς ἀπροσδιορίστου ἀναλύσεως τῶν ἐξισώσεων καὶ τῆς τριγωνομετρίας, ἅπερ οὐ παρεδόθη· ἐν δὲ τούτοις ἢ οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἢ παραχόρδως ἐπὶ τῶν προταθέντων παρελογίστατο· τί τοῦτο δηλοῖ; ἢ ἐξέτασις ἐγένετο δημοσίως καὶ παρήσαν πολλοὶ τῶν λογίων, ἃς μαρτυρήσωσι λοιπὸν οὔτοι καὶ ἃς ἐξηγήσωσι τὸ φαινόμενον. Ἡ δὲ διδάσκαλος τῆς μαθηματικῆς πταίει ἢ τὰ βιβλία, ἀλλὰ διδάσκαλος εἶναι ὁ Ζωχιός, καὶ τὰ βιβλία τοῦ Ζωχιοῦ, ἄρα ἐν τῷ Ζω τὸ πταῖσμα καὶ τὸ αἰτίον ἐστι. Ἰστέον δὲ, ὅτι οἱ μὲν πρότερον ἐκ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου ἀπολυθέντες μαθηταὶ, ὡς ὁ Βασίλειος Χατζῆ χρήστου, οἱ Χατζίσκοι, ὁ Ἰωάννης Παλαμίδης καὶ ἄλλοι εἶχον λίθει τὰς σαθράς βάσεις τῶν μαθηματικῶν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου καὶ ἐμοῦ, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπωκοδόμησεν ὁ Κ. Ζωχιός, ὁ δὲ Δραγούμης ἐδιδάχθη πᾶσαν τὴν βῆσιμον σειρὰν τῶν μαθηματικῶν ἀπὸ τῆς λογικῆς ἀριθμητικῆς μέχρι τῆς ἀλγεβρῆς παρ' αὐτοῦ καὶ μόνου. Ἄλλὰ καὶ

μηδὲν εἰν ἔλαβεν εἰς τὰς ἐξετάσεις ὁ μαθητής, τοῦτο δὲν βλάπτει, διότι κατὰ τὸν Ζωγλὸν καὶ τὸ μηδὲν δὲν καταφρονεῖται, ἀλλ' ὑπολογίζεται, ἐπειδὴ σταγόνες ὕδατος πέτρας κοιλαινέουσι, καὶ ἐκ πολλῶν μηδενικῶν δύναται νὰ προέλθῃ ἀπολυτήριον· ἀλλὰ τοῦτο καὶ τότε μηδὲν μαθηματικῶν γνώσεων εἰς τὸν νοῦν τοῦ μαθητοῦ ἐντίθησιν, ὥστε πάλιν μένει ἀναλλοίωτος ἡ μαθηματικὴ ἀλήθεια, ὅτι ἐκ τῆς ἀθροίσεως πολλῶν μηδενικῶν μηδὲν μόνον ἀποτελεῖται. Τοῦτο δὲ τόσῳ καλῶς γινώσκει ὁ φρόνιμος πατὴρ Ν. Δραγούμης, ὅτε εἶπεν, ὡς ἤκουσά μου, ὅτι καὶ αὐτὸς ἂν ἦτο ὁ ἐξετάζων καθηγητῆς δὲν ἤθελε βαθμολογήσει ἄλλως τὸν υἱὸν του, ὡς κακίστα ἐν τοῖς μαθηματικοῖς ἀποκριθέντα. Ὡσαύτως δὲ ἐκ τῶν εἰς τὸ Α'. γυμνάσιον ἐξετασθέντων ἐφέτος τεσσαρῶν μαθητῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου, οἱ μὲν τρεῖς, τρόφιμοι ὄντες, ἀπεβρίβθησαν, εἷς δὲ μόνος ὁ ἀξιόλογος νέος κύριος Ἀναστάσιος Σωμάκης, ἐξωτερικὸς ὢν, ἔτυχε τοῦ νομίμου ἀπολυτηρίου. Ἐκ τῶν ρηθέντων εἶναι ἀναντίρρητον, ὅτι δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι μείζων πρόοδος ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ γίνεται ἢ ἐν τοῖς δημοσίοις γυμνασίοις· διατί λοιπὸν τὰς τοιαύτας διαδίδοτε ψευδεῖς εἰδήσεις; οὐχὶ βέβαια δι' ἄλλο, εἰμὴ ἵνα πλείονας μαθητὰς ἐφελκύητε, τοῦ κερδαρίου ἕνεκα.

Ἄλλ' αἱ ἐξετάσεις τοῦ ἐκπαιδευτηρίου ἀπέβησαν λαμπρόταται, φαίη τις ἂν, ἐπικιάνισε μάλιστα ἐφέτος καὶ μουσικῆ, ὡς πκιανίζει καὶ εἰς τῶν περιπλανωμένων ὀδοντοϊατρῶν τῶν Παρισίων τὰ κινητὰ ἐργαστήρια. Ταῦτα πάντα ἀνέμενον ὡς θετικῶς γενητέμενα, διότι ὁ διευθυντῆς αὐτοῦ ἀνδρῶν ἀπάντων πολυτροπώτατός ἐστι καὶ ἀγυρτικώτατος (1), καὶ τοῦ ἐπιδει-

(1) Χαρακτηριστικώτατον τοῦ ἀνδρὸς νομίζω τὸ ἀκόλουθον ἀνέκδοτον, ὑπ' ἀξιοπίστων μαρτύρων πιστούμενον, ὅτι ὁ ἕτερος τούτων ἀρχιερεὺς ὁ δὲ καθηγητῆς ἐστι. Συνεφώνησέ ποτε ὁ Γ. Παπαδόπουλος μετὰ δύο φίλων του ν' ἀπέλθωσιν εἰς Φάληρον, ἵνα κολυμβήσωσιν. Ἀφ' ὑπέρτας τῆς συμφωνίας γενομένης, φαίνεται ὅτι ἔδραξεν ἀμέσως κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτοῦ τὸ συνδιαλεκτικὸν λεξικὸν καὶ ἐμελέτησε

κτικῶς μέρους τὴν φύσιν ἀκριβῶς ἐσπουδακῶς (2)· ἀλλ' οὔτε τὸ μεγαλοπρεπὲς εἰκοδόμημα τοῦ ἐκπαιδευτηρίου, οὔτε αἱ ἰδιαίτεροι στολι, οὐδὲ τὰ χρυσᾶ κομβία καὶ τὰ τετραδάκτυλα περιλαίμια, τὰ καὶ τοῦ Ζωχιοῦ αὐτοῦ κοσμήματα, οὐδ' ἡ μουσική καὶ τὰ πικραπλήτσια, συντείνουσί τι πρὸς τὴν πραγματικὴν πρόοδον. Ἄν δὲ αἱ ἴδιαι ἐξετάσεις ἀναδεικνύωσι τοὺς μαθητὰς ἀρίστους, γινώσκω ἐγὼ τούτων τῶν νῦν ἐξετάσεων ἰδίως εἰς τὰ μαθηματικὰ τὸ μηχάνημα. Προσδιορίζεις, κύριε Ζωχιε, εἰς τοὺς μαθητὰς τόσα προβλήματα ἀλγεβρικὰ ἢ τόσα θεωρήματα γεωμετρικὰ, ὅσοι εἶναι αὐτοὶ τὸν ἀριθμὸν,

τὸ περὶ κολυμβητικῆς ἄρθρον τὴν δ' ἐπιούσαν ἄμ' ἀναβάντων εἰς τὴν ἄμαξιν, ἤρξατο τῆς ἀναπτύξεως πρώτον τῆς καθόλου θεωρίας τῆς κολυμβητικῆς τέχνης, καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ὠφελειῶν εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶτα δὲ τῆς περιγραφῆς τῶν διαφορῶν ἐν Εὐρώπῃ διδασκτικῶν αὐτῆς καταστημάτων, προσθεὶς ὅτι ἐν τινι τούτων ἐσπούδατε πλήρη τὴν θεωρίαν δι' 66 μαθημάτων, καὶ ἔλαβον ἐκ ταύτης καὶ δίπλωμα ὠμίλει δ' ἔτι, ὅτε ἔφθατε τὸ ὄχημα εἰς τὸ Φάληρον, καὶ καταβάντες ἐξεδύθησαν ἐν ὑπαίθρῳ κολυμβήσαντες. Καὶ οἱ μὲν δύο, θάττον τῇ ἔργασίαν ταύτην ἀποπερατώσαντες, εἰσέβησαν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ὡς ἔμπειροι κολυμβηταὶ ἰδελφίζον, ὁ δὲ Γ. Παπαδόπουλος, ἤρέμα μέχρι γονάτων εἰς τὴν θάλασσαν εἰσελθὼν, ὑποκλαδὸν ἵστατο, ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ πέτρου τινὸς ἀντεχόμενος. Παρακαλούμενος δ' ὑπὸ τῶν ἑταίρων, ἵνα προβῇ καὶ συγκολυμβήσῃ, ἀπεκρίθη, ὅτι μόνην τὴν θεωρίαν τῆς κολυμβητικῆς ἐν τοῖς 66 μαθήμασιν ἀπεπεράτωσε, τοῦ δὲ πρακτικοῦ γινώσιν νὰ λάβῃ καιρὸν δὲν εἶχε· γέλιος ἀσθεστὸς ἐνῶρτο ἐπὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς ἀγρυτεῖᾳ καὶ τόλμῃ, ὅτι μέγιστον κολυμβηστὴν ἐκήρυττον ἂν αὐτὸν οἱ τὴν διήγησιν αὐτοῦ ἀκούσαντες, εἰ μὴ τὰ πράγματα ἐξήλεγχον καὶ κατεμαρτύρουν τὴν εἰς οὐδὲν δέον ψευδολογίαν καὶ ἀγρυτεῖαν αὐτοῦ.

(2) Ὅταν ὀμιλῇ ὁ κύριος Γ. Παπαδόπουλος ἐπὶ οἰασθήποτε ὕλης, ἄδύνατον εἶναι νὰ μὴ πεισθῶσιν οἱ ἀκροαταὶ του, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν εἰδημονέστατος τῆς ὑποθέσεως ἐκείνης, οὔτοι δὲ πόρρω αὐτῆς λείπονται· διότι ὀμιλεῖ πολλὰ καὶ σκοτεινὰ, καὶ διὰ λέξεων τεχνικῶν ἀνεμειγμένα, δι' ὧν ἐπιχέει μυστικισμὸν τινα εἰς ὅλην τὴν ὀμιλίαν του· ἐάν δ' ἤρχετο ξένος τις περιηγητῆς, εὐγλωττότερος Κικέρων δὲν ἠδύνατο νὰ εὐρεθῇ ἄλλος πρὸς περήγησιν καὶ ὀργίαν αὐτοῦ. Γινώσκει δὲ κα-

ὡς ἐπραξας ὁμολογουμένως καὶ ἐν τῇ ριζαρείῳ σχολῇ, εἶτα δ' ἐξασκεῖς αὐτοὺς ἐπὶ τούτων, μέχρις οὗ ἐνοήσωσιν ἢ ἀποστηθίσωσιν αὐτὰ ὡς ἄγγελοι, οὕτω δὲ προπαρασκευασμένους παρουσιάσεις αὐτοὺς εἰς τὰς ἐξετάσεις, καὶ ἐξετάσεις αὐτοὺς ἐπὶ τούτων μόνος. Ἀλλὰ ταῦτα ἐν τοῖς δημοσίοις ἐκπαιδευτηρίοις οὐ γίνονται, διότι οἱ ἀμαθεῖς πρέπει νὰ ἐξελέγχωνται, καὶ ὁ δημόσιος καθηγητὴς δὲν ἔχει ζημίαν, ἂν ἐξελεγχθῶσιν, ὡς δύνασται νὰ ἔχῃς σύ.

Τὰς ἐλλείψεις ταύτας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου κατείδον ἄλλοι, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ συστήσωσι νέα ἐκπαιδευτήρια, καὶ ἐν Ἀθήναις ἐγένετο τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου Βάφα καὶ τῶν λοιπῶν συναδέλφων αὐτοῦ, οἵτινες πάντες συνεργαζόμενοι καὶ ἐπιτηροῦντες, καὶ κοινὰ τὰ συμφέροντα ἔχοντες, μέχρι τοῦδε ἀγαθὴν περὶ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου αὐτῶν εἰς τὸ κοινὸν ὑπόληψιν ἔχουσιν, οὐδένα δὲ μαθητὴν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου προερχόμενον δέχονται, ἀποβάλλουσι δ' ἀμέσως πάντα ἐπὶ κακοηθείᾳ ἐξελεγχθέντα ἀδιόρθωτων.

λῶς, ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν λόγων ζημία δὲν προκύπτει εἰς αὐτὸν, καὶ ἐνθυμεῖται ἴσως καὶ τὴν εἰς τὸ Ληξούρι ἀφέρωσιν τοῦ Α. Λασκαράτου ἔχουσαν οὕτω·

Ὅταν μπαρῆ ἓνας σ' ὄλους νὰ χαρίζῃ

Καὶ στὸν ἴδιον καιρὸ νὰ μὴν τοὺς δίνῃ,

Ἢθελ' εἶναι κακὸ νὰ ξεχωρίζῃ

Ἐνας καὶ τοὺς ἄλλους νὰ τσ' ἀφίῃ.

Ἔτσι καὶ τὴν λαμπρὴ ὁ παπᾶς μας στήνει

Τὴ λαμπάδα του σ' ὅποιον τὴν ὀρίζει·

Γιατὶ ὅσο κι' ἂν ἀνάβουν ἀπὸ κείνη

Τίποτε τοῦ παπᾶ δὲν τοῦ στοιχίζει.

Ποῦ (αἰ') ἂν ἦτανε νὰ χάνῃ ὄχ τὴ λαμπάδα

Τρεῖς πένσαρας σταξοῦλες, δύο, μία

Τότε ναῖσκε ἤθελ' εἶναι φρονιμάδα

Νὰ βελθῇ κι' ὁ παπᾶς σὲ οἰκονομία.

Καὶ πλεόν ὄχ τὴ λαμπάδα τοῦ παπᾶ

Νὰ μὴν ἀνάβῃ παρ' ἡ παπαδιά.

Τῶν δ' ἐν Σύρῳ ἰδιωτικῶν εκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων εἶ-
 ναι ἀληθῶς ἐν ἐμπορικῶν, ἤγουν καπηλικῶν· καὶ ὄντως λύ-
 κειον καὶ ὄνειρον δύναται νὰ ὀνομασθῆ, καὶ εἰς ἀπόδειξιν ἐξε-
 τάσωμεν αὐτὸ, ὡς μέγαν κρότον ἐν Σύρῳ ποιοῦν, καὶ ἀπό-
 τινος πάσας τὰς ἐφημερίδας ὑπερπληρῶσαν διὰ τῆς περιγρα-
 φῆς τῶν μεγάλων προσῶν αὐτοῦ· Ἐν πρώτοις μὲν, ὡς καπη-
 λος ἢ ξενοδοχείου ἐπιστάτης, τρέχει ὁ τούτου διευθυντῆς εἰς
 τὰ ἀτμοκίνητα, ἀμ' ἀριχθέντα, καὶ παρατηρεῖ τίνας μαθη-
 τὰς ἤγαγον, καὶ τούτους μὲν ἀμέσως διὰ γλυκεῶν λόγων προ-
 σελκύει, λαγούς καὶ περιγράφῃς ὑπισχνούμενοι, ἐὰν εἰς τὸ
 κατάστημα αὐτοῦ εἰσέλθωσιν, εἶτα δὲ πρὸς τοὺς κηδεμόνας,
 ἢ πρὸς οὓς τὰ συστατικὰ οὔτοι ἔχουσι, τρέχει καὶ διὰ μυρίων
 μέτων ἢ συστάσεων κατορθοῖ τῆ παραλαβὴν αὐτῶν. Τούτου δὲ
 γενομένου οὐδεμίαν τῶν διατάξεων τοῦ κανονισμοῦ τηρεῖ, ἀλλ' εἰς
 τοὺς προβεβηκότας καὶ τὸ καπνίζεῖν ἐπιτρέπει οὐ μόνον καπνό-
 δια (σιγάρα), ἀλλὰ καὶ καπνοσύριγγα (ναργελὲν), ἐν ἰδιαιτέρῳ
 ὅμως καπνιστηρίῳ· εἰς τοσοῦτον δὲ θράσους οὔτοι προέβησαν,
 ὥστε δις ἢ τρίς καὶ ἐβράβισαν αὐτὴν, ἀλλ' οὔτος οὐδαμῶς
 αὐτοὺς ἀπέβαλεν, ὅτι ἐν χρυσοῖς νομίσμασι τακτικώτατα τὰς
 τριμηνίας προπληρῶνουν. Οὐδεμίαν δὲ παρέχει τοῖς καθηγη-
 ταῖς ἐξουσίαν ἐπιπλήξεως ἢ ἐπιβολῆς ποινῆς, ἀλλ' αὐτὸς μό-
 νος, ὅσας παρὰ τῶν μεγάλων μαθητῶν πληγὰς λαμβάνει, ταύ-
 τας τοῖς μικροῖς ἀποδίδωσι, μάστιγι τινι χρώμενος. Ἐμφλημα
 δὲ τοῦ καταστήματός αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ ἐπιγράψῃ τοὺς ἀ-
 κολούθους στίχους·

« ὦ χρυσέ, δεξιῶμα κάλλιστον βροτοῖς,

ὦς οὔτε μήτηρ ἠδονὰς τοιάσδ' ἔχει,

Οὐ παῖδες ἐν δόμοισιν, οὐ φίλος πατήρ,

Οἷας σὺ, καὶ οἱ σὲ δόμοισιν κεκτημένοι. »

(Ἄθην. Δ'. 49.)

ἢ μᾶλλον τούσδε ὡς καταληπτοτέρους·

ὦ τ' ἀσημεῖον μαγευτικὴ λαμπάδα

Πῶς στρέφεις τοὺς κανόνας μαζὶ μὲ μίας

Ἦ τάλαρο τὴν σήμερον μονάδα
Τῆς ἀνθρωπίνης παντοδυναμίας ;
Ἦ Μοῦσά μου ἴστον αἰῶνα ποῦ εὐρεθήκαμε
Ἦ κύττα γιὰ παράδες ἢ χαθήκαμε !
Σκληρὴ ἀναπαράδιὰ ποῦ μαμουριάζεις
Ἐκείνονε ποῦ σ' ἔχει μὲς στὰ ἐντόσθια
Πόσο φαρμάκι στὴν καρδιά μας στάζεις
Ἄς τὸ εἰποῦν ὅσοι πάσχουν τέτοια ἀρρώστια.

Ποῖαν λοιπὸν ἀγωγὴν δύναται νὰ περιμένη τις παρὰ τοιοῦτου διευθυντοῦ ; Καὶ δὲν αἰσχύνησθε κερδοσκόποι, ἀλλὰ προβαίνετε εἰς τὸ μέσον, καὶ διὰ τοῦ τύπου τολμάτε νὰ θίγητε χορδὰς, αἵτινες διὰ λόγους ἄλλους ἔπρεπε νὰ μένωσιν ἄφαστοι καὶ ἀνέγγιχτοι ; ἀλλ' ὑμεῖς οἱ πρωταίτιοι ὄψεσθε. Ἐν δὲ τοῖς Συριακοῖς εὐρισκόμενος παρχαλῶ νὰ μοὶ ἐπιτραπῆ νὰ προσθέσω, ὅτι ὡς καψογραμματικός εὔρον καὶ τῶν σύνδεσμον τὸν συνδέοντα τὸν Κ. Ζωχιὸν μετὰ τοῦ Κ. Δουραμάνη, ὃν ἐξαιρεῖ παντὸς ψόγου· οὗτος εἶναι, ὅτι ὁ Κ. Δουραμάνης εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἐν Σύρῳ γυμνάσιον τὴν ἀλγεβραν τοῦ Γ. Ζωχιοῦ, ὡς ἐξητηλημένης ἤδη τῆς τοῦ Μανάρη.

Τῶν δὲ δημοσίων ἐκπαιδευτηρίων τὰς ἐλλείψεις ἐγὼ οὐ μόνον γινώσκω, ἀλλὰ καὶ περιέγραψα λεπτομερῶς ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς γραμματικῆς μου· ἀλλὰ πρῶτον μὲν πλείστα ἐκτοτε μέχρι τοῦ νῦν ἐγένοντο καὶ γίνονται καὶ γενήσονται βελτιώσεις εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα καὶ γυμνάσια, δεύτερον δὲ οὐδεμιᾶς ἐκείνων ἀπηλλαγμένα εἰσὶ τό γε νῦν ἔχον τὰ ἰδιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια, ὧν σὺ Ζωχιέ τοὺς στεφάνους νὰ πλέξης ἀνεδέχθης, ἐπιλαθόμενος τοῦ τὸ πέπερι σπείροντος ἢ τρίβοντος λαγωῦ τὴν παροιμίαν.

Πρὶν δ' ἀποπερατώσω τὰ περὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων, ἀνάγκη νὰ κηρύξω, ὅτι τὴν τε σύστασιν καὶ τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν νομίζω ἀναγκαιοτάτην καὶ συμμέρουσαν τῇ πολιτείᾳ, ὡς συνεπικουρίζουσαν τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν, καὶ διὰ τοῦ περιορισμοῦ χαλιναγωγοῦσαν καὶ τοὺς ἀχαλινώτους, ὅταν

ταῦτα ὡς συγκεκροτημένα καὶ διευθύνονται ὡς δεῖ ὥστε μόνον κατὰ τῶν ἐκ τῆς κερδοσκοπίας καταχρήσεων, καὶ οὐχὶ κατὰ τῆς ὑπάρξεως τῶν ἰδιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων κατηνέχθην, ἅτινα, ἀφιλοκερδῶς καὶ φιλελληνικῶς διευθυνόμενα, μεγίστην παρέχουσιν εὐχέρειαν καὶ τοῖς ἔξω ὁμογενέσιν, ἵνα Ἑλληνικὴν ἀνατροφήν τοῖς παισὶν αὐτῶν δῶσι. Κατ' εὐτυχίαν δὲ ὑπάρχουσι καὶ νῦν καλὰ, καὶ ὑπάρξουσιν ἴσως εἰς τὸ μέλλον καὶ κρείττονα τοιαῦτα.

Εἰς ὅσα δὲ περὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ διδασκομένων μαθημάτων ὁ Ζωχίδης ἐλεπτολόγησεν, οὐδεμίαν χρεῖαν ἀπαντήσεως· διότι αὐτὸς τὴν Γαλλίαν δὲν εἶδεν, ἀλλ' ἔγραψεν ὅσα εἰς τὴν ἀποθήκην ἀποθηκαρίου (apothicaire) (1) τινὸς ἐναποταμιευμένα εὑρεν· ἀλλ' εἶναι καλὸν ἕκαστος ν' ἀσχολῆται εἰς τὸ ἔργον του, καὶ νὰ μὴ ἀναμιγνύηται εἰς γνώμας ξένας τῆς σφαιρας αὐτοῦ, διότι τοῦτ' ἐστὶν εὐνομούμενης πολιτείας τὸ δίκαιον, τὸ πράττειν ἕκαστον τὰ ἑαυτοῦ, ἤγουν τὸν ἱατρὸν τὰ τῆς ἰατρικῆς, πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν καὶ διευκρίνησιν τῆς μάστιος, φερ' εἰπεῖν, ἵνα μὴ ἐπικρίνων καταγέλαστος γίγηται, τὸν φαρμακοποιὸν τὰ τῆς φαρμακευτικῆς, πρὸς κατάληψιν τῆς χημείας καὶ πρὸς ἀκριβεστέρας χημικὰς ἀναλύσεις, ὧν ἕνεκα ἠναγκάσθημεν πέμψαι τὰ ἱαματικὰ ὕδατα τῆς Κύθνου καὶ Αἰδηψοῦ εἰς Γερμανίαν, καὶ ταῦτα μισθοδοτοῦντες χημικοὺς καὶ ὑποχημικοὺς. Ἐκ γὰρ τῆς τῶν ἀτόμων ἀρετῆς ἢ τῆς ὕλης πολιτείας εὐεξία συναποτελεῖται· ὅταν δ' ὁ ἱατρὸς καὶ ὁ φαρμακωπὸς περὶ μαθηματικῶν κρίνωσι καὶ περὶ διδασκαλίας νομοθετῶσι, καὶ ὁ χημικὸς περὶ ἀρχαιολογίας, ζωολογίας, γεωλογίας, ἰδεολογίας πολλὰς πολυλογίας γράφῃ πανταχοῦ, τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἀνωποταμῶν τὰ πράγματα χερεῖν. Ἐγὼ δὲ τοῦτο μόνον ἐπὶ τῆς ὕλης ταύτης γινώσκω, ὅτι τὸ ὑπουργεῖον ἔχει ὑπ' ἔψιν ἐκάστοτε οὐχὶ μόνον τὰ Γαλλικὰ ἀλλὰ καὶ τὰ Γερμανικὰ καὶ τὰ

(1) Νοστιμώτατον ἦθελεν εἶναι, ἐὰν ὁ Ζωχίδης μ' ἐγγίλεγεν ἐνταῦθα ὡς μὴ γινώσκοντα τὰ Γαλλικὰ.

Ἑλληνικά προγράμματα, καὶ γινώσκει αὐτὰ κάλλιον τῶν ἄπαξ ἐπισκεφθέντων τινὰ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐκπαιδευτηρίων πρὸ δεκαετίας· ἐπὶ δὲ τῶν μαθηματικῶν οἱ ἐν Ἀθήναις καθηγηταὶ ἀκολουθοῦσι τῶν ἐνδοξοτέρων Γάλλων μαθηματικῶν τὰ τελευταῖα διδακτικὰ βιβλία· καὶ ἐν αὐτοῖς ἀπεδείχθη περιεχόμενον ὡς θεώρημα ὅτι τὸ $\frac{5}{6} \times 6 = 5$, σὺ δὲ Ζωχιέ λέγεις ὅτι «εἰς οὐδένα Γάλλον μαθητὴν ἐξηγεῖ ὁ διδάσκαλός του τὸ παρ' ἡμῖν διὰ μακρῶν ἐξηγούμενον θαυμαστὸν ἐκεῖνο θεώρημα τῶν ἐπικριτῶν μου καθ' ὃ $\frac{5}{6} \times 6 = 5$.» Δὲν βλέπεις ὅτι καταφωρᾶται ψευδόμενος καὶ τὰ γινόμενα ἀγνοῶν;

Ἰδοὺ δὲ καὶ ἐν ἑτερον ψεῦδός σου· «ἀμφιβάλλεις ἂν ὑπάρχη παρ' ἡμῖν πατήρ, ὅστις νὰ ἐπέζησε καὶ νὰ εἶδε τὸν υἱὸν αὐτοῦ καρποφοροῦντα· καὶ τριακοντούτης ὁ Ἕλλην μόλις ἠφελλίξει τὰς πρώτας τῆς ἐπιστήμης φωνάς». Πατήρ θετός ἐγὼ ὑπῆρξα ὄρφανῶν τινῶν καὶ ἀπόρων συγγενῶν μου, καὶ ἔλαβον τὴν ζωηράν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδω καρποφοροῦντα τὰ διὰ τῶν ἰδρώτων μου ἀνατραφέντα δένδρα· ἐν δ' ἔστω σοι εἰς ἀποστῶμωσιν πλήρη παραδειγμα σαφές καὶ ἐκφραστικόν. (Γλυκυτάτη μορφή φιλιότητος ἐξαδέλφου μὴ μοῦ θυμώσης, ἂν τοῦ ὀνόματός σου ἐνταῦθα γείνη χρῆσις, ἀνάγκη εἶναι νὰ ριμωθῶς· οἱ ψεῦσται). Τὸν Κωνσταντῖνον Κωνσταντόπουλον ὄρφανὸν πατρός τε μητρός τε παρέλαβον εἰς Ἀθήνας κατὰ τὸ 1842, δεκαετῆ περίπου τὴν ἡλικίαν, καὶ μόλις δυνάμενον νὰ ἀναγινώσκη· κατέταξα δὲ μετὰ τινα προγύμνασιον εἰς τὴν ἐσχάτην τάξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν Ἀθήναις σχολείου. Οὗτος διήλθεν εὐδοκίμως διὰ πᾶσῶν τῶν σχολικῶν καὶ γυμνασιακῶν τάξεων, καὶ μετὰ ἑπταετίαν μοὶ ἔφερε γελῶν καὶ σκιρτῶν ἀπὸ παιδικῆς χαρᾶς τὸ ἀπολυτήριόν του ἔχον βαθμὸν ἄριστα· οὐδένα δ' οὐδέποτε προγυμναστήν ἢ βοηθὸν εἶχον αὐτῷ, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀναγκαίαν ἐπιτήρησιν (1). Ἀμέσως δὲ κατετάθη

(1) Σὺ δὲ Ζωχιέ μου, ὁ τὸν υἱὸν σου εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριον τοῦ Γ. Παπαδοπούλου ἐκπαιδεύσας, μετὰ τὴν ἐκείθεν αὐτοῦ ἀπόλυσιν ἐπέμψας πρὸ τῶν ἀπολυτηρίων ἐξετάσεων τοῦ γυμνασίου πρὸς ἰδιαιτέρον καθη-

εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου, καὶ μετὰ πενταετίαν πλήρη ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς νομικῆς, τὸ εἰκοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων· ἐκπληρώσας δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαιτουμένην ἄμιθον παρεδρίαν διωρίσθη ἄνευ συστάσεων, ἄνευ παρακλήσεων, ἀλλ' αὐθρομήτως ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ 1851 ὑπουργοῦντος ἀξιοτίμου κυρίου Καλλιγᾶ πρωτοδίκης, καὶ διατέλει τοιοῦτος ἐν Πάτρεις, διακεκριμένην κατέχων τάξιν ἐν τῇ δικαστικῇ ὑπηρεσίᾳ. Ἰδοῦ, κύριε Ζωγιέ, ζωηρότατον παράδειγμα, ἐν ἐκ παμπλείστων, ὅσα δύνανται τις νὰ σοὶ φέρῃ, μαθητῶν ἀποπερατωσάντων πάσας τὰς σπουδὰς αὐτῶν ἐνταῦθα εἰς δωδεκαετίαν, καὶ μὴ ἀπελθόντων εἰς τὴν Εὐρώπην, οὐδὲ καυσάντων τὰς σημειώσεις αὐτῶν· καὶ νομίζεις, ὅτι ἐν Εὐρώπῃ ἀποπερατοῦνται αἱ σπουδαὶ θάττον, ἢ δύνασαι νὰ μοι εἴπῃς, ὅτι οἱ ἐξ Εὐρώπης ἐρχόμενοι σπουδάζει ὑπερέχουσι τόσῳ πολὺ τῶν ἐν Ἑλλάδι σπουδασάντων, ὥστε εἶναι χρεῖα νὰ ἐλεεινολογῶμεν διὰ τοῦτο τὴν Ἑλλάδα; Ἄλλ' ἔσω ὁμολογούμενον, ὅτι τὰ γυμνάσια καὶ τὰ σχολεῖα καὶ τὸ πανεπιστήμιον ἡμῶν εἶναι εἰς ἀσυγκρίτῳ λόγῳ κατωτέραν κατάστασιν τῶν ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Γερμανίᾳ κτλ. Τοῦτο οὐδαμῶς ἐστὶ παράδοξον, τὸ ἐναντίον ἤθελεν εἶναι ἐκπληκτικόν· ἐὰν ἔθνος ἀπὸ ζυγοῦ τῶν αἰῶνων μόλις ἀνακύπτει, καὶ βίον ἀνεξαρτησίας μῆτρον τριακονταετῆ ἔχον, ἐξισούτο κατὰ τὴν πρόδον τῶν γραμμάτων, ἐπιστημῶν, καὶ τεχνῶν πρὸς τοὺς γηραιούς κολοσσούς τῶν τῆς αὐτονομίας αἰωνοφάγων ἐθνῶν, τοῦτο ἂν εἴη τὸ πάντων παραδοξότατον θαῦμα. Ἄλλ' ἂν ἡ Ἑλλὰς ὄτην πρόδον εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς θεωρητικὰς ἐπιστήμας ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ διαστήματι κατώρθωσε, τσαύτην καὶ εἰς τοὺς λοιπούς κλάδους συναποτελέσῃ, στέφανον ἔξει ὑπὸ τῆς τῶν ἐθνῶν ὀλομελείας διὰ ἰσχυρότατον καὶ εὐλογώτατον αἴτιον· διότι

γητὴν πρὸς προγύμνασιν καὶ συμπλήρωσιν τῶν γνώσεών του, ἐν τινι μαθήματι (δὲν λέγω δὲ πρὸς ποῖον, διότι δύναται νὰ τὸ ἀκούσῃ ὁ παρακείμενος κύριος Βερνερδάκης, καὶ νὰ θυμώσῃ), καὶ πρὸς ἄλλαν καθηγητὴν δι' ἄλλο μίθημα.

διεπράξατο κάλλιστα ἔργα· πρῶτον μὲν τὸ ἐν τῇ ἱστορίᾳ σπανίως ἀπαντώμενον θαῦμα τὴν ἐκ νεκρῶν αὐτῆς ἀνέργειν μετὰ δουλείαν εἴκοσι ἢ τοῦλάχιστον τεσσάρων αἰώνων, καὶ τὴν ἐν τοῖς εὐνομουμένοις ἔθνεσι κατὰτάξιν· δεύτερον δὲ τὴν κατὰ βῆμα παρακολούθησιν αὐτῶν εἰς πάντα πρόοδον ἐν ταῖς τέχναις καὶ ἐπιστήμασι.

Ἰδοῦ δὲ καὶ τρίτον τοῦ Ζωχιοῦ ψευδός· εἶπεν ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἀριθμητικῆς του (ἐν σελίδι δ΄.) ὅτι οὐχὶ μόνον ἡ στοιχειώδης γεωμετρία διδάσκεται ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ἀλλὰ καὶ ἐμπειρικῶν ἀποδείξεων γίνεται χρῆσις, καὶ οἱ μαθηταὶ χειροκροτοῦσιν». Ἐγὼ δ' ἔψευσα ἐν τῇ ἐπικρίσει μου τὴν χρῆσιν τῶν ἐμπειρικῶν ἀποδείξεων, καὶ ἐζήτησα παρ' αὐτοῦ διασαφῆσαι, ἀλλ' ὁ ἀναισχύντως ψευδόμενος ἐπὶ τούτου ἐσιώπησε, διότι οὐδεμία οὐδέποτε ἐμπειρικῆς ἀποδείξεως χρῆσις ἐγένετο· καὶ ὁ καθηγητὴς ἐκτὸς τῶν συνήθων λογικώτατων ἀποδείξεων τῆς γεωμετρίας, καὶ ἄλλας πολλὰς τοῦ αὐτοῦ θεωρήματος ἀναφέρει, ἀκλήσεως καὶ εὐχαριστήσεως τῶν μαθητῶν χάριν. Τοῦτο δ' ἔπραξε καὶ ἐπὶ τῆς ἐκατόμβης τοῦ Πυθαγόρου· μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς ἐπὶ τοῦ πίνακος συλλογιστικῆς καὶ κανονικῆς ἀποδείξεως, ἐπέδειξε καὶ τὴν ἐκ τμημάτων χάριτος ἐφαρμογὴν τῆς ἀποδείξεως, καὶ οἱ μαθηταὶ εἰς ὧν τὰς φλέβας φαίνεται, ὅτι βέβη Πυθαγόρειον (1) αἶμα, εὐχαρισθηέντες ἐχειροκρότησαν τότε καὶ μόνον τότε τὴν ἀπόδειξιν μᾶλλον ἢ τὸν καθηγητὴν· ἦτο τάχα ἡ πρώτη περίστασις, καθ' ἣν οἱ μαθηταὶ ἐνουσιῶντες ἐν τῷ πανεπιστημίῳ χειροκροτοῦσι; Καταχωρίζω δ' ἐπίτηδες ἐνταῦθα καὶ τὴν ἀπόδειξιν μετὰ τοῦ σχήματος, ἵνα πεισθῶσι πάντες περὶ τῆς ψευδολογίας τοῦ Ζωχιοῦ.

Θ ε ὠ ρ η μ α .

Τὸ ἀπὸ τῆς ὑποτείνουσας τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου τε-

(1) Καὶ Πυθαγόρας ἐπὶ τῷ διαγράμματι βοῦν ἔθυσεν, ὡς φησὶν Ἀπολλόδωρος·

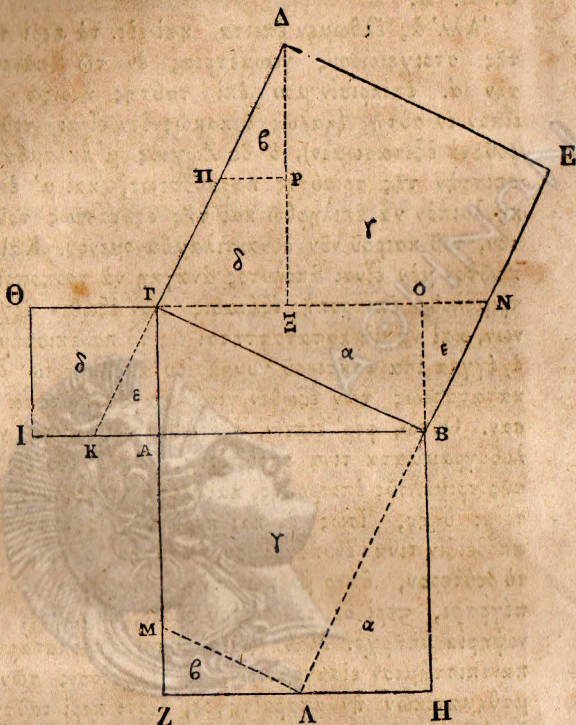
Ἦνίκα Πυθαγόρας τὸ περικλεῆς εὖρετο γράμμα
Κεῖνο, ἐφ' ᾧ λαμπρὴν ἤγετο βουθυσίην.

τρίγωνον ἰσοῦται τῷ ἀθροίσματι τῶν ἀπ' ἑκατέρας τῶν πλευρῶν τῆς ὀρθῆς γωνίας τετραγώνων.

Ἄποδειξις.

Προεκβάλλω τὴν πλευρὰν ΔΓ, μέχρις οὗ συναπαντήσῃ τὴν ΑΙ κατὰ τὸ σημεῖον Κ· ὡσαύτως τὴν ΕΒ μέχρι τῆς κατὰ τὸ Δ συναπαντήσεως τῆς ΖΗ. Καὶ ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς τομῆς Α ὑψῶ τὴν ΑΜ κάθετον ἐπὶ τὴν ΒΛ. Διὰ τῶν γραμμῶν τούτων τὰ τετράγωνα τῶν πλευρῶν τῆς ὀρθῆς γωνίας χωρίζονται εἰς

πέντε τμήματα, ἅπερ σημειῶ διὰ τῶν γραμμάτων α, β, γ, δ, ε. Λέγω δ' ὅτι τὰ πέντε ταῦτα τμήματα ἀρμοδίως προσαρμοζόμενα ἀποτελοῦσι τετράγωνον ἴσον τῷ τῆς ὑποτείνουστος τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ ἄγεται ἐν τῷ τετραγώνῳ τῆς ὑποτείνουστος ἡ μὲν ΓΝ παράλληλος τῆς ΑΒ, ἐπ' αὐτὴν δὲ τὴν ΓΝ κάθετος ἡ ΔΕ, προεκτείνεται προτέτι ἡ ΗΒ μέχρι τῆς συναπαντήσεως τῆς ΓΝ κατὰ τὸ σημεῖον Ο, καὶ λαμβανομένης τῆς ΕΡ ἴσης τῇ ΑΓ, ἄγεται ἀπὸ τοῦ Ρ ἡ ΡΠ παράλληλος τῆς ΓΝ. Οὕτω καὶ τὸ τετράγωνον τῆς ὑποτείνουστος ἐμερίσθη εἰς πέντε τμήματα, ἅπερ σημειῶ διὰ τῶν αὐτῶν γραμμάτων α, β, γ, δ, ε' εὐχε-

εσάτα δὲ ἀποδεικνύεται, ὅτι τὰ τεμάχια τῶν δύο ἄλλων τετραγώνων ἀκριβῶς ἐστὶν ἴσα τοῖς ὁμογράμμοις τμημασι τοῦ τετραγώνου τῆς ὑποτείνουσας (1) ἄρα κ. τ. λ. Ο. Ε. Δ.

Ἄλλ' ἂν ἔλθωμεν ἔπειτα καὶ εἰς τὰ περὶ τῆς παραδόσεως τῆς στοιχειώδους γεωμετρίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Εἰς τὴν ἀ. ἐπίκρισίν μου ἐπὶ ταύτης ἤνοιξα παρένθεσιν καὶ εἶπον ἐν αὐτῇ (καλῶς ἢ κακῶς δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ νὰ ἐξετάσωμεν), ὃ δὲ Ζωχιὸς μ' ἐκλαμβάνει ὡς ὑπερασπιστὴν τῆς τοιαύτης παραδόσεως, καὶ μ' ἐπικρίνει. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐπιληθῶ καὶ τῆς ἐξετάσεως τοῦ θέματος τούτου, τοῦ καιροῦ νῦν συναντιλαμβανομένου. Καὶ λέγω δὴ, ὅτι πρῶτον μὲν εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ τροποποιηθῇ ἢ ὑπὸ τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐξέτασις τῶν ἐξωθεν ἐρχομένων Ἑλλήνων, καὶ νὰ μὴ κατατάττηται εἰς τὸ πανεπιστήμιον ὃ μὴ φέρων ἔχέγγυα ἴσα τακτικῷ γυμνασίῳ ἀπολυτηρίῳ· διότι τὰ ἐπὶ τῆς κατατάξεως τῶν ἐξωθεν γινόμενα ἀποπώτατα ὄντως ἀπέβησαν. Οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ὃ ἐξωθεν ἐρχόμενος νέος, καὶ κολυβογράμματά τινα σπουδάσας, ἀπήρχετο εἰς ἐν τῶν μελῶν τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς, καὶ μετὰ τινος συνομιλίᾳ περὶ παντοίας ὕλης, ἴσως δὲ καὶ περὶ τῆς ἐξεταστικῆς, ἐλάμβανεν ἀπόδειξιν τινα ἐνυπόγραφον, ταύτην δ' ἔφερον ἀκολούθως εἰς τὸ δεύτερον, ὅπερ βλέπων τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πρώτου συνυπέγραφε, περὶ δὲ τοῦ τρίτου οὐδεὶς ἦν λόγος, διότι ἡ πλειονοψηφία ὑπῆρχε. Μαθητῶν δ' οὕτω ἀπροκαταρτίστων εἰς τὸ πανεπιστήμιον εἰσαγομένων, ἢ παραδόσις τῶν στοιχειωδῶν μαθηματικῶν ἦν ἀπαραίτητος, διότι περὶ ταῦτα δὴ οἱ ἐξωθεν ἐρχόμενοι τὰ μέγιστα χωλαίνουσι· διὸ διετάχθη ἡ παραδόσις αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς καθηγεσίας τοῦ ἱκανωτάτου καθηγητοῦ μου κυρίου Κωνσταντίνου Νέγρη, καὶ οὗτος τῷ ὄντι πρῶτος καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς μαθηματικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ παρέδωκε κατὰ τὸ 1842, μετὰ τὴν ἀσπεράτως τῆς ἐκ πέντε μαθητῶν συγκειμένης ἡμετέρας τάξεως· μετὰ δ' αὐτὸν ὁ Γ. Βούρης, καὶ τρίτος τανῦν ὁ Ι. Παπαδάκης. Τί λοι-

(1) Ἐὰν ὁ Κ. Ζωχιὸς δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν ν' ἀποδείξῃ τὴν διὰ τῶν στοιχειωδεστάτων γνώσεων τῆς γεωμετρίας ἀποδεικνυμένην ἰσότητα τῶν ὁμογράμμων τμημάτων τούτων, ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει ὑπὸ σπυνοῦ μεθ' αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν καταχωρήσεται.

πὸν κατ' αὐτοῦ καταβοᾶς, κερράκτα, ὅτι παραδίδωσι τὰ στοιχεῖα τῆς μαθηματικῆς; ἤθελες νὰ παρακούσῃ εἰς τυγκλητικὴν ἀπόφασιν, ἀφοῦ δύο προγενέστεροι καθηγηταὶ ὑπήκουσαν εἰς αὐτήν; Ἰδοῦ δὲ αὐτολεξεῖ τὸ ἔγγραφο τῆς Πρωτανείας.
πρ. 738.

« Ἀριθ. _____

Διε. 410.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Ἡ

Πρωτανεία τοῦ Πανεπιστημίου Ὁθωνος

Πρὸς τὸν καθηγητὴν κύριον Ἰωάννη Παπαδάκη.

Ἡ Ἀκαδημαϊκὴ Σύγκλητος ἔχουσα ὑπ' ὄψιν, ὅτι διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ καθηγητοῦ κυρίου Γ. Βούρη δὲν παραδίδονται τὰ μαθηματικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, καὶ ὅτι οἱ φοιτηταὶ βλάπτονται οὐκ ὀλίγον, διὰ τοῦτο ἀνέθηκεν εἰς ὑμᾶς, κύριε καθηγητὰ, τὸ νὰ πληρώσῃτε τὸ κενὸν τοῦτο μέχρι τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ. Διαβιβάζοντες ὑμῖν τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν τῆς Συγκλήτου, πεποιθήμεν, κύριε καθηγητὰ, ὅτι χάριν τῶν φοιτητῶν ὑπὲρ τῶν ὁποίων τοσοῦτον μοχθεῖτε καθ' ἑκάστην, θέλετε ἀναλάβει καὶ τὸ ἔργον τῆς τῶν στοιχειωδῶν μαθηματικῶν παραδόσεως.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 6 Νοεμβρίου 1855.

Ὁ Πρῦτανος Ἰωάννης Ὀλύμπιος.»

Αὐτὸς δ' οὗτος ὁ πρῦτανος ἐν τῇ λογοδοσίᾳ αὐτοῦ τῇ ἐκφωνηθείσῃ κατὰ τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1856 (ἐν τέλει τῆς 9ης σελίδος) εἶπε τὰδε· « ἅπαντα δὲ τὰ ἐν τοῖς προγράμμασι σημειωμένα μαθήματα ἐδιδάχθησαν τέλεια ὑπὸ τε τῶν καθηγητῶν καὶ ὑφηγητῶν, πλὴν τοῦ Κ. Βούρη, καθ' ὅσον τὸ διελθὸν ἤδη ἔτος ἀπόντος, ὃν ὁμως ἀνεπλήρωσεν εἰκότως » καὶ μετ' ἀξιεπαίνου ἐπιμελείας ὁ καθηγητῆς Κ. Ἰωάννης Παπαδάκης ἐξ ἐπιμέτρου διδάξας ἀντ' ἐκείνου λίαν εὐδοκίμως τὰ μαθηματικὰ ».

Τέταρτον ψεῦδος εἶναι τὰ περὶ τινος καθηγητοῦ τῆς ἱατρικῆς ἐν τῷ πατεπιστημίῳ ὑπαινιχθέντα, ὅσα μελάμπυγός τις ἄτερος καὶ ταραξιπρόστρατος ἔκτακτος καθηγητῆς τῷ κυρίῳ Ζωχιῷ ὑπηγέρευσε, ἅτινα αὐτὰ ἀφ' ἑαυτῶν ὡς σαφέστατα ψεῦδη καὶ ἀνήκουστοι ὑπερβολαὶ ἐξελέγονται, διότι λέγει περὶ

αὐτοῦ « ὅτι καθηγητὴς τις τῆς ἰατρικῆς τοσοῦτον καλῶς
» τὴν τέχνην του ἐπίσταται, ὥστε σαβανώνει καὶ τοὺς ἐντε-
» λῶς ὑγιεῖς καὶ καλῶς ἔχοντας » ἤγουν λέγει λόγον εἰς μω-
» ρὸν καὶ ἡλίθιον οὐχὶ δ' εἰς ἀπαίδευτον ἰατρὸν ἀνήκοντα. Ἄλ-
» λά συκοφαντῖαι ἀσφαεῖς καὶ ἀόριστοι δὲν ἀναιροῦνται, προ-
» καλοῦμεν λοιπὸν καὶ τὸν ὑποκριτὴν Ζωχιὸν καὶ τὸν ὑποβο-
» λέα αὐτοῦ νὰ ἐξηγήτωσι σαφῶς τὰ πράγματα καὶ ὀνομα-
» στί· καὶ τότε θέλομεν ἀποδείξει καὶ ἡμεῖς διὰ πραγμάτων,
» ἂν ὀρθῶς ἢ ἐσφαλμένως ἀποδιδῶμεν αὐτοῖς τὸ ὄνομα τοῦ ψευ-
» στοῦ καὶ συκοφάντου.

Πέμπτον δὲ ψεῦδος ἔστω καὶ τοῦτο διὰ τῶν ἀκολουθῶν
δύο ἐγγράφων σαφῶς ἐξελεγχόμενον.

Α'.

Πρὸς τὸν κύριον γυμνασιάρχην τοῦ ἐν Ἀθήναις
Β'. γυμνασίου Ν. Χορτάκη.

Ἀπαντῶν πρὸς τὸν κύριον Ζωχιὸν, γράψαντα ἐσχάτως
φυλλάδιόν τι κατὰ τῶν καθηγητῶν ἰδίως τῶν μαθηματικῶν,
εὔρον ἐν ὑποσημειώσεσι τῆς 17 σελίδος καὶ ταδε.

« Πέρυσι κατὰ τὰς ἀπολυτηρίου ἐξετάσεις τῶν μαθη-
» τῶν τῆς ἀνωτάτης τάξεως ἑλληνικοῦ τινος γυμνασίου
» ἐδόθη πρὸς λύσιν εἰς τοὺς ἐξεταζομένους πρόβλη-
» μα ἀλγεβρικόν, ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς γνώσεως τῶν χαρτο-
» παιγνίων· εὐτυχῶς ἢ δυστυχῶς οἱ μαθηταὶ ἠγνόουν τὴν
» θεωρίαν τῶν χαρτοπαιγνίων. Τὸ πρόβλημα δὲν ἐλύθη.
» Οἱ μαθηταὶ λοιπὸν ἀπέτυχον εἰς τὰ μαθηματικά, ἐνῶ εἰς
» τὰ λοιπὰ μαθήματα ἐξῆλθον νικῶντες· ἐπειδὴ δὲ ἐτόλμη-
» σιν νὰ ἐλέγξωσι τὴν ἀτοπίαν τοῦ μαθηματικοῦ προβλή-
» ματος, διὰ νὰ λάβωσι τὰ ἀπολυτήριά των, κατεδικάσθησαν
» νὰ ἐξετασθῶσιν ἐκ νέου εἰς ὅλα τὰ μαθήματα. »

Μὴ ἐπιθυμῶν δὲ νὰ γράψω τι τῆς ἀληθείας ἀπέχον, πι-
» ρακαλῶ νὰ εὐαρεστηθῆτε, ἵνα συνεννοηθέντες μετὰ τῶν λοιπῶν
» καθηγητῶν μετὰ πληροφορησῆτε ἐγγράφως, ὁποῖόν τι ἦν τὸ
» προταθὲν μαθηματικὸν πρόβλημα, καὶ πῶς ἔχουσιν ἀληθῶς
» τὰ περὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἐξετάσεων.

Δέχθητε δὲ συνάμα τὴν διαβεβαίωσιν τῆς βαθυτάτης πρὸς
» ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου, μεθ' ἧς ὑποσημειοῦμαι

Ἐν Ἀθήναις τῇ 13 Σεπτεμβρίου 1857 φίλος ὑμέτερος

Ἡλίας Σ. Σταθόπουλος.

Β΄.

Πρὸς τὸν Κ. Ἡλίαν Σταθόπουλον καθηγητὴν κτλ.

Οἴκαδε.

Κύριε Σταθόπουλε!

Ἀπαντῶντες εἰς τὴν ἐπιστολὴν σας δίδομεν εἰς ὑμᾶς τὰς πληροφορίες, ἃς αἰτεῖτε, κοινῇ γνώμῃ πάντων τῶν καθηγητῶν.

Κατὰ τὰς περυσινὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις ὁ καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν εἰς τὴν ἐγγραφὸν δοκιμασίαν προσέτεινεν εἰς τοὺς μαθητὰς τρία προβλήματα γεωμετρίας καὶ τρία ἀλγέβρας, λέγων εἰς αὐτοὺς συνάμα, ὅτι δύο μόνον τῆς γεωμετρίας καὶ δύο τῆς ἀλγέβρας εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ λύσωσιν· ἐν δὲ τῶν τριῶν προβλημάτων τῆς ἀλγέβρας, εἰς ὃ βεβαίως ἀναφέρεται ἢ ἐν τῷ φυλλαδίῳ τοῦ Κ. Ζωχιῦ σημειώσις, ἦτο τὸ ἐξῆς πρόβλημα συνδυασμῶν· ἐκ 52 χαρτίων δίδονται εἰς τινὰ 12, κατὰ πόσους τρόπους εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ, ὥστε μεταξὺ τῶν 12 τούτων νὰ εὑρίσκηται ὠρισμένον τε χαρτίον; Διὰ τὸ πρόβλημα τοῦτο οὐδόλως ἠκούσθησαν ἐνταῦθα παράπονα· δὲν ἦτο δὲ δυνατόν νὰ γείνη τοῦτο, διότι τὸ πρόβλημα οὐδεμίαν τῶν χαρτοπαιγιῶν γνώσιν ἀπαιτεῖ, καὶ διότι ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ μὴ λύσωσι τὸ τρίτον πρόβλημα.

Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι τῶν ἐξετασθέντων καὶ ἱκανῶν κριθέντων ἀμέσως ἀπελύθησαν· τέσσαρες δ' ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ ἡμετέρου γυμνασίου, οἱ ἀριστοί, δυσκολευθέντες εἰς τὸ πρῶτον τῆς γεωμετρίας πρόβλημα, καὶ μὴ θελήσαντες νὰ φανῶσι κατώτεροι ἑαυτῶν ἐν ταῖς ἐγγράφοις ἐξετάσεσιν, ἀπῆλθον χωρὶς νὰ λύσωσιν οὐδὲν πρόβλημα, πεποιθότες, ὅτι, καίτοι τὴν ἐλλείψιν ταύτην ποιήσαντες, πάλιν θέλουσι λάβει πρῶτοι τὸ ἀπολυτήριον. Ἡμεῖς ὅμως, ἵνα μὴ ἐπαναληφθῇ καὶ ἄλλοτε τὸ τοιοῦτον ἄτοπον, ἠναγκάσαμεν αὐτοὺς νὰ ἐξετασθῶσι μετὰ ἓνα μῆνα εἰς τὰ μαθηματικὰ μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μαθήματα, καὶ ἐὰν ἀποκριθῶσι καλῶς τότε νὰ λάβωσιν ἀπολυτήριον, ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Σεπτεμβρίου 1857.

Ὁ Γυμνασιάρχης Νικόλαος Χορτάκης.

Ἀκούεις, ἃ λέγουσι, Ζωχιᾶ, καθηγηταὶ καὶ γυμνασιάρχης διαβρόδην σε ψευδόμεγον ἐξελέγχοντες; ὅτι τό τε πρόβλημα τοῖς συνδυασμοῖς ἀνήκεν, καὶ οὗτ' ἐκ τοῦ 11 $\frac{1}{2}$, ἢ 21, ἢ 31, οὔτε ἐκ τοῦ Φαραῶ ἐξήρτητο· καὶ οἱ ἐν τοῖς μαθηματικοῖς ἀ-

στοιχόντες ἐξητάσθησαν αὐθις, οὐχ ὡς μὴ λύσαντες τὸ πρόβλημα τῶν χαρτοπαιγνίων, ἀλλ' ὡς μηδὲν τῶν προταθέντων λύσαντες· καὶ ἐξητάσθησαν οὐκ ἐν πᾶσι τοῖς μαθήμασιν, ἀλλ' ἐν μόνοις τοῖς μαθηματικοῖς, ὧν τὴν παράλειψιν εἰς οὐδὲν αὐτοὶ ἐλογίσαντο· βούλει τοίνυν ὑποθῶμεν, ὅτι ἐν γνῶσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ ἐψευδολόγησας; εἰ μὲν τὸ πρῶτον, φύσεως πονηρᾶς καὶ ἀναισχύντου καταδείκνυσαι, εἰ δὲ τὸ δεύτερον ἀκρίτου καὶ μωροπίστου, ὡς τὰ ἐν τριόδοις λεγόμενα ἀνεξετάστως καὶ ἀβασανίστως παραδεχόμενος· ἐκλεξοῦ δ' ὅ,τι ἀγαπᾶς ἐκ τούτων.

Ἄλλ' ἐπιλείψει με ὁ χρόνος τὰ ψεύδη τοῦ Ζωχιοῦ ἀπαριθμοῦντα καὶ ἐξελέγχοντα· φέρε δὴ καὶ τὰς νοουθεσίας καὶ παραινήσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἐξετάσωμεν. Προτείνει ὁ γεννάδας διδάκτρων ἐπιβολὴν πρὸς καταρτισμὸν τῶν τάξεων τῶν μαθητῶν τῶν γυμνασίων καὶ τοῦ πανεπιστημίου. Οὐχί, κύριε Ζωχιέ, ἐν Ἑλλάδι ἡ παιδεία οὐδέποτε μονοπώλιον τῶν πλουσίων καὶ τῶν εὐπόρων γενήσεται, καὶ διδάκτρα νὰ πληρόνῃ δὲν ἔχει ὁ Ἕλλην, ὁ μηδέπω καλύβην κτησάμενος, καὶ μόλις ἐπαρκῶν εἰς τὴν συντήρησιν τῶν παιδῶν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀγορὰν τῶν βιβλίων, ὡς μόλις ἐπάρκει, ὡς λέγουσιν, ὁ μυλωθρὸς πατήρ σου εἰς τὴν ἀνατροφὴν τὴν σὴν. Δὲν εἶναι δὲ τόση ἐλπίς προόδου ἐκ τῶν τηλυγέτων υἱῶν τῶν πλουσίων, ὡς καὶ σὺ ὠμολόγησας, ὅση ἐκ τῶν τέκνων τῶν ἀπόρων καὶ τῶν πενήτων. Οὗτοι δὲ πάντες ἀποκλείονται διὰ μιᾶς, ἐὰν ἐλάχισον διδάκτρον εἰς τὰ γυμνάσια καὶ τὸ πανεπιστήμιον τεθῆ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις σύστασις τῶν γυμνασίων ἀναγκαιοτάτη καὶ χρησιμωτάτη ἐστὶ, καθόσον ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἀναγκαίου προσωπικοῦ ἐπιτρέπει, πρὸς εὐκόλον διάδοσιν τῆς παιδείας· καὶ τῶν διδασκτρῶν ἡ ἐπιβολὴ ἀλυσιτελεσάτη. Ἐὰν π. χ. δὲν συνεκροτεῖτο τὸ γυμνάσιον τῆς Τριπόλεως, ἢ ἂν ὑπῆρχον διδάκτρα ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, δὲν ἤθελον σπουδάζει τοσοῦτοι νέοι ἐν αὐτῷ ἐκ μόνου τοῦ γυμνασίου τῆς Τριπόλεως προελθόντες, καὶ ζῶντες ἐνταῦθα δι' ἰδιωτικῶν παραδόσεων. Μὴ δὲ τις εἴπη, τί θέλουσι γείνει τόσοι σπουδασταὶ καὶ διδάκτορες; διότι δὲν ἔχομεν ἀκόμη οὔτε διδασκάλους οὔτε καθηγητὰς ἀποχρῶντας διὰ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ κράτους ὑπηρεσίαν καὶ τὰς ἐξωτερικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας, οὔτε ἰατροὺς ἐπιστήμονας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πάσαις, οὔτε ἱερεῖς πεπαιδευμένους ὡς δεῖ. Τὸ δ' ἡμέτερον πανεπιστήμιον, τὸ διδασκαλεῖον κτλ. εἶναι τὸ φυτώριον τῆς παιδείας πάσης τῆς Ἀνατολῆς. Συμφέρον ἔχεις σὺ

καὶ οἱ ὅμοιοί σου, Ζωγίε, νὰ μὴ ἐξαπλόνηται ἡ παιδεία, ἀλλ' αἱ φωναὶ ὑμῶν εἶναι φωναὶ βωῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ κράτος τὸ Ἑλληνικόν, τὸ διατρέφον σὲ κηφήνα καὶ τοὺς παρραπλησίους σοι, ἀπαιτεῖ τὴν διὰ τῶν χρημάτων τῶν ἐκ τῶν ιδρώτων του παραγομένων ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων του· καὶ οὐκ εἰσακουσθήσεσθε, οὐδ' ἂν διαβράγῃτε κραυγάζοντες. Δὲν περιμένει δὲ τὸ Ἑλληνικὸν πανεπιστήμιον νὰ πλουτήσῃ ἐκ τῶν διδάκτρων, διότι καὶ ἄνευ αὐτῶν ἔχει νῦν, τῇ γενναίᾳ συνδρομῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῶν ἀπανταχοῦ γῆς φιλοστόργων τῆς Ἑλλάδος τέκνων, καὶ βιβλιοθήκην, καὶ ἀνατομικὸν ἀμφιθέατρον, καὶ φυσικῆς ἱστορίας μουσεῖον, καὶ χημικὸν ἐργαστήριον, καὶ ἐργαλείων τῆς φυσικῆς ταμεῖον, καὶ βολανικὸν κῆπον, καὶ ἀστεροσκοπεῖον· εἰ δέ τινα τούτων εἰσὶ ἀτελεῖ, διὰ τοῦ χρόνου τελειοποιηθήσονται.

Οὐ μόνον δὲ διδάκτρα παρὰ τῶν φοιτητῶν τοῦ πανεπιστημίου ὁ μεγαλόνομος σύμβουλος ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ προσέτι καὶ νὰ μὴ σπουδάζωσι τὰς ἐπιστήμας πρὸς πορισμὸν, μηδὲ μεταβάλλωσι τὴν ἐθνικὴν παιδείαν εἰς ἐπιτήδευμα διατάττει ἡγουν λέγει Ὅσοι δὲν εἰσθε τέκνα πλουσίων, καὶ δὲν δύνασθε νὰ ἐξοδεύητε ἀδρῶς εἰς ἀπόκτησιν τῆς παιδείας, καὶ μετὰ τὰς σπουδὰς σας νὰ ἐξαπλωθῆτε εἰς τὰς οἰκίας καὶ τὰς ἐπαύλεις σας τὰς ὥρας τῆς σχολῆς σας ἐν βιβλίοις διάγοντες, καὶ μηδένα πορισμὸν βίου ἀπαιτοῦντες διὰ τῶν γνώσεων ὑμῶν, μὴ σπουδάζητε» βίον κηφήνων ἀληθῶς τοῖς πλουσίοις συνιστῶν, τοῖς δὲ πένησιν εἰλώτων· διότι ὁ ἀληθῶς ἐπιστήμων οὐ μόνον πρὸς ἰδίαν τέρψιν τὴν ἐπιστήμην μελετᾷ, ἀλλὰ καὶ τὰς κεκτημένας αὐτῷ γνώσεις πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος μεταχειρίζεται, ἢ μεταχειρισθήσεται, συνεργῶν αὐτῇ πᾶν τὸ ἐφ' ἑαυτῷ ἔν τε δημοσίᾳ καὶ ἰδιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ.

Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τούτου ἡ πενία σύντροφος τῇ Ἑλλάδι ἐστὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἡροδότου, πάντες δ' οἱ σπουδάζοντες βάρους τῶν γονέων ἢ τῶν συγγενῶν αὐτῶν λογίζονται, οἷτινες δὲν ἐλέπτουσι τὴν ὄραν, καθ' ἣν αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν οἱ παῖδες τὰ πρὸς τὸ ζῆν ποριεῦνται· τοῦτο δ' αἰσθάνονται οἱ φοιτηταί, καὶ ἀγωνίζονται ν' ἀπαλλάξωσι τοῦ ἄχθους τοὺς ἄλλους, διὸ καὶ ἐκλέγουσιν ἐκείνας τὰς ἐπιστήμας, δι' ὧν προχειρότερον πόρον εὐρήσουσιν· εἰς δὲ τὰ μαθηματικά, ὧν οὐδέμια μὲν ἐφαρμογὴ ἐν Ἑλλάδι ἀκμὴν ὑπάρχει, αἱ δὲ καθηγετικά θέσεις μετροῦνται εἰς τὰ δάκτυλα, καὶ πρέπει νὰ

ριμένη τις ἢ ἀποθάνη ἄλλος, ἢ ἄλλως ἢ ἀποσυρθῆ, ἵνα
 κάθῃ τὴν θέσιν ἐκείνου, ὡς συνέβη εἰς τὸν Κ. Μάτσαν, δὲν ἀπο-
 φασίζουσι νὰ σπουδάζωσι πολλοί. Ἄλλ' εἶναι ψεῦδος αὐτα-
 πόδεικτον, ὅτι «ὑψηλὸς ὑπολογισμὸς εἰς τὸ Ἑλληνικὸν πανε-
 πιστήμιον οὔτε διδάσκεται οὔτε θέλει διδαχθῆ ἐν τῷ παρόντι
 καιῶνι» διότι ὁ κύδιος Ἰ. Παπαδάκης ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ
 Κ. Νέγρη, πᾶσαν τὴν ὑψηλὴν θεωρίαν τῶν μαθηματικῶν ἐν
 τῷ ἡμετέρῳ πανεπιστημίῳ, καὶ ὁ Κ. Μάτσας, ὁ νῦν διορισθεὶς
 καθηγητὴς τοῦ ἐν Τριπόλει γυμνασίου εἰς τὴν θέσιν τὴν ἐμὴν,
 ἠκροάσατο ἐν τῷ Ἑλληνικῷ πανεπιστημίῳ μετὰ τῶν ἄλλων τῶν
 συναποτελούντων τὴν τάξιν παρὰ τοῦ Κ. Ἰ. Παπαδάκη ἀνα-
 λυτικὴν γεωμετρίαν διχῆ καὶ τριχῆ διαστατὴν, διαφορικὸν
 καὶ ὀλοκληρωτικὸν ὑπολογισμὸν, (καὶ ταῦτα νομίζω δὲν ὑπά-
 γονται εἰς τὰ χαμηλά, ἀλλ' εἰς τὰ ὑψηλά μαθηματικά), καὶ
 δούς ἐξετάσεις ἔλαβε τὸ δίπλωμα τοῦ προλύτου εἴτε τελειο-
 διδάχτου.

Ἐὰν ὁμως δὲν ἔχομεν πλήρη ὅλον τὸν κλάδον τῶν μαθη-
 ματικοφυσικῶν ἐπιστημῶν, πολλῶν δὲ μᾶλλον τῶν διαφορῶν
 αὐτῶν ἐφαρμογῶν τὴν θεωρίαν, τοῦτο προέρχεται· διότι εἰς
 μόνος καθηγητὴς δὲν δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλα, ἤγουν καὶ
 εἰς τὰ στοιχειώδη καὶ εἰς τὰ ὑψηλά μαθηματικά, καὶ εἰς τὴν
 διεύθυνσιν τοῦ ἀστεροσκοπείου καὶ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν μετεω-
 ρολογικῶν παρατηρήσεων, (περὶ ὧν ὄρα τὸ ὑπ' ἀρ. 228 φύλλον
 τῆς ἐφημερίδος τῶν Φιλομαθῶν καὶ τὰ ἐφεξῆς), ἐτι δὲ καὶ εἰς τὰς
 ἐφαρμογὰς, καὶ εἰς ὅσα σὺ ἀκόμη προσαπαιτεῖς παρ' αὐτοῦ, δηλ.
 ἀστρονομίας, καὶ ἀνακαλύψεις πλανητῶν, καὶ καταμετρήσεις
 ἀπλανῶν, καὶ προρήσεις κομητῶν, ἄλλον δὲ πρὸς τὸ ἔργον τοῦ-
 το κατάλληλον καθηγητὴν τῶν μαθηματικῶν τοῦ πανεπιστη-
 μίου ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ἔχομεν πλεονάζοντα· διότι ἀληθῶς
 ὑπάρχεις σὺ, ἀλλὰ ἔγραψας ἐν τῷ φυλλαδίῳ σου, ὅτι σοὶ προῦ-
 τεῖναν νὰ δεχθῆς τὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καθηγησίαν καὶ
 δὲν ἐδέχθης· εἰ δὲ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ψευδολογία καὶ κομ-
 ποβήρῃμοσύνῃ, (ὡς ἀνευδοιάστως φρονῶ), μοὶ φαίνεται ὅτι
 ἡ αἰτία, δι' ἣν ἀπέβαλες τὴν πρόσκλησιν, εὐρίσκεται ἐν τῇ
 γνωστῇ ἐκείνῃ πλακί «κάτι λάκκον ἔχ' ἡ φάβα», ἢ ἐν τῇ
 Ἑλληνικῇ παροιμίᾳ «οὐ παντὸς πλεῖν ἐς Κόρινθον»· πόθεν
 γὰρ ἄλλοθεν κινούμενος ἀπέρριψας τοιαύτην τιμητικὴν θέ-
 σιν ὁ ἰδιώταις ὑπηρετῶν διδασκαλία, καὶ ὑποσαίων μέχρις
 ἀφορήτου κολακείας;

Ὅσα δὲ πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ διὰ τὰ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τῆς ἰδίας ἀριθμητικῆς του γεγραμμένα κατὰ τῆς σπουδῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης σοφιστικῶς συνέβραψεν ὁ Ζωχιὸς, σειρὰ ἐς καθαρῶν ἀντιφάσεων· διότι λέγει, φερ' εἰπεῖν, ὅτι «τὰ νεώτερα ἔθνη εἰς μέγα δυνάμειος καὶ εὐανδρίας ἤλθον, φωτισθέντα καὶ παιδευθέντα οὐχὶ ὑπὸ τῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων, ἢ τὴν ὁποίαν δὲν ἔμαθον, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς συνέσεως τῶν Ἑλλήνων, τὰς ὁποίας διὰ μεταφράσεων καὶ παραφράσεων εἰς τὴν ἰδίαν ἕκαστος πατρίδα μετεκένωσαν.» Ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖ ὅτι, πρὶν ἢ μεταφράσαι καὶ παραφράσαι τὰ Ἑλληνικὰ συγγράμματα, ἐξ ἀνάγκης οἱ μεταφρασταὶ καὶ ἐρμηνευταὶ ἐσπούδασαν, καὶ ἐξηκρίθωσαν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἐκ τῶν κόπων τῶν ὀλίγων ὠφελήθησαν οἱ πολλοὶ ἡμεῖς λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη ἢ νὰ σπουδάσωμεν πάσας τὰς ξένας γλώσσας, ἵνα εὐρωμεν ἐν αὐταῖς τοὺς θησαυροὺς τῶν ἡμετέρων προγόνων, ἢ, ὅπερ εὐχερέστερον καὶ προτιμότερον, νὰ διευκρινίσωμεν κατὰ βάθος καὶ λεπτομερῶς τὴν γλῶσσαν ἐκείνων, αὐτὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν γλῶσσαν οὖσαν, καὶ ν' ἀρυσθῶμεν ἀπ' αὐτῶν τῶν πηγῶν τὴν ἀρετὴν, τὴν ἐπιστήμην, τὴν σοφίαν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν προγόνων ἡμῶν. Εἰ δ' ἔστιν ἀναγκαῖα πρὸς κατοχὴν τῆς γλώσσης ἢ σπουδὴ τῆς γραμματικῆς, ἐξήτασα ἐν τοῖς εἰς τὴν γραμματικὴν μου προλεγομένοις (σελίδι νη' καὶ ἐφεξῆς) καὶ ἐκεῖ παραπέμπω ὁ γράφων λοιπὸν ὅτι εἶναι δυστύχημα νὰ μάθῃ πολίτης ἐλεύθερος τὰ Ἑλληνικὰ, ὅπως τὰ γινώσκουσιν οἱ μὴδὲν ἄλλο ἐν τοῖς ἀρχαίοις συγγράμμασι βλέποντες, εἰμὴ καταλήξεις καὶ ρίζας, μόρια, φωνηέντων συγκρούσεις καὶ συμφώνων πολέμους, καὶ ὅτι μόνον οἱ σχολαστικοὶ εἰς τὴν ὀρθογραφίαν προσέχουσι » σατυρίζει τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐξ ἧς, ὡς ἀνωτέρω ἀπεδείχθη, μεγάλη ὠφέλεια εἰς τὰ ξένα ἔθνη παρήχθη, καὶ μείζων ἡμῖν παραχθῆσεται, καὶ ἐξελέγχεται ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῶν πραγμάτων σαφῶς παραλογιζόμενος.

Δὲν εἶναι δὲ ἀληθές, ὅτι τὴν σήμερον παραδίδεται ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Σωσιβίου, καθ' ὃ Ὑαλλίδας, ὡς λέγεις, ἐγένετο γάϊδαρος· διότι ἀληθῶς μὲν ἕκαστος διδάσκαλος δύναται νὰ λέγῃ πρὸς τοὺς μαθητὰς, ὅτι π. χ. ὁ κοινῶς καλούμενος ζοχὸς ἢ ζωχιὸς εἶναι τὸ παρὰ ταῖς ἀρχαίους κίρσιον φυτὸν, ὅπερ καὶ χοῖροι τρώγουσιν,

ἀλλ' οὐδέποτε καθιστᾶ διὰ παραγωγῆς τὸν Ζωγιὸν γαῖδαρον, ἐὰν δὲν ᾦναι. Ἀξία δὲ καὶ εἰς τὸ πραγματικὸν προσοχὴ δίδεται ὅσον εἰς τὸ γλωσσικόν, διότι δι' ἀμφοτέρων συναποτελεῖται ἡ πλήρης ἐρμηνεία· ἀλλ' ὁμιλεῖς σὺ περὶ τούτων, ὡς τυφλὸς περὶ χρωμάτων, ἄλλους χρόνους, ἄλλας ἐποχὰς λαμβάνων καὶ φαντασιοκοπῶν. Δὲν λέγω δ' ἐγὼ, ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἔφθασεν ἤδη εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς τελειότητος, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἀλλὰ δὲν δύναται τις ν' ἀρνηθῆ, ὅτι ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις ἐνταῦθα ἄκροις τοῖς δακτύλοις ἐγεύθημεν πῶς καὶ ἡμεῖς τῆς σπουδῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης παρ' αὐτῶν τούτων τῶν διδασκάλων, οὓς σὺ σατυρίζεις, καὶ δὲν ὑπεχωρήσαμεν, οὐδ' ὑποχωροῦμεν οὕτως εὐχερῶς, οὐδ' εἰς τὸν μετὰ ῥύμης πολλῆς ἀπὸ τῆς Γερμανίας εἰς τὴν παράλιον Ἑλλάδα καταπεσόντα, ἢ τὸν ἐκείθεν δίπλωμα ἐπίσημον γηιζάτε καὶ πρῶτα πορισάμενον, ἢ καὶ ἄλλον ἄλλοθι προσπουδάσαντα, ἀλλ' ὡς παλαισταὶ σταθερῶ τῷ ποδὶ καὶ προεστηκότι τῷ σώματι ἀγῶνα ἐπιστήμης καὶ γλώσσης πρὸς αὐτοὺς ἀνεδέχθημεν, καί τοι χρυσαῖς στολαῖς κεκοσμημένους καὶ κατὰ πλεα τὰ στήθη παραστήμων ἔχοντας, καὶ εἰσέτι πρὸς κτῆσιν τοιούτων ζωηρῶς ἐργολαβοῦντας, διότι καὶ ἡμῶν τὸ στήθος τασάκις κοσμοῦσι (les belles de nuit) τὰ φιλέσπερα καὶ τὰ ἴα, καὶ δὴ καὶ πρὸς μέγαν φιλόλογον νῦν, καὶ πρὸς σὲ τὸν φωστῆρα τοῦ μηδενὸς περὶ φιλογικῶν ζητημάτων καὶ μαθηματικῶν εἰς πάλιν δυσχερῆ κατέβημεν ἐνώπιον κριτοῦ τοῦ πανελληνίου· ἀλλ' ἐπελαθόμην, ὅτι σὺ μὲ νομίζεις μὴ γινώσκοντα τὴν σημασίαν τοῦ «παρ' ἡμῖν», διότι εἶπον, ὅτι πρέπει νὰ ἐκληφθῆ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν μεγιστάνων, ἵνα ἔχη κύρος ἢ τοῦτο περιέχουσα φράσις σου ἐκείνη· καὶ ὅτι ἀγνοῶ προσέτι καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ὑπερθετικοῦ «μεγίστην». Τί ποιητέον, σοὶ ὑπόσχομαι, Δάσκαλε, νὰ τὰ μάθω εἰς τὸ μέλλον, μὴ μοῦ σημειώσης ὅμως τώρα κακὸν βαθμόν.

Ἐξακολοιθῶν δ' ἐπὶ τῆς αὐτῆς σφαλερᾶς γνώμης, κύρια Ζωγιᾶ, ἐρωτᾷς «τίνα τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ ἔργα ὠφέλησαν ὑμᾶλλον τὴν Ἑλλάδα, αἱ ἐκδόσεις καὶ αἱ διορθώσεις καὶ τὰ ὑσχόλια τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἢ τὰ προλεγόμενά του;» Ἐγὼ δὲ σοὶ ἀπαντῶ, ἀμφοτέρω· διότι καὶ τὰ προλεγόμενα δὲν εἶναι ἔργον τοῦ τυχόντος, ἀλλὰ τοῦ κατόχου τῆς Ἑλλή-

νικῆς γλώσσης ἀνθηρὸν φιλολογικὸν προῖόν. Σὺ δὲ φαίνεσαι γνωματεύων νὰ καύσωμεν ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Κοραῆ καὶ νὰ κρατήσωμεν τὰ προλεγόμενα μόνα. Κράτει λοιπὸν μόνα ταῦτα σὺ, ἡμεῖς ὅμως, τὰ λοιπὰ συγγράμματα δὲν καίωμεν, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ τὰ προλεγόμενα τηρήσομεν. Ἄλλ' οὐδὲν παράδοξον, διότι καὶ ὁ ἐν πολλοῖς ὁμοίωφρων σου, ἀλλ' ἀναντιρρήτως εὐθύς, Φατσέας ἔγραψεν ἐν τινι φυλλαδίῳ (Α'. σελ. 14), ὅπερ πολὺ τὸ ἠρωϊκὸν τοῦ Λευκίου φάρμακον ἐδοκίμασε, καθὼς ἴσως ἀναμένει ὁμοία αὐτῷ τύχη καὶ τὸ σὸν φυλλάδιον μετὰ τῆς ἀριθμητικῆς, ἔγραψε, λέγων, ὁ βαθύνους ἐκεῖνος, ὅτι ἀπορεῖ αὖ πῶς ὁ Κοραῆς μὲ τὴν ὕψιότητα νοῦς ἔλαβε τὴν ὑπόληψιν . . . καὶ ὅτι πῶς ἀρχηγῷ ἐθνικῆς μορφώσεως ἡ ἀρχηγία του ὑπῆρξεν πῆθικὸν δυστύχημα». Πῶς δὲν ἔπεσεν ὁ κάλαμος ἐκ τῆς χειρὸς σου, ὅτε ἐμελλες νὰ γράψῃς τοιαύτην βλασφημίαν, Φατσέα, καὶ πῶς δὲν ἐφοβήθης τὰς ἀράς τοῦ ἔθνους; Πρὸς θραπείαν τῆς παραλογίας σοὶ διορίζω τὴν συνταγὴν τήνδε. Λάβε οἰονδήποτε ἔργον τοῦ Κοραῆ, μικρὸν ἢ μέγα, φ. ε. τὴν ἐν ταῖς ἐφημερίσι κατὰ τύχην νῦν ἐκδεδομένην τοῦ Κοραῆ ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Χίους, καὶ ἂν μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς ἐπιμένης εἰς τὰς ἰδέας σου, κάτελθε μέχρις Ἀντικίρρας, καὶ πάλιν βλέπομεν. Ὅταν ἡ παραλογία, κύριοι ἀναγνώσται, καταγῆ τόσον προφανῆς, ὥστε πᾶς τις ἐννοεῖ καὶ παραδέχεται αὐτὴν ὡς ἀξίωμα, οὐδεμίᾳ χρεῖα εἶναι ἀποδείξεων, καθόσον ἐρέθη καὶ παρὰ τοῦ κυρίου Ζωχιῦ ἐκ τοῦ Εὐριπίδου, ὅτι οὐδεὶς ἐπίσταται οὐδ' ἐθηράσατό πω φρονεῖν διδάσκειν, οἷσιν οὐκ ἔνεστι νοῦς.

Τίς δὲ ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ Ζωχιὸς πλῆθος ἀμύθητον ἀρχαίων συγγραφέων ἐν τῷ φυλλαδίῳ συνωνύλευσε, μηδαμῶς παραπεμπας εἰς τοὺς συγγραφεῖς, ἐξ ὧν ταῦτα ἠρύσατο, ἐγὼ ὑμῖν φράσω. Πρῶτον μὲν, ἵνα δεῖξῃ ἀρχαιομάθειαν καὶ γνῶσιν ἀκριβῆ πάντων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, καὶ καταπλήξῃ διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους κ.λ.π. τοὺς ἀπλουστέρους καὶ ἀπειροτέρους, ὅπερ τισὶν ἐγένετο· ἐγὼ γὰρ ἤκουσα παρὰ τινος, ὅτι δίκαιον νὰ ἔχη βέβαια ὁ Ζωχιὸς πρέπει, διότι τῶν ἀρχαίων χωρία εἰς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ ἔφερε· τῶν δ' ὀλίγων ὀλιγωρεῖ ὁ Ζωχιὸς, ἐξευτελίζων αὐτοὺς δι' ὕβρεων. Δεύτερον δὲ δὲν παρέπεμψε παντάπασιν, ἵνα καταδειχθῇ πως, ὅτι

δὲν ἀνεζήτησεν αὐτὸς τὰ παραδείγματα, ἀλλ' ἐκ στήθους ἀπεμνημόνευσεν αὐτὰ αὐθόρμητα εἰς τὸν κάλαμον αὐτοῦ τυφρόντα.

Ὡς δ' ὅτε χεῖμαρροι ποταμοὶ, κατ' ὄρεσφι ῥέοντες
Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ
Κρουῶν ἐκ μεγάλων, κοίλης ἔντοσθε χαράδρης,
Τῶν δέ τε τηλόσε δούπον ἐν οὔρεσιν ἔκλυε ποιμῆν,
Ὡς τῶν μισγομένων γένετο ἰαχὴ τε ψόφος τε.

(Ὁμ. Ἰλ. Δ'. 452—456).

Ἄλλ' οὐχ οὕτως ὁμως ἔχει τὸ πρᾶγμα· οὐδεμίαν παραπομπὴν οὐδὲ μνειάν τῶν συγγραφέων ἐποιήσατο, διότι ἐκτὸς τῶν τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους καὶ ὅσων ἄλλων συγγραφέων τὰ ὀνόματα ἀναφέρει χωρίων, πάντα τὰ λοιπὰ τὰ ἀκατονόμαστα ἐκ τοῦ Ἀθηναίου παρείληψε, καὶ ἂν παρέπεμπεν ἤθελε καταδειχθῆ, ὅτι μέλλων νὰ γράψῃ ἔλαθεν εἰς χεῖρας τὸν Ἀθηναῖον καὶ ἀντέγραψεν, ὅσα ἐνόμισεν εἰς τὴν τοῦ φυλλαδίου αὐτοῦ ὀρθύλευσιν κατάλληλα. Φέρω δὲ τὴν περὶ τούτου ἀπόδειξιν ἀμέσως, καταχωρίζων τὰ ἐκ τοῦ Ἀθηναίου εἰλημμένα χωρία, διὰ παραπομπῶν εἰς τὰς σελίδας τῆς στερεοτύπου ἐκδόσεως. Βιβλ. ΙΕ'. σελ. 110. 154. ΙΔ'. σελ. 36. ΙΓ' σελ. 288. 302. 333. 354. 374. ΙΒ'. σελ. 252. Θ'. σελ. 161. Η'. σελ. 229—230. 232. Ε'. 402., ἢ καὶ γενικῶς διὰ παραγράφων οὕτως Ε'. 65. Η'. 40. 41. Θ'. 85. ΙΒ'. 62. ΙΓ'. 15. 27. 53. 72. 91. ΙΔ'. 30. ΙΕ'. 11. 50., ὥστε ὁ Ἀθηναῖος διὰ παραγράφων αὐτοῦ δεκατριῶν (ποῦ εἰς τὴν ὀργὴν ἔτυχε καὶ οὗτος ὁ ἀριθμὸς Ἑβραϊκῶς *ponto di juda*;) ἐκόσμησε τὴν περὶ ἀριθμητικῆς ἀπολογίαὶν τοῦ Ζωχιοῦ.

Παραδέχομαι δὲ, κύριε Ζωχιέ, τὴν γνώμην σου, ὅτι τότε μόνον θέλει ἀνακύψει τὸ ἔθνος, ὅταν καὶ γραμματικαὶ καὶ συντακτικὰ, καὶ ἀριθμητικαὶ, καὶ ἀλγεβραὶ, καὶ γεωμετρικαὶ, καὶ, καὶ, καὶ, καὶ . . . . . φιλωθῶσι καὶ περισταλῶσιν εἰς τοῦ ἀναγκαίου τὸ μέτρον, ἀλλὰ φέρε μοι οὐ τοὺς τούτων φιλωτάς· βέβαια θέλεις προτάξει σεαυτὸν, ἀλλ' ἰδέ, ὅτι ἠθελήτας νὰ φιλώσης τὴν ὀρθομητικὴν, καὶ τὴν ἐξεγύμνωσας παντάπασιν, αὕτη δ' ὡς παρθένος αἰσχύνεται φανερῶν τῶν αἰσγῶν αὐτῆς καταστάντων· ἀντὶ λοιπὸν νὰ διορθώσης τῆς νύμφης τὰ ὀφρύδια, τῆς ἔδγχιες καὶ τὰ μύτια, κατὰ τὸ κοινὸν λόγιον,

καὶ ἡ ὑπόθεσις ἐτελείωσι θαυμάσια. Εἰ λοιπὸν οὕτως ἐνοεῖς πᾶσαν φίλωσιν, κάλλιον νὰ μένωσι τὰ βιβλία ἡμῶν ἀψίλωτα.

Συμφωνῶ δὲ προτίει μετὰ σοῦ, ὅτι Ἡράκλειος ἀπαιτεῖται δύναμις, ἵνα ἐκδιωχθῶσιν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, οὐχὶ ὅμως οἱ δασκάλοι, ἀλλ' οἱ ἀγύρται καὶ οἱ δοκησίσοφοι, ἐπειδὴ οὗτοί γ' εἰσὶν αἱ στρυφαλίδες τῆς Ἑλλάδος ὄρνιθες, ἀνέκαθεν μέχρι τῆς σήμερον, καὶ τούτων ἐστὶ πληγὴ δεινότερα· διότι οὗτοι θερίζουσι καὶ τρυγῶσι τὴν Ἑλλάδα ἐν ὀνόματι τῶν Μουσῶν, ὡς ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας οἱ μανιώδεις ὄχλοι μυρία πράττουσι κακουργήματα, ὧν τὴν αἰτίαν τοῖς πρώην τούτων τυράννοις ἀποδοτέον.

Ἐλπίζω δὲ καὶ ὅτι θέλεις τιμωρήσει, Καπετὰν Γεράσιμε, τὴν παράτολμον αὐθάδειαν οὐχὶ ὅμως πολλῶν κακῶν καὶ κενῶν κεφαλῶν, ἀλλὰ μιᾶς καὶ μόνης τῆς σῆς, κατὰ τοῦ τοίχου αὐτὴν προσαράσων· ἢ θέλεις ἐπὶ τέλους καταφύγει εἰς τὸ ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσι συνηθέστατον τῶν ἀγυρτῶν ἐπάγγελμα, τῶν παρὰ τοῖς Γάλλοις καλουμένων saltimbanques, εἴαν ποτε τὸ πτωχὸν Ἑλληνικὸν ταμεῖον ἀπαλλαγῇ τοῦ μισθοδοτεῖν σε ὡς πλωτάρχην τῆς Καλλιῆδος· ἢ πιθανώτερον θέλεις γράφει πάλιν νέος Ἰερμιάδας, ἃς ἀνχινώτικοντες οἱ ἀνθρωποὶ ἐπιφωνήσουσιν·

«Θερότις δ' ἐστὶ μῦθος ἀμετροεπῆς ἐκολῶα,

» Ὅς ῥ' ἔπεα φρεσὶν ἦσιν ἄκοσμά τε πολλὰ τε ἤδη,

» Δῆγματι δεινῶ σκληροῦ κυνὸς δηχθεὶς ἄρτι.»

Ἴσως δέ τις νέος Ὀδυσσεὺς βραπίσας σε αὐθις πληθύσης ἀγορᾶς ἐρεῖ σοι, ἀν οὐχὶ τὰ Ὀμηρικὰ, ἀλλὰ γε τὰ Ἀριστοφάνεια τάδε· Σίγα

Ἦ μιστὸν καὶ βδελυρὸν καὶ κατακεκράκτα, τοῦ σοῦ θράτους

Πᾶσα μὲν γῆ πλέα, πᾶτα δ' ἐκκλησία, καὶ τέλη

Καὶ γρᾶραὶ καὶ δικαστήρι', ὧ βορβοροτάραξι, καὶ

Τὴν πόλιν ἅπασαν ἡμῶν ἀνατετυρβακῶς,

Ἵστις ἡμῶν τὰς Ἀθήνας ἐκκεκώρωκας βοῶν.

(Ἀριστοφ. Ἴππ. 303.)

Καὶ ταῦτα μὲν, ὦ Ζώχειον κάρα, εἰς ἀπάντησιν τοῦ σοῦ φυλλαδίου γέγραφα, ὡς ἐν τῷ παρόντι πλείονα τῶν ἱκανῶν, οὐχὶ ἐν ἐφημερίσιν ἀλλ' ἐν χωριστῷ φυλλαδίῳ, ὡς ἀπήτησας καὶ ἐνετείλω· ὥστε τοῦ ἐπίνου τῆς εὐπειθείας ἄξιός εἰμι πρὸς σὸ γέ. Ἐὰν δὲ καὶ αὐθις εἰς τὸ μέσον προβῆς, περὶ μὲν τῆς λογικῆς ἀριθμητικῆς σου οὐδὲν πλέον ἐρῶ, ὡς ἀπο-

χρώντα τὰ μέχρι τοῦδε γραφέντα καὶ κεκλεισμένῃ τὴν περὶ ταύτης συζήτησιν κρίνω, εἰς δὲ τὴν τῆς ἀλγέβρας σου καὶ γεωμετρίας κριτικὴν ἀνάλυσιν προσήσομαι, εἰ σχολή μοι καὶ ὑγεία, ἵνα καὶ τις ὠφέλεια τοῖς ἀναγινώσκουσι προσγίγηται, ἐλπίζω δὲ, εἰ μὴ πλείω, ἵνα γε τοῖς τῆς ἀριθμητικῆς ἐλαττώμασι καὶ τὰ τούτων εὐρεθήσθαι, καὶ σὲ πλείονι παιπάλῃ παύειν, ἢ ὅση ἐκ τοῦ πατρικοῦ μύλου πεπασμένος ἐξῆεις.

Ἐπίλογος.

Ἐγὼ μὲν, ὦ φίλοι ἀναγνώσται, μεμνημένος τῆς τε συμβουλῆς τοῦ μεγίστου θεοῦ (Αἰσωπ. Μῦθ. 149, ἐκδ. στερ.) καὶ τῶν ἄρθωτάτων τοῦ Σόλωνος λόγων, δε ἐρωτηθεὶς πῶς ἂν μὴ γίγνοιτο ἀδίκημα ἐν τῇ πόλει εἶπεν, εἰ ὁμοίως ἀγανακτοῖεν εἰ μὴ ἀδικούμενοι τοῖς ἀδικουμένοις, μηδεμίαν δ' ἔχων ποιητικὴν ἀξίωσιν, ὡς μηδέποτε ποίημά τι γεγραφώς, μήτε συμφέρον βιβλιακόν, ὡς μηδέπω ἀριθμητικὴν συνταξας, προσέτι δὲ οὐδεμίαν ἔχθραν ἢ προσωπικὸν μίσος πρὸς οὐδέτερον τῶν ἀντιπάλων μου ἔχων, κατηνέχθην κατὰ τε τοῦ ἀτόπως μεμφιμοιρήσαντος νέου ποιητοῦ, καὶ τοῦ υπερβιάως ἀσφηνιάσαντος αὐτοχειροτονήτου μαθηματικοῦ, εἰ μὲν καλῶς, ὡς ἠβουλόμην, εἰ δὲ κακῶς ὡς ἠδυνάμην, πόρους ἀνωτέρους τῶν τε σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεών μου ἐφ' ἡμέρας νε' ἀναδεχθεὶς, καὶ χρήματα καταναλώσας ἐκ τοῦ πενιχροῦ βλαντιίου μου (ἔγω γὰρ ἐγὼ νῦν ἀληθῶς ζεύγη βοῶν καὶ ἡμιόνων δύο, ἀλλ' οὐδὲν μοι κέρδος ἀπορέρουσι) δραχμὰς ψ', ὧν τὴν συλλογὴν οὐ προσδοκῶ, (ἐν γὰρ ταῖς τοιζύταις συζητήτεσι μᾶλλον τοῖς ἀναγνώσταις ἢ τοῖς ἀναγνώσταις ἀποτίνειν δεῖ), καὶ πλείστας ἀπεχθείας ἐφελκυσόμενος, ἐπεὶ καὶ ἀγνώστοις τισὶ καὶ φίλοις ἴσως φίλων μου δυσαρροτήσω. Ἄλλὰ πρὸς μὲν τούτους λέγω τὸ Ἀριστοτελικὸν ἐκεῖνο « φίλος μὲν Πλάτων, φιλατῆ δὲ ἡ ἀλήθεια ». Ἵμεῖς δ', ὦ ἀναγνώσται, πρὸς τὴν ἐμὴν πρόθεσιν ἀποβλέποντες καὶ τὰς ἀδυναμίας μου παροτρύνοντες, ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ περὶ τῆς ἀληθείας ἀμυναμένου εὐμενῆ καὶ δικαίαν τὴν ψῆφον θεῖτε.

Ἐγράψην Ἀθήνησι τῇ κγ' Ὀκτωβρίου αων'.

ΗΜΙΑΣ Σ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ κ. δ. ρλ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000023977